

Олександр МИХАЙЛЮТА

**ВІДКРИТТЯ
МИКОЛИ
РУДЕНКА**

Олександр Михайлюта

**ВІДКРИТТЯ
МИКОЛИ
РУДЕНКА**

КИЇВ – 2010

ББК 83.34УКР6-8
М69

Михайлюта, Олександр
ВІДКРИТТЯ МИКОЛИ РУДЕНКА.
Науково-публіцистичне видання/
Олександр Михайлюта.
– К.: Михайлюта О. О., 2010. – 2010. – 296 с.

Науковий консультант: В. О. Шевчук, доктор економічних наук, професор, перший проректор Національної академії статистики і аудиту, голова Всеукраїнської громадської організації «Наукове товариство імені Сергія Подолинського»

Рецензенти: Н. М. Сидоренко, доктор філологічних наук, професор Інституту журналістики Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка

С. А. Гальченко, кандидат філологічних наук, заступник директора Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України.

Дослідження присвячене публіцистичній творчості видатного українського мислителя, літератора, правозахисника, Героя України, лауреата Шевченківської премії, дійсного члена Української вільної Академії Наук (США) Миколи Даниловича Руденка (1920 – 2004). Наукова робота охоплює основні праці М.Руденка в царині публіцистичної думки – «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність», статті в періодиці та авторські програми на радіо «Свобода», а також автобіографічну книгу «Найбільше диво – життя». Автор'єри показує громадянську позицію М.Руденка, його складний шлях в інтер'єрі жорсткого ХХ ст. як послідовного борця за справедливість, як геніального дослідника школи фізичної економії на засадах антропокосмізму. Превентивна публіцистика М. Руденка – це глибокий аналіз першопричин тупикового напрямку розвитку СРСР («Капітал» К. Маркса) та розмисли щодо місця і ролі України в світі зокрема і людини у Всесвіті взагалі, це окреслення ідеї гармонії з Природою, що дозволить подолати виклики ХХІ століття. Нариси з економії М. Руденка привернули увагу академіка А. Сахарова і доктора військових наук, генерала-правозахисника П. Григоренка, а керівництво СРСР у 1977 р. означило твори аналітика, провидця і мислителя як антирадянські та запроторило його на сім років у концтабір та на п'ять років у заслання. Бо неуки і кар'єристи сприймали його як еретика. Книга якраз і виявляє силу думки і наукових передбачень М.Руденка, що базуються на вченні Піфагора «Бог є Природа. Природа є Бог», проти догматизму і партійної бюрократичної системи, яка не могла не зазнати катастрофи. Адресується журналістам, політикам, посадовцям, які накреслюють плани життя країни, економістам, філософам, студентам та викладачам у залузі масових комунікацій, усім, хто чув про Миколу Руденка та хоче дізнатися більше про його діяльність.

ISBN 978-966-2234-05-3

© Михайлюта О. О., 2010

© Базилевич О. О., оформлення, 2010

ВСТУПНЕ СЛОВО РАЇСИ РУДЕНКО

О. О. Михайлюта майстерно володіє пером, цікаво викладає свої думки і цілком правильно тлумачить формулу енергії прогресу та об'єктивно оцінює творчість і громадську діяльність видатних діячів культури, і Миколи Руденка зокрема.

Критикуючи інертність українських можновладців та закликаючи їх зосередити увагу на аграрному секторі економіки і на поширенні знань про енергію прогресу в засобах масової інформації, школах, вищих навчальних закладах тощо, автор книги «Відкриття Миколи Руденка» демонструє глибоке розуміння причин кризи в суспільстві та в державній економіці. Розуміє необхідність свободи в суспільстві та синтезу наукових досліджень в різних галузях, без чого не може бути ні гармонії зі Всесвітніми законами природи, ні прогресу.

Праця заслуговує на увагу широкого кола читачів.

Раїса Панасівна Руденко (1939) – дружина і соратник М.Д. Руденка, секретар Української Гельсінської Групи, підтримувала контакти з А. Сахаровим і П. Григоренком після ув'язнення чоловіка, була засуджена комуністичним режимом до п'яти років концтаборів, нині – секретар Наукового товариства імені Сергія Подолинського, нагороджена орденом «За мужність» І ступеня.

ВІД АВТОРА

Древні римські мудреці говорили: «Sapere aude!» – відважся бути розумним. У часи, коли безпечніше було мовчати, а ще безпечніше разом із мільйонами просвітлених «ученням марксизму-ленінізму» радянських трудящих беззаперечно підтримувати внутрішню і зовнішню політику компартії і з радісними очима вигукувати єдиноправильні здравиці «Слава КПРС!», « Хай живе великий Ленін!», «Партія – наш рульовий»... здатних на опір масовому ідеологічному психозу в СРСР знаходилося небагато. Микола Руденко відважився бути розумним. Витоки його відваги – у матриці здорового селянського роду, що передалася з праукраїнських історичних глибин. Як відомо, по маминій лінії гілка його роду сягає буремної епохи запорозької вольниці.

Життєва дорога Миколи Руденка була встелена майже суцільним глодом. А він продирався крізь тернії до Всесвіту. Він пізнав темниці Світобудови, дещицею яких устиг поділитися з сучасниками. Сумно, що сучасники здебільшого не сприймали його думок і теорій, оскільки половина їх була зашорена «червоними» шорами радянського тоталітаризму, а інша половина, наділена пільгами і підгодовувана всілякими пайками, пильнувала за рештою радянського народу, щоб не дати зазеленіти найменшому пагонові інакомислення. Проголошуючи на папері рівність і братерство, система не тільки не розвивала і не утверджувала демократичні цінності, а навпаки – жорстоко переслідувала кожного, хто посмів би публічно сказати правду про стан речей у «імперії зла»: політичні в'язні, безгосподарність, техногенні аварії на виробництві, загибель сотень солда-

тів у мирний час, екологічні катастрофи, нестача продуктів харчування, розквіт хабарництва у вищих ешелонах партії і держави, вкорінення блатних стосунків у всіх сферах управління, правоохоронних органів, радянської торгівлі, медицини, освіти і навіть культури... Про свободу слова і преси взагалі не йшлося. Десятками років від нас приховували навіть ті офіційні документи, які СРСР на міжнародній арені для підтримання власного позитивного іміджу визнавав, а то й підписував. У цьому – глибокий цинізм і зневага політичної комуністичної верхівки до зігнаних силою у так званий соціалістичний табір народів. Країна Рад, якою так пишався у своїх публіцистичних творах великий пролетарський письменник Максим Горький, перетворилася на безмежну казарму, де «все – під контролем» зловісної і знавіснілої структури КДБ. А тим часом у розвинених країнах, які наша доблесна пропаганда називала загниваючим капіталізмом, громадяни жили набагато краще за радянських «вічних будівників комунізму», жили і живуть під захистом Європейської конвенції з прав людини, стаття 10 якої гласила і гласить: «Кожна людина має право на свободу виявлення поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання держави і незалежно від кордонів... » (Рим, 4.XI.1950).

Одним із перших повстав проти гнітючої дійсності, лицемірства і невігластва правлячої верхівки СРСР український письменник і мислитель Микола Руденко. Радянська імперія, казав він, убиває землю. А вбиваючи землю, не можна не вбивати людей. Пророче, гостро і страшно.

Я мислю – значить я живу!

Р. Декарт

Не перо пише, а розум

Українське прислів'я

*Fiat lux**

СВІТЛО ІСТИНИ

Lux veritatis – світло істини (лат.) Цим висловом коротко можна означити творче кредо Миколи Руденка як публіциста, котрий створив неперевершену науково-популярну книгу «Енергія прогресу» про відкриття абсолютної вартості; книгу, яка розшифровує облудні теорії класиків марксизму; книгу про Силу Моносу – тобто Силу Всесвіту; книгу віри у торжество справедливості. Ніхто не досягнув такого високого професійного рівня в аналітичному осмисленні економічних і суспільно-політичних процесів минулого для пошуку відмінного від тупикового шляху розвитку людства. Тому його публіцистика – превентивна. У Миколи Руденка – оригінальний погляд на становище суспільства в конкретному історичному розрізі, точні відповіді на сакраментальне запитання, яке тяжіло як над князями першопрестольного золотоверхого стольного града часів Київської Русі, так тяжіє і над нинішніми Президентами – «що робити?».

Превентивність публіцистики стає предметом вивчення синергетиків – як відповідь на стереотипи лінійного мислення, особливо в постарадянських країнах, де упродовж майже століття безроздільно панували «марксистсько-ленінські підходи» в науці, громадсько-політичному житті, засобах масової комунікації за умови жорсткої наскрізної цензури. Нагадаємо, що абсолютно всі друковані ЗМК від столичного журналу до

* *хай буде світло (лат.)*

колгоспної багатотиражки, від літературно-художнього до вузькопрофесійного видання містили девіз «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!», і вже цим визначалася тема та ідея кожної публікації. Микола Руденко в 60 – 70-х роках минулого століття написав оригінальні, абсолютно відмінні від тогочасної партійної публіцистики праці «Економічні монолози», «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність», про які з гордістю за вітчизняну науку ХХ сторіччя можна сказати, що вони з'явилися на стику багатьох наук – економії, філософії, історії, психології, астрономії, теології та ін. і продемонстрували характерні для синергетики властивості: самоорганізація від конкретної особи – до самоорганізації суспільства згідно з космічним порядком після хаосу і занепаду, куди потрапило радянське суспільство внаслідок введення в систему неправильних даних ученням К. Маркса. Ці твори Миколи Руденка доречніше називати публіцистичними, оскільки вони більше підпадають під таке визначення, дане в дослідженнях В. Здоровеги, Є. Журбіної, О. Голубенка і М. Євдокимова, Й. Лося, І. Михайлина, В. Різуна.

Актуальність дослідження зумовлена гострими викликами часу, зокрема світовою економічною кризою 2008-го року та неспроможністю провідних публіцистів України і світу розібратися в її причинах, плутаниною в рекомендаціях щодо її подолання та відсутністю економічно і політично обґрунтованих прогнозів наслідків того, що відбувається останнім часом через раптовий колапс світових фінансових, виробничих, торгівельних систем. У публічній лекції лауреат Нобелівської премії, професор Колумбійського університету Джозеф Стигліц (США) улітку 2009 року висловив думку, що нинішня економічна криза означає крах американського капіталізму [197], і закликав до створення нової глобальної фінансової інфраструктури, не пов'я-

заної з доларом США. Доктор Дж. Стигліц по суті повторює висновок нашого співвітчизника М. Руденка, зроблений майже сорок років тому. Хоча глобалізм варто розглядати як різновид комунізму. Різниця в тім, що комунізм передбачав «мірову революцію», встановлення монопольної влади певної групи (партії) у світовому масштабі заради щастя пролетарів усіх країн, чого можна досягти лише диктатурою пролетарів. Сталося ж так, що щастя побудувала для себе незначна каста «обраних». А сучасні глобалісти прагнуть практично того самого для касты «обраних» тільки інакшими методами – через різноманітні міжнародні кредитні фонди, світові торгівельні організації, транснаціональні компанії тощо. Заради щастя купки олігархів. Дослідники стверджують, що за всім цим стирчать вуха так званого світового уряду з його ідеями скорочення кількості населення на планеті. Напрошується запитання: що це за «світовий уряд», і хто надавав йому повноваження визначати, яким народам жити, а яким згасати? І чи не ідентичними з ним були дії керівників «Третього Рейху» 1933 – 1945 років щодо встановлення нового світового порядку? Проте Природа, Вищий Розум не терплять монополій. Творець первісно заклав програму гармонійного розвитку земної цивілізації, у якій усім його творінням є місце під Сонцем і в якій ніхто не може перебирати на себе роль «світового уряду». Теорія С. Подолинського про енергетику життєдіяльності, розвинена і доповнена М. Руденком змістом антропокосмічного бачення майбутнього, абсолютно заперечує згубні ідеїфікс щодо штучного скорочення народонаселення начебто через загрозу продовольчої кризи. І чи не аналог цієї ідеї – Голодомор в Україні 1932 – 1933 років як спроба штучно скоротити кількість населення?

Розумна організація землеробства спроможна забезпечити нормальне життя на планеті десятків міль-

ярдів людей (нині вважають, що на Землі є п'ять мільярдів), але тоді олігархії в сучасному хижацькому вигляді бути не повинно. Понад сто п'ятдесят років тому Сергій Подолинський сформулював думку всупереч «Капіталу» К. Маркса, актуальність якої зростає у наші дні: «...завдяки застосуванню людської праці, десятина землі здатна зберегти в матерії рослинності, що її вкриває у десять або двадцять разів більше енергії, ніж раніш. Не варто говорити, що енергія ця вже була збережена в нашій десятині, що людина лише сприяла її виснаженню. Це абсолютно несправедливо тому, що землеробство виснажує ґрунт лише тоді, коли воно ведеться нерозсудливо, по-хижацьки. Навпаки, за вдосконаленого господарювання земля дає найбільші врожаї саме там, де землеробство існує вже дуже давно, наприклад в Англії, Франції, Ломбардії, Єгипті, Китаї, Японії та ін. Ось чому ми вважаємо, що маємо право сказати, що правильне землеробство є найкращим прикладом корисної праці, тобто роботи, яка збільшує збереження сонячної енергії на земній поверхні»*. Висновок С. Подолинського збагатив своїми роздумами М. Руденко.

Та мало хто звертається нині до праць мислителя світової величини, письменника і публіциста, філософа й економіста-самородка Миколи Руденка – «Енергія прогресу», «Економічні монологи», «Гносис і сучасність», написаних ще в 70-х роки минулого століття. Можливо, радянський і не тільки радянський режими чинили такий шалений спротив щодо поширення цих фундаментальних робіт, утискували їх автора саме тому, що він зміг незаангажовано проаналізувати хід розвитку суспільства та показав, чому «Капітал» К. Маркса завів пів планети на манівці, чому долар США неодмінно впаде, і яких заходів слід уживати, аби людство

* Подолинський С. А. *Вибрані твори*. – К: Поліграф-Сервіс, 2008. – 128 с.

жило в гармонії з природою. Саме на початку 70-х років ХХ століття США «відірвали» свою грошову одиницю від золотовалютного запасу і почали масово «десантувати» її в переважну більшість країн. Саме тоді у засліплених надприбутками нью-йоркських і чикагських банкірів з'явилася згубна формула «Гроші роблять гроші». Виявляється, ще древній філософ Аристотель застерігав, що це криє в собі небезпеку великих потрясінь. У наш час одним з перших збагнув загрозу скоробагачків з їхнім гаслом «Гроші роблять гроші» Микола Руденко. «Як письменник з широким творчим діапазоном (поет, романіст, футуролог, мемуарист), член Міжнародного Пен-клубу, правозахисник, заний в Україні й за кордоном, політичний діяч і науковець, М. Д. Руденко є гідним того, щоб його доробок художника слова, мислителя і громадянина був відзначений Міжнародною премією імені А. Нобеля. Це потребує від державних достойників активного сприяння тому, аби він став першим нобеліатом незалежної України». Так писав про неординарну особистість Миколи Руденка професор, доктор економічних наук, голова Наукового товариства імені Сергія Подолинського В. Шевчук [187]. Однак, Нобелівська премія присуджується живим авторам. А за життя Миколи Руденка (1920 – 2004) в Україні не виявилось державних достойників, які посприяли б справі. Потрібно було лише видати твори геніального автора англійською чи французькою та висунути Миколу Руденка на цю престижну премію. Ніхто цього не зробив. Уже вкотре офіційна (уже – незалежна) Україна підтвердила вірність сатанинському постулату про те, що нема пророка у Вітчизні своїй...

Актуальність дослідження публіцистики Миколи Руденка зумовлюється превентивністю його творчості. Він мав талант, як писав Григорій Сковорода, зверх видимого предмета прозріти розумом щось невидиме, за-

селене видимим. Тобто, аналітичний склад розуму дозволяв йому набагато раніше за інших зрозуміти суть корінних проблем сучасності, знайти на них точну відповідь і дохідливо донести цю відповідь до загалу. Правда, зв'язок із загалом комуністичний режим йому швидко втяв. І ціле покоління українців опинилося відрізнаним від живодайного слова та окриленої вселенським гуманізмом думки Миколи Руденка. «Рівень моральності суспільства, – зазначає академік Національної академії наук України, поет Борис Олійник, – визначається глибиною пошанування ним же лицарів без страху, які задля його щастя офірували не лише свободу, а й власним життям. Серед них вивищується постань Миколи Руденка – видатного мислителя, котрого визнають вчені світу, і нарешті, незламного правозахисника, який пройшов арешти, ув'язнення і заслання. Одне слово, це давало всі підстави номінувати Миколу Даниловича на Нобелівську премію. А хто висунув? Він пішов за вічну межу якось тихо і непомітно. Звичайно, його удостоїли честі Героя України. Одначе розголосу, належного такій фігурі, уваги й пошанування він не зазнав. Лишилася по ньому спадщина з численних романів, есе, наукових розмислів. На жаль, вони майже не увійшли в науково-мистецький обіг» [109, с. 5].

Отож, дослідження покликане ще й сприяти якомога ширшому входженню публіцистичних творів Миколи Руденка в науково-мистецький обіг, аби рівень моральності суспільства таки зростав. Микола Руденко як публіцист набагато випереджав своїх сучасників у всьому колишньому СРСР ясністю і сміливістю поглядів і суджень, здатністю наукових передбачень та синергетичного мислення, випереджав свою епоху розумінням того, що закони Космосу – це закони справедливості, і людство має керуватися принципами справедливості, а не дикого прагматизму.

Поштовхом до написання цієї роботи стала міжнародна наукова конференція «Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України», проведена Міністерством освіти і науки України та Київським національним економічним університетом імені Вадима Гетьмана навесні 2009 року. Привітання форуму надіслав відомий американський економіст, неодноразовий кандидат у президенти США Ліндон Ларуш, виступили директор Інституту аграрної економіки Української аграрної академії наук П. Саблук, академік НАН України І. Юхновський, директор Інституту екології людини професор М. Курик, голова Наукового товариства імені С. Подолинського, професор В. Шевчук, учені з Росії, Білорусії, Китаю.

У потужному растрі цієї конференції постійно зринали імена видатних мислителів Сергія Подолинського, Володимира Вернадського, Миколи Руденка... Фізична, а не політична економія здатна врятувати світ від похмурої перспективи глобального потепління, голоду, техногенних катаклізмів. І з приводу цього є системні напрацювання Сергія Подолинського, який розвинув учення французького фізіократа Франсуа Кене ще за часів, коли К. Маркс писав свій «Капітал». Ф. Кене С. Подолинський пропонували природний шлях розвитку людства – через розвиток землеробства та збільшення родючості ґрунтів, а не через виснаження надр планети у гонитві за надприбутками, які протягом обмеженого періоду дають корисні копалини. Копалини скінчаться, а далі – що?

Заслуга Миколи Руденка в тому, що він не лише повернув нам піддане забуттю ім'я українського економіста Сергія Подолинського, а й розвинув його вчення, дав відповіді на оте тривожне запитання «а далі – що?». Його майже півстоліття не бажали слухати «мудрі» керівники «імперії зла», навіть запроторювали до концта-

бору і відправляли на заслання як політичного злочинця. Так, на схилі літ справедливість повернулася до нього обличчям. У незалежній державі Микола Руденко став Героєм України, йому повернули громадянство і квартиру, почали знову видавати. Найбільші світила академічних установ та перші особи держави заговорили про Миколу Руденка як про неординарне явище справді світового значення. Та все ж сучасникам його ім'я, а тим більше творча спадщина, мало відомі, адже нині тиражі українських книг до смішного мізерні. Всі ж попередні видання творів Миколи Руденка (17 назв) за вказівкою КДБ було вилучено з бібліотечного і торговельного обігу та повсюдно знищено. А досліджень, присвячених творчій спадщині великого мислителя майже нема в силу об'єктивних і суб'єктивних причин.

Оскільки на міжнародній конференції ім'я письменника лунало чи не в кожному виступі, щедро цитувалася головна праця його життя – «Енергія прогресу», я вважав за потрібне звернутися до публіцистики Миколи Руденка, щоб з'ясувати її цінність, значення і роль для науки. Він – на часі. Вивчення його майстерності як превентивного аналітика і прогнозіста виокремлює такі пріоритетні завдання:

- розгляд обставин, які спонукали Миколу Руденка переосмислити догматичні вчення пануючої в СРСР марксистсько-ленінської ідеології та підштовхнули до пошуку істини;

- визначення поняття превентивної публіцистики та її вплив на перебіг суспільно - політичних процесів;

- дослідження комунікативної компетентності автора та відстеження традицій української школи фізичної економії;

- з'ясування ролі Миколи Руденка як креативного аналітика у виробленні науково-обґрунтованого курсу

реформ у пострадянській державі;

– визначення тенденцій превентивної публіцистики в Україні та її значення для суспільства;

– з'ясування синергетичного напрямку як новітнього фактора, характерного для превентивної публіцистики.

«Земна куля, – писав дійсний член Української Вільної Академії Наук (США) Микола Руденко, – це космічний корабель людства. Ми повинні виразно усвідомлювати, скільки в ньому залишилося пального і як довго ми зможемо використовувати його в наших двигунах» [138, с. 116].

Вже з цього абзацу ясно бачимо, що перед нами – філософ, мислитель, дослідник, який сприймав наше буття у контексті Всесвіту. Чому ж перед загрозами третього тисячоліття вітчизняні політики і урядовці не послуговуються такими важливими знаннями, які він нам дарує через свої унікальні публіцистичні твори, чому його висновки не беруться до уваги при складанні державних програм розвитку як у виробничих, так і в гуманітарних сферах? Тому що більшість політиків і керівників вищого ешелону про нього просто не знають. Отож, іще одним завданням цієї книги є популяризація теорії «пшеничного поля» Миколи Даниловича Руденка, загострення уваги на необхідності прийняття світовим співтовариством одиниці вартості, якою має стати тонна пшениці згідно з логікою Всесвіту.

Немаловажлива деталь, яка засвідчує визнання інтелекту Миколи Руденка на світовому рівні. Коли українська діаспора у Нью-Йорку допомогла подружжю Руденків приїхати 1988-го року на лікування після радянських концтаборів, його як знаного публіциста, ведучого радіопрограм радіо «Свобода» і голову Української Гельсінської Групи офіційно прийняв у Білому домі президент США Рональд Рейган. Такої честі не

удостоювалися навіть найбільші українські і російські олігархи.

Бюрократію Микола Руденко справедливо визначив як основну перешкоду будь-якої справи, будь-якого проресу, бо вона гальмує будь-які починання, будь-яку передову думку, якщо не бачить у тому особистого зиску. «Ні, я не вважаю, що всі мої міркування непомильні, – говорив Микола Данилович, – але я не помилявся в основному: ніякого злочину супроти радянської влади я не вчинив. Усе, що я робив, було скероване не проти радянської влади, а проти бюрократичних спотворювань нашої держави. Що такі спотворення існують, у цьому я глибоко переконаний... Кожне моє слово, уся моя громадська пристрасть скеровані на усунення цих спотворювань. Виходить, моя творчість і мої виступи скеровані не на повалення, а на зміцнення радянської влади. І якщо в цьому випадку Слово стало чином, то я щасливий, що я дозволив собі його висловити» [110].

Мета цієї роботи - вивчення публіцистичних творів Миколи Руденка «Енергія прогресу», «Економічні монологи», «Гносис і сучасність», «Найбільше диво – життя», його авторської майстерності як превентивного аналітика і прогнозіста.

Джерельна база дослідження. Тематичний суцільний та вибірково аналіз найпомітніших публікацій з окресленої проблематики. Опрацьовано понад 200 текстів, що містять ознаки превентивної публіцистики, які були оприлюднені провідними виданнями те електронними засобами масової інформації світу, наукову літературу, вузькоспеціалізовані видання, монографії, статистичні дані. Серед них – стаття Георгія Арбатова «Нам грозит более опасный период, чем Холодная война», наукове видання І. Дзюби «Тарас Шевченко. Життя і творчість» і стаття «Україна перед Сфінксом майбут-

нього», роман Пауло Коельо «Алхімік», книга Олександра Нагорного «Про семантику, ідеологію і Конституцію України новітньої ринкової доби», дослідження Соломії Павличко «Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського», стаття Анатолія Свідзинського «Виклики XXI століття: бути чи не бути людству», стаття Юрія Щербака «Фатальний трикутник» в геометрії XXI століття», роман-есея Юрія Шилова «Святині» та ін.

Автор також використав доповіді академіка-секретаря відділення економіки НАН України академіка НАН України В. Н. Гейця, голови Північно-східного наукового центру НАН та МОН України академіка НАН України В. П. Семиноженка, заступника директора Інституту економіки та прогнозування НАН України, члена – кореспондента НАН України Б. Є. Квасенюка на засіданні Президії НАН України «Виклики XXI століття економіці і суспільству України» від 11 липня 2007 року; матеріали наукової конференції Української Всесвітньої координаційної ради, Національного інституту стратегічних досліджень, Інституту українознавства МОН України «Українці: світова нація перед викликами XXI століття»; матеріали міжнародної наукової конференції «Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України» у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана 9 – 10 квітня 2009 року.

Новизна дослідження впливає саме з ознак превентивності публіцистики Миколи Руденка та впливу його робіт на суспільно-політичні процеси, ефективні пошуки відповідей на виклики XXI століття, розвиток української наукової школи фізичної економії.

У цій роботі вперше:

1) сформульовано визначення поняття «превентивна публіцистика»;

2) простежено взаємозв'язок між «хибними вихідними даними» теорії К. Маркса про додаткову вартість і класову боротьбу та наслідками згубної практики послідовників цієї теорії, викладений у книзі Миколи Руденка «Енергія прогресу»;

3) виявлено специфіку авторського письма, в основу якого взято синергетичний напрям розв'язання насущних проблем людства на старті третього тисячоліття;

4) запропоновано ідеї для подолання стереотипів масової свідомості у сприйнятті марксизму-ленінізму як самообману та засвоєння головного принципу фізичної економії: джерело додаткової вартості – Сонце і Світова Монада;

5) показано значення гносеології для засвоєння постулату Піфагора «Бог є Природа. Природа є Бог» як визначального фактора для досягнення гармонізації людського розвитку та запобігання економічним і гуманітарним кризам глобального масштабу.

Автор вважає, що настав час запровадження навчального курсу «Превентивна публіцистика Миколи Руденка» для студентів інститутів і факультетів журналістики (масових комунікацій); а книгу можна використовувати як джерельну базу для журналістів, політологів, дослідників проблем ХХІ століття, зокрема синергетичного напрямку, для представників українських і зарубіжних неурядових організацій; теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції, викладені в цій роботі, можуть бути використані у діяльності народних депутатів Верховної Ради України при підготовці законів про Державний бюджет та Державних стратегічних програм, а також у роботі секретаріату Кабінету Міністрів України при створенні Інституту фізичної економії, що не має аналогів у світі; у діяльності Міністерства закордонних справ, зокрема створенні позитивного

іміджу України за кордоном як держави зі значним інтелектуальним потенціалом та інвестиційною привабливістю.

Цінність розвідки визначається ще й тим, що автор доводить значення праць Миколи Руденка для всесвітнього розвитку і наголошує на необхідності популяризації його вчення, яке беззаперечно спроможне змінити пріоритети на користь України – не нас мають навчати на різних семінарах закордонні представники різноманітних претензійних фондів, а учитися в наших фахівців відродженої науки – фізичної економії. Тому що економічна криза 2008 року підвела ризику під усіма теоріями політичної економії і моделями транснаціональних ринкових моделей, які передбачали отримання надприбутків з промислового виробництва, дезорієнтувавши суспільство в розумінні поняття додаткової вартості.

Тема праці викликала неодмінно жвавий інтерес під час обговорення на засіданнях Наукового товариства імені С.Подолинського у 2008 – 2010 роках, на міжнародній конференції зі свободи слова в м. Осло (Норвегія, 2004 р.), на міжнародній конференції «Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України» у квітні 2009 р. у м. Києві, на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації» у лютому 2010 р. у м. Ялта, на міжнародній науковій конференції «Проблеми формування і розвитку громадянського суспільства» у лютому 2010 р. в Академії праці і соціальних відносин (м. Київ), на науковій конференції «Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії» у квітні 2010 р. в Харківському національному економічному університеті, на науковій конференції «Соціальні комунікації сучасного світу» у квітні 2010 р. в Класичному приватному університеті (м. За-

поріжжя), на Міжнародній науково-практичній конференції «Світові стандарти сучасної журналістики» в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького у травні 2010 р., на Міжнародній науково-практичній конференції «Культура провинции: локальный и глобальный аспект» (7-ые Сургучевские чтения) у Ставропольському державному університеті (Росія, травень 2010 р.).

Фрагменти дослідження публікували журнали «Бахмутський шлях» (№ 1 – 2, 2009) Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, журнал Верховної Ради України «Віче» (№ 6, 2010) та ін.

РОЗДІЛ 1

НЕОРДИНАРНІ ПУБЛІЦИСТИЧНІ ТВОРИ МИКОЛИ РУДЕНКА ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Велике бачиться на відстані

Превентивність публіцистики Миколи Руденка цікава як професійним журналістам, так і студентам; як економістам-практикам, так і науковцям-теоретикам. Як завше, на жаль, трапляється у подібних випадках, – вітчизняні академіки «не встигли» прийняти Миколу Руденка до свого кола. Водночас він був дійсним членом Української Вільної Академії Наук (США).

Важливо й те, що тема превентивності, здатності автора на підставі вільного від ідеологічних догм аналізу реальних процесів в економічному й суспільно-політичному житті робити правильні акценти і точні передбачення, які можуть бути корисні для всього людства, в українському і пострадянському журналістикознавстві не порушувалася. Серед масиву ґрунтовних досліджень публіцистики помічаємо акцентування уваги на багато різних аспектів, але превентивність найхарактерніша саме для такого велета синтезу економічної і публіцистичної думки як Микола Руденко. Професор В. Здоровега, називаючи публіцистику одним із потоків журналістської інформації, говорить, що вона існувала і продовжує існувати поза засобами масової інформації [490]. Якраз більшість публіцистичних творів Миколи Руденка й функціонує поза ресурсами ЗМІ. Словник іншомовних слів подає таку новелу щодо поняття, яке ми розглядаємо: «Публіцистика [лат. *Publicus* – суспільний] – рід літератури, присвячений суспільно-політичним питанням та іншим проблемам сучасності, а також твори на цю тему (статті, нариси, памфлети, фей-

летони тощо)» [162].

Вважається, що перші публіцисти з'явилися в сиву давнину з-поміж ораторів, проповідників, служителів церкви. Одначе, не слід пов'язувати появу публіцистики конкретно, скажімо, зі спадщиною старозавітних давньоіудейських пророків, відомих нам зі сторінок Біблії, де йдеться про втрату Ізраїлем незалежності у період після правління царя Соломона. Позаяк Біблія з'явилася у IV – V століттях [нашої ери]. А давньогрецький філософ і мислитель Піфагор Сомоський жив задовго до неї, набравшись мудрості на теренах розвиненого Єгипту, явив тодішньому світові такі оригінальні праці: «Про державу», «Про природу», «Про виховання», «Про світ», «Про душу». Вони цілком можуть бути віднесені до розряду публіцистики. До речі, російські дослідники В. Носовський і О. Фоменко у книзі «Потерянные Евангелия: Новые сведения об Андронике – Христе» [105] зазначають стосовно Піфагора: античні автори Ямвліх Халпідський, Діоген Лаертський і Порфирій ототожнюють знаменитого математика і філософа з Богом Аполлоном. Піфагор, за їхніми твердженнями, є ще одним фантомним відображенням Андроника-Христа. Звичайно, Миколі Руденку ця інформація не могла бути відомою з об'єктивних причин. Та, мабуть, неспроста він так часто апелює до висловлювань Піфагора Сомоського, коли йдеться про гармонію людського життя на Землі в космічному контексті через дотримання принципів рівності і справедливості.

Одним із найпомітніших представників української школи публіцистики є Іван Франко. Одночасно розквітнув публіцистичний талант Лесі Українки, Михайла Драгоманова, Михайла Грушевського, на початку XX століття виразно заявили про себе Микола Міхновський, Симон Петлюра, Дмитро Донцов, Володимир Винниченко, Сергій Єфремов, Євген Маланюк.

Для розгляду нашої наукової проблеми публіцистичний доробок Івана Франка цікавий особливо тим, що його гостра оцінка марксизму є своєрідною претечею фундаментального дослідження, виконаного Миколою Руденком. Іван Франко попереджав, чим загрожує люду державний соціалізм, а Микола Руденко проаналізував і показав ті загрози та накреслив шляхи уникнення подібних експериментів.

Наведемо пророчі слова Івана Франка за книгою «Невичерпальність» Євгена Маланюка: «Саме про марксизм тоді, 1898 р., і говорить Франко.

Жорстокі наші часи! Так багато недовір'я і ненависті, антагонізмів намножилося, що не довго ждати, а будемо мати (а, властиво, вже маємо!) формальну релігію, основану на догмах ненависті та класової боротьби...»

А ось цитата з праці І. Франка «Що таке поступ?» 1903 р.:

«...Всеможна сила держави (марксистівської) налягла б страшенним тягарем на життя кожної поодинокі людини. Власна воля і власна думка... мусили б щезнути... Виховання... зробилося б мертвою духовною муштрою.

Люди виростили б і жили у такій залежності, під таким доглядом держави, при якій тепер у найабсолютніших поліційних державах нема й мови. Така держава стала б величезною тюрмою.

А хто держав би в руках керму тієї держави? Цього соціал-демократи не говорять виразно, та у всякім разі ці люди мали б у своїх руках таку величезну владу над життям і долею мільйонів, якої ніколи не мали найбільші деспоти» [83, с. 257 – 258].

Євген Маланюк наголошує, що на подібні висновки щодо «Капіталу» здатен саме Іван Франко, який був саме явленням національного інтелекту. Він відносить

розум Івана Франка до невідкличної сторінки в історії нашої національної мислі. Згадуючи, що новітня мисль спалахує у Пантелеймона Куліша і згасає у Михайлові Драгоманові.

Охарактеризовуючи передове (превентивне) мислення Івана Франка, Євген Маланюк пише, що далекого 1904 р. Франко вживає такі поняття, як «всевладство комуністичної держави», «державний соціалізм», «тріумф нової бюрократії над матеріальним і духовним життям суспільності» як застереження для молодих неофітів марксизму.

Звісно, після перемоги Жовтневої революції подібні судження у відкритій пресі чи літературі не могли з'явитися, а Івана Франка офіційна пропаганда подавала вихолощено, виключно в образі вічного революціонера, який турбувався про ліпшу долю трудящих. Інтелект його був не потрібний всеможній силі держави, яку очолювали неуки і непрофесіонали.

І волею долі через багато десятиліть саме Миколі Руденку довелося підхопити естафету національного мислителя (цікаво, що в оцінках марксизму він стовідсотково зійшовся з Іваном Франком через півстоліття після Франка, хоча знати їх не міг, оскільки в СРСР вони перебували під сімома печатами), а спалах його інтелекту, як національне явище, окреслився з виступу на пленумі правління Спілки письменників України 1957 року.

Серед сірої маси членів Спілки, по-сталінськи солдатів Сталіна, по-хрущовськи помічників партії, Миколу Руденка на пленумі, вважай, ніхто не підтримав. Береженого бог береже. Хтозна, як воно там повернеться. Тому й мовчали класики і сучасники. Ось лише відповідальний працівник ЦК КПУ Леонід Новиченко, як і належить сталінському партноменклатурнику, дав принципову оцінку: «Руденко нібито використовує ленінську

політичну термінологію, але це так лише здається. У його вустах ця термінологія набирає відверто антирадянського звучання. Погляньте, кого він порівнює з капіталістичним магнатом, навіть із фашистами. Тут ми маємо свідоме нівелювання класової боротьби на світовому рівні, а водночас – наклеп на радянський і партійний апарат нашої держави» [139, с. 288]. Майбутній радянський академік говорив в унісон з досвідченим гебістським агентом, директором школи Калениченком, який ще 1937 року заявив, що «вороги народу» в особі Миколи Руденка готують гідну зміну. У тій школі навчався М. Руденко.

Судження їхні дивним чином перегукувалися із чітко окресленою партійною лінією, яка відразу впадає у вічі навіть із назв підручників 30-х років у цій галузі: Н. Каганович – «Знищити коріння націоналізму в мовознавстві», Г. Левченко – «Викоринити націоналістичне шкідництво в підручниках мови», К. Пілліпова – «Проти націоналістичних перекирвань у синтаксисі української літературної мови» [95], що було цілком когерентним із поглядами і волею «бригадира світового пролетаріату».

Слід зазначити, що витоки української публіцистики беруть життєдайний початок ще від епохи Київської Русі. З повним правом сюди можна віднести «Слово о законі и благодати» митрополита Іларіона, «Моленія» Данила Заточника, ознаки публіцистичності присутні в «Літописі Руському» і «Слові о полку Ігоревім», «Повісті минулих літ». Окремого розгляду потребує і пройнята публіцистичними настроями «Велесова книга». По-своєму збагатили українську публіцистику полемічні твори Івана Вишенського, Мелетія Смотрицького, Г. Квітки-Основ'яненка, Пантелеймона Куліша, «Щоденник» та епістолярна спадщина Тараса Шевченка. Нагадаємо, що перший часопис на терито-

рії України під назвою «Gazette de Leopold» (французькою мовою) почав виходити 1776 року у Львові, а з 1848 року звідти ж бере початок перша україномовна газета – «Зоря Галицька» [171].

Звичайно, після поразки національно-визвольних сил у 20-х роках ХХ століття сталінська ВКП(б) запровадила мережу газет і журналів своєї партії – від районних «Сталінським шляхом» до центральної «Правди», а з ними виникла і так звана радянська публіцистика, вістря якої спрямовувалося ідеологічними відділами відповідних парткомів – то на колективізацію, то на боротьбу проти «ворогів» народу, то на соціалістичне змагання та будови сторіччя. Серед інтелігенції радянської доби ходив крамольний жарт: «Правда» – в якій нема істот, «Известия» – в якій нема правди». І він досить об'єктивно відображав стан свободи преси в СРСР.

Недаремне ж, наприклад, у «Словнику літературознавчих термінів» 1971 року підкреслено: «Яскраві зразки публіцистики дали класики марксизму – ленінізму. З публіцистичними творами виступають політичні й державні діячі, вчені, письменники, митці» [163]. Де ті твори тепер?

У цьому зв'язку важливим є фактор спрямованості публіцистики. Скажімо, твори Я. Галана також можна вважати талановитими і високопрофесійними, але вони служили не народові, не утвердженню демократичних процесів і принципів справедливості, про яку так голосно «турбувалися» комуністи, а партійній ідеології московських великодержавників. А яка цінність тепер ешелонів друкованої продукції прекрасних публіцистичних творів (у тому числі радіо- і кінодокументалістики) епохи «розвиненого соціалізму», які возвеличували мудрість компартії, геній учених і майстерність будівельників при спорудженні і запуску найбільшої у Єв-

ропі Чорнобильської АЕС чи найбільшого в світі запорізького заводу із виробництва найбільших у світі супер – трансформаторів? Печальна історія ЧАЕС загальновідома. Завод у Запоріжжі так і залишився пам'яткою безгосподарності: доки його зводили, з'явилося нове покоління компактних трансформаторів і «супер» уже нікому не був потрібним. Варто згадати, що кілька маловідомих тоді і забутих тепер журналістів в УРСР отримали найвищу відзнаку – Державну премію імені Т. Г. Шевченка за так звану публіцистичну брошуру марнославства на честь тодішнього генсека ЦК КПРС «дорогого товариша Брежнева» і водночас душителя провісників громадянського суспільства в СРСР – організацій «Міжнародна Амністія» та «Українська Гельсінська Група».

Тому праця публіциста має розглядатися, як і праця лікаря, крізь призму головної вимоги Гіппократа – «не нашкодь», якщо не можеш допомогти.

Микола Руденко, ведучи мову про трансформацію понять, наголошує, що людська праця не тільки творить, але і знищує. Гори Лівану в давнину шуміли кедровими лісами. «Люди будували храми і кораблі. Це була праця. І вже існувала міра праці – вартість. Міра залишилася, а ліси загинули» [138, с. 11]. Так і публіцист має усвідомлювати міру власної відповідальності перед суспільством: допомагає він своїм письмом, творить добро чи шкодить? Саме під цим кутом зору Микола Руденко поглянув на «Капітал» К. Маркса, який радянська наука майже 70 років називала найвизначнішою працею і головним орієнтиром у всіх сферах діяльності. Будували храми (партійні) і кораблі. «Капітал» залишився, а чи залишаться ліси як у матеріальному, так і в духовному плані?

Якщо визначати доробок Миколи Руденка як публіциста за жанрами, то він надавав перевагу аналітич-

ним, полемічним статтям. Стаття – *від лат.* – частина цілого. Білоруський вчений О. Тертичний визначає жанр статті як публікації, які аналізують певні ситуації, процеси, явища з метою вивчення їх політичної, економічної та іншої значимості і з'ясування того, які позиції слід зайняти, як себе вести, щоб підтримати або усунути таку ситуацію, процеси, явища [169]. Визначення цілком когерентне з метою, яку ставив перед собою Микола Руденко, працюючи над «Економічними монологами», «Енергією прогресу», «Гносисом і сучасністю».

Літературні критики давно дотримуються аксіоми: щоб зрозуміти письменника, проїнятися частою коливань його душі, необхідно побувати на його батьківщині. Для повнішого розуміння зболеного за власну державу і рідний народ серця Миколи Руденка треба ще й відчутти епоху, в якій йому випало жити і яка впливала на формування світогляду майбутнього бунтівника в літературі і журналістиці. Отже, пора юності Миколи Руденка припала на кінець зловісних 30-х років минулого століття. Джагернаутова колісниця (Джагернаут – назва одного із зображень індуїстського бога Вішну, під час возвеличення якого фанати кидалися під колеса) на просторах СРСР таки добре попоїздила від села до села, від міста до міста, а погоничі в неї були не прості – члени Політбюро ЦК ВКП(б). Ось лише кілька достовірних фактів про сліди цієї кремлівської колісниці, які вона залишила протягом кількох місяців лише на Вінниччині. На початку 1938 року сюди прибув висуванець Тюменського обкому ВКП(б) І. М. Корабльов у званні майора держбезпеки на посаду начальника облуправління НКВС. Німецько-фашистським окупантам, які перейняли «вахту» від корабльових у 1941-му, і не снився такий розмах каральних операцій на Вінниччині. Корабльов організував масові ареш-

ти українців за так званими оперативними листами райуправлінь НКВС. У квітні 1938 року він доповідав наркому НКВС УРСР Успенському, що «наданий по трійці ліміт виконаний» і просив збільшити цей «ліміт» ще на 300 – 500 осіб. За новим «лімітом» на 400 осіб він за два дні послав на розстріл 99 ні в чому невинних людей. У травні 1938 року Корабльов рапортував у Київ про те, що «ліміт» на 3400 чоловік, у тому числі за першою категорією 3200 чоловік, повністю використаний. Складається враження, що партія прислала справжнього маніяка-вбивцю до хліборобської області замість того, щоб ізолювати його від суспільства. Тільки ж таких маніяків було наслано всюди [82, с. 35]. Нагадаємо, що «трійка УНКВС» – позасудовий орган партії більшовиків у 30-х роках ХХ століття, який здійснював на місцях масові репресії «підозрілих» громадян за, так би мовити, спрощеною процедурою.

Для публіциста Миколи Руденка було цікавим систематизувати лексику передових бійців партії, які вишукували «ворогів народу» за завданням згори і рішуче застосовували найвищу форму соціалістичного захисту – розстріл. Приблизно такими словами формулювалися смертні вирoki, які виносили практично одноосібно різні неуки і недоумки, але обов'язково – посланці партії на відповідальні посади в обласні управління НКВС. «Ворогів народу» навіть не виселяли за межі СРСР, а стріляли на місці. Газети того часу рясніли заголовками і підзаголовками загрозувального змісту: «Підла шкідницька банда», «Згряя буржуазних націоналістичних контрреволюціонерів», «Притуплення більшовицької пильності», «Троцькісти, націоналісти та інша контрреволюційна наволоч, пролізли на відповідальну роботу навіть у партійний апарат», «Контрреволюційна диверсійна шкідницька організація в системі ветеринарії» тощо.

У збірці документально-публіцистичних нарисів «Червона акула» А. Малигін наводить директиву, підписану В. Ульяновим (Леніним) [11] 1923 року, яка зобов'язувала знищити всіх колишніх членів дореволюційних політичних партій, всіх колишніх членів Союзу Незалежних Землеробів, також членів Союзу Незалежних Хліборобів у період Центральної Ради на Україні; виокремлено – всіх націоналістів і співробітників царських установ. Там же уточнено щодо таємних ворогів народу: всі офіцери, унтер-офіцери і рядові Білої армії, петлюрівських з'єднань, різних повстанських підрозділів і банд, що активно боролися з Радянською владою; всі релігійні діячі (єпископи, священники православної і католицької церков, рабини, диякони, монахи, хормейстери); всі колишні купці, власники магазинів і «непмани»; всі колишні землевласники, великі орендатори, багаті селяни, які залучали найманих працівників; всі колишні власники промислових підприємств і майстерень; всі вчені і фахівці старої школи, особливо ті, чия політична орієнтація не з'ясована; всі особи, раніше за підозрювані чи засуджені за контрабанду та шпигунство...

У серйозності намірів засновника комуністичної партії В. Леніна (хоча насправді він таким не був) годі сумніватися, адже ще 31 серпня 1922 р. у підконтрольній йому газеті «Правда» з'явилася редакційна стаття «Первое предупреждение» з войовничими погрозами на адресу буржуазної інтелігенції. Більшовицька «сильна рука» при слабкому розумі раптом вирішила, що не їхній профанаційний уряд винен у руйнації господарського комплексу, а «гнила інтелігенція». Вища школа, видавнича діяльність, художня література, публіцистика, філософія, медицина, кооперація, агрономія, розсудив пролетарський диктатор, належать до опорних пунктів буржуазної інтелігенції. Отже, з нею слід боро-

тись, а «наиболее активные элементы выселить в северные губернии, часть за границу» [11].

Ось таке розуміння ролі і місця публіцистики належить справжнім комуністам, представникам так званої ленінської гвардії.

А ось як вождь світового пролетаріату думав про таку субстанцію, як енергія мас. У Миколи Руденка, який турбувався про збереження життя на планеті, – одна філософія, у реалізатора вчення Маркса – зовсім інша. Читаємо телеграму голови Раднаркому В. Леніна голові Петроградської Ради Зинов'єву від 26 липня 1918 р.: «Только сегодня мы услышали в ЦК, что в Питере рабочие хотели ответить на убийство Володарского массовым террором и что вы (не Вы лично, а питерские цекисты) удержали. Протестую решительно! Это невозможно! Надо поощрять энергию и массовость террора против контрреволюционеров, особенно в Питере, пример которого решает» [11]. Модель терористичної машини було відпрацьовано ще під час «воєнного комунізму» на, так би мовити, малих обертах. Великі оберти цій машині ввімкне «великий Сталін».

Репресії в Україні, як і годиться, почалися з масової інформаційної підготовки. Ще 13 січня 1937 року ЦК ВКП(б) ухвалив розгромну постанову щодо Київського обкому та ЦК КП(б)У, яка викривала першого секретаря ЦК КП(б)У П. Постишева (він добре виконав кремлівські інструкції під час Голодомору 1932 – 1933 р., отже слід було замітати сліди) як такого, що засмітив апарат «ворогами народу». За кілька днів його увільнили з усіх посад, а невдовзі розстріляли. «Той пленум Київського обкому став початком ланцюгової реакції, яка поширилася по всій Україні. У Вінниці, зокрема два дні тривали збори обласного і міського партактиву з порядком денним «Про помилки Київської організації». І почалися пошуки своїх доморощених ворогів» [82, с. 9].

Тому Микола Руденко вже в часи свого дисидентства, а для нього вони почалися після виступу на пленумі правління Спілки письменників України, де обговорювалося питання розвінчання «культу особи Сталіна», називав політику духом від зла.

Проте, предметом нашого дослідження є публіцистика, метою якої були і залишаються українські пріоритети: створення власної держави, утвердження гуманізму, правди і справедливості, турбота про загальнолюдські інтереси, що саме по собі робить її антиподом політичної тріскотняви тоталітарної пропагандистської системи. Варто навести бодай одне із головних завдань, яке ставив натхненник і організатор Жовтневого перевороту 1917-го року в Росії В. Ульянов (Ленін): «Мы должны делать постоянное дело публицистов – писать историю современности и стараться писать ее так, чтобы наше бытописание приносило посильную помощь непосредственным участникам движения и героям-пролетариям там, на месте действий, – писать так, чтобы способствовать расширению движения, сознательному выбору средств, приемов и методов борьбы, способных при наименьшей затрате сил дать наибольшие и наиболее прочные результаты» [75, с. 208].

Як було там, «на месте действий», почасти ми розглянемо на прикладі життя і творчості публіциста Миколи Руденка, який не захотів бути механічним виконавцем недолугих директив партії, тобто «солдатом Сталіна».

«Публіцистика не як термін, а як певне суспільно-творче, духовне явище значно давніше від журналістики і навіть друку, – вважав професор В. Здоровага. – Першими публіцистами древності були оратори, проповідники, священики. Один із відомих католицьких церковних діячів сказав: «Якби апостол Павло жив сьогодні, він був би публіцистом» [50, с. 24].

Одним із найяскравіших професійних комунікантів у системі масового спілкування називає публіцистів професор В. Різун. «Публіцистика завжди позначена авторською індивідуальністю: вона авторська, пристрасна, соціально значуща, своєчасна, перебуває на хвилі викликів життя, має громадянське звучання й людське обличчя. Вона визнана аудиторією, тобто автора знають і вірять йому» [134, с. 119].

Публіциста, на думку В. Різуну, підготувати неможливо. Його виховують. У нашому випадку можна стверджувати, що Миколу Руденка виховало саме немилосердне ХХ століття, обставини, конфлікти з реальною дійсністю та внутрішня потреба обстоювати правду, захищати слабкіших. І йому притаманна чітка політична позиція, виражена українська ідея, готовність боротися за свої погляди і переконання, що відбивають погляди як певного мікросоціуму – «малих отих рабів німих» (за Т. Шевченком), так і макросоціуму – турбота про забезпечення людства від глобальної катастрофи через бездумне виснаження родючих ґрунтів. «Бо ти на землі – людина», – написав колись поет Василь Симоненко. А Микола Руденко як літописець соціальної дійсності, і не лише літописець, а послідовний активатор громадської думки у справі зміни цієї дійсності у бік справедливих стосунків, вивів філософську константу: «Світ створений не тільки для тебе особисто» [139, с. 19].

Так, Миколі Руденку властиве творче начало, яке в публіцистові, на переконання професора В. Різуну, переважає над виробничим, професійним, технологічним, «поставленим на потік» при виготовленні інформаційних продуктів.

Щоб зрозуміти, чому Микола Руденко, респектабельний радянський письменник, який стрімко утвердився в літературі відразу ж після повернення з

фрон-тів Другої світової війни, звернувся до публіцистики, причому протестної за своїм змістом щодо панівного режиму, потрібно вдатися до невеликої ретроспективи – до постсталінського періоду в історії СРСР, де ще не було України, а лише УРСР – колоніальна республіка радянської наддержави.

Українське питання у зв'язку з приєднанням до Києва західних земель, на яких мешкало понад сім мільйонів етнічних українців, не знаходило нормального вирішення, адже Москва не зважала на гарантоване Конституцією право націй на самовизначення. І щоб придушити будь-які спроби в цьому напрямку, знову вдалася до утисків і репресій. Кремль піддавав критиці ЦК КП(б)У за нібито поганий підбір та ідеологічно-політичне виховання кадрів у галузі науки, літератури й мистецтва, вбачаючи там присутність ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології. Під ніж партії потрапили Володимир Сосюра (вірш «Любіть Україну»), Юрій Яновський (роман «Жива вода»), Максим Рильський (поема «Мандрівка в молодість»), Іван Сенченко та ін.

Учасником недоброї акції щодо Максима Рильського довелося мимоволі стати й недосвідченому в подібних інтригах Миколі Руденку. Звісно, мислитель такої величини не дозволив собі оминати принизливий факт власної біографії і не розповісти про нього. Каятися завжди важко, отож і йому було нелегко осудити свої вульгаризаторські наскоки на одного з найбільших майстрів української поезії. Широко й повно він розповів про це в одній з авторських програм по радіо «Свобода» після виїзду за кордон. «Не пригадую іншого вчинку у своєму житті, за який мені було б так соромно, як за цей. На жаль, я ніде й ніколи не чув, аби хтось із моїх колег виступив із каяттям, що брав участь у погромі провідних українських літераторів під безпосереднім керівництвом Кагановича. Та я вже казав, це

справа їхнього сумління» [139, с. 174]. Напевне, він іще тоді не надав значення пророчій фразі Павла Тичини «Лиш правда є вічна, а то все трава» [67, с. 205].

Хоча варто навести імена й інших учасників розгромної наради в першого секретаря ЦК КП(б)У Лазаря Мойсейовича Кагановича: Натан Рибак, Олесь Гончар, Василь Козаченко, Олександр Підсуха, Наум Тихий, Олександр Корнійчук. Керували процесом працівники ЦК КП(б)У Давид Копиця та Леонід Новиченко.

Згодом Микола Руденко скаже, що він усвідомив, можливо набагато раніше від багатьох сучасників сумну істину: партійні верхи сприймали письменників і журналістів не інакше як трубадурів державної ідеології [139, с. 254]. Творча натура письменника з цим ніколи не мирилася. Тому що він розумів своє призначення як виразника і захисника інтересів українського народу. Йому належить вислів, якому судилося перетворитися на афоризм, – «Бог створив людину, Бог створив і націю. А що створене Богом, те гідне пошанування і того, щоб віддати за нього життя» [139].

За наслідками критики й самокритики в Україні було заарештовано у 1946 – 1947рр. понад 10 тис. осіб з-поміж наукової і творчої інтелігенції.

Приховуваний голод 1947 року забрав життя понад 100 тисяч чоловік і понад 300 тисяч поклав на лікарняні ліжка з діагнозом повного виснаження. Чи одужали вони – невідомо. Перший секретар ЦК КП(б)У Л. М. Каганович витиснув із голодуючої республіки 99,7% плану хлібозаготівель. Населення Півдня і Сходу мусило діставатися в основному на дахах вагонів на Західну Україну, де ще не встановили колгоспів, та міняти сякі-такі пожитки на продовольство. Лише це врятувало від повторення трагедії 1932 – 1933 років.

Терор і насильство Кремля вирували у західних областях. Ціна радянзації – понад 300 тисяч виселених

у Сибір на вимирання без суду і слідства, просто підозрюваних у контактах з «бандформуваннями», знищення Греко-Католицької Церкви та насильницька русифікація краю.

Після смерті Й. Сталіна настала хрущовська відлига. Нові сподівання республіканської вищої бюрократії увінчалися деяким успіхом – вже у червні 1953 р. пленум ЦК КПУ увільнив росіянина Л. Мельникова з посади першого секретаря і на його місце обрав українця (уперше з дня існування партії) О. Кириченка. Його попередника Мельникова справедливо звинувачували у русифікації вузів та нехтуванні місцевими кадрами на Західній Україні, куди масово надсилали керівників усіх ланок із зрусифікованого Сходу.

Підтримка київських лідерів М. Хрущова при його обранні на найвищий пост у партії гарантувала їм посилення своєї ролі як на рівні республіки, так і на рівні загальносоюзних структур. Власне, вирівнювався дисбаланс щодо УРСР, який тривав упродовж прекрасного тридцятилітнього правління так званого «батька народів» Й. Сталіна (Джугашвілі). Невдовзі О. Кириченко, а потім і його наступник М. Підгорний одержали високі посади у Москві. Рада Міністрів СРСР оперативно поповнилася десятьма особами, які керували відповідними республіканськими міністерствами. П'ятеро Маршалів Радянського Союзу, які одержали це найвище військове звання 1955 року, були українцями.

Якісно змінилася структура центральних органів влади УРСР – у середині 50-х років минулого століття українці становили 68% від кількості керівництва центральних державних і партійних установ, а напередодні II Світової війни їхня частка не перевищувала 35% [177]. Як відомо, Хрущов виступав за певну децентралізацію та передачу національним кадрам більше простору для управління на своїх територіях.

Апогею економічного автономізму було досягнуто 1957 року, коли ЦК КПУ на чолі з О. Кириченком добився майже повної самостійності республіканського Держплану, що означало підпорядкування майже всіх промислових об'єктів на території республіки Раді Міністрів УРСР.

Саме у післясталінські роки відразу три автори українського походження стали лауреатами Ленінської премії: Олександр Довженко (1959); Михайло Стельмах (1961); Олесь Гончар (1964). У цей же період засновано Державну премію України імені Т. Г. Шевченка у галузі літератури і мистецтва.

Виникли нові творчі спілки, з'явилося чимало газет і журналів українською мовою, визріла хвиля інтелігентів-шістдесятників – Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Дмитро Павличко, Іван Драч, Василь Стус, Василь Симоненко, Григор Тютюнник, Іван Дзюба, В'ячеслав Чорновіл, Євген Гуцало, Євген Сверстюк. До речі, значна роль у народженні Ліни Костенко як української резонансної поетеси належить не кому-небудь, а Миколі Руденку, тодішньому відповідальному секретареві головного видавництва «Радянський письменник». Перша її поетична збірка «Проміння землі» вийшла друком у видавництві «Молодь» з його благословення в прямому значенні – він написав схвальну рецензію.

Зародився наприкінці 50-х на початку 60-х років дисидентський рух. На Західній Україні 1958 року було створено підпільну партію – Українську робітничо-селянську спілку, яку очолив юрист і однокурсник М. Горбачова по МДУ імені М. Ломоносова Левко Лук'яненко. Вона вимагала виходу України з СРСР згідно з прописаним у Конституції правом. Активістів групи було запроторено до в'язниць, а Л. Лук'яненка спочатку засудили до страти, згодом вирок пом'якшили 15-ма роками таборів. З приходом до влади на московський Олімп

Л. Брежнєва в Україні було заарештовано найпомітніших вільнодумців. У столичному кінотеатрі «Україна» під час прем'єри художнього фільму «Тіні забутих предків» Іван Дзюба і Василь Стус звернулися до глядачів із закликом протестувати проти масових арештів інтелігенції. Проти свавілля КДБ офіційно виступили депутат Верховної Ради СРСР, безпартійний лауреат Ленінської премії Михайло Стельмах, депутат Верховної Ради УРСР Андрій Малишко, композитор Георгій Майборода, авіаконструктор Олег Антонов, кінорежисер Сергій Параджанов [177]. Своєрідною відповіддю на ці події стала публіцистична праця активного автора журналу «Вітчизна» Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», один із кращих взірців самвидаву радянської доби.

Проте Микола Руденко, як наголошує один із активних пропагандистів і дослідників його творчості І. Власенко, стоїть осібно. Його публіцистика – особлива як за змістом, так і за формою. Часто, дуже часто він говорив і писав такі сентенції, що набагато випереджали час, а тому наражалися на байдужість і нерозуміння. Ось де слід шукати ознаки превентивності його публіцистики. Досить показовим у цьому плані, на мою думку, є виступ Миколи Руденка на пленумі Спілки письменників УРСР 1957 року, присвяченого закритій доповіді першого секретаря ЦК КПРС М. Хрущова на XX з'їзді партії. Як колись В. Ленін вигукнув, що роман «Что делать» М. Чернишевського «буквально перепахал мене», так і Микола Руденко міг вигукнути про антикультову доповідь Хрущова, хоча вона й була закритою.

Ось така конкретна реальна ситуація стала об'єктом пристрасного слова Миколи Руденка.

І хто заперечить, що талант Миколи Руденка дозволив йому у повсякденному житті наддержави вирізнити суспільно значиме, морально-етичний і громадсько-політичний смисл явища, яке насправді, попри за-

критість самої доповіді, сколихнуло світ – від глухого чернігівського села до європейських, і не лише європейських столиць.

Узагалі промова Миколи Руденка на відкритому пленумі правління СПУ 1957 року – це не тільки незвичайна подія (ніхто з подібною промовою там не виступив), а це – явище в українській публіцистиці другої половини ХХ століття. За всіма ознаками його промова є зразком превентивної публіцистики. Ведучи мову про час, який вимагає від кожного громадянина великої мужності, Микола Руденко нагадує про залізні молоти тяжких випробувань, які не раз і не двічі опускалися на голови співвітчизників. Свої переконання, каже автор, ми виносили з полум'я, народжували їх у муках, і той живе брехнею, хто здатен жити напівправдою. «Такому народові, як наш, напівправа не потрібна – правда і тільки правда» [139, с. 265].

Далі Микола Руденко, аналізуючи причини виникнення культу особи Сталіна, акцентує увагу на особливості психології російського народу – надія на царя-батюшку. Склалося так, констатує дослідник, що російські люди вважали, ніби не самі вони відстоюють своїми силами і своєю кров'ю величезну територію своєї батьківщини, а це стається завдяки божественному походженню царя-батюшки. Їхні ж смерті у битвах за Русь сприймалися ними як воля Божа.

Така психологія, стверджує Микола Руденко, виникла внаслідок тривалого рабства – поневолення монголо-татарами, а в Російській імперії – внаслідок сторіччя кріпосного права. При цьому церква й релігія, зазначає дослідник, не тільки не допомагали народові виплекати віру у власні сили, а ще й руйнували цю віру. Оцінюючи перли сталінської пропаганди, він спинився на тому, що кремлівські ідеологи (а від Сталіна включно до Горбачова головним ідеологом «імперії зла» вважався

член Політбюро ЦК КПРС М. Суслов. – *Авт.*) намагалися переконати радянський народ, що за кордоном нічого путнього і повчального нема, саме «разложеніє»; що ми раніше за всіх винайшли велосипед; дехто почав доводити навіть відверту дурню – ніби батьківщиною слонів також є Росія, оскільки на її території знайшли рештки мамонтів, близьких родичів господаря джунглів...

Письменник закликав гартувати молодь не поверненням її у світ безхмарних ілюзій, а гартувати здоровою, послідовною критикою всіх суспільних вад. Нагадаємо, що за сталінізму критика на адресу верхів скоріше нагадувала запопадливість і вміщалася в таку фігуру: «Йосифе Віссаріоновичу, але дозвольте вас по критикувати... Ви забагато працюєте, не жалієте себе!». З часом цей стереотип набув відтінку сарказму, але ж бюрократи таких тонкощів не помічали. У цьому зв'язку Микола Руденко звернувся до редакторів видавництва і друкованих засобів масової інформації з вимогою випростатися з-під гніту чиновництва, не боятися власної тіні.

Пророчє пролунали слова про необхідність стати стіною перед симпатичним демократичним бюрократом, бо він безборонно і переможно увійде у наше майбутнє і тоді буде спроба відродити сталінщину без Сталіна. Що врешті й сталося.

Зовсім несподівано і для «відповідальних товаришів», і для членів Спілки пролунала з уст бунтівного Миколи Руденка самокритика щодо «мовчання ягнят» у мовному питанні, головному питанні, про яке вголос уже боялися говорити: «Тривалий час ми націлювали наші літературні гармати проти українського націоналізму, а від спроб русифікувати українську інтелігенцію, русифікувати політику й культурне життя на Україні відмахувалися пухнастим віялом. І чого ми досягли? Ми

досягли того, що політичне й культурне життя в Україні уже значною мірою зрусифіковані. І процес цей триває. Цим ми, звичайно, породжуємо бродіння серед української інтелігенції, сіємо обурення в українському народі. А він же дійсно кровний брат російському народові. І хіба російському народу потрібно, щоб занепала українська культура? Нічого подібного! Я пережив лєнінградську блокаду, пройшов по російській землі від Москви до Прусії. Я знаю, як російський народ ставиться до українців і нашої культури. Не народові це потрібно, а тільки великоросійським шовіністам. І завважте, товариші: шовініст і бюрократ завжди одна й та ж особа» [139, с. 269].

Чи було з кого брати приклад Миколі Руденку, на кого рівнятися з-поміж літераторів у виробленні власної оцінки поточних подій? Надихав його хіба що переслідуваний партноменклатурою вірш «Любіть Україну» Володимира Сосюри.

Дозволивши собі невеличку ретроспекцію, зауважу, що з трибуни на історичному ХХ з'їзді КПРС виступив тодішній метр радянської літератури Михайло Шолохов. І мав би задати тон у оцінках подій усім літераторам, тон оновлення, пробудження, очищення, окреслити перспективи відродження. Або ж він досі нічого не знав про «культ особи», або його переконання як Героя Соціалістичної Праці і кавалера шести орденів Леніна заважали сказати щось рішуче, очікуване народом і партією. Отож, дивина дивна: у майже годинній доповіді він знайшов тепле слово для вірного сталініста О. Корнійчука (далі ми розглянемо епізод з Миколою Руденком, якого голова Спілки українських радянських письменників О. Корнійчук публічно звинувачував у симпатіях до репресованих «старих курв»), націлював письменників на виробничу тему, аналізував досягнення тогочасної прози і всієї Спілки, журилі літерато-

рів за те, що вони живуть у містах, а мали б жити поряд зі своїми персонажами. Зокрема, поділився секретом успіху, якого нібито досягли 3247 членів спілки і 526 кандидатів, всього 3773 осіб, озброєних перами і наділених певним літературним хистом – інженери людських душ (за виразом товариша Сталіна) і помічники партії (за виразом товариша Хрущова).

Успіх М. Шолохов пояснив тим, що «...все мы, каждый в меру своего таланта, глубинными средствами искусства, проникновенным художественным словом пропагандируем всепобеждающие идеи коммунизма – величайшей надежды человечества. Вот в чем секрет нашего успеха!» [193, с. 304].

Далі автор «Тихого Дону» і «Піднятої цілини» висловив припущення: коли б у наш час і знайшовся хто-небудь із письменників, який посмів би щось створити «с позицій антикомунізму», то ім'я такого письменника буде негайно піддане забуттю, а книги такого письменника запліснявіють на полицях. Дивно, що вже після розвінчання культу особи Сталіна, власне заради чого і проводився XX з'їзд КПРС, Микола Руденко, один із тих, хто повірив у щирість такого розвінчання, сповна відчув на собі дію отієї сакраментальної фрази: ім'я такого письменника буде негайно піддане забуттю. Тобто, не читачі його забудуть, забудуть і все, а ім'я буде саме піддане забуттю.

Тим часом делегати XX партз'їзду гаряче аплодували Михайлові Шолохову за слова: «Так что, как видите, и лавры принадлежат не столько тем, кто писал, сколько той, которая вдохновляла на создание больших произведений, – нашей родной Коммунистической партии. И мы, писатели, искренне, от всего сердца радуемся этому и готовы и впредь, до последнего нашего дыхания служить своим словом делу партии Ленина и свято хранить и в жизни и в литературе ее

благородные интересы» [193, с. 305].

Підкреслюю: упродовж годинної доповіді – жодного слова про культ, жодного слова критики у бік Кремля, хоча постать такого рівня могла абсолютно нічого не боятися, до того ж перебуваючи у родинних стосунках із першим секретарем ЦК КПРС М. Хрущовим. Важко утриматися, аби не зачитувати заключний абзац полум'яної промови Михайла Шолохова на XX з'їзді, який демонструє морально-психологічні настрої покоління партноменклатури, літературних генералів у СРСР середини минулого століття, яким український письменник Микола Руденко вже не раз протистояв і невдовзі повстане на повен зріст. Отже, увінчаний лаврами системи, член ЦК КПРС (ви можете собі уявити, наприклад, Ернеста Хемінгуея членом ЦК республіканської партії США, Антуана де Сент Екзюпері – героєм капіталістичної праці Франції, а Габрієля Гарсія Маркеса – лауреатом премії диктатора Венесуели?) Михайло Шолохов резюмував такою тирадою: «Все мы – сыны нашей великой Коммунистической партии. Каждый из нас, думая о партии, всегда с чувством огромного внутреннего волнения мысленно говорит: Партия, родная наша мать, ты нас вырастила, ты нас закалила, ты ведешь нас в жизни по единственно верному пути. И вот сейчас я, глядя на вас, говорю в заключение:

– Родная партия! У тебя могучий и светлый коллективный разум и материнские руки, умеющие быть и суровыми и нежными. Ты найдешь необходимую форму помощи своим писателям, и, когда они, окрыленные твоим вниманием и лаской, создадут новые, достойные тебя, партия, и родины произведения, благодарный советский и зарубежный читатель в первую очередь тебе скажет свое сердечное спасибо!» [193, с. 306].

Зауважимо, що син партії М. Шолохов стане двічі Героєм Соціалістичної Праці в часи, коли світлі і не-

байдужі голови, як ось Микола Руденко, спробують довести, що «единственно верный путь» насправді веде навіть не до тупика, а до прірви. І все – через неправильно введені дані, через помилку в програмному забезпеченні, висловлюючись терміном кібернетиків. І цим програмним забезпеченням К. Маркса понад сто років послуговувалася «партия, родная наша мать».

Дехто може закинути, мовляв, легко у наш демократичний час оцінювати минуле, висловлювати власні судження. Та зазначений том творів М. Шолохова вийшов у світ наприкінці 1959 року (а ХХ з'їзд партії відбувся 1956 року), причому в книзі зазначено, що тексти виправлені автором. Отже, був час осмислити й переосмислити, принаймні відредагувати сказане від імені майже чотирьох тисяч членів Спілки. До того ж, у літературних колах уже ходила інформація про «не причесаний» пленум правління Спілки письменників України і протестний, сповідальний і закличний водночас виступ на ньому Миколи Руденка.

Будили думку у той, здавалося б безпросвітній час, нестандартна як для соцреалізму повість Віктора Некрасова «В окопах Сталінграда» та повість про бездушність місцевої бюрократії щодо фронтовиків «В рідному місті», а його гостра стаття «Слова “великие и простые”», опублікована в журналі «Искусство кино» [101] – проти фальшивої героїчної риторики і патетики в ЗМІ повсюдно обговорювалася. Значний резонанс мали в суспільстві і твори великого правдолюбця і безкомпромісного бунтівника проти свавілля влади Володимира Тендрякова – повість «Падение Ивана Чупрова» (1953), повість «Ненастье» (1956), роман «Тугой узел» (1959). Уже тоді була написана, але ще не опублікована динамічна повість Олександра Солженіцина «Один день Ивана Денисовича». Так що Михайло Шолохов не міг не

відчувати вільнолюбиві тенденції і настрої у суспільстві.

Мов оголений нерв сприйняв їх Микола Руденко та кинувся штурмувати bastiони партійно-радянської бюрократії. Хоча, на думку дослідника преси радянської доби Л.Вільчек, єдинопартійність та ідеологічний монізм і єдностайність не могли не завести процеси демократизації у новий тупик [21]. Ця теза зайвий раз засвідчує правоту Миколи Руденка на пленумі Спілки письменників України 1957 року, де він особливо застерігав берегтися лискучих і зовні чемних бюрократів, які незабаром змінять усмішку на оскал, а тон співбесідника на тон повелителя.

«Я мислю – значить, я живу!» Фразу знаменитого філософа Р. Декарта можна поставити епіграфом до всіх творів, які ми відносимо до розряду публіцистичних. Осучаснив формулу відомий російський журналіст А. Аграновський: «Публіцистика починається там, де є мисль» [1].

Професор В. Здоровега вважав, що тема публіцистичного твору не обмежується об'єктом відображення, як у подієвої інформації, а розширюється до певної проблеми. При цьому від автора чекають не скільки новизни фактів, стільки новизни, оригінальності думки. «Якщо вдатись до аналогії і скористатися термінологією кібернетики, то у змісті публіцистичного твору домінує програма суб'єкта над програмою об'єкта.

Вміння оригінально мислити – одна із першорядних ознак публіцистичного таланту, але цим талант публіциста не вичерпується» [50, с. 27].

До публіцистики як до виду літературної творчості вдавалися провідні українські письменники ХХ століття: Олександр Довженко, Микола Хвильовий, Максим Рильський, Юрій Смолич, Олександр Ільченко, Олесь Гончар, Павло Загребельний, Іван Дзюба, Борис

Олійник, Сергій Плачинда...

Публіцистика – це «важка артилерія» будь-яких засобів масової інформації всіх часів і народів. Можливо, тому, що вона споріднена із ораторським мистецтвом, а оратори з давніх-давен підіймали дух цілих армій і запалювали серця пристрасними промовами. Доктор психології Антоніо Менегетті наголошує: «Одне слово може спричинити оголошення війни, одним словом можна зробити людину магнатом або ж бідняком» [89, с. 55].

Саме завдяки яскравим, динамічним публіцистичним творам тиражі місцевих і центральних видань зростали в рази і під час хрущовської «відлиги», і після проголошення перебудови в СРСР 1986 року, і напередодні всенародного референдуму за незалежність України 1991 року, і під час Помаранчевої революції 2004 року.

Але політична публіцистика має попит у суспільстві, скажемо так, у пікові моменти громадської активності. Предметом же нашого дослідження є публіцистика, образно кажучи, далекої дії, яка несе в собі сильний, ретельно підготований заряд позитиву. Цей заряд збагачений науковими фактами, філософією, аналізом явищ і подій, баченням перспективи, концентрацією уваги на важливій для суспільства, держави, або й усього людства проблемі та аргументами щодо її розв'язання без шкоди для людини і довкілля. Спочатку ж прислухаємося до визначення публіцистики як виду творчості професора В. Здоровеги: «...публіцистика – це твори, в яких оперативно досліджуються й узагальнюються з особистих, групових, державних, загальнолюдських позицій актуальні факти та явища з метою впливу на громадську думку, суспільну свідомість, а відтак на соціальну практику. При цьому публіцист вдається до свое-

рідного поєднання логічно-абстрактного і конкретно-образного мислення, впливаючи на розум і почуття людини, стимулюючи її певні вчинки, соціальну активність» [50, с. 30].

Перманентність виборів в Україні зумовила появу нового різновиду публіцистики, так званої бригадної. Створюється група професійних журналістів, які працюють на одне «розкручене» ім'я. Окреслюється тематика і графік виступів, бригада готує інформативну базу, стиліст зводить усе до купи, і матеріал розміщують, як правило на платній основі, в певному ЗМІ під певним ім'ям або ж публіциста, або ж народного депутата, або ж кандидата в мери та ін. Хоча корені такого методу сягають у недалеке минуле – таким чином готувалися виступи у пресі та на офіційних заходах партійних секретарів, починаючи від райкомів. Одначе, діяльність така швидше належить до способів маніпуляції громадською думкою і вимагає окремого розгляду. Хоча сама тенденція також належить до ряду викликів ХХІ століття: особи, які не здатні навіть висловити якусь логічну думку, прагнуть управляти цілими державами, а то й цілим світом. У цьому Микола Руденко вбачав одну з причин каторжного життя народу. Він виклав свої застереги щодо розумово недалекої, але організаційно дуже тісно згуртованої бюрократії у знаменитому «Листі М. С. Хрущову» 1960 року.

Світоглядна публіцистика покликана працювати на Вічність. Розслідувальна публіцистика покликана працювати заради Справедливості. Такі судження притаманні ще одному досліднику цього виду творчої діяльності І. Полянському. А професор Й. Лось зводить визначення публіцистики до того, що це: «...словесна сфера моделювання свідомості, вияв незгасної активності, динамізму людського духу, політичне і моральне освоєння історії та актуальної суспільної практики, все-

охоплюючий засіб формування особистості, площина вияву інтересів та вартостей людей, соціальних груп і націй, втілення їхньої культурної ідентичності» [79].

Заслуговує на увагу погляд у книзі «Універсальний журналіст» Девіда Рендола на публіцистику як на тлумачні статті (тобто – роз'яснювальні):

«Тепер, коли читачі часто дістають першу інформацію про події через радіо й телебачення, тлумачні статті потрібні їм іще більше. Крім детального висвітлення події, газети повинні також пояснювати, що певні події чи зміни означають. Це мають бути не тихі затоки, де попасують задумливі коментатори, за словами американського журналіста Ліблінга, «подають своє бачення того, чого самі не бачили». Це має бути розповідь про нові думки й тлумачення – новий сенс у розумінні речей» [131, с. 139]. Саме про новий сенс у розумінні теорії додаткової вартості та шляхів розвитку цивілізації і йдеться в публіцистичних творах Миколи Руденка.

Аналізуючи процеси, які протікали в глибинах художньої літератури Росії й України, починаючи з XVIII століття, чимало дослідників зазначають, що вона дедалі більше документалізується, а в другій половині XX століття інтенсивно зближується з публіцистикою.

«Потреба в документально-публіцистичному осмисленні дійсності виявляється і сьогодні, – переконані О. Голубенко і М. Євдокимов. – Вона прямо пов'язана з інформаційним процесом, розвитком телебачення, радіо, кіно, створенням глобальної мережі Інтернет» [33].

Російський науковець О. Рубашкін вважає, що письменницьку публіцистику необхідно розглядати як специфічне явище мистецтва [136].

Професор І. Михайлин обстоює аналітичну жур-

налістику, яка сьогодні піддається невинуватим нападкам прихильників «шоуменського напрямку» в ЗМІ. Аналітична журналістика (публіцистика) є тим засобом подолання інформаційного хаосу, який штучно спричинений засиллям безмірної кількості так званої розважально-світської хроніки. На думку вченого, саме аналітична журналістика (публіцистика) має сприяти спорудженню духовної будівлі українського національного світу, відіграти провідну роль у подоланні низькорівневої маскультури, у піднесенні освітнього та культурного рівня кожного індивіда. Публіцистика повинна мати творче, а не руйнівне начало [92]. Як у Миколи Руденка.

Дослідники не знаходять, на думку П. Камінського, єдиної основи для визначення предмета і природи публіцистики. Поняття дещо дискредитоване в журналістикознавстві, оскільки більшість наявних розвідок з цієї теми виконано в часи СРСР у дусі марксизму-ленізму, бо тоді все розглядалося крізь «єдино правильну» призму партійно-радянської преси. «Аналітичне начало детермінує домінування в публіцистичному висловлюванні логіко-понятійних форм, що зближує публіцистичне висловлювання з науковим. Однак, на відміну від наукового дискурсу, аналітизм публіцистики не регламентований універсальним кодом і входить у логіку висловлювання у відповідності з конкретними комунікативними завданнями» [56]. Микола Руденко часто повторював, що поетові не важко виступати в іпостасі публіциста, а публіцист, виходячи до аудиторії, миттєво відшукує слова, які не лишають слухачів байдужими.

Для повнішого осягнення публіцистики Миколи Руденка як наукової проблеми та щоб показати закономірності і загальну причинну зумовленість його творчості у конкретному часовому вимірі і

громадсько-політичній ситуації, правильним, на наш погляд, є вдатися до біографічного методу дослідження.

Почасти ми вже користалися цим методом. Особистість же Миколи Руденка цікава як нинішнім майстрам слова, так і майбутнім журналістам ще й такою гранню, як прагнення до постійного самовдосконалення, до осягнення антропокосмізму, внутрішня готовність до будь-яких випробувань долі заради істини та здатністю самодостатньо – творчого «розгортання себе у безмежність». Визначення властивості «розгортання себе у безмежність» належить сучасним науковцям Т. Метельовій та Г. Волинцеву. У своїй праці «Міфологічний простір і час у сучасній культурі» [90] вони констатують, що нинішній світ увійшов у стан нової парадигмальної зміни світогляду; і нинішні спростування всього і вся, руйнація ієрархії цінностей і свідомо запроваджувана зміна гносеологічних (наукових) критеріїв естетичними («ігри», які буквально заповнили телеекран), що здійснюють так звані постмодерністи, – події далеко не довільної дії. Ці дії науковці характеризують як симптоми зміни самої аксіоматичної бази, тобто – симптоми зміни епох, симптоми проходження цивілізацією «точки біфуркації». За цією точкою для більшості громадян настає або «рівноважно-заспокоєний деграданс» (апатія до суспільних справ), або «самодостатньо-творче розгортання себе в безмежність» [90].

Цікаве визначення, яке може бути застосоване до Миколи Руденка, щодо об'єктивної консервативності історичних періодів: «Кожна епоха має певний набір власних уявлень про світ, які сприймаються беззаперечно. Вони – своєрідні світоглядні аксіоми епохи, що забезпечують певну спрямованість пошукових зусиль, задають вектор наших переживань світу й нас самих у ньому, визначають архітектурну своєрідність світог-

лядних ландшафтів різних епох і культур» [90].

Головне беззаперечне уявлення радянських людей про світ 30 – 50-х років минулого століття зводилося до всепроникних гасел «Сталин – наш рулевой!», «Сталин – це Ленин сьогодні!», «Сталин – наше солнце!». Цей масовий пропагандистський прийом львівський дослідник Олександр Нагорний називає семантичною диверсією. Щодо сонця – то тут узагалі слід говорити про підміну понять у глобальних вимірах. Заглибившись у мовно-стилістичні джунглі «Капіталу», Микола Руденко докопається до самої суті, чому три десятиліття народові втовмачували саме цей алогізм – «Сталин – наше солнце»? Тому що народ тримали у темноті. Насправді, сонце – джерело додаткової енергії для землян, отже – й джерело додаткової вартості. У реальній же радянській дійсності саме тиран Сталин мав сприйматися народом, позбавленим права думки і голосу, як Сонце. У цьому плані свідомо чи несвідомо, комуністична пропаганда досягла висот у нейролінгвістичному зомбуванні комуністів і безпартійних. І саме Микола Руденко прорвав цю ідеологічну павутину, адже оте знамените толстовське «не могу молчать» формувало його творче кредо так же сильно, як і шевченків сплеск протесту: «Возвеличу Малых отих рабів німих! Я на сторожі коло їх Постаблю слово» [183, с. 442].

Дитинство Миколи Руденка позначене суцільними труднощами і бідами. Ще він не ходив до школи, як на шахті «Сутоган» загинув під час пожежі його батько. Маму змусили вступити в колгосп і віддати все небагате добро, нажите з чоловіком та трьома дітьми в шахтарському селищі Юріївка Лутугинського району. Роками вони не могли добудувати хату – нема за що. Присадибна ділянка у забрудненій промисловій зоні була настільки виснажена, що на ній вони майже нічого не збирали.

Назавжди запам'ятався голод 1933-го. У віці восьми-

ми літ через травму Микола Руденко перестав бачити на ліве око. Складати вірші почав у дитинстві, їх друкували піонерські газети. Став переможцем конкурсу і стипендіатом Наркомосу, завдяки чому 1939 року вступив на філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Шевченка. Провчився всього два місяці. У партію його прийняли після закінчення школи на шахті, де раніше працював батько. 1939-го призваний до війська (приховав, що не бачить на ліве око). 4 жовтня 1941 у перших же боях під Ленінградом тяжко поранений розривною кулею, яка роздробила кістки таза і хребта. Лікувався рік. Лікарі не сподівалися, що Руденко буде ходити. Ходити він зміг, і навіть був призначений заступником начальника прифронтового госпіталю з політчастини. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни I ступеня, шістьма медалями. Після виходу 1947-го збірки віршів «З походу» прийнятий до Спілки письменників України (СПУ). Працював відповідальним секретарем видавництва «Радянський письменник», був редактором журналу «Дніпро», секретарем парткому СПУ, членом Київського міськкому КПУ, членом ЦК ЛКСМУ. Микола Руденко – автор багатьох збірок поезії, романів і повістей, зокрема «Вітер в обличчя» (1955), «Остання шабля» (1959), «Орлова балка» (1970), фантастичних романів «Чарівний бумеранг» (1966), «Слідами космічної катастрофи» (1962), поеми «Хрест» (1976, про голод 1933 р.). Уперше виступив проти офіційної влади у 1949-му, коли під виглядом критики «космополітів» громили та нищили єврейських письменників. Щоб їх судити, від Руденка як секретаря парткому СПУ вимагали негативних характеристик, а він відмовлявся писати неправду.

Під мудрим керівництвом вождя компартії УРСР Лазаря Кагановича після розгрому космополітів (єврейська еліта) почався новий виток наступу на україн-

ських письменників. Колишній секретар парткому Спілки Микола Руденко згадує «як нахабно розперезалися Ілля Стебун, Євген Адельгейм та Лазар Санов! «Літературна газета» перетворилася на їхню вотчину, партійні газети друкували їхні випадки проти найталановитіших українських письменників майже щотижня. Вони пишалися своїм верховенством і не просто критували творчість Максима Рильського, Юрія Яновського, Івана Сенченка та інших, а робили з них мало не бандерівців» [139, с. 182].

Дуже швидко Іллю Стебуна призначили заступником голови СПУ (у Корнійчука). Доноси тоді цінувалися. Згодом Ілля Стебун виступатиме в суді, коли судитимуть за слово Миколу Руденка і Олексу Тихого, як експерт КДБ у справі Тихого представить хворого і знесиленого чоловіка як запеклого буржуазного націоналіста.

З 1950-го М. Руденко вже не займав ніяких посад, добровільно позбувшись таким чином усіх привілеїв радянського істеблішменту. Великим потрясінням стало для нього розвінчання на ХХ з'їзді КПРС «культу особи Сталіна». Прийшла думка, що справа не в самому Сталіні. Якщо параноїк і садист міг стільки років очолювати партію і державу, значить, учення, яке лягло в основу держави, в чомусь неправильне. Штудіювання «Капіталу» переконало Руденка в тому, що вчення К. Маркса помилкове в самій своїй основі – у розумінні теорії додаткової вартості. Вона створюється не надексплуатацією робітника, а сонячною енергією (фотосинтез), поєднаною з працею селянина. Своє бачення цієї проблеми Руденко виклав у філософських працях «Економічні монолози», які з'явилися в самвидаві в 1975, і «Енергія прогресу», у романі «Формула Сонця».

1974-го року «за метафізичне спотворення марксизму» М. Руденка виключили з КПРС, 1975-го року – з

членів СПУ. Мусив продати машину, дачу, аби вижити, – влаштувався нічним сторожем. Працював на могильнику ядерних відходів у с. Пирогове під Києвом. На початку 70-х Руденко долучився до роботи на захист прав людини. Мав тісні стосунки з московськими дисидентами, був членом радянського відділення «Міжнародної амністії». 18 квітня 1975-го заарештований за правозахисну діяльність, але ще під час слідства у зв'язку з 30-літтям Перемоги амністований як учасник II Світової війни.

Коли Руденко добивався відновлення пенсії як інвалід, його в лютому – березні 1976 примусово піддали психіатричній експертизі. Тоді КДБ саме опробувало методи розправи з інакомисленням – за допомогою перевірених товаришів лікарів-психотерапевтів. Тільки завдяки порядності лікарів його не запроторили в психіатричку. Визнаний психічно здоровим.

Після консультацій з П. Григоренком, О. Мешко, О. Бердником, Л. Лук'яненком, І. Кандибою, О. Тихим, М. Матусевичем, М. Мариновичем, Н. Строкатою 9 листопада 1976 року на квартирі А. Д. Сахарова в Москві Руденко провів прес-конференцію для іноземних журналістів, де оголосив про створення Української Гельсінкської Групи. Того ж вечора квартира Руденка на другому поверсі в Кончі-Заспі під Києвом була закидана цеглою. О. Мешко, яка ночувала в квартирі разом з дружиною Миколи Руденка – Раїсою, була поранена в плече. Так КДБ «відсалютував» на честь створення УГГ. Скоро були опубліковані її Декларація і Меморандум № 1, у розділі «Типові порушення прав людини» була інформація про голод 1933-го року, про репресії 1937 – 1938 років, знищення УПА, репресії проти шістдесятників, список концтаборів для політв'язнів, перелік українських невільників.

23 – 24 грудня 1976 у Руденка було проведено

обшук, під час якого йому підкинули 39 доларів США. На той час за зберігання валюти притягували до кримінальної відповідальності. На початку лютого 1977-го Руденко заарештований у Києві просто посеред вулиці й етапований літаком у СІЗО Донецька, де було порушено справу проти нього і Олекси Тихого. (Дозвіл на арешт лідерів Московської, Української і Литовської Гельсінкських груп Ю. Орлова, М. Руденка і Т. Венцлова дали члени Політбюро ЦК КПРС на клопотання Генерального прокурора СРСР Р. Руденка та Голови КДБ СРСР Ю. Андропова).

Напівтаємний суд відбувся 23 червня – 1 липня 1977 року в «ленінській кімнаті» контори «Змішторгу» в м. Дружківка Донецької обл., на що «були процесуальні підстави» – О. Тихий народився і жив поблизу. З контори зняли вивіску. Допитаних свідків у залі не залишали. Одним зі свідків звинувачення у справі виступав професор Ілля Стебун, якого Руденко колись захищав від звинувачень у «космополітизмі».

Руденко був засуджений на сім років таборів суворого режиму і п'ять років заслання за ст. 62 ч. 1 КК УРСР. Публіцистичні статті, художні твори, усні висловлювання Руденка кваліфіковані як наклепницькі. Суд обмежився тільки констатацією цього. Наприклад, з приводу «Енергії прогресу» у вироці сказано, що праця «має ворожий характер, у ній наведені вигадки, які паплюжать радянський державний і суспільний лад». У ній Руденко «робить спробу зганьбити революційні завоювання радянського народу і його авангарду – комуністів». А якими категоріями послуговувалися радянські юристи: «У своїх художніх творах Руденко, виходячи з ворожих націоналістичних позицій, вустами виведених ним персонажів зводить наклепницькі вигадки на радянський державний і суспільний лад». Формулювання майже ідентичні з тими, які висували «ворогам

народу» 1937 року. Причому, відчувається, що готувала цей вирок вправна рука філолога-літературознавця. Нема у вироді доказів, що Руденко ставив за мету підірвати радянський лад. Узагалі аналіз справи показує, що в діях М. Д. Руденка не було складу злочину. Власне, і дійняких не було, адже він писав і виступав з усними промовама як письменник, і це не суперечить Загальній декларації ООН з прав людини. Просто він доводив членів політбюро до найвищої міри ненависті, не бажаючи «розкаюватися» в тому, що написав правду про облудний «Капітал». Як колись Джордано Бруно не розкався в тому, що Земля крутиться, і тодішня державно-церковна система спалила його на багатті. І Миколу Руденка радянська система ладна була спалити за те, що він сказав, аби отямилися, бо влада йде на міраж і веде за собою задурманені народи СРСР.

Спеціальним розпорядженням Головліту УРСР 1978 року були вилучені з обігу (бібліотек і торгівлі) всі твори Миколи Руденка – усього 17 назв. Микола Руденко відбував покарання в таборі ЖХ-385/19 (сел. Лесной) і ЖХ-385/3 (сел. Барашево, Мордовія). Спочатку як інваліда війни II групи Руденка не залучали до тяжкої фізичної праці. Але після того, як він на побаченні передав на волю через дружину Раїсу свої вірші, його у вересні 1981-го етапували в ВС-389/36, що в сел. Кучино Чусовського р-ну Пермської обл. і змусили копати і перевозити візком землю. Інваліда Великої Вітчизняної війни II групи, учасника оборони блокадного Ленінграда.

Напередодні дня Перемоги 1978 року Раїса Руденко провела акцію протесту біля Центральної бібліотеки імені Леніна в Москві, тримаючи в руках гасло: «Звільніть мого чоловіка, інваліда війни М. Руденка!». За активну діяльність в УГТ дружину Миколи Руденка Раїсу 15 серпня 1981 р. було заарештовано і засуджено за ст. 62

ч. 1 КК УРСР на п'ять років таборів суворого режиму. Її злочинні дії полягали в тому, що допомагала чоловікові поширювати патріотичні твори, підтримувала контакти з ненависним режимові академіком А. Сахаровим. Утримували її в жіночій зоні ЖХ-385/3 в селищі Барашево в Мордовії.

Микола Руденко не корився і в неволі. За участь у страйках в'язнів, зривання нашивок з прізвиськом, відмову від роботи Руденка часто кидали до ізолятора та карцера. У березні 1984 року Руденко відправлений етапом на заслання в с. Майма Горно-Алтайської АО, куди через три роки, після відбуття строку, привезли дружину Раїсу.

Звільнені з заслання у грудні 1987-го виїзять до Німеччини, потім до США. Микола Руденко працює на радіостанціях «Свобода» і «Голос Америки». 1988-го позбавлений радянського громадянства. Очолив Зарубіжне представництво УГГ, потім Української Гельсінкської Спілки.

1988 року Філадельфійський освітньо-науковий центр визнав Руденка «Українцем року» – за непохитну стійкість в обороні національних прав українського народу і його культури. Член ПЕН-клубу. 1990-го обраний Дійсним членом Української Вільної Академії Наук (США). Лауреат літературної премії Українського фонду культури імені В. Винниченка 1990 р.

У вересні 1990 року Руденко повернувся до Києва. Відновлений у громадянстві, реабілітований. 1991-го осліп і на праве око, але через півроку йому відкрилося ліве, яке не бачило 63 роки.

1993-го року за роман «Орлова балка» Миколі Руденку присуджена Державна премія імені Т. Шевченка в галузі літератури. 1996-го року за великий внесок у розвиток української літератури і за правозахисну діяльність Руденко нагороджений орденом «За заслуги» III

ступеня [137]. 2000 року йому було присвоєно почесне звання «Герой України»...

Перший відважний крок Миколи Руденка – втеча у Харків у голодні тридцяті. Минав школяреві чотирнадцятий рік. Думав вдати себе круглим сиротою і потрапити до дитбудинку. Адже вихованці дитбудинків жили набагато краще, ніж вони з мамою. Таким чином, міркував підліток, розв'яжу руки мамі. Перша зустріч з великим містом закінчилася невдачею – міліціонери просто вигнали його з відділку, і він кілька днів мусив ночувати з безхатченками де доведеться. Єдине чим утішався у тій мандрівці, згадував поет у зрілому віці, тим, що випало побачити харківський пам'ятник Шевченкові – він справив на юнака дуже сильне враження. «Це також іскорка краси, яка творить людину» [139, с. 51]. Проте в місті Микола вперше зіткнувся з системними проявами російського шовінізму, і вже тоді збагнув, що насправді націонал-більшовики заповзялися зробити українців покірними рабами московської держави.

Перша книга віршів Миколи Руденка вийшла у видавництві «Радянський письменник» 1947-го року і називалася «З походу». Наступного року видавництво «Молодь» випустило збірку віршів «Ленінградці», а Ужгородське книжково-журнальне видавництво – поезії «Незбориме плем'я». Практично щороку Микола Руденко видавав одну, або й дві-три книги. Потенція його думки – сильна і перспективна. Перша збірка поезій у перекладі російською «Покоління идут» побачила світ 1952 року в «Советском писателе» у Москві. Перший роман «Вітер в обличчя» з'явився 1955 року в «Радянському письменнику».

Здавлося б, життя вдалося: не загинув на фронті, одружився, народили з дружиною Іриною сина, при високій посаді у Спілці письменників, зростає добробут

завдяки непоганим гонорарам. Але ж загострене почуття справедливості не дає спокою. Він знову у тяжких роздумах. Таку жорстоку війну виграв народ. І чому ж знову – голод? Хто в цьому винен? Ні, не посуха. Річ у тому, що разом із фронтовиками після II світової в Україну вертається партноменклатура і насаджує своє недолуге керівництво. «Отже, висновок: найстрашніша в світі війна виявилася легшою, ніж керівні зусилля комуністичної партії» [139, с. 168].

Порядність як передумова викривальної публіцистики завжди була притаманна Миколі Руденку. Керуючи журналом «Дніпро» у 1947 – 1950 роках, він мало не щодня витримував неймовірний пресинг ідеологічного відділу ЦК КПУ [80]. Партія намагалася все тримати під пильним політичним контролем. Ніякої вільної думки, не узгодженої з ЦК, ніякої свободи слова. Не згодні? Читайте циркулярні вказівки В. Ульянова (Леніна) – «Партійна організація і партійна література». Миколі Руденку «нашіптувачі» не радили публікувати в «Дніпрі» повість Юрія Збанацького «Таємниця Соколиного бору». Чому? Над автором збиралися чорні хмари. Ходили чутки, а хто їх поширював – відомо хто, що його ось-ось виключать з партії і навіть позбавлять звання Героя Радянського Союзу, яке він заслужив під час Великої Вітчизняної війни, та Микола Руденко на свій страх і ризик надрукував повість. І це таки допомогло Збанацькому втриматися на ногах.

Відкрив редактор «Дніпра» читачеві і молодого Ростислава Братуня. Хоча знову-таки на нього тиснули зусюди, мовляв, що ти бандерівця підносиш. Братунь очолював під час минулої війни молодіжне крило в ОУН. А це ж – клопіт з міністерством держбезпеки. Ще ж Берія – при параді! Рятуйся хто може. А слово «бандерівець» у ті часи вже означало вирок.

Ціла веремія зчинилася після публікації роману

молодого літератора Миколи Щепенка «Людина іде до сонця» (готував Олесь Гончар, завідувач відділом прози). Хоча автор виводив образ прогресивного секретаря райкому партії, «всюдисуще зірке око» йому не повірило, а пильна критика чітко помітила негативи у картинах зруйнованого села і тенденційність у змалюванні негативних персонажів, проти яких бореться нетиповий секретар. Ударила журнал «Дніпро» розгромною рецензією підконтрольна емгебістам газета «Комсомольская правда», а за нею – як по команді, решта перевічених партією видань. Тоді правильним слід було вважати припудрений під сталінську світлу дійсність роман С. Бабаєвського «Кавалер Золотої Звезди», а невідомий Щепенко з героєм-правдолюбом, звісно ж, правильним вважатися не міг. Та ще й з України.

Напевне ж, у світлі вчення Маркса Москва регулярно влаштовувала «обстріли» українських літераторів. Не встигли осудити неслухняний журнал «Дніпро», як уже «Правда» 2 липня 1951 р. друкує розгромну редакційну статтю «Против идеологических извращений в литературе», де піддано нищівній критиці вірш Володимира Сосюри «Любіть Україну». Молотила й молотила сталінська молотарка цвіт української культури. Тому непоказна щоденна робота з виховання патріотичної зміни – це громадянський вчинок Миколи Руденка, який ще належить оцінити.

Уже в 60-ті роки він багато в чому допоможе молодому Євгенові Гуцалу, аби той відбувся як оригінальний український прозаїк, виявлятиме солідарність із опальним Григором Тютюнником, захищатиме Олесь Бердника.

Дивина дивна, як Микола Руденко легко розібрався у «єврейському питанні». Точніше – у великомасштабній провокації Л. Кагановича. Коли по війні той прибув до Києва, призначений першим секретарем ЦК

КПУ, відразу почалося небачене досі висування у парткоми та на різні керівні посади осіб єврейської національності. Руденко впевнений, що цей план особисто розробив Генералісимус Сталін, а Каганович сліпо його втілював. Чи так це, чи не так, а вже через два роки розгорілася сумнозвісна кампанія боротьби з космополітизмом, кампанія винищення того прошарку кадрів, який і створив Каганович. Тобто зумисне було змодельовано провокативну суспільну ситуацію: дивіться, мовляв, ось євреї все захопили, все посіли. Ніби тоді хто-небудь міг самостійно щось посісти. Абсолютно всі призначення відбувалися лише через компартійні органи. «З другого боку, я вважаю майже неймовірним, що Каганович цілком свідомо готував тотальне винищення єврейської культури та вбивство найголовніших її діячів: Міхоелса, Фефера, Квітка, Бергельсона, Гофштейна та багатьох-багатьох інших. Якщо Каганович знав про ці плани, то хто ж він був насправді? В такому разі його слід уважати катом не тільки українського, а й єврейського народу» [139, с. 181].

Уже 1953 року на власні заробітки поет втілював мрію маминого життя – звів справжню хату. Для сестри Таїсії, з якою тоді жила мама. І навіть електрику підвели. Ввімкнула мама світло в домі – і того ж вечора померла. Все життя хотіла жити як люди, щоб все було як у людей. Стояла та хата в Орловій балці – неподалік їхнього села. Згодом Микола Руденко напише роман із цією промовистою назвою «Орлова балка».

Щирість публіциста підкуповує особистісними почуттями, які він передає досить живо, образно і емоційно. Наприклад – сповідальні рядки, присвячені рідній матері. Згадавши, як він не те, щоб соромився, скоріше гордував старенькою мамою під час свого гостювання відразу після війни. Йому сповнилося двадцять чотири, а мама ось-ось мала перетнути сімдесятилітній

пори́г. І молодому офіцеру-красеню (кашкет на бакир, коробка цигарок «Беломор канал» у кишені, красуня-дружина – в гарнізоні) чомусь здалося, що він уже – велике цабе, а рідне село – вже йому не рівня. Тоді й закралася зневажна думка, що в його безрадiсному дитинстві значна провина мами, завжди оточеної злигоднями і завжди не влаштованої у житті. «Тепер я тяжко караюся несправедливістю своїх почуттів і часом думаю про зустріч на тому світі: якщо ця зустріч справді можлива, я впаду перед ненькою на коліна, аби виблагати її прощення. Сьогодні я люблю її так, як можна любити рідну землю, рідне небо й зорі над головою. Вона розрослася в моїй уяві до цілого світу, її свята мученицька праведність дозволяє їй стати поруч із самим Христом. Прийміть, мамо, мою синівську молитву. Сьогодні я визрів до того, щоб любити вас так, як церква навчає любити Матір Божу» [139]. Оцей його задушевний монолог блискуче продовжує українську літературну традицію материнської теми і синівського обов'язку, каяття і любові. Мати і Україна. Єдине ціле. Нерозривне. Спустошливим модерністам цього не втямити.

Варто нагадати, що Микола Руденко узяв собі за кумира «Мартина Ідена» Джека Лондона, якого прочитав на зорі своєї тривожної юності, і який багато в чому визначив його долю. «Я змалечку мріяв стати письменником – і це був саме той твір, який готував мене до цієї нелегкої ролі» [139, с. 101]. А ще роман видатного романіста спонукав Миколу Руденка самотужки працювати над своєю освітою. Сліпий на одне око внаслідок серйозної травми, отриманої в дитинстві, Микола Руденко зумів потрапити навіть на передову під час Великої Вітчизняної війни. А ще до того – у кавалерійський полк знаменитої дивізії імені Ф. Дзержинського, яка у мирний час мала головне завдання – охорону Кремля.

Сила волі, мабуть, найвиразніше проявилася в

Миколи Руденка саме під час призову до лав Червоної Армії 1939 року. Тоді вийшов наказ про додатковий набір, до війська брали студентів. Із філологічного факультету Київського державного університету імені Т. Шевченка взяли майже всіх хлопців. І Микола Руденко вважав нижче своєї гідності числитися студентом у той час, коли його товариші виконують патріотичний обов'язок перед Батьківщиною. Таким чином йому вдалося обвести навкруг пальця медкомісію, яка не помітила його інвалідності, і влитися в ряди військовиків. Запам'ятаємо деталь: молодий викладач університету і вже батальйонний комісар Ілля Стебун на показовому мітингу з нагоди масового призову студентів у Червону Армію багато і пафосно говорив про велику честь студентам, які одягають військову форму, аби «стати солдатами Сталіна». Мине чимало часу, шляхи Руденка й Стебуна не один раз перетнуться, але навіть через десятиліття після всенародного розвінчання культу особи професор Стебун так і залишиться «солдатом Сталіна».

Наперекір усім скептикам Микола Руденко в кавалерійському полку відмовиться від ролі штабного писаря і стане повноправним кавалеристом, який погамував найноровливішого коня і оволодів усіма тонкощами бою на шаблях. Тобто, це ще раз засвідчує професіоналізм Миколи Руденка в будь-якій справі – якщо він за щось береться, то робить це найкращим способом.

Безкомпромісність – важлива риса Миколи Руденка, яка домінувала в ньому вже з перших днів перебування на службі. Знаючи його грамотне письмо і схильність до творчості, командир полку неодноразово пропонував бійцю полишити кавалерію і взятися за написання історії полку. Якось Микола Руденко поглянув на історичні документи і вжахнувся: дзержинці, виявляється, виконували не одну й не дві каральні експедиції в Середній Азії.

Працювати над літописом кривавого полку він навідріз відмовився. А невдовзі почалася Велика Вітчизняна війна, і його послали на Ленінградський фронт у зовсім інший підрозділ. Ангел-охоронець, вважатиме письменник, вивів його з цього полку й утримав від писання ганебної історії. «Правду написати було неможливо, а брехати я не вмів і не хотів» [139, с. 103].

Свіжий вітер у суспільно-політичному житті СРСР після XX з'їзду партії позначений сплеском відносного вільнодумства. До числа творів, у яких окреслювалося критичне ставлення до дійсності прийнято зараховувати цикл нарисів В. Овечкіна «Районні будні» та публікації його столичних послідовників Л. Іванова, Є. Дорош, Г. Радова, Ю. Черниченка, київського журналіста С. Колесника та письменника В. Некрасова.

На сторінках столичної преси широко обговорювалися радянські будні міста й села, проблеми народного господарства, реформування економіки. Цілий пласт «деревенской» прози в російській літературі бере початок саме з цього періоду і пов'язаний із появою таких знакових імен, як В. Астаф'єв, В. Белов, В. Распутін, В. Солоухін, В. Шукшин.

Виступи публіцистів, зазначає філолог П. Камінський, вирізнялися творчим підходом до розгляду певних проблем, намаганням проникнути в глибину життя, піддати критиці різні негативні явища в економічному і громадсько-політичному житті, породжені тоталітарною системою і культом особи Й. Сталіна.

Проте, ніхто не заглибився до самого першоджерела всіх бід – до «Капіталу» К. Маркса. До снаги це було лише Миколі Руденку.

У 70-х роках в авторській публіцистиці «центру» наростає тема сумнівів щодо правильності радянської системи взагалі. У цьому ряду згадують виступи А. Аграновського, Ф. Абрамова, С. Залигіна, І. Васильєва, О. Ні-

кітіна, Г. Радова, А. Стреляного, Ю. Черниченка. Тільки не згадують Валерія Марченка, який дивився на суть речей так же кардинально, як і Микола Руденко і писав не на замовлену політичними силами тему «как нам обустроить Россию», а на поклик власного серця – як нам жити самостійно. Тому і був закатований церберами КДБ. Спочатку відбув шість років пермських таборів і два роки заслання нібито за наклепи на нашу світлу і радісну радянську дійсність. Після відбуття покарання прогресивний публіцист ніде не міг знайти роботи за спеціальністю, всі місця були зайняті надійними, тобто благонадійними журналістами. Тому працював нічним сторожем, як свого часу і Микола Руденко, автор майже двох десятків популярних книг. У 1981 році Валерій Марченко ніким з національно свідомої інтелігенції особливо не підтриманий відкрито виступив проти інструкції Міносвіти УРСР «Про посилення вивчення російської мови у школах України» [126], був схоплений «орлами Андропова» і ув'язнений Київським обласним судом на 10 років суворого режиму. Не всі кримінальні злочинці тоді отримували такі терміни навіть за умисне убивство. А за слово протесту, за чисте патріотичне почуття українця партія, за висловом М. Шолохова «родная наша мать», готова була засуджувати до страти. Як у зловісному 1937-му. Не минуло й року після суду, і Валерій Марченко загинув у Ленінградській тюрмі через те, що лікарі зумисне не надавали йому допомогу. У нього була ниркова недостатність. І судді взагалі-то знали, що посиляють журналіста на вірну смерть. Йшов 1984-й рік. Офіційна преса про Валерія Марченка нічого не повідомляла. Які ж були успіхи на творчій ниві українського «красного письменства»? Державні премії СРСР у галузі літератури отримали І. Драч за книгу «Зеленые врата» (1983) і В. Коротич за книгу «Лицо ненависти» (1985). Державну премію імені Т. Шевченка 1984

року присуджено Л. Вишеславському («Близкая звезда», О. Сизоненку («Степ», «Була осінь», «Мета»), В. Яворівському «Вічні Кортеліси») [116]... Усі – члени КПРС. Микола Руденко добував семирічний термін у мордовському концтаборі. Ось такий інтер'єр епохи.

Трагічно склалася доля й московської колеги Миколи Руденка письменниці і перекладачки Зої Крахмальникової. Вона була відома в столиці ще й тим, що сам Булат Окуджава, легендарний співець старого Арбату, присвятив їй свою пісню. Це вона перекладала в 1968 році бестселер Миколи Руденка «Чарівний бумеранг», який випустило тоді ж масовим тиражем видавництво «Молодая гвардия». Зоя Крахмальникова на початку 80-х років минулого століття випускала позацензурний православний альманах «Наdejда», була заарештована і вислана на Алтай. У країні торжествували войовничі атеїсти. Після II Світової війни розправилися на Західній Україні з католицькими церквами, тепер наставала черга православних.

Якщо ж простежити, так би мовити, етимологію політичних переслідувань Миколи Руденка, то цілком очевидно, що наприкінці 60-х років партія в особі ЦК уже негласно поставила свою чорну позначку невгамовному письменнику і мислителю, який не тільки відмовився бути трубадуром партії, а ще й надокучав своїми листами і творами про «помилку К. Маркса» та пропозиціями унеможливлення грядущого економічного колапсу. Який колапс? Тут весь народ розгорнув соцзмагання за виконання п'ятирічного плану та гідну зустріч наступного з'їзду КПРС, вступають у дію гіганти металургії і машинобудування, підготовлено найграндіозніший проект перекидання північних рік на південь... а цей дивак говорить про якусь затавровану Інститутом марксизму-ленінізму фізичну економію. Інва-

зії трудящого люду комуністичними прожектами на-
брали катастрофічного розмаху.

У підрозділі «Микола Руденко – провісник грома-
дянського суспільства в Україні» ми детально зупини-
мося на властивості письменника бути активатором
інформаційного впливу заради демократизації суспіль-
ства. Далеко не кожен наважувався відкрито виступити
проти системи, а ще – письмово викласти своє бачення
змін у державі в ім'я утвердження ідеалів справедливості
в цій несправедливій державі. Таким відчайдухом був
Микола Руденко зі своїм «Листом М. С. Хрущову» 1960-
-го року. Тоді люди боялися всюдисущих спец-служб. Це
суспільне явище блискуче передав російський пись-
менник і кінорежисер Василь Шукшин в оповіданні
«Міль, пардон мадам». Коли дивакуватий чоловік заради
склянки горілки переповідає кожній новій групі турист-
тів у своєму селі про нібито невідомий факт замаху на
Гітлера з його особистою участю, то дружина лає його,
каже, тебе ж коли-небудь посадять за спотворення іс-
торії. Того чолов'ягу й у сільраду часто викликають, про-
водять з ним бесіди. Але невгамовний Броніслав Пупков
гордо заявляє: «Не мають права. Це – не друкована ро-
бота!». Ото ж бо, а Микола Руденко мав сміливість ви-
кладати на письмі думки, відмінні від «лінії партії».
Друкована робота.

Саме після «Листа М. С. Хрущову» КДБ узяло Ми-
колу Руденка, що називається, в оперативну розробку,
засвідчивши таким чином подвійну мораль, подвійні
стандарти, лицемірство компартійної верхівки.

«Україна – 1960» – таку назву мав повнометраж-
ний документальний кінофільм, знятий того ж року за
сценарієм Миколи Руденка та Миколи Упеника. Стріч-
ка, зрозуміло, більше лакувала «радісну дійсність», аніж
показувала реальне життя, тому її демонстрували по
всіх кінотеатрах, навіть повезли в Москву для участі в

заходах з нагоди Декади української культури. Офіційні ідеологи високо оцінили фільм. Авторів подали до нагородження орденами Трудового Червоного Прапора. Та вже тоді чиясь передбачлива рука викреслила їхні прізвища (через Руденка) зі списку відзначених.

Окремого дослідження потребує історія з постановкою вистави «На дні морському» (режисер Володимир Оглоблін) за однойменною п'єсою Миколи Руденка в Українському академічному драматичному театрі імені І. Франка 1962-го року. Тема та ж, що й у повісті О. Солженіцина «Один день Івана Денисовича» – безкомпромісне викриття сталінщини. Одначе, в Україні оплот сталінізму виявився набагато міцнішим, ніж будьде. Вистава йшла з неймовірним успіхом, переповнені зали колишніх в'язнів ГУЛАГу та їхніх родичів просто здіймали бурю протесту в театрі під час дійства, переживаючи за долю головних героїв. У головних ролях, до речі, були зайняті найзнаменитіші актори – Наталія Ужвій та Михайло Задніпровський. У КДБ при Раді Міністрів УРСР збагнули, що театр потроху перетворюється на масовий агітмайданчик антисталінщини. Іще до постановки КДБ та секретар ЦК КПУ з ідеології А. Скаба відкидали п'єсу, не підтримували її появу на сцені. Тільки завдяки завідувачу відділу науки і культури ЦК КПУ Юрію Кондуфору, який мав свої важелі впливу на місцеву партеліту та контакти в прогресивнішій Москві, спектакль відбувся. І все ж винахідливе КДБ зробило свою чорну справу: працівники спецслужби невідомо яким коштом, але скуповували квитки на цю виставу на багато днів наперед. Ясна річ, що зала ставала напівпорожньою. Одного такого вечора А. Скаба привів політбюро ЦК КПУ і заявив, що виставу слід зняти, оскільки на неї перестали ходити глядачі. Хоча глядачі й не підозрювали, чому не можуть дістати квитка на спектакль «На дні морському», адже всі квитки справно викупу-

вало КДБ. Іншого такого випадку в історії театру, коли на його виставу прибуло б політбюро ЦК КПУ в повному складі, не траплялося. Справлялася цензура на стадії підготовки спектаклів. Аж до 1991-го року. Так що Степан Бандера виявився абсолютно правий, написавши того-таки 1956-го року (ніби року оновлення), відразу після XX з'їзду КПРС статтю «Політика Москви незмінна».

Був ще один сміливий театр у Союзі РСР, який ризикнув поставити п'єсу Миколи Руденка. Брянський обласний драматичний театр. І там чинився спротив приблизно таким же методом, що й у Києві. На одну з прем'єрних вистав запросили Миколу Руденка. Він прийшов. А що тоді зчинилося у Брянську – справжній мітинг, мабуть, перший у Радянському Союзі несанкціонований політичний мітинг під стінами театру. Річ у тім, що недолуге місцеве начальство прем'єру спектаклю відсувало, а квитки каса продавала. І сталося так, що на прем'єру прийшло декілька комплектів глядачів. Ясна річ, що зала їх умістити не могла. Але вони не хотіли розходитися. І таким чином сам по собі зчинився мітинг. А призвідником його став не хто інший, як наш знаменитий Микола Руденко. Та все ж виставу зняли і веліли забути. Вона була небезпечною для режиму деспотів. Принагідно зауважимо, що сама п'єса не публікувалася, вперше її надрукували вже в 90-х роках минулого століття.

Зазначимо, що після хрущовської «відлиги» з'явився шокуючий партноменклатуру роман Олеся Гончара «Собор». Усі сили компартія України кинула на організацію повсюдного осуду цього твору за шаблоном «Я – проста доярка колгоспу імені Калініна хоч і не читала цього роману, але скажу, якої шкоди...», тому Микола Руденко дещо відсунувся на другий план. Якраз у ці роки з'являється нова когорта задиристих і вільних від

партійної «ідейності» українських прозаїків. Виходять книги Євгена Гуцала «Яблука з осіннього саду», «Скупана в любистку», «Хустина шовку зеленого», Григора Тютюнника «Зав'язь», трохи згодом – історичний «антипартійний» роман Івана Білика «Меч Арея», науково-фантастичні твори Олеся Бердника.

Тоді ж Григорій Тютюнник у листі до Олеся Гончара передасть настрої оновлених сталінських послідовників: «Здавалося б, нормалізація (як же: «культу не було, були окремі помилки», генерали аплодують стоячи його ім'ю, названому начальством; керівні дами, комсомолки в сорок років, переконують письменників-початківців, що 37-й рік не такий уже й злочинний, що декому тоді справедливо «дали прикурить» – і раптом «Собор». Здавалося б, усе минулося, «прошло без сучка и задоринки»: народ, від якого забрано й приховано історію його духу, як приховують від прийомної дитини, хто її батьки і куди вони поділися, – народ цей звик, «без-молствуєт» – і раптом «Собор» [175, с. 761 – 762]. Мине трохи часу – і раптом «Економічні монолози» Миколи Руденка. Та й не просто тобі художній твір, белетристика, а фундаментальна економіко-філософська праця, що розбиває щент «святая святых» їхньої марксистсько-ленінської антислов'янської, з дозволу сказати, релігії, а в офіційному тлумаченні «революційного вчення». Справді-бо, пора вдаватися до практики і методів 1937 року, адже «вороги народу» вже пробралися, притупивши більшовицьку пильність, до самісіньких основ. До істинного розуміння нав'язаної суспільству формули «кто был никем, тот станет всем». Хоча тогочасно 1968-го року дісталось й Миколі Руденку. Одна з ідеологічних нарад у ЦК КПУ, куди зібрали всіх секретарів райкомів і обкомів партії з ідеології та комсомолок у сорок років, як писав Григорій Тютюнник, і громили збірку поезій Миколи Руденка «Всесвіт у тобі». І тільки

перший секретар ЦК Петро Шелест невідомо яким побитом узяв та й заступився за поета. Це трохи відстро-чило час розправи. Хоча всі стріли партійного гніву полетіли у бік видавництва та безпосереднього редак-тора книжки. Звичайно, справжня причина арешту й ув'язнення за «антирадянську діяльність» Миколи Руденка – його фундаментальні публіцистичні твори, які неспростовно довели хибність теорії марксизмулені-нізму, покладеної в основу діяльності комуністичної партії і радянської держави та неспроможність мало-освічених членів політбюро ЦК КПРС похилого віку адекватно осмислити зовнішні і внутрішні протиріччя в громадсько-політичному й економічному житті для прийняття виважених рішень. Інакшого годі було сподіватися від догматиків і демагогів, які через два роки після суду над М. Руденком і О. Тихим розв'яжуть без-глузду війну в Афганістані і не понесуть за десятки тисяч загиблих і сотні тисяч поранених радянських солдатів і офіцерів жодної відповідальності. Виходить, за дії, які призвели до трагедії тисяч людей, – нікого не притягли до суду. А за висловлені думки, за намагання врятувати свою країну і людство в цілому від економіч-ної і продовольчої кризи, – сім років концтабору і п'ять – заслання. Світло і Питьма знову стали на герць.

«Людиноненависницька ідеологія тоталітаризму, як більшовизму, так і фашизму, головними своїми воро-гами вважала філософів-аналітиків, які, продовжуючи традиції позитивізму XIX та неопозитивізму XX сто-річчя, шляхом логіко-лінгвістичного аналізу речей та гасел доводили облудність та гуманітарну, наукову і мо-ральну нездатність диктаторських режимів» [100, с. 14]. Микола Руденко був знавцем, отже – ворог неукам біля державного і партійного керма. Ворог Питьми.

Постановою «Про підготовку до 50-річчя ство-рення Союзу Радянських Соціалістичних Республік» ЦК

КПРС у 1972 році лицемірно проголосив створення «нової історичної спільноти – радянського народу». Це означало посилення русифікації республік взагалі і України зокрема. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР продукують шовіністичні за своєю суттю постанови: «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вивчення і викладання російської мови в союзних республіках» (1978), «Про додаткові заходи з поліпшення вивчення російської мови в загальноосвітніх школах та інших навчальних закладах союзних республік» (1983 р.). З 1984 року в УРСР почали виплати підвищеної зарплати (на 15%!) вчителям російської мови і літератури у порівнянні з учителями української мови і літератури в загальноосвітніх школах.

І це – на фоні одіозної інструкції Міносвіти, яка дозволяла взагалі не вивчати ні українську мову, ні літературу, якщо на те є заява батьків учня [41]. Звісно, такої принизливої для українців ситуації Микола Руденко терпіти просто не міг. І навіть концтабірна брама не була для нього перепоною. Бо він писав протестні публікації, які відразу ж за допомогою патріотів (часто – за допомогою дружини Раїси Панасівни) переправлялися на волю, і звучали на весь світ на радіо «Свобода» та «Голос Америки». Тому й кинули до в'язниці відважну Раїсу Панасівну. Щоб урвати зв'язок мислителя зі світом.

У часи несміливої «горбачовської» перебудови (головним чином були слова, а діла майже не було) одна з основних тем московської школи публіцистики (Л. Аннінський, В. Васильєв, В. Белов, О. Лацис, А. Стреляний, В. Щекочіхін) зводилася до пошуків виходу країни з економічної кризи. Причому, всі вони мислили про радянську імперію і не інакше, ніякі там «сепартисти» до уваги не бралися. І ніби ніхто «не помічав», що справжній знавець теми М. Руденко, який застерігав від колапсу ще в зоряні часи Хрущова, немає доступу до

ЗМІ. Масова пропаганда запудрювала мізки народу, і за допомогою провідних публіцистів епохи, – про соціалізм «з людським лицем», а Микола Руденко і десятки інших дисидентів досі перебували у ранзі державних злочинців і спостерігали за «сміливими» дискусіями із-за ґрат або з місць заслання. М. Руденко з дружиною перебували в глухому алтайському закутку. Не знати про нього «виконроби перебудови» з-поміж тих же помічників партії не могли, адже «Голос Америки» та інші поки що ворожі радіостанції регулярно інформували про нього як про політичного в'язня. Це може засвідчувати як про відсутність солідарності серед всесоюзних «акул пера і мікрофону», так і про певну спрямованість їхньої поведінки. Недаремно в народі тоді ходив жарт: перебудова – це як дрімучий ліс – угорі шумить, а внизу – тихо.

Партія дозволяє дискусії, з'являється термін «свобода слова». Виходять великими тиражами збірники публіцистики «Зависит от нас. Перестройка в зеркале прессы», «Иного не дано», «Страницы истории КПСС: Факты. Проблемы. Уроки», «Если по совести», «Уроки горькие, но необходимые», «Постыжение», у Києві – «Ми не раби», «Час перебудови» та ін.

А про Василя Стуса, Олексу Тихого, Івана Світличного та багатьох інших політичних в'язнів офіційна преса також помовкувала. Не бажали псувати імідж великого «перебудовника» М. Горбачова, якому народ влучно присвоїв прізвисько «Михайл-мечений». Через багато літ політичний в'язень мордовських таборів і публіцист Василь Овсієнко змалює справжнє нутро так званого демократичного генсека (пригадуєте, ще 1957 року М. Руденко застерігав суспільство від лискучих і улесливих «демократів?»): «Горбачову не хотілося мати в камері Нобелівського лауреата – ані звільнити його. Знаючи, що Нобелівську премію присуджують 24 жов-

тня – тільки живим – Горбачов руками лагерної адміністрації знищив В. Стуса 3 вересня 1985 року» [107. С. 8 – 9].

Питання серйозного аналізу економічних векторів розвитку як окремої країни, так і людства загалом, за підсумками ХХ століття та перед лицем загроз ХХІ століття розглядали в локальних публікаціях А. Аграновський, В. Лизанчук, М. Жулинський, Й. Лось, Л. Бойко-Бойчук, О. Нагорний, М. Нечиталюк, А. Свідзинський, І. Полянський, В. Шкляр, Е. Шес-такова, Ю. Щербак; чимало місця дослідженню ролі публіциста в суспільно-політичному житті приділено в монографіях О. Галича «Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності», П. Камінського «Публицистика В. Г. Распутина: мировоззрение и проблематика», В. Пульмана «На перекрестке четырех дорог. Прогноз судьбы человечества (четвертое издание)».

Серед численних інтерв'ю ЗМІ, які Микола Руденко щедро давав після повернення в Україну зі США, привертає увагу неординарна публікація в «Народній газеті» у жовтні 1997 року під заголовком «Прорив до волі» [140]. Розмова – з нагоди 90-річчя легендарного правозахисника, збурювача спокою в СРСР генерала Петра Григоренка. Тоді відбувся вечір пам'яті Петра Григоровича у київському Будинку вчителя. Зі США прилетів його син Андрій, який отримав батькову нагороду від незалежної України – орден «За мужність» I ступеня. До речі, саме Петро Григоренко став першим кавалером цієї почесної нагороди.

Доктор військових наук, генерал-майор П. Г. Григоренко створив і очолив першу в СРСР кафедру кібернетики у військовій академії Генерального штабу МО СРСР імені М. Фрунзе. За виступ проти «розкручування» в радянській пресі нового культу особи – культу першого секретаря ЦК КПРС і голови Ради Міністрів СРСР

М. Хрущова ще 1961 року поплатився роботою, а в 1964 році за створення на Далекому Сході «Спілки відродження чистого ленінізму» його запроторили на тривалий термін до психіатрички. У КДБ саме освоювали новітній метод розправи над незгідними з «лінією партії». Петро Григоренко відкрито протестував проти советської окупації Чехословаччини 1968 року, підтримав заборонений рух кримських татар за право повернення на історичну батьківщину, написав історико-публіцистичний памфлет «Приховування історичної правди – злочин перед народом» – про незліченні марні втрати СРСР у II Світовій війні через невміле керівництво. Він сам розшукав через Оксану Мешко у 1975 році Миколу Руденка, коли академік А. Сахаров, не володіючи українською мовою, дав йому прочитати та оцінити публіцистичний наукоємний твір київського дисидента «Економічні монолози». Генерал запросив письменника у гості. Відтоді вони дружили родинами, часто зустрічалися аж до остаточного арешту М. Руденка 1977 року. Постійно при цьому відчували на собі недремне око «наружки» (підрозділ зовнішнього стеження КДБ, який в СРСР діяв абсолютно незаконно).

«Про Петра Григоровича не хотілося б говорити банальностей... У моєму житті було кілька людей, яких я вважаю найвидатнішими представниками людства. Знаючи таких людей, починаєш шанувати земну людину взагалі, вірити, що людина створена для високого подвигу і високого мислення... Що мене в ньому радувало і навіть дивувало? Якась дитяча чистота душі, дитяча непорочність. Зберегти таку чистоту душі може тільки надзвичайна людина, тому що чистота душі завжди викликає ненависть у демонічних натур, у людей, які не вміють жити правдою» [140].

Погляньте, як М. Руденко точно і лаконічно змальовує у своїх відповідях на запитання кореспондента

характер усесвітньо відомого борця за права людини, якого радянський режим позбавив громадянства, щоб закрити дорогу йому з-за кордону, щоб він не заважав утримувати народи СРСР у компартійному рабстві. Та генерал і на чужині не лише самоорганізувався, а й організував довкола себе чимало прихильників і постав на чолі демократично-патріотичних сил діаспори.

«Я був знайомий з Андрієм Сахаровим, хоч не так близько, як з Григоренком, – веде далі Микола Руденко. – На небосхилі дисидентства вони були поруч. Бо й Сахаров людина надзвичайної відкритості. Це – ні слова брехні, жодної неправди, ніякої пози... Тому з Григоренком було дуже легко дружити. Це була людина, яку не треба було розгадувати. Навіть у рисах його обличчя навіть у старості лишалося щось дитяче, надто ж коли з'являлася усмішка – цей індикатор дитячої непорочності... Так він і жив: як мислив, так і йшов. За це я його любив, як любили й інші люди. Він був людиною великих християнських чеснот» [140].

Коротенький текст, а ми вже бачимо генерала-бунтівника так, ніби ось він перебуває поруч і готовий до бою з партноменклатурною ордою. А яка влучна метафора «усмішка – цей індикатор дитячої непорочності». Згадуєш відразу світлі усмішки Олександра Довженка, Юрія Гагаріна, Юрія Гуляєва, В'ячеслава Чорновола, Петра Шелеста... І ніколи не зрине в пам'яті усмішка Брежнєва, Андропова, Щербицького, Суслова... Вони були одвічно похмурими, як і їхні справи.

Опальний академік Андрій Сахаров не міг не повернути в орбіту своєї світоглядної позиції опального письменника і мислителя Миколу Руденка. Передовсім публіцистичною працею «Роздуми щодо прогресу, мирне співіснування та інтелектуальну свободу», де він схилявся до західної моделі устрою держави та переконував, що в її основі закладена ідеологія гуманізму, а не

людиноненависницька ідеологія класової боротьби. Академік агітував за зближення національних держав, а завданням світових еліт вважав об'єднання світу. Згладжувати, а не загострювати національні суперечності, – ось засіб для збереження миру на планеті. Основою і метою прогресу він проголошував дотримання прав кожної людини. Тричі Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської премії за створення водневої зброї в СРСР, він був позбавлений всіх титулів і нагород за правозахисну діяльність. У спогадах Микола Руденко підкреслить, що вершиною громадської діяльності для нього як українського письменника і засновника Української Гельсінської Групи була співпраця з Андрієм Сахаровим, Юрієм Орловим, Валентином Турчиним, Петром Григоренком, чий імена звучали на весь світ. Отже, повернімося до знакового інтерв'ю з приводу ювілею Петра Григоренка.

«Я пройшов ті самі стадії, що й він – од правдивого марксиста-ленінця до українського патріота, то знаю, як це відбувалося, – додає Микола Руденко. – Коли розвіялася ілюзія марксистської доктрини, за яку ми віддавали життя, то постало питання: а чий ми діти? Якого народу? Ми збагнули, що нації виникли не випадково, це був Божий задум. Коли апостоли мали йти проповідувати народам Святе Євангеліє, то їм дано було знання різних мов. Бог створив людину, Бог створив і націю. А що створене Богом, те гідне пошанування і того, щоб віддати за нього життя. Під час нашого знайомства в Григоренка був саме цей період національного прозрівання. Пам'ятаю, переглядали фільм «Звичайний фашизм» (документальний фільм-роздум видатного режисера М. Ромма. – *Авт.*), про виникнення німецького фашизму і наслідки його діянь, і Григоренко, розмірковуючи, сказав: «Так, Богдан Хмельницький зробив велику помилку, що приєднав Україну до Росії.

Та помилка викривила історичний шлях українського народу» [140].

Авжеж, і в якості інтерв'юйованого Микола Руденко демонструє блискучий зразок публіцистики. І в побудові фрази, і в посиленнях на джерела, і в риториці, і в манері вести діалог, і доборі цитат. Він досягнув ефекту справжньої публіцистики – вміння відшукати слова, які не лишають слухачів байдужими. Його слова не лишають байдужими. Колись він виокремив цю головну ознаку професійності.

Комуністичний режим в СРСР відзначався неймовірною агресивністю до своїх навіть не критиків, а опонентів, шукачів правди. Пригадую, який галас зчинився довкола запорізької молодіжної газети, коли наприкінці 80-х років у публікації про сталінські репресії я запровадив не вживане досі слово «капесесівці» стосовно слідчих МДБ, які були членами КПРС. Російською – «члены КПСС». Безмежні можливості українського словотвору за аналогією «енкавесівці» дозволили оформити модальне слово – «капесесівці». Кажу ж, у мій бік метали громи й блискавки всі «відповідальні товарищі». Так то – через одне слово. А тут Микола Руденко взяв «Капітал» – їхню мало не партійну біблію – і розкрив людям очі на цю облудну книгу. Зрозуміло, що це передбачало реакцію якщо не самого політбюро в повному складі, то бодай секретаріату ЦК КПРС. І воно відбулося, те засідання «мухоморів», як він писав у казці «Зелене око», і винесло вердикт – піддати письменника Миколу Руденка судовому переслідуванню.

Тут варто нагадати, що у 70 – 80-х роках минулого століття кремлівські «аксакали» вдалися до чергової сепантичної диверсії, оголосивши про вдалий, на їхню старечу думку, продукт суспільно-політичної селекції – утворення людського масиву наднового типу під назвою «советський народ». Водночас посилювався тиск на

національні мови і культури на догоду пріоритету, визначеного недоумками з одностайного кола членів політбюро, російської мови і культури.

Коли Миколу Руденка виключали з комуністичної партії у Київському міськкомі (а передувала цьому майже ритуальна процедура – в первинній організації, тобто в СПУ, партком якої відразу після війни він і очолював, його тогочасний секретар Богдан Чалий ніби потьмарений спецслужбами заявив, зокрема, що головну небезпеку становить саме Руденко, а не Бердник, до слівно: «Якби ви знали, який це небезпечний ворог!»...) [139, с. 371], обмежені розумово, але ідейно стійкі, товариші вишукували антирадянські мотиви навіть у його віршованій казці для дітей «Зелене око». Сюжет простенький: копали криницю, і хлопчик провалився під землю. Там він зустрів одухотворений камінь, який світив зеленим оком. Хлопчик визволив його, і той на знак подяки почав розповідати, як він жив у царстві дуже злого царя Мухомора. Надто дістали «товаріщей» ось такі підозрілі для них рядки поетичної казки:

*...Вся держава в труби гра
І кричить: «Ура! Ура!»
Тут на чорне кажуть: біле.
На безділля кажуть: діло.
Слава кажуть на ганьбу,
Вуха мають за губу.*

*А на рота і на вуха
вішають замки; не слуха
хай ніхто крамольних слів.
Тут освячують ослів
і ведуть їх у палату,
роблять членами сенату...*

Гротескний сюжет витлумачували як прямий наклеп на радянську владу. Микола Руденко дивується, мовляв, де ж тут радянська влада – під землею? Хлопчик провалився крізь землю, то опинився десь на протилежному боці земної кулі, може – аж у Чилі або в Болівії... Ні, не вгавають «товаріщі», ми все-все розуміємо. То оце ви, кепкує далі поет, так погано думаєте про радянську владу?

Нічого нового для безпідставних звинувачень, як бачимо, капеесесівці вигадати не могли. Усе той же інквізиторський набір зразка 1937-го року: «ворог народу».

Вражає, що недолуга номенклатура замість ґрунтовного вивчення «Економічних монологів» (нехай навіть у закритому режимі, як вони захищали закриті дисертації «по бандерівцях») і напрацювання скільки-небудь наукової стратегії щодо поліпшення фінансово-господарських справ, замість нормального діалогу з громадськістю, – хапалася за кобури при слові «український письменник» і шукала підстав, аби висунути мислителю світового масштабу звинувачення в «антирадянській діяльності» і кинути його до в'язниці. Вони були вражені страхом перед високою освітою і високою культурою.

Тим часом компартія, «родная наша мать» (за визначенням легенди російської літератури М. Шолохова), так загосподарювалася, продовжуючи сталінську кадрову політику, що мало-помалу в СРСР просто скінчилася їжа для людей. Як і писав Микола Руденко, плутанина із визначенням додаткової вартості, виснаження орних земель та пригнічення будь-якої підприємницької ініціативи закінчиться колапсом.

Відомий американський політик Збігнев Бжежинський добачив лише через двадцять років після М. Ру-

денка, що крах СРСР настане через низьку культуру праці [41, с. 220].

Проте крах радянської економіки був абсолютно передбачуваний. Якщо на одиницю продукції в СРСР витрачали в 2 – 2,5 рази більше матеріальних ресурсів та в 1,5 рази більше палива й енергії, ніж у розвинених країнах, то про які успіхи могла йти мова [55]. До того ж, на виробництво однієї тонни зернових в 1986 році у США витрачали 43 кг умовного пального, а в СРСР – 214 кг [88]. То про яку собівартість і рентабельність взагалі можна було говорити? Ніби зумисне хтось організовано готував економіку СРСР до банкрутства, щоб потім нав'язати кабальні кредити різних міжнародних валютних організацій, девізом яких було гасло «Гроші роблять гроші». Але ми вже знаємо, що з часів Аристотеля це гасло є заздалегідь неправильним з точки зору здорового глузду. А все відбувається тому, що досі в світі, на що зосереджував увагу Микола Руденко, не прийнята єдина міра вартості.

Дотичними до нашої теми можуть бути віднесені дисертації доктора філологічних наук Н. Зелінської «Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика XIX – початку XX ст.» [52], монографія доктора філологічних наук М. Бутиріної «Стереотипи масової свідомості: Особливості формування та функціонування у медіасередовищі» [18], дисертації кандидатів філологічних наук О. Требус «Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст» [172], С. Гришиної «Українська публіцистика 60-х і 90-х років XX століття в контексті національного відродження (ідеї і тенденції)» [36], О. Бондаренко «Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятництва» [15], кандидата політичних наук Л. Бойко-Бойчук «Синергетичний підхід у політичних дослідженнях (на прикладі аналізу

політико-владної взаємодії у територіальних громадах України» [14], підручник «Політологія» за редакцією О. В. Бабкіної та В. П. Горбатенко [120], навчальний посібник Й. Д. Лося «Публіцистика й тенденції розвитку світу (Львівська школа журналістики)» [78], підручник В. Різуна «Теорія масової комунікації» [134], розвідка Л. Супрун «Дискурсивні категорії публіцистики Сергія Єфремова» [166], публікації М. Сенченка «Четверта світова війна» [159], Ю. Щербака «Фатальний трикутник» в геометрії XXI століття: чому Україна повинна бути членом НАТО» [195].

«Старшим бунтівником» епохи шістдесятництва називає Миколу Руденка кандидат філологічних наук із Запорізького національного університету О. В. Бондаренко. Вона захистила дисертацію 2002 року на тему: «Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятництва». З цієї роботи видно, що у творах епічної форми (романи «Орлова балка», «У череві дракона», «Ковчег всесвіту», «Сила Моносу»), у яких Микола Руденко втілює свої економіко-філософські шукання, окреслено ті ж проблеми та ідеї, що ми їх віднаходимо й у його публіцистичних творах «Економічні монологи», «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність». Осяяння знанням – так можна охарактеризувати нове, відмінне від усталено офіційного світобачення, запропоноване Миколою Руденком мислячому читачеві. Він переконливо доводить, що сприймати дійсність і думати про майбутнє потрібно поза догматичною формулою «Партія – наш рульовий». Бо справді обіцянками світлого комуністичного завтра встелена дорога до пекла. Дорога ця зветься індустріалізацією. Скінчатись запаси корисних копалин (у першу чергу – газу, нафти, вугілля), і настане колапс. А тому слід негайно переорієнтувати всю економіку на нові відновлювані джерела, а всі зусилля держави спрямувати на збереження ґрун-

тів та підвищення їхньої родючості. Бо лише із землі завдяки Сонцю можна отримувати додаткову вартість.

Наукова новизна дисертації О. Бондаренко, перевдів, окреслюється увагою до проблем втілення у художній прозі М. Руденка естетичних ідеалів митця. Це – одна з перших спроб системного аналізу авторського осмислення й вираження інтелектуального, духовно багатого і щедрого внутрішнього світу сильного героя.

Дослідниця виділяє чотири умовних періоди творчості М. Руденка. Визначає основні віхи зростання письменника – від соцреалізму (романи «Вітер в обличчя», «Остання шабля») та «глибокого християнського містицизму, поєданого з болісним пантеїзмом» (романи «Орлова балка», «Ковчег всесвіту») – до превентивної аргументовано досконалої «антимарксистської» публіцистики (праці «Економічні монолози», «Гносс і сучасність»).

У трьох розділах дисертації – «Феномен шістдесятництва у літературному процесі України та місце в ньому М. Д. Руденка», «Втілення естетичних ідеалів у художній прозі М. Руденка», «Культ Сонця як основа філософського та поетичного світогляду М. Руденка» – науковець дійшла висновку: художні твори М. Руденка об'єднує духовний бунт проти неосталінізму та звернення до вищого розуму Всесвіту – світової Монади, спонування читача до протистояння пільмі у будь-яких проявах. Сила духу автора передається через головних персонажів читачеві силою великого оптимізму. «Константою тієї сили є стоїцизм, – писав інший відомий шістдесятник Євген Свєрстюк, – з яким людина зносить свою долю з вдячністю Богові і дає поміч іншому на розбурханій і небезпечній хвилі часу» [157].

Варто зупинитися на понятті синергетики, адже Микола Руденко, можливо, навіть не позиціонує свої науково-публіцистичні твори з цією універсальною

теорією, працював у її полі.

Синергетику витлумачують як систему знань, своєрідну науку синтезу щодо процесів самоорганізації в природі і суспільстві, вважають, що предметом синергетики є механізми спонтанного утворення і збереження складних систем, особливо тих, які перебувають у стані стабільної нерівноваги відносно середовища (біотичні і соціальні організми), таким чином, що в сферу уваги потрапляють нелінійні ефекти еволюції систем будь-якого типу, кризи і біфуркації – нестійкі фази існування, що передбачають множинність сценаріїв подальшого розвитку. Елементи нової науки склалися на основі теоретичних і експериментальних результатів, отриманих дослідниками Німеччини, Бельгії, Росії, США в галузі термодинаміки, біофізики, еволюційної хімії, математики, філософії у період з 20-х до 70-х років ХХ століття. Тут називають імена розробників Е. Бауера, М. Ейтена, Л. Онсатера, І. Пригожого, О. Руденка, Г. Хакена, Е. Шредингера, Е. Янга та ін. [198]. Чи мав до цього стосунок Микола Руденко? Перефразовуючи відому іронічну фразу про те, чи любить ваш друг розмовляти про інтимні стосунки, виявляється, що не любить, бо він тим займається, можна сказати й про Миколу Руденка: він про синергетику не говорив, він нею займався. Адже «Енергія прогресу» якраз і пройнята ідеєю універсального еволюціонізму, виокремленням головної причини регресу (хибна теорія додаткової вартості в економіці, запущена в обіг «Капіталом» К. Маркса) і накресленням шляхів самоорганізації суспільства для подолання викликів третього тисячоліття – інтенсифікація землеробства як головного засобу отримання додаткової сонячної енергії, а значить і додаткової вартості.

Часто вживається поняття міждисциплінарного потенціалу синергетики. Завдяки загальнонауковій зна-

чуності предмета, стилю і методу мислення, застосування частково математичного апарату зумовило поширення синергетичних дослідницьких прийомів на галузі гуманітарних знань, а це допомагає розкрити додаткові причинні залежності в походженні і еволюції психіки, інтелекту, духовної культури (як антиентропійних факторів), дослідити динаміку індивідуальної і суспільної свідомості тощо. Не зайве нагадати, що саме на антиентропійних факторах у працях Миколи Руденка «Економічні монологи», «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність» наголошують доктори економічних наук, професори М. Курик, В. Шевчук, доктор фізики Стенфордського університету Р. Татчин (США) як визначного мислителя у галузі економіко-філософської думки.

Зі світоглядної точки зору синергетику також позиціонують як глобальний еволюціонізм або універсальну теорію еволюції, яка дає єдину основу для опису механізмів виникнення будь-яких новацій за аналогом кібернетики, котру колись визначали як універсальну теорію управління. Напевне, синергетика ближча до універсальної теорії виживання в умовах глобалізації.

Стосовно публіцистики Миколи Руденка, то її можна вважати багато в чому спорідненою з концепцією російського академіка М. Моїсеєва, який пов'язує синергетику з ідеєю універсального еволюціонізму і коеволюції людини і природи.

Як уже наголошувалося, ґрунтовних досліджень публіцистичної спадщини Миколи Руденка досі не було. В ЗМІ знаходимо кілька десятків коротких розвідок, які присвячені певній грані таланту Миколи Руденка-публіциста. Серед них можна виокремити найсуттєвіші: В. Базилевський «Ріка духовна» у газеті «Літературна Україна» [5], І. Власенко «Я завжди жив і працював для Ук-

раїни», «Формула Сонця Миколи Руденка» в газеті «Урядовий кур'єр» [22, 25], «Возвращение Миколи Руденко» в журналі «Радуга» [23]; М. Березін «Талант з енергії сонця» в газеті «Українське слово» [9], В. Кіпіані «Прозріння Миколи Руденко» в газеті «Киевские ведомости» [63], М. Малаш «Вітер в обличчя» в журналі «Україна» [85]; В. Пашенко «Життя – найважча на землі робота» в газеті «Літературна Україна» [114]; Л. Талалай «Пером з ангельського крила» у журналі «Київ» [167], «Муза Миколи Руденка» в журналі «Березіль» [168], М. Малахута «Остання шабля Миколи Руденка» у газеті «Луганська правда» [86], М. Слабошпицький «Та є ще бог ... і є ще Україна» у журналі «Українська мова і література в школі» [161], Г. Гайворонська «Жадання істини» в газеті «Молодогвардієць» [29], В. Богдан «Не впасти перед лихом ниць» у журналі «Родослов» [13], Р. Лиша «Всесвіт став мені домом» у газеті «Наша віра» [78], В. Лупейко «Материк нездоланної духовності» у газеті «Освіта» [81], П. Щириця «Шляхи і роздоріжжя Миколи Руденка» у журналі «Україна» [196], О. Галич «Мемуарна творчість Миколи Руденка» [31], В. Шевчук «Фізична економія Миколи Руденка» в газеті «Урядовий кур'єр» [187], «Новітня парадигма світобудови» у журналі «Сучасність» [188] та інші.

Донині розглядалася публіцистика політична, авторська, партійна, соціальна, педагогічна, наукова, літературно-художня (письменницька) у ракурсі журналістських жанрів переважно в друкованих ЗМІ. Грунтовні роботи з цього питання, для якого характерні найрізноманітніші аспекти, належать В. Здоровезі, Й. Лосю, Т. Приступенку, Б. Потятиннику, В. Різуну, І. Михайлину, Д. Прилюку, Є. Прохорову, О. Нагорному... Одначе, ці роботи торкаються здебільшого журналістської майстерності, з'ясування світоглядних параметрів публіцистики, дослідження соціокультурних моделей жур-

налістики тощо, вони по-своєму важливі й актуальні. Проте глобальні відповіді на глобальні запитання містяться лише в працях Миколи Руденка. Серед усіх мас-титих публіцистів сучасності йому найбільше вдалося дошукатися причин суспільно-політичних перекосів у розвитку цивілізації і дати відповідь не лише на те «Хто винен?», а й «Що робити?». Оскільки М. Руденко був ще й активним громадським діячем, то про нього можна сказати, перефразувавши класичну фразу, так: Руденко розбудив генерала Григоренка, генерал Григоренко мобілізував академіка Сахарова, і з цього почався могутній правозахисний рух в СРСР як предтеча майбутніх змін, спрямованих на припинення гонки озброєнь, на демократизацію тоталітарної системи. І цей момент слід розглядати як невід'ємну складову превентивної публіцистики, зорієнтованої, власне, на пошуки виходу суспільства із тупика, куди свідомо чи несвідомо завели людство войовничі послідовники марксистсько-ленінського вчення. «Адже ж інтуїтивний досвід багатьох тисячоліть, – писав М. Руденко, – не можна ставити нижче, ніж досвід якогось півстоліття, – нехай навіть це півстоліття було надзвичайно бурхливим стосовно наукового розвитку. Ми завжди повинні мати на увазі таке: незначна помилка у вихідних даних – і людська думка на сотню або й на тисячу років може посунутись у хибному напрямку. Так, наприклад, геліоцентрична система понад 2000 років тому була добре відома Аристархові Самоському. Але майже на два тисячоліття ці знання загубилися – і п'ятсот років тому їх заново довелось відкривати Копернікові» [138, с. 521].

Італійський професор у галузі передової психології Антоніо Менегетті доведе шляхом наукових експериментів уже в 2002 році, що гарантована точність інформації визначає науковість пізнавальних процесів. А «...якщо помилкові відомості розглядаються як пра-

вильні, увесь подальший хід дослідження позбувається точності» [89, с. 14]. Тобто система входить у стадію фрустрації, діє вхолосту, і ця дія не може привести до очікуваних результатів, у нашому випадку – побудови соціалістичного суспільства. Водночас західні моделі державного розвитку (без «Капіталу» К. Маркса і лєнінізму) досягли набагато вищого рівня соціальної справедливості, як це спостерігаємо на прикладі Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії та інших європейських країн.

У Росії 2005 року на державному рівні виконувався науково-дослідний проект «Проблеми модернізації сучасного російського суспільства в осмисленні і оцінці російської культури кінця ХХ – початку ХХІ століття», що засвідчує глибоку зацікавленість керівників держави у залученні до стратегії розвитку Росії сучасних мислителів. Україні ж, як кажуть, Богом дано все для суттєвого прориву в цій галузі, а наші очільники майже десять років сумніваються в доцільності Інституту фізичної економії.

Микола Руденко після повернення в Україну з Нью-Йорка багато писав і друкувався в періодиці, порушуючи найзлободенніші теми побудови незалежної держави. Чільне місце в його виступах належало темі фізичної економії та взяття її на озброєння молодією республікою Україна через створення Інституту фізичної економії, темі подолання наслідків неосталінізму, темі громадянського суспільства та української ідентичності перед викликами ХХІ століття. Найпомітніші публікації становлять окремих масив своєрідних монологів мислителя: «Не умею жить во лжи» в газеті «Комсомольское знамя» [144], «Мене судили за рішенням політбюро» в газеті «Независимость» [146], «Людський вимір: спогади про генерала Григоренка» в газеті «Молодь України» [145], «Від охоронця Кремля до політв'язня», «Полум'я правдивого слова (спогади про Бо-

риса Чичибабіна)» у газеті «Літературна Україна» [149], «Як я став націоналістом» у газеті «Вісті з України» [142], «Слово проти сили» у газеті «Урядовий кур'єр» [150], «В Україну повернувся назавжди» в газеті «Демократична Україна» [148], «Ніхто не застрелився, як Фадєєв» у газеті «Київські відомості» [151], «До 400-річчя повстання Наливайка» у газеті «Рада» [147], «Політв'язні: фрагменти спогадів», «Що мав зробити – все зробив» у журналі «Бахмутський шлях» [152, 153] та ін.

Якось Микола Руденко зізнався, що найважче в його роботі було навіть не опанування масивом академічних знань у галузях фізичної і політичної економії, історії, філософії, астрономії та написання «Економічних монологів», а подолання стіни нерозуміння, яка відділяла мислячих людей його покоління від керівників різних рангів, і неможливість донести до їхньої свідомості значення природничих законів, «які своїми писаннями потьмарив Маркс» [139, с. 298].

ЗАРЯД ПОЗИТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Наукова новизна розвідки впливає із дослідження саме ознак превентивності публіцистики Миколи Руденка та впливу його робіт на суспільно-політичні процеси, ефективні пошуки відповідей на виклики ХХІ століття, розвиток української наукової школи фізичної економії.

Методологічною базою цього дослідження є роботи таких українських і зарубіжних учених у галузі журналістикознавства, філософії, літературно-художньої творчості, політології, економії, синергетики: Т. Гундорової – «Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн» [37]; В. Іванова – «Теоретико-методологічні основи вивчення змісту масової

комунікації» [53]; М. Кима – «Техно- логия создания журналистского произведения» [59]; Ю. Коваліва – «Абетка дисертанта: Методологічні принципи написання дисертації: Посібник» [66]; Л. Левчук – «Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика: Навчальний посібник» [74]; А. Менегетті «Психосоматика» [89]; В. Різуна – «Про стан нашої науки та вимоги до написання дисертацій» [133]; «Основи журналістики у відповідях і заувагах» [135]; Д. Рендола – «Універсальний журналіст» [131]; Б.Потятинника – «Медіа: ключі до розуміння» [123]; С.Павличко – «Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія» [111]; В.Шкляра – «Публіцистика і політика» [192], Е. П. Прохорова «Введение в теорию журналистики» [128], Е. Щелкуновой «Публицистический текст в системе массовой коммуникации», «Учебное пособие» [195], І. Михайлина «Журналістика як Всесвіт» [92], Ф. Турченка «Запоріжжя на шляху до себе...» [174], Д. Прилюка «Теорія і практика журналістської творчості. Проблеми майстерності» [125], А. Животка «Історія української преси» [45].

Цікаво, на нашу думку, простежити взаємостосунки Миколи Руденка з його сучасниками. Хто його друзі? Важливо знати для цілісної і різносторонньої характеристики його як творчої натури. В автобіографічній книзі «Найбільше диво – життя», яку можна назвати публіцистичним романом, Микола Руденко, власне, визначає критерії, за якими він сходився з близькими йому за духом і внутрішньою конституцією людьми і стосовно яких – дистанціювався. Отже, критерії зближення, це – порядність, справедливість, український патріотизм, інтелігентність, інтелектуальна привабливість, активність у справі захисту прав людини. У цьому руденківському гравітаційному полі завжди знаходилося місце письменникам Л.Пер- вомайському, Н. Тихому, А. Малишку, О. Гончареві, Є. Гуцалу, Г. Тютюннику,

Р. Братуню, В. Земляку, В. Некрасову, Б. Чичибабину, правозахисникам О. Берднику, І. Кандибі, О. Мешко, Л. Лук'яненку, О. Тихому, М. Матусевичу, М. Мариновичу, Н. Строкатій, на особливих реєстрах спілкувався він із академіком А. Сахаровим та генералом П. Григоренком. У незалежній Україні М. Руденко тісно зійшовся з публіцистом і редактором І. Власенком, доктором економічних наук, професором В. Шевчуком, доктором фізико-математичних наук, професором М. Куриком.

Промовисто характеризує Миколу Руденка особливо ніжне ставлення до останньої дружини Раїси Панасівни, яка попри всі труднощі і переслідування влади завжди була моральною опорою, соратницею і світлою надією. Як це було важливо для розтерзаної неосталінською системою душі мислителя, видно з коротенької, сповненої благоговіння його фрази: «...сенса життя вона бачила в тому, щоб допомагати мені» [139, с. 374]. Домислюючи ситуацію, можна сказати, що сам Бог послав йому цю лагідну і мужню водночас вінничанку в один з найтяжчих періодів протистояння з силами п'їтьми.

Працюючи зі словом, Микола Руденко часто потребував магії тепла і віри, висловленої йому близькими людьми тими – таки словами. Коли партократи і гебісти, здавалося, вже затисли непочутого «у верхах» письменника з його украй важливими для суспільства роздумами, і він балансував на грані психологічного зриву, раптом приходять у гості друзі-театрالی, режисер В. Оглоблін із дружиною Оленою. Як вчасно вони з'явилися. Як вчасно Олена промовила начебто звичайне речення: «Я вірю у вашу одержимість!». І це вберегло Миколу Руденка від самотності і розпачу, від того стану безвиході, що його кілька століть тому передав шекспірівський Гамлет у відчайдушному вигуку: «Я – один, все гине в фарисействі!».

Тому, аналізуючи слово Миколи Руденка, вияв-

ляємо, що воно має значний заряд позитивної енергетики. Особливо у публіцистиці, де присутнє особисте «Я» письменника. Адже словом він формулює планетарне відкриття і дарує його людству: нескінченність життя – у гармонії з Сонцем. Як і вчив Піфагор: «Бог є Природа. Природа є Бог».

2004 року вийшла монографія В. М. Галич «Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності». Науковці О. Голубенко та М. Євдокимов наголошують, що в ній з нових методологічних позицій розглянуто життєдіяльність і творчість радянського письменника Олесь Гончара [33]. Щодо радянськості можна посперечатися, надто тим, хто чув його полум'яну промову на установчому з'їзді РУХу в Київській політехніці восени 1989 року. А стосовно українського письменника Миколи Руденка, який жив і працював за комуністичного режиму в Радянській Україні, то до нього не потрібно приміряти нових методологічних позицій. Тому що не було старих. Його життя і творчість досліджували не літературознавці чи журналісти, а КДБ і Донецький обласний суд, які вчинили звичайну розправу над інакодумцем. Як відомо, у кримінальній справі М. Руденка налічується майже 50 томів. У них увібгано, тобто прошито й пронумеровано ретельними канцеляристами майже всі твори Миколи Руденка з відповідним «супроводом» слідчої маячні. Мабуть, ці томи є величезною цариною для дослідників у галузі права – як ілюстративна база конкретного нехтування правами людини в СРСР усупереч прийнятими на себе «імперією зла» зобов'язаннями міжнародного характеру.

Гуманістична лінія дослідження полягає в тому, що ми утримуємося від оціночних коментарів на адресу кривдників Миколи Руденка і зневажників України, щоб не уподібнюватися їм самим. Адже Микола Руденко

був вище цього. Він розумів свою місію – йому випало винести хрест на Голгофу України у ХХ сторіччі. І він його виніс. Розповідаючи якось про знущання над ним у донецькому СІЗО (наприклад, охорона відчиняла вікно напівпідвалу, де знемагав інвалід війни, і ставила на годину-другу автомобіль вихлопною до самісінького вікна під запис ідеологічно правильної пісні зі словами «Этот день Победы порохом пропах...»), він демонстрував свою вищість щодо морально убогої системи: я не збираюся звідси втекти чи вибратися через багато разів пропоноване «каяття», я збираюся їм сказати! І ми побачимо грандіозно красиву і грандіозно нищівну для системи невігласів силу його останнього слова на суді в Дружківці. Під час того слова він кілька разів непритомнів. Але він говорив так, що його чув увесь світ. Настає час почути і сприйняти його слово кожному українцеві, кожному громадянину нашої могутньої держави.

Якщо подеколи в дослідженні й названо «антигероїв» у контексті, який може нести відтінки негативу, то це зроблено без жодного недоброго умислу. Навпаки, ми підкреслюємо, якою ганебною була тоталітарна система, що змушувала людей лжесвідчити, приймати один із найтяжчих гріхів. Як казав Василій Великий: «Наклепник завдає шкоди всім трьом особам: він завдає біль тому, кого оббрехав; тому, кому це говорить; і самому собі, як головному брехуну. Тому що зло не само по собі твориться: воно виконує волю того, кому той продав свою грішну душу – самого сатани» [181, с. 102].

Якщо партії чи інші громадські організації роблять людей жорстокими, брехливими, користолюбивими, безбожними, підступними, злими, зверхніми, відчужденими, якщо партії чи інші громадські організації сварять поміж собою не лише незнайомих за принципом «наші – не наші», а й друзів та родичів, – навіщо взагалі такі здалися? Може й справді мав рацію Микола

Руденко, вбачаючи у політиці дух зла. Наша ж методологічна установка зрозуміла – вести дослідження публіцистики Миколи Руденка, щоб виявити не лише його особисті риси захисника людства через добуті знання взаємодії макро – і мікрокосмосу, через гармонію сфер, а й спонукальні мотиви для інших творити добро словом.

У нашому дослідженні буде присутній метод опису, а також філологічне коментування. Порівняльно – історичний метод у поєднанні з біографічним допоможе розкрити важливі аспекти неординарної публіцистики Миколи Руденка. А головне в ній – пульсуюча думка, спрямована проти стереотипів, якими одурманювала людей комуністична пропаганда, та на пошуки гармонії у динаміці взаємозв'язку: людина – планета – космос. Як зазначає доктор М. Бутиріна, саме у медіаполітичному середовищі (а воно інтегрує в собі пізнавально-освітні, етнічні, релігійні, соціальні грані буття людини) сконцентровано найбільше стереотипів. Політтехнологи якраз і створюють ілюзії органічного зв'язку стереотипів масової свідомості із політичними програмами певного політика, партії, блоку, навіть релігійної секти [18]. Результатом таких політтехнологічних провокацій є насаджування (одурманювання) переконань, які пересічний громадянин (реципієнт) починає сприймати на віру і позиціонувати як власні. Наприклад: «Сталін – наш рульовий», «Сталін виграв війну», «Мао – великий кормчий», «Гітлер був правий», «Мороз – за народ», «Все захопили жиди», «Мазепа – зрадник», «Бандера служив німцям», «Жити стало легше, жити стало веселіше», «Вірною дорогою йдете, товариші», «Наша Юля», «Скоро – кінець світу» та ін. Микола Руденко розгадав цей прийом на прикладі «Капіталу» К. Маркса як одного зі стереотипів «казки для дорослих» про визволення праці і необхідність диктатури проле-

таріату як передумови настання земного раю.

Природа створення стереотипів у медіа-політичному просторі споріднена з природою створення семантичних диверсій. Їхня спільна загроза полягає у нагнітанні масових психозів, стимуляції певного регістру психології натовпу на замовлення конкретного політика, партії, блоку, релігійного руху тощо. Позаконтрольна діяльність у цій сфері небезпечна біфуркаціями в суспільстві, що в свою чергу породжують масову апатію, нігілізм, пригнічення особистості. Отже, суспільству необхідні запобіжні заходи у вигляді законодавчого захисту від подібних впливів. Очевидно, це можливо лише в громадянському суспільстві, одним із провісників якого в Україні був Микола Руденко. У цьому дослідженні переважно використано системний та текстуальний аналіз вивчення публіцистичних творів М.Руденка, визначення його громадянської позиції у контексті суспільно-політичних подій ХХ ст.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ МИКОЛИ РУДЕНКА

Усвідомлення вибору ролі оракула правди, свободи й істини

Уже в зрілому віці, працюючи над публіцистичним романом «Найбільше диво – життя», Микола Руденко пояснює заангажованість свого й наступних поколінь радянських людей тим, що пропагандистська машина партії працювала так досконально, що мільйони його ровесників лишалися сліпими й глухими до страшних злочинів держави. Нейролінгвістики тоді ще не знали, зате знали, як впливати на підсвідомість мас. Ось хоча б утовкмачуванням прислів'я «Моя хата скраю – нічого не знаю». На нейролінгвістичному рівні воно діяло так само пригнічуюче, як і приписуване першому президенту незалежної України одіозне речення «Маємо те, що маємо». Ефект досягався один і той самий: ти – звичайна маленька людина, проти державної машини нічого не вдієш, отож сиди тихо і виконуй вказівки мудрої партії та її вождів.

Була повсякденна і тотальна пропаганда комунізму, але була й суворя реальність: «Голодний я був завжди – і в будні, і в свята» [139, с. 91].

Микола Руденко, син звичайних трударів, на собі відчув з раннього дитинства до зрілої юності справжню «турботу» пролетарської держави: у недобудованій хатині ніколи не водилося грошей, сім'я завжди недоїдала, одягалися, мов останні голодранці. Тому загострене почуття справедливості визрівало в серці майбутнього

письменника ще в шахтарському селищі Юріївка на Луганщині, де він закінчив «на відмінно» школу і став переможцем республіканського творчого конкурсу поетів-початківців лиховісного 1937-го року. Його приймав сам міністр народної освіти України В. Затонський і підписав документ, за яким Миколу Руденка мали без іспитів зарахувати на філологічний факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Здавалося, на певному етапі народному самородку вдалося добитися правди – своєю працею, своїм талантом він прокладав собі дорогу до гідного життя. Та не все складалося так просто.

Після приголомшливого тріумфу в столиці юного обдарування перший секретар райпарткому Митрофанов, користуючись соціальною незахищеністю Миколи Руденка (завидки страшенні брали партбоса, що самому йому нелегко було потрапити до міністра, а школяра, бач, запросили), спробував побудувати на його імені власну вигоду. Молодому таланту ніби за гарні очі запропонували жити у помешканні секретаря райпарткому, пристойно зодягнутися і харчуватися без проблем в обмін на те, що він... складе іспити до вузу замість сина-нехлюя сановного партократа. До того ж, юний поет повинен припинити товариські стосунки, які він підтримував з творчо обдарованим ровесником із селища Паркомуну Євгеном Пустовойтовим.

Мефістофель в особі директора школи Калениченка, виконуючи роль посередника, нібито хотів небагато. Та Микола Руденко, побувавши в панському особняку першого секретаря райпарткому, де погребі тріщали від запасів наїдків і напоїв (навіть цитрусові вантажили ящиками) у той час, коли родини решти однокласників перебивалася з картоплі в мундирах на пісний кандьор, сказав рішуче «ні» намірам метикуватих партійних пройдисвітів. Якою була реакція – не важко

здогадатися. Директор школи Калениченко, який у своїй запопадливості перед першим секретарем РК КП(б)У готовий був цілувати тому черевики, негайно скликав збори старшокласників. І виголосив нищівну промову про те, що Микола Руденко нібито втратив скромність, зазнався, знехтував рішенням педагогічної ради (вона приписувала юному поету сидіти за однією партою з сином партбоса. – *Авт.*). Далі з уст радянського педагога полилося взагалі щось несусвітнє, мовляв, незаслужено отримав з рук буржуазного націоналіста Затонського, якого вже встигли заарештувати малописьменні служаки Берії за чийось анонімним наклепом, велику грошову премію, «а тепер сам протоптує стежку до націоналістів. Ми повинні знати: вороги народу вирощують собі зміну» [139, с. 77]. Маласть на увазі дружба Миколи Руденка з полтавчанином Євгеном Пустовойтовим, чия сім'я врятувалася на Донбасі від голоду.

І тут відбулося перше політичне бойове «хрещення» молодого луганчанина у битві проти зла. Несподівано для своїх однокласників, а ще більше для педагогічної (!) ради, Микола Руденко взяв слово і дав рішучу відсіч райкомівському підлабузникові. Повівши мову про ганебну практику поділу учнів школи (а взагалі-то всього суспільства) на привілейованих і непривілейованих, на «чистих» і «нечистих», сміливий сількор, якого вже друкували місцеві газети, випалив буквально так: «Хто ж ці “чисті”? Якими талантами володіють? У них єдиний «талант» – нахабство. Їм пощастило народитися в сім'ях високого начальства. Вони гадають, що світ створено персонально для них – і тому всіх інших вважають людьми низькосортними. Або, як висловився один із них, непримітними овечками. Оці овечки і є «нечисті». Вони не ходять у коверкотових костюмах, їх не возять на «емках»... Та ми не овечки –

ось у чому справа! Ми робітничий клас – ми, а не вони. Вони тільки слуги народу, як сказав товариш Сталін. Нам, а не їм належить влада в країні. Нашим батькам, нашим матерям – отже, й нам з вами. Це тільки в нашій школі все поставлено з ніг на голову: виховують вельмож, привчають їх панувати над синами й доньками простих трударів» [139, с. 78]. Вважаю, саме з цього протесту бере витоки превентивна публіцистика Миколи Руденка. Вона цілком вкладається в толстовську формулу «Не могу молчать!» [170], висловлену ще далекого 1908 року з приводу великої кількості смертних вироків, які виносили суди Російської імперії переважно стосовно бунтівних селян, доведених до відчаю існуючим режимом і змушених чинити опір цьому режимові.

Не може мовчати справжній письменник як виразник сподівань народу на краще життя тоді, коли над його народом чинять глум чванливі особи із партквітками партії, яку обласканий цією партією Михайло Шолохов завжди називав рідною мамою. Та чомусь до більшості громадян своєї держави, нібито ж робітничо-селянської, вона була злою мачухою.

Покликаний близьким товариством принижених і ображених, рідним селищем, суспільством Микола Руденко уже ніколи не стане терпіти наругу кривди над правдою. За що на його голову сипатиметься безліч ударів неуків і нездар при владі, і що образливо – завдаватимуть ті удари переважно, як означив класик, не так ті вороги, як добрії люди. Чому? Через елементарну заздрість, через нетерпимість до таланту, його щирість і відвертість, чуйність, через захоплення Миколою Руденком представницями прекрасної статі, що взагалі то є цілком природним явищем у нормальній країні. Тільки не в нас.

Як бачимо, головна вина Миколи Руденка полягала в тому, що він іще на зорі своєї юності побачив

справжню суть речей у суспільстві і з добрими намірами силкувався змінити світ на краще.

Через багато літ відомий український поет і громадський діяч, колишній член ЦК КПРС і віце-президент Парламентської Асамблеї Ради Європи Борис Олійник з гіркою констатуватиме: «С дистанции лет стало очевидным: у нас еще с 20 – 30-х существовало две партии: корпоративный орден высших партократов т. е. псевдо-КПСС. И те миллионы коммунистов, составляющих по меньшей мере пятижды расстрелянную физически и морально партию – в 20 – 30-х – Ягодой – Ежовым, впоследствии – Берией; в роковых сороковых – гестаповцами; в 40 – 50-х – опять же бериевцами; в 60 – 80-х наследниками Лаврентия Павловича; в 70 – 80-х – подведенную под статью 64-ю, то есть, опять же под “вышку”, новыми сталинцами. О том, что между стайкой фальшивомонетчиков и свыше 90% коммунистов морально-этическая связь была давно разорвана, свидетельствует хотя бы тот факт, что после “путча”, когда Борис Николаевич (Ельцин, первый президент России в 1991 г. – *Авт.*) и его опричники объявили КПСС соучастником “переворота”, ни один коммунист не вышел на защиту ее т. н. “штаба» [94, с. 16 – 17].

І розвиваючи свою думку та підтверджуючи вислів Миколи Руденка про штучний поділ суспільства на «чистих» і «нечистих», академік зробить висновок про відчуження партії від народу та необхідність очищення держави від паразитуючої номенклатури: «Давайте вспомним, какая ситуация сложилась накануне горбачевского «обновления»? Высшая прослойка КПСС (она составляла где-то 0,3% от всех членов партии), переродившаяся за 70 лет в закрытый орден, превратилась в «верхние десять тысяч», то есть в новый класс – по Джиласу, в партбуржуазию – по-народному. Горбачев имел уникальный шанс отсечь этот орден, как в

свое время сделал выдающийся руководитель Китая Дэн Сяопин, выдав старой «партгвардии» автомобили, денежное пособие и отправив на пенсию всех в одночасье без права занимать какие-либо должности. Кстати, их тоже было примерно 10 тысяч. И этот шаг был сделан во имя своего народа, это поступок настоящего патриота. Но Горбачев почему-то действовал иначе. Скажу, что в существующей партии были здоровые силы, но им не дали реформировать мощнейшую организацию. Накануне «путча» должен был состояться Пленум ЦК КПСС, на котором намечались серьезные акции по оздоровлению нашей работы. Однако Михаил Сергеевич постарался, чтобы «чужих» на этом Пленуме не было. Наверное, уже тогда его грамотно консультировали спецы» [94, с. 14].

Але в далекому й похмурому 1937 році протестний публічний виступ старшокласника Миколи Руденка проти сталінщини пролунав, як грім з ясного неба. Партноменлатурники (корпоративний орден, за визначенням академіка НАН України Б. Олійника) просто отетеріли: такого не могло статися. Але – сталося! Бо сповнений радянського романтизму і самоповаги син загиблого шахтаря Микола Руденко, у чийй родині шанували «Кобзаря» Тараса Шевченка, а мамині діди були запорозькими козаками, просто не зміг терпіти наругу, яка чинилася новими «господарями життя» над простолюдом.

Йому судилося долею повстати проти зла. І він повстав. І його приклад засвідчує, що Україна в найлютіші для неї часи сталінського свавілля, не мовчала, не була покірною і безпомічною, як дехто зображує її нинішнім поколінням. Отже, Микола Руденко з того виступу на шкільних зборах усвідомлено став на шлях оракула правди, свободи й істини. До того ж, свою пристрасну промову юний борець за справедливість по-

вторив і на районній комсомольській конференції, і делегати сприйняли його на «ура». Під час II Світової війни, ви-ступаючи в одному з госпіталів, він почує оцінку з уст бува-лого у бувальцях пораненого радянського офіцера: говорить, як Ілля Еренбург! А поезії цього поета знали під час війни у кожній військовій частині.

Вертаючись до подій 1937 – 1938-го зазначимо, що через місяць після полум'яного виступу Миколи Руденка з приводу «чистих» і «нечистих» з'явився на дорозі окриленого своєю правотою поета Мефістофель в особі слідчого НКВС . Ішов січень 1938-го року. Слідчий, викликавши юнака до кабінету сірої установи, розмахував перед ним пістолетом і намагався вибити «компромат» на Миколиного товариша Євгена Пустовойтова. Той прибув на Донбас із батьками з Полтавщини і мав нотатки про жажіття Голодомору 1933-го року, що вже робило його в очах системи запеклим «ворогом народу». У чому ж вина цього хлопця? У тому, що не тільки вижив усупереч діяльності ВКП(б), а ще й посмів занотувати для історії факти цієї діяльності? Саме з цим хлопцем, нагадаємо, не дозволяли Миколі Руденку товаришувати педагогічна рада школи і родина секретаря райпарткому Митрофанова, яка планувала на плечах обдарованого поета «в'їзд» власного чада на студентську лаву престижного вузу. Слідчий, на рахунок якого числилося вже десятки зламаних життів, окреслив перед Руденком ультиматум: або роздобудеш щоденник Пустовойтова – і тебе чекає блискуче майбутнє, або – загримиш на Соловки! Бо в них є дані, що Пустовойтов організовує терористичну організацію для повалення Радянської влади. Господи, якою ж насправді була та влада, що так панічно боялася свідка голодомору, який, ясна річ, після пережитого захоплення цією владою не виявляв.

Але нам для дослідження характеру і подальшої життєвої позиції важливий мужній вчинок Миколи Руденка. Він того ж дня пішов у Паркомуну, а від райцентру туди – не один десяток кілометрів, до свого товариша Євгена Пустовойтова і розповів тому все відверто. Хто «стукав» на Євгена – невідомо. Проте, доля його нині залежала від Миколи Руденка.

Упевнившись, що Євген справді має щоденника з хронікою страшного 1933-го року, Микола висловив своє захоплення мужністю однолітка і просто в його кімнаті написав заяву до райвідділу НКВС. У ній він засвідчував, що Євген Пустовойтов, такий як і він поет-початківець, є зразковим комсомольцем і дисциплінованим учнем радянської школи, ідейно переконаним товаришем, і ніяких антирадянських організацій за ним нема і бути не може. Показав цю заяву Євгену. Разом вони пішли до пошти і відіслали історичний лист за адресою. Миколі було важливо, щоб його товариш сприймав усерйоз його поведінку в ситуації, потрапивши до якої, багато ровесників просто ламалися, ставали стукачами спецслужби під псевдонімом «Тридоля» абощо.

Вчинок на ті, та й не лише ті часи був без перебільшення героїчним. Адже НКВС могло заграбастати обох підозрілих відразу і підвести під потрібну статтю – за спробу повалення існуючого режиму. Та репресивна машина, яка не знала подібної протидії, тут раптом забуксувала. Не було інструкцій. І не було жодної реакції щодо юнаків. Не чіпали ні Євгена, ні Миколу.

«Тепер про ті жахіття, котрих не можна зрівняти навіть із втратами України у II Світовій війні (сім мільйонів українців вимерло впродовж кількох місяців 1932 – 1933 років!), написано чимало. Але це вже спомини, ретроспекція, отже свідчення, що встигли охолонути. Те, що я читав під боком у Євгена, було клубком полум'я, на голих руках винесеним із пекла» [139, с. 82].

Усе ж рука НКВС не могла не дістати відважного Миколу Руденка – досить швидко ні з того, ні з сього його виключили з комсомолу. На той час це було рівнозначно отриманню «вовчого білета» – тебе нікуди не приймуть на навчання, зрозуміло, що й роботу якщо знайдеш, то десь у чорта на куличках і найтяжчу, і з найнижчою платнею. Та борець за правду не похнюпив носа. Звернувся листом до Леоніда Первомайського, з яким був знайомий від часу свого тріумфального візиту до міністра Наркомпросвіти Затонського. Невдовзі приїхав кореспондент газети «Комсомолец України», зібрав об'єктивну інформацію, підбадьорив Миколу. Не минуло й місяця, як місцева партноменклатура дістала удар у відповідь, – Руденка поновили в комсомолі. А вже наступного року випускник середньої школи Микола Руденко став кандидатом у члени ВКП(б). Атаку зла цього разу було успішно відбито. Та стільки ще їх буде попереду.

Вже ставши знаменитим письменником, Микола Руденко занотує собі геніальну фразу Піфагора: «Рівність є головний закон Всесвіту» [130]. Підсвідомо ж він сповідував цей закон з ранньої юності. І залишиться вірним цьому правилу до останніх днів життя.

**Аналіз феномену основоположника
української школи фізичної економії
Сергія Подолинського
у публіцистиці Миколи Руденка**

Нині провідні вчені світу називають його фунда-
тором української школи фізичної економії. Понад де-
сять років при Національному економічному універ-
ситеті імені Вадима Гетьмана діє Наукове товариство
імені Сергія Подолинського. Свого часу про Подолин-

ського схвально відгукувався академік Михайло Грушевський. Та упродовж усього радянського періоду в Україні ім'я Подолинського перебувало в цілковитому забутті. Тому що Інститут марксизму-ленінізму боявся навіть згадувати сучасника К. Маркса, який був не просто його опонентом, а мало не спростував увесь багатотомний «Капітал» – ідеологічну основу КПРС, як їм здавалося, керівної і спрямовуючої сили суспільства. Після XX з'їзду партії, де під час закритого засідання було розвінчано культ особи Сталіна, людям мислячим стало потроху розвиднятися. Розвіювався ідеологічний дим, яким обкурювали «Страну Советов» легіони пропагандистів і агітаторів партії комуністів. З'явилися дослідники, які прагли дізнатися з історії більше, аніж про це писали газета «Правда» чи журнал «Коммунист». Одним із таких допитливців виявився популярний у 60-ті роки поет і прозаїк, секретар парткому Спілки письменників України Микола Руденко. По суті, він і відродив ім'я Сергія Подолинського. «Україні поталанило: в XIX столітті вона одержала геніального вченого, який розробив науковий апарат фізичної економії» [187].

У статті «Енергетичні джерела життя» М. Руденко приділяє невелику главу українському вченому Сергієві Подолинському – «який був особисто знайомий з К. Марксом» [138, с. 67]. Він зазначає, що теорія С. Подолинського не просто співзвучна з теоріями К. А. Тімірязєва, В. І. Вернадського і О. Л. Чижевського, а стоїть у багатьох питаннях на крок попереду. Викликає великий подив лише той факт, що на працях С. Подолинського в наш час, зауважує М. Руденко, науковці пишуть і захищають кандидатські і докторські дисертації, а самі праці досі не видано, і вони є лише в архівах.

Після закінчення факультету природничих наук Київського університету Сергій Подолинський, син російського поета і царського чиновника, поїхав за кор-

дон, у 1872 році зустрівся з К. Марксом та його зятем і співавтором Ф. Енгельсом. Наш співвітчизник ознайомився з «Капіталом» в оригіналі і надіслав К. Марксу кілька своїх праць, прочитавши які, той залишив окремі нотатки. Автор «Капіталу» сприйняв ідеї молодого київського вченого позитивно. «У чому ж полягали ці ідеї? Стисло їх можна звести до такої формули: Додаткова вартість – це додаткова енергія Сонця, яку людство використовує для свого прогресу» [138, с. 68]. С. Подолинський у Швейцарії продовжував навчання в галузі медицини і фізіології, відвідував лекції з економії, готував матеріали для газети «Киевский телеграф». Він автор помітних праць «Нарис розвитку міжнародної Асоціації робітників», «Ремесла і фабрики на Україні», «Життя і здоров'я людей на Україні», «Праця людини та її відношення до розподілу енергії». Вів активну громадську діяльність, був членом Південно-Західного відділу російського географічного товариства. «Людська праця, – писав С. А. Подолинський повертає людям у вигляді їжі, одягу, житла, задоволення життєвих потреб велику силу енергії, котра була спожита на виробництво» [51].

Микола Руденко вважає, що К. Маркс ідеї С. Подолинського зрозумів, але від людства вони були надовго приховані.

Та все ж К. Маркс під впливом С. Подолинського почав повертатися у бік фізіократів у плані визначення субстанції вартості. М. Руденко припускає, що особлива думка українського вченого підштовхувала К. Маркса до докорінного редагування всіх чотирьох томів «Капіталу», проте на це в нього вже не вистачало часу – через три роки він умер. А Ф. Енгельс нічого не хотів змінювати і не бажав прислухатися до оцінок С. Подолинського, бо не хотів переглядати «Капітал». Програму суспільного розвитку з хибними вхідними даними було запущено. І її творці нічого не хотіли корегувати, хоча

не могли не усвідомлювати трагічних наслідків, зумовлених такою програмою.

Спробувати побачити додаткову вартість очима С. Подолинського не в грошах, а в енергії Сонця. Таке завдання ставить перед собою М. Руденко в статті «Абсолютна додаткова вартість» [138, с. 73 – 96].

Він робить висновок: «Отже, під абсолютною додатковою вартістю слід розуміти ту енергію, котра є для земної кулі новою, додатковою, – тобто такою, якої вона раніше не мала» [138, с. 74].

С. Подолинського, зазначе дослідник, можна віднести до фізіократів, з думкою яких К. Маркс дуже рахувався. І на сторінках його «Капіталу» це досить чітко простежується.

Особливий вплив на К. Маркса мав наш досі маловідомий на своїй Батьківщині видатний учений. Цілком можливо, припускає М. Руденко, що геніальне прозріння С. Подолинського щодо джерел абсолютної і відносної вартості змусило К. Маркса до кардинальних переоцінок – і дві сторінки в четвертому томі «Капіталу» мали б спонукати затятих радянських «марксистів» до розробки основ фізичної економії. Проте, вони тільки вдавали, що читали «Капітал», насправді ж були невігласами і керувалися політичною доцільністю, тобто вживали будь-яких заходів, аж до масових репресій співгромадян заради збереження свого владного становища над цими співгромадянами. А в книзі спогадів «Найбільше диво – життя» [139]. Микола Руденко тонко зауважує, що кремлівській верхівці сімдесятих-восьмидесятих років минулого століття (Брежнев, Суслов, Андропов, Кириленко, Пельше та ін.) марксизм уже був не потрібний, він лишався тільки ширмою циніків, які захопили всю повноту влади в країні, хоча «будинок престарілих» уже й не справлявся з тією владою.

С. Подолинський розвинув ідеї фізіократів. Ос-

нови класичної економічної думки заклав ще у XVIII ст. фізіократ Франсуа Кене. Фізіократ – від грецького слова *physis* (природа) та *kratos* (влада). До речі, Франсуа Кене не був фізиком, за фахом він – лікар, за посадою – особистий лікар короля Франції.

Микола Руденко вважає, що саме С. Подолинському належить геніальне відкриття справжньої додаткової вартості: додаткова вартість – це додаткова енергія Сонця, отримувана людьми через землеробство. М. Руденко був захоплений тим, як С. Подолинський півтора століття тому змінив напрямок цілого пласту науки, змусивши вчених сприймати людину як космічну істоту. Окрема людина для нього – теплова (термічна) машина, яка може перетворювати у вищу форму кількість енергії, що на порядок перевищує її власну величину. З цього випливає, що людство слід сприймати як досконалу планетарну теплову машину в сукупності з базою сільського господарства. Працю людей і тварин С. Подолинський розглядав як антиентропійну діяльність. Завдяки цій діяльності здійснюється розподіл різних форм енергії, перетворення нижчих видів енергії у вищі, збереження енергії, збільшення енергії на поверхні Землі. «Як справжній новатор із парадагмальним мисленням, Подолинський запровадив у науковий обіг принципово нове поняття – «енергетичний бюджет людства», яке донині залишається невикористаним, – зауважує доктор економічних наук, професор В. Шевчук. - Людину розумну він розглянув як космопланетарну істоту, спроможну збільшувати цей бюджет завдяки нагромадженню на земній поверхні додаткової кількості сонячної енергії» [187].

Саме відштовхуючись від теорії Сергія Подолинського про енергетичний бюджет людства, Микола Руденко запровадив поняття про земну кулю як про космічний корабель людства та необхідність усвідом-

лення відповідальності перед майбутніми поколіннями – господарюючи, ми повинні знати, скільки умовного пального залишилося в двигунах цього космічного корабля.

Зрозуміло, щоб дійти подібного висновку, Миколі Руденку довелося вивчити гору літератури – від древньокитайської «Книги Таємниць», філософських творів Піфагора, діалогів Джордано Бруно – до «Капіталу» К. Маркса, Повного зібрання творів В. Леніна і «самвидавських» творів сучасних йому «антирадянщиків» академіка А. Сахарова, О. Солженіцина, В. Аксьонова та ін.

Він дослідив матеріальні джерела, які допомогли Сергію Подолинському опертися в своїй теорії на історичну практику людства загалом і наших предків зокрема. Так Микола Руденко «розкопав» дуже важливі факти. Виявляється, грецький стратег (найвища виборна посада) Перикл, за часів правління якого Афіни переживали свій «золотий вік», особисто очолював рейд всієї флотилії до земель Скіфії задля забезпечення держави дешевим хлібом. Йому це вдалося. І тому постали Парфенон, Пропілеї, розквітли демократія, мистецтво та філософія, з'явилися Сократ, Платон, Аристотель... Греція тих часів славилася мармуром, але, уточнює дослідник, пшениця на мрамурі не родить. «Отож коли ми говоримо про античне коріння сучасної цивілізації й культури, не варто забувати ті землі й тих людей, які забезпечували Елладу хлібом. А то були наші предки, яких елліни називали скіфами-орачами. Геродот, який добре вивчив північне узбережжя Чорного моря, засвідчує, що насправді то були не скіфи, а східнослов'янські племена, що називали себе сколотами, тобто далекі предки сучасних українців. Уже в сибірському засланні, працюючи над драматичною поемою «Хліб для Афін», я зібрав і вивчив історичні праці про сколотів. Чомусь більшість істориків твердять, що то

були скіфські племена, прабатьківщиною яких є Іран. І лише академік Рибаків, продовжуючи історичну логіку Геродота, аргументовано доводить, що скоти були східними слов'янами, які не мали нічого спільного зі справжніми скіфами. Цікаво, що в слові «скоти» кореневою основою є добре відоме українське слово «коло». Так наші далекі предки називали сонце. А свого міфічного прабатька іменували Колоксаєм. У цьому імені злилися до купи два слова – коло і ксай. Перше пояснювати не варто, друге має іранське походження і в перекладі означає «цар». Отже, наші предки своїм прабатьком вважали сонце. Саме воно було їхнім царем. Цар-Сонце, Бог-Сонце й уся подальша міфологія наших предків дуже схожа на міфологію стародавніх греків...» [139, с. 251].

Ключовими тут є поняття «Цар-Сонце», «Бог-Сонце». Наші протопредки не просто поклонялися найяскравішому небесному світилу, тут було закладено код порятунку для прийдешніх тисячоліть. І саме Сергій Подолинський зумів відгадати той код, а потім осяяння прийшло до його послідовника Миколи Руденка. До речі, Микола Руденко перший у світовій публіцистиці почав говорити і наполягати на необхідності запровадження сталої міри вартості. Як відомо, її не існує й досі. Хоча саме стратег Греції Перикл переконливо довів, що мірилом такої вартості має бути не коштовності, а хліб.

Цікаво, що батька Перикла звали Касантипп. На півночі Криму до наших днів збереглася географічна назва – мис Казантип. І, напевне, це ще один доказ того, що наші протопредки мали значні контакти з Елладою. А на півдні України часто зустрічається прізвище «Колот».

Екскурс у часи, коли Богом було Сонце, ми робимо не випадково. Коли Микола Руденко познайо-

мився з академіком Андрієм Сахаровим (а той уже прочитав його «Економічні монологи»), першим запитанням Нобелівського лауреата було таке: «Скажіть, уже хтось висловлював думку, що додаткова вартість – це, по суті, додаткова енергія Сонця?». Тоді Микола Руденко розповів про Сергія Подолинського, який сформулював цю думку ще в другій половині XIX століття, навіть письмово доводив це К. Марксу, але його думка загубилася під товщею публікацій на тему політичної, а не фізичної економії.

12 серпня 1963 року для Миколи Руденка, який уже добре освоїв теорії Сергія Подолинського про додаткову вартість як додаткову енергію Сонця, стало етапним у пізнанні того, що він назве енергією прогресу. Я починав знати, згадує він, те, що взагалі закрито для людей. Обдумуючи розподіл біологічної енергії, добутої землеробами, в різних сферах життя, цього дня він склав модель, що відображала цю динаміку. На перший погляд, усе доволі просто: селянин зібрав урожай і його дружина напекла хлібів. Як вони розподіляються? Одна хлібина – для власної сім'ї, друга хлібина – для коваля, третя хлібина – для управителя, четверта хлібина (як кількість зерна та соломи) – для свійських тварин. Усього – п'ять хлібин. Кому дістається п'ята? «Є в нас ще один організм, – пише мислитель, – про який ми нерідко забуваємо – земля. Власне, земля не як земні мінерали, а як чорнозем, тобто гумус, нагромаджений Сонцем упродовж мільярдів років. Це є та жива сила, без якої взагалі не можна отримати жодної хлібини. Відомо, що злаки з гумусу вибирають біологічну енергію (органічні речовини); його, гумус, видувають вітри, вимивають весняні води. Для того, аби нива не занепадала, втрачену землею біоенергію належить щороку поповнювати. А проте й цього мало: треба давати органіки більше, ніж втратила земля, аби прогресивно нарощу-

вати її врожайність» [139, с. 316]. Та в житті відбувається так, що управителі відбирають у селянина ту хлібину, яку належить повертати землі. На жаль, такий негативний процес триває не одну сотню років. Але планета довго такого виснаження не витримає. Шукаючи правильного співвідношення між цими «п'ятьма хлібинами», М. Руденко раптом подумав, а чи не є це ті самі П'ять Хлібин, про які йдеться в Біблії і якими Ісус Христос нагодував п'ять тисяч людей. І після цієї думки він відчув ніби опинився в центрі якогось дивовижного виру світла, пізніше цей стан він назве блаженством пізнання. Звичайно, такі стани осяяння наукою цілком пояснювані – мозок звичайної людини задіяний на 5 – 10%, мозок інтелектуалів може мобілізуватися на 20 і більше відсотків. Колись це називали ясновидінням, набуттям властивостей пророка тощо.

Отож, далекого серпневого ранку 1963 року мозок Миколи Руденка знайшов розв'язок задачі планетарного масштабу – як слід діяти людству, аби вберегтися від майбутніх кровопролитних війн, коли земля через виснаження її нерозумними «господарями природи» не зможе нагодувати усіх. І він вивів формулу енергії прогресу, за якою в сільському господарстві має лишатися три рівновеликих частини біологічної енергії, яку споживає людство. Одна частина має витратитися для харчування та інші потреби самих хліборобів, друга частина – на підживлення енергетичних втрат гумусу, третя – для тваринництва і птиці. І лише дві частини (дві хлібини) з п'яти можуть використовуватися державною владою і промисловістю. «Тоталітарна держава, – зазначає при цьому М. Руденко, – витрачає на себе й промисловість три хлібини. Саме ця космічна арифметика й приводить її до загибелі. Причина доволі проста: тоталітарна держава виснажує землю. Тоді Творець через голод і народні злидні ламає таку державу,

аби відновити світовий порядок.» [139, с. 318].

Дійшовши такого висновку, законослухняний громадянин і вірний член КПРС Микола Руденко починає стукати в усі двері, аби очільники держави переглянули стратегію і тактику керування державою та за допомогою незаангажованих вчених зробили потрібне корегування курсу. Хоча сподівання небайдужого мислителя були приречені, адже Л. Брежнев та його оточення жило за правилом: після нас хоч потоп. І він після них справді настав. Це наприкінці ХХ століття проблеми, порушені М. Руденком під час хрущовської «відлиги», почали ставити в порядок денний сесій ООН, зокрема – про загрозу світової продовольчої кризи та шляхи виходу з неї. А в розпал «холодної війни» превентивна публіцистика М. Руденка не могла знайти розуміння в партійних генералів Києва та Москви не тільки через те, що обличчя жодного з них не було спотворене інтелектом, а й тому, що всі вони були зайняті плеканням культу «вірного продовжувача дела Леніна» – «дорогого Л. І. Брежнева» і за тих умов ніхто не визнав би пророка у Вітчизні своїй.

Показовим став факт запрошення письменника на розмову з секретарем ЦК КПУ. Його запросили першим, але в приймальні виявилася лише секретар-друкарка. Проінструктована «компетентними органами», та уїдливо спитала, з якого питання Микола Данилович хоче розмовляти з товаришем М. Підгорним, який на той час працював у Києві і нібито справді чекав на ділову розмову із автором економічного дослідження. Відвідувач сказав, що питання стосується сільського господарства. Так ось їдьте на село, буркнула секретарка, і займайтеся там чим хочете. У кабінеті ж було порожньо. Ніхто його приймати не збирався. Таким чином над М. Руденком партноменклатура просто позбиткувалася. Потім його поза спиною агенти КДБ по-

чали називати не сповна розуму. З гіркотою Микола Руденко відзначає: «Як же ця занебесна арифметика бо- лить мені ось уже три десятиліття! І три десятиліття я про це пишу в різноманітних творах – публіцистичних, художніх, наукових... Люди повинні знати космічну арифметику краще, ніж «Отче наш», бо то є «Отче наш» у ділі, в суспільному житті. Та поки що вони цього не ба- жають знати – особливо там, де понад сім десятиліть жорстоко убивали землю. А вбиваючи землю, не можна не вбивати людей» [139, с. 330]. Система виявилась порожнечею.

Звісно, про теорії С. Подолинського, тим більше про аналіз його феномену, ніхто з можновладців не чув і чути не хотів. І лише після проголошення незалеж- ності, коли М. Руденко підлікувався за кордоном – мор- довські табори, куди його запроторив партійно-радян- ський режим за свободу слова і думки, таки добре по- хитнули здоров'я ветерана й інваліда Великої Вітчизня- ної війни – йому вдалося на повен голос розповісти суспільству про великого українського вченого XIX століття та заснувати Наукове товариство імені Сергія Подолинського. Хоча, ніде правди діти, жоден уряд уже незалежної України досі не прислухався до закону П'яти Хлібин.

**«Економічні монологи» у сприйнятті
генерала П. Григоренка
та академіка А. Сахарова**

2010-го року наукова спільнота світу відзначає 90-річчя Миколи Руденка. Для нас він цікавий, окрім ба- гатьох інших заслуг, як засновник превентивної публі- цистики, яка виникла в Україні наприкінці XX століття на стику журналістики, документалістики, природни-

чих наук і реальної (не марксистсько-ленінської) філософії. У нелегкій долі науковця-єретика велику позитивну роль відіграв наш знаменитий земляк, доктор військових наук, основоположник дисидентського руху в СРСР генерал Петро Григоренко, підтримуючи опального письменника і науковця словом і ділом у найскрутніших ситуаціях.

«Економічні монологи» Миколи Руденка, написані 1976-го року, коли комуністична пропаганда СРСР кричала про неймовірні успіхи в будівництві розвинутого соціалізму та виконання грандіозних планів КПРС, накреслених на чергову п'ятирічку, справили ефект ідеологічно шкідливої бомби, яка вибухнула у країні всезагального схвалення політики «мудрої партії» та «вірного продовжувача справи Леніна» – генсека ЦК КПРС, голови Президії Верховної Ради СРСР, чотирижиди Героя Радянського Союзу і Соціалістичної Праці, лауреата Ленінської премії Л. І. Брежнєва. На всіх парах країна летіла до прірви, адже керманічі її керувалися не здоровим глуздом і кращими працями науковців, а догматами марксизму-ленінізму. СРСР жив за фальшивими, штучними, неприродними законами політичної економії, а не за законами природи. Всі, хто намагався попередити про це суспільство і вище керівництво (70 – 80-річних хворобливих членів Політбюро, які з усіх питань приймали одностайні рішення), потрапляли під каральний меч спецслужби КДБ, яку очолював такий же «юний» член Політбюро.

Микола Руденко був одним із тих нечисленних сміливців, що кинули виклик системі мракобісся – проаналізував «Капітал» К. Маркса і довів, що саме це основоположне вчення є причиною всіх бід на одній шостій частині земної кулі. За Марксом, додаткова вартість – то неоплачена частина праці робітників, за рахунок якої з'явилися багатії-капіталісти. Отже, слід зни-

щити капіталістів (теорія класової боротьби і диктатури пролетаріату), і не буде додаткової вартості, а настане райське життя – комунізм. Що з того сталося, коли лженаука оволоділа масами за допомогою партії більшовиків, свідчать жорстокі факти голодоморів, репресій, екологічних і техногенних катастроф у ХХ столітті на території СРСР.

«Я завжди вірив, – писав Микола Руденко, – що закони природи – незалежно від того, подобаються вони нам чи не подобаються, – не підпадають під дію кримінального Кодексу. Чи може КДБ або прокуратура скасувати закон збереження і перетворення енергії? В «Економічних монологах» мова йде про те, що теорія додаткової вартості К. Маркса вступає в непоборну суперечність із цими всеохоплюючими законами природи. Тому я не тільки не крився із цією працею, а протягом двадцяти років методично писав про неї до ЦК. Закінчилося це тим, що мене виключили з партії, заборонили друкувати мої твори. Постала загроза психіатричної лікарні...» [138, с. 196].

Героїзм Миколи Руденка підсилюється ще й тими обставинами, що він виступив супроти тоталітарної системи з чітко визначених для себе громадянських позицій – допомогти своїй країні і всьому людству схаманитися, адже споживацьке ставлення до життя і возведення технократа в ранг повелителя природи, окриленого ідеєю всесвітньої пролетарської революції, це – шлях у безодню. «Капітал» витіснив Біблію, яка відповідала на питання: «Що є Бог?» При цьому Микола Руденко зазначає, що для нього Бог є Природа, матерія. На жаль, порушені Миколою Руденком проблеми та вся його багата творча спадщина, яка давала всі підстави, за висловом академіка НАНУ Б. І. Олійника, номінувати видатного мислителя на Нобелівську премію, залишаються в полі уваги вузького кола фахівців. Наприкінці

XX ст. М. Руденко зробив колосальний внесок у розвиток української літератури, публіцистики, науково-технічної і філософської думки. «Одначе розголосу, належного такій фігурі, уваги й пошанування він не зазнав» [138, с. 5].

Упродовж кількох останніх років творчий доробок М. Руденка став об'єктом дослідження міжнародної науково-практичної конференції «Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України» у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана [87]; доктора економічних наук, професора В. О. Шевчука, зокрема у працях «Відкрити Миколу Руденка – економіста» [185], «Українська наукова школа фізичної економії: світовий вимір та цивілізаційна перспектива» [138, с. 684]. Розгляду публікацій М. Руденка як синтезу публіцистики і наукових статей присвятили свої доробки журналісти І. Власенко та Є. Колодійчук – «Сільська нива – джерело вічної енергії» [26], Т. Олійник – «Микола Руденко знав, як врятувати людство» [108] та ін.

Все це дає підстави вважати дуже перспективними наукові розвідки творчої спадщини замовчуваного у радянські часи та неактивно популяризовані у часи незалежної України М. Д. Руденка. Слушно зауважив доктор економіки В. Шевчук: «Україна і людство мають досягти велич українського інтелектуала» [185]. Адже він був наділений природою унікальним мисленням, що дозволило йому вийти далеко за рамки звичайної публіцистики і відкрити закони розвитку людства на багато століть уперед.

Прикметно, що доля звела дисидента Миколу Руденка з нашим славетним земляком, доктором військових наук, генерал-майором Петром Григоренком, який сприйняв рішення XX з'їзду КПРС з розвінчання культури особи Сталіна за чисту монету, і почав активно висту-

пати за оновлення політики держави, за справедливість, за прихід демократичних кадрів на всі ланки управління замість сталіністів і був позбавлений тоталітарною системою всіх титулів і звань. Але саме генерал Григоренко своєю постаттю покликав до активної правозахисної діяльності академіка Андрія Сахарова. І коли Микола Руденко привіз свої «Економічні монолози» до Москви, вони просто не могли не зустрітися. Опальний генерал просто захопився публіцистикою колишнього фронтовика, заступника начальника окружного госпітально з політчастини, секретаря парткому Співки письменників України М. Д. Руденка. Тому що «Економічні монолози» просто випирали з усієї багатотисячної одностайної партійної преси того часу, випирали своєю особливою позицією, своїм глибоким об'єктивним аналізом минулого і поточного моменту, виваженою критикою бюрократичної системи того часу і чітко окресленими шляхами виходу з тупика.

Петро Григоренко, згадуючи зустріч з Миколою Руденком, Андрієм Сахаровим, Валентином Турчиним у Москві навесні 1976 року, зазначає, що це була розмова друзів, які давно одне про одного знали, а тепер розуміли з напівслова.

Перечитавши «Економічні монолози», генерал Григоренко зізнається, що виклад твору не такий, як прийнято в політекономії. Письменник оволодів економічною теорією, подав її у гранично популярному викладі, проілюстрував життєвими прикладами, і створив неповторний твір у жанрі наукового дослідження. І цей твір є критикою. Однак, підкреслює Петро Григоренко, це критика не кабінетного вченого, не теоретика від політекономії, а критика людини, яка відчула цю марксистську теорію на практиці власної долі. «Але це критика не всього марксизму і навіть не «Капіталу» в цілому, а лише Марксового вчення про додаткову вар-

тість. Та оскільки це вчення, за твердженням Леніна, є «наріжний камінь економічної теорії Маркса», то дана робота протиставлена всій цій економічній теорії» [138, с. 175].

Здається, що Микола Руденко веде мову про прописні істини: справжню вартість з погляду на прогрес людства, має тільки енергія, значить, і додатковою вартістю може стати тільки додаткова енергія. Джерело енергії, причому єдине відоме для землян, є сонце. Енергоносії (нафта, газ, вугілля) – акумулювали енергію сонця і на деякий час дають людству шанс знайти інші джерела. Першооснова ж всякого прогресу – ще один вид сонячної енергії, який називається їжею, їжею для людей. «Безсумнівна заслуга М. Руденка у тому, що він привернув нашу увагу до цього енергетичного продукту, куди важливішого, ніж нафта, газ та інші енергетичні ресурси. До продукту настільки важливого, що ми навіть не помічаємо його, коли маємо у достатній кількості. Зате досить трапитися неврожаю, голоду, і ми дізнаємось, що хліб – дар безцінний, а все інше в порівнянні з ним нічого не варте» [138, с. 176].

Розвиток людства, доходить висновку генерал Григоренко, залежить від того, чи в достатній мірі поширюється відтворення їжі для людини. Адже запасів їжі природа не створила так, як створила запаси нафту, газу та інших корисних копалин. М. Руденко називає істинною додатковою вартістю або енергією прогресу додаткову сонячну енергію як продукт харчування людини. Це означає, що додаткову вартість створює не праця (за Марксом), а природа за участю людини (за Руденком). Тільки через природу людство може вийти на вищі параметри свого розвитку. Але при цьому слід не забувати про необхідність постійно збагачувати родючість ґрунтів. Якщо ґрунти збіднюються внаслідок некомпетентних дій людини, значить ми проідаємо запас

майбутніх поколінь, забираємо їхні ресурси. «Якщо ми хоча б на декілька кілокалорій збагатили землю, тоді можна сказати: ми створили багатство! І навпаки: якщо заради промислової і військової могутності нами виснажується земля – ми пропащі люди. Наша країна багато років робила останнє. Зараз ми переживаємо результати Марксового догмату переважного розвитку промислових засобів виробництва і озброєння також» [138, с. 177].

Варварське ставлення до природних багатств в СРСР, обумовлює рецензент, сталося завдяки вченню Маркса про те, що земля – нічого не коштує. У результаті – в СРСР було знищено всі приміські зони хліборобства, затоплені родючі річкові заплави (лише басейн Дніпра чого вартий!), масиви чорноземів сплюндровані аеропортами, заводами, відкритими кар'єрами, сміттєзвалищами... Комуністичну ідеологію, вважає Петро Григоренко, сформовано на споживацьких засадах. Суть її викладено у гаслі: «Від кожного – за здібностями, кожному – за потребами». Така ідеологія, за М.Руденком, породжує такий собі вид атеїзму, який «обождує суспільне корито». Оскільки за межами цього корита інших вартостей не існує, в чому переконуємося на прикладі партійної державної номенклатури в СРСР, то мета життя зводиться до захоплення найкращого місця біля цього суспільного корита. При цьому можна не тільки розштовхувати потенційних конкурентів біля цього корита, а й сприяти їхньому фізичному знищенню, наприклад, за допомогою доносу про найнеймовірніші злочини вашого конкурента в «органи».

«За експериментом немовби хтось спостерігав весь час, – пише генерал П. Григоренко у передмові до «Економічних монологів», – коли Ленін, зрозумівши згубність наміченого Марксом шляху, спробував пере-

рвати експеримент і під димовою завісою марксистської фразеології повернути життя в його нормальне русло, смерть зняла цю загрозу зі шляху експерименту: ленінський неп було ліквідовано, настала жахлива ера марксистської колективізації і ліквідації куркульства як класу (створення трудових армій для сільського господарства); почався масовий ГУЛАГ (трудова армія для промисловості), голод і війни, «тобто все те, що закономірно випливає з теорії марксизму» [138, с. 188].

Петро Григоренко відзначає, що Микола Руденко відстоює загальнолюдські цінності, стаючи на захист позитивного в теорії соціалізму і виступаючи непримирним супротивником антинаукового і антигуманного вчення, яким виявився марксизм. І наводить цитату з «Економічних монологів» про те, що марксизму як такого немає, бо «в теоретичному сенсі він є фікція» [138, с. 193]. Водночас Миколі Руденку нелегко, як кажуть, відрізати раз і назавжди, викреслити своє минуле, пов'язане з КПРС, і тому він ще сподівається на так звані здорові сили в компартії. Говорячи про те, що партія винна у знищенні ленінської нової економічної політики, він апелює до чесних і самовідданих людей в лавах компартії і сподівається на подолання сталінських методів керівництва. «Те, що визріло в душах людських, силою придушити не можна. Країна потребує глибоких демократичних перетворень» [138, с. 194].

Далекогляднішим є висновок Петра Григоренка, зроблений на підставі ознайомлення з «Економічними монологами». Далекого 1976-го року, коли в СРСР ще не чули ні про «зелених», ні про екологічну загрозу планеті, він доходить висновку: «Партії, для яких найвище за все благо народу, а не влада, повинні задуматися над тим, як припинити розтринькування природних запасів землі без користі для людства і на створення надмірного комфорту, їм слід було б виступити з програ-

мою боротьби за приріст енергетичних ресурсів земної кулі, за бережливе ставлення до природних багатств і ощадливе споживання, за повну ліквідацію завданої природі шкоди і відновлення первозданної чистоти всіх водних артерій і акваторій, за безперервне нарощування рослинних багатств, особливо врожаїв продовольчих культур, за відновлення неокопалин (сили вітру, морської течії, припливи-відпливи, різниця температур прошарків води) і позаземних енергетичних ресурсів» [138, с. 195].

Як бачимо, актуальність думок Петра Григоренка, навіяних науковим дослідженням Миколи Руденка «Економічні монологи», не лише не втрачає свого звучання на початку третього тисячоліття, а навпаки набирає нової гостроти. Про планетарну значимість праці «Економічні монологи» багаторічного політичного в'язня «імперії зла» і дійсного члена Української Вільної Академії Наук (США), Героя України Миколи Руденка засвідчує і виступ Генерального секретаря ООН Пана Гі Мун у квітні 2008 р. на XII сесії Конференції ООН з торгівлі та розвитку. Пан Гі Мун висловив побоювання: якщо світові держави не займуться врегулюванням продовольчої кризи, то вона може спричинити цілий каскад інших проблем і негативно позначитися на економічному зростанні та безпеці всієї планети [20]. Микола Руденко побачив ці проблеми майже півстоліття тому першим і намагався донести їх людству, за що й отримав сім років таборів і п'ять років заслання. Дорога ціна правди. А ще дорожчою може виявитися ціна прозріння, що хліб – безцінний, а все інше у порівнянні з ним, нічого не варте.

«...Усе, що я робив, було скероване не проти радянської влади, – говорив Микола Руденко в своєму останньому слові на несправедному суді 1 липня 1977 року в Дружківці Донецької області, де його судили нібито за

антирадянську діяльність, – а проти бюрократичних спотворювань нашої держави. Що такі спотворення існують, у цьому я глибоко переконаний... Кожне моє слово, уся моя громадська пристрасть скеровані на усунення цих спотворювань» [110].

Як і легендарний Прометей, який дав людству вгонь заради спасіння і пішов на пекельні страждання, так і Микола Руденко, давши людству знання про істинну вартість, про еталон вартості (яким має бути тонна пшениці, а не унція золота чи барель нафти) свіdomo пішов за ґрати тоталітарного режиму. І з честю витримав усі біди заради всезагального прозріння.

Джордано Бруно – Микола Руденко: історичні аналогії протесту

У різні часи два генії волею долі опинилися на вістрі чергового витка одвічної війни Світла і Пітьми. Мабуть, астрологи колись виведуть спільні передумови, що спонукали великих мислителів стати на прою з невігласством і мракобіссям заради наукового, технічного і світоглядного прогресу, як ось – розташування планет, магнітні бурі, зодіакальний цикл тощо. А я спинюся на деяких подібних моментах у житті і творчості італійського та українського велетів духу і думки, хоча їх і розділяє майже 400 років. Хоча їх і розділяє майже 400 років, та обидва долали опір дуже подібному заскоружлому зовнішньому середовищу. Ми не читали, а древньокитайські мудреці занотували багато тисячоліть тому у «Книзі Перемін» про те, що

*Світло і Пітьма стоять поряд,
Як два і три...*

«Думка більш загальна не є більш істинною» [200]. Своєрідний девіз життя Джордано Бруно підхопив Микола Руденко, у лінії долі якого так багато схожих епі-

зодів із долею просвітителя Середньовіччя.

Обидва спочатку були активними елементами пануючої системи: Бруно – монах домініканського ордену, літератор і релігійний філософ унаслідок усвідомленого осмислення дійсності дійшов висот Божого Знання, і Церква оголосила його еретиком.

Микола Руденко був партійним функціонером високого рангу, але усвідомлення істини привело його до глибокого аналізу панівної ідеології, зокрема марксизму-ленінізму і створення «еретичних» книг. Олесь Бердник, соратник і сучасник Миколи Руденка, писав у 1977-му році після арешту видатного письменника працівниками КДБ до міжнародного ПЕН-клубу: «Людина, якою могла б пишатися будь-яка цивілізована країна, ув'язнена! Вчинивши цей злочин, гонителі поета-філософа заявили про свою солідарність із мучителями Джордано, Гипатії, Яна Гуса, Сервета, Галілея, з убивцями Архімеда і Піфагора...» [201].

Отже, ще сучасники Миколи Руденка порівнювали його шлях на Голгофу із шляхом відважного Джордано Бруно.

Єретиками обидва стали у зрілому віці після нагромадження величезної суми знань, багатьох сумнівів і роздумів, після якогось дивовижного осяяння, коли перед кожним із них зблиснула яскравим променем Істина, сформульована ще у дохристиянську епоху грецьким філософом Піфагором: «Бог є Природа, Природа є Бог!» [138].

Першого засудила римська інквізиція у віці 52 років, другому у віці 57 років виніс вердикт про арешт секретаріат ЦК КПРС.

Сім років тривало ув'язнення Джордано Бруно, а спалили його у дні, коли верхівка Ватикану святкувала якусь важливу віху в історії Церкви. Лицемірство і цинізм вершили свою перемогу над розумом і свободою.

Сім років перебував у таборах Мордовії Микола Руденко, а судилище над ним та Олексою Тихим відбувалося, коли вся країна широко і радісно святкувала 60-річчя так званого Великого Жовтня. Лицемірство і цинізм вершили свою перемогу над розумом і свободою.

Своєрідним «перехресним» роком став для обох постатей 1973-й рік. У Римі вийшов на екрани художній кінофільм «Джордано Бруно» знаменитого Джуліано Монтальдо. У Києві Микола Руденко завершив свої геніальні економічні статті, що увійшли до книги «Енергія прогресу». В Італії настала епоха вшанування спаленого майже чотириста років тому пророка, в Україні тільки-но починалася епоха переслідування свого пророка за свободу думки, свої твори він уже ніде не міг опублікувати, а невдовзі нишпорки КДБ вилучили рукописи, а зграя «товаришів комуністів» виключила його з партії і Спілки письменників.

Простежуються й інші аналогії у долях цих визначних особистостей. Джордано Бруно розвінчав догмати Арістотеля й Птоломея про світобудову та посмів піддати сумніву багато канонів Біблії, писав про душу Світу, одухотвореність природи і її безкінечну потенцію, про рух Землі та існування багатьох населених планет. При цьому не був ні фізиком, ні астрономом. Невігласи вважали, що такі знання можуть з'явитися лише від диявола (а не завдяки праці та здатності розуму), отже носія таких знань конче необхідно спалити на багатті.

Микола Руденко розвінчав «Капітал» К. Маркса і сформулював учення про енергію прогресу, безкінечність життя і Світову Монаду, яка є джерелом цього життя. Посмів піддати сумніву багато канонів партійно-радянської системи (про додаткову вартість, класову боротьбу, суспільну власність, про людину-господаря

Природи). При цьому він не був ні фізиком, ні астрономом.

Джордано Бруно популяризував теорії Миколи Коперніка, зокрема про Сонячну систему, які офіційна наука визнавати не хотіла.

Микола Руденко популяризував «забуті» теорії французького економіста Франсуа Кене та відродив українську школу фізичної (а не політичної) економії Сергія Подолинського, які офіційна наука робітничо-селянської держави визнавати не хотіла. Не квапиться визнавати їх і офіційна наука суверенної України.

Книги обох знавців існуюча влада ретельно вилучила з обігу і знищила, аби майбутні покоління тримати у покорі і не розбещувати їх «ерессю».

Джордано Бруно було страчено на підставі «Повеління папи Климента VIII про передачу Джордано Бруно світській владі для здійснення страти», яке схвалили кардинали Джеронимо Аскулано, Пьетро Деза, Доменіко Пінеллі, Лючіо Сассо... [154].

Засідання секретаріату ЦК КПРС, на якому було винесено інквізиційну постанову про арешт М. Руденка (хоч у правових державах за політичну діяльність нікого не запроторюють до буцегарні, а у кримінальних справах подібні постанови – у віданні правоохоронних органів), відбувалося за участю «кремлівських кардиналів» Андропова, Долгих, Пономарьова, Соломенцева... За дивним збігом часово-просторових обставин, початкові літери прізвищ чотирьох членів римської інквізиції і секретарів московського ЦК КПРС збігаються.

Окрім «еретичної» публіцистики – праць «Про Безкінечність, Всесвіт і світи», «Про монаду, число і фігуру», «Про причину, початок і єдине» – Джордано Бруно був автором художніх творів «Бенкет на попелищі», «Таємниці Пегаса», «Підсвічник» та ін.

Окрім публіцистичних творів «Економічні моно-

логи», «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність» Микола Руденко є автором поеми «Хрест», романів «Вітер в обличчя», «Остання шабля», «У череві дракона», «Орлова балка», «Сила Моносу» та ін.

Останнє слово на судилищі у лютому 1600 року Джордано Бруно тримав з великою гідністю і сміливістю. Зокрема, він сказав кардиналам у вічі: «Ви, напевне, з більшим острахом оголошували цей вирок, аніж я його вислухав... Спалити – не означає спростувати...» [154]. Микола Руденко, отримавши право на останнє слово під час неправедного суду в Дружківці Донецької області у липні 1977-го року вівся достойно і відважно. Його монолог – це справжній взірєць не просто ораторського мистецтва. Його монолог – звернення філософа, публіциста, письменника, громадянина поневоленої країни до співвітчизників зокрема і до людства взагалі. Його монолог – не глас волаючого в пустелі, а своерідна сповідь борця за Правду і запитання до кожного землянина про те, що він зробив задля торжества Світла на планеті, чи готовий підтримати Творця, а чи мовчки буде рабом темних сил? Його монолог – протест освіченої людини проти неуків, пристосуванців, обмежених столоначальників.

«Громадяни судді!

Сьогодні перед судом стоїть Слово. Пригадуєте? “Споконвіку було Слово, і слово було у Бога, і Слово було Бог. Усе через нього сталося, і без Нього ніщо не сталося, що сталося”. Так починається Євангеліє від Йоанна. Як би ми не заперечували ідеалізм, а все ж істина залишилася: Людина на землі з’явилася тоді, коли на Земній кулі з’явилося Слово. Немає Слова – немає людини. Воно, Слово, знаряддя самого Всесвіту. Це – Логос, себто знання всесвіту про самого себе. Всесвіт не просто існує, він повинен знати, як і для чого він живе. Живе він задля того, щоб думати. Осмислює себе з до-

помогою слова. Осмислює себе в Людині. Звідси виходить, що вам, громадяни судді, доводиться судити Всесвіт. Ні більше, ні менше! Вам його доводиться судити за те, що він Словом оселився в Людині.

...Виходить – ви, громадяни судді, судите не мене – ви судите Всесвіт. Наскільки це доцільно, не знаю. Але знаю, що це якраз так. Ви судите Всесвіт за те, що він такий, як він є, а не такий, яким хотів би його бачити КДБ!..» [176].

Крилатим став вислів Джордано Бруно: «Невігластво – краща наука на світі, вона не потребує зусиль і не печалить душу».

Крилатим став вислів Миколи Руденка: «Марксизму, як такого, немає – в теоретичному сенсі він є фікція» [138, с. 193].

По смерті Джордано Бруно вдячні прозрілі нащадки реабілітували його і встановили пам'ятник на Площі квітів у Римі, де 1600 року він був спалений живцем за повелінням тодішнього Папи Римського.

По смерті Миколи Руденка влада незалежної України майже нічого не зробила для широкої пропаганди його творів та належного вшанування пам'яті мученика радянських концтаборів (маємо лише Указ Президента «Про відзначення 90-річчя Миколи Руденка» від 14 серпня 2009р., зініційований громадськістю), а Верховна Рада України 2010 р. заблокувала постанову про відзначення ювілею мислителя на державному рівні. Ніби знову комусь заважає його «Енергія прогресу». Колись компартійна олігархія, а нині похідні від неї скоробагачки (їх єднає малоосвіченість, зневага до совісних людей, культурна обмеженість, хижацькі настрої та патологічне бажання владарювати над усіма), вочевидь, боїться поширення серед українців та громадян інших країн Богом даних Миколі Руденку знань. Ні художнього кінофільму, ні пам'ятника йому досі нема. У

сиву давнину знаменитий Піфагор назвав себе «Тим, що любить мудрість». Миколу Руденка назвали мудрецем десятки іменитих учених з усіх куточків планети. Невже ж наше пострадянське суспільство і досі не дозріло до потреби побачити на широких і телевізійних екранах свого визначного співвітчизника – того, який також любив мудрість? Постать Джордано Бруно надихала багатьох майстрів слова, і є чимало творів, присвячених геніальному італійцеві епохи Середньовіччя. Наведу вірш лауреата Нобелівської премії, російського письменника-емігранта Івана Буніна «Джордано Бруно».

*«Ковчег под предводительством осла –
Вот мир людей. Живите во Вселенной.
Земля – вертеп обмана, лжи и зла.
Живите красотой неизменной.»*

*Ты, мать-земля, душе моей близка –
И далека. Люблю я смех и радость,
Но в радости моей – всегда тоска,
В тоске всегда – таинственная сладость!».*

*И вот он посох странника берет:
Простите, келий сумрачные своды!
Его душа, всем чуждая, живет
Теперь одним: дыханием свободы.*

*«Вы все рабы. Царь вашей веры – зверь:
Я свергну трон слепой и мрачной веры.
Вы в капище: я распахну вам дверь
На блеск и свет, в лазурь и бездну Сферы.»*

*Ни бездне бездн, ни жизни грани нет.
Мы остановим солнце Птолемея –*

*И вихрь миров, несметный сонм планет,
Пред нами развернется, пламенея!»*

*И он дерзнул на все – вплоть до небес.
Но разрушенье – жажда созиданья,
И, разрушая, жаждал он чудес –
Божественной гармонии Созданья.*

*Глаза сияют, дерзкая мечта
В мир откровений радостных уносит.
Лишь в истине – и цель и красота.
Но тем сильнее сердце жизни просит.*

*«Ты, девочка! ты, с ангельским лицом,
Поющая над старой звонкой лютней!
Я мог твоим быть другом и отцом...
Но я один. Нет в мире бесприютней!*

*Высоко нес я стяг своей любви.
Но есть другие радости, другие:
Оледенив желанья свои,
Я только твой, познание – софия!»
И вот опять он странник. И опять
Глядит он вдаль. Глаза блестят, но строго
Его лицо. Враги, вам не понять,
Что бог есть свет. И он умрет за бога.*

*«Мир – бездна бездн. И каждый атом в нем
Проникнут богом – жизнью, красотой.
Живя и умирая, мы живем
Единою, всемирною Душою.*

*Ты, с лютнею! Мечты твоих очей
Не эту ль Жизнь и Радость отражали?*

*Ты, солнце! вы, созвездие ночей!
Вы только этой Радостью дышали!*

*И маленький тревожный человек
С блестящим взглядом, ярким и холодным,
Идет в огонь. «Умерший в рабский век
Бессмертием венчается – в свободном!*

*Я умираю – ибо так хочу.
Развей, палач, развей мой прах презренный!
Привет Вселенной, Солнцу! Палачу –
Он мысль мою развеет по Вселенной!» [17].*

Микола Руденко знав цього прекрасного вірша і розумів, що його дорога, дорога «радянського еретика» не буде встелена трояндами, а багато вчорашніх друзів уникатимуть зустрічі з ним, а дехто відчує смак натхнення у писанні доносів на нього, захисника скривджених, на просвітителя темних, на осяяного знанням великої істини. Справді, Миколу Руденка, як влучно підмітив І. Власенко, не можна втиснути в жодну письменницьку «обойму». Бо він – особливий. Він – не такий, як інші. Він не просто письменник і вчений-самоук. Він – володар Слова і Духу.

Лауреат Шевченківської премії, Герой України, академік НАН України Борис Олійник, зауваживши, що були всі підстави номінувати Миколу Руденка на Нобелівську премію та надати його працям належного розголосу, скрушно констатує: «Здавалось би, по здобуттю незалежності поборники її, котрі відбули в'язниці і табори за нашу і вашу свободу, мали б бути на святі суверенності не гостями, а хазяями... Чи можна назвати моральним суспільство, яке дозволило відсунути на околицю цих перших хоробрих, звільнивши місце для різноликих перекинчиків і одвертих кар'єристів? Чи ми й справді належимо до тих, що, як співається, «вони лю-

бити вміють тільки мертвих?» [138, с. 5]. Хоча, слід визнати, добре слово з уст маститого і увінчаного державними нагородами класика сучасної літератури на адресу Миколи Руденка чекало свого оприлюднення також довго, напевне, й припізнилося своїм звучанням, навіть якщо опальний письменник устиг при житті отримати з рук голови Українського фонду культури міжнародну премію імені В. Винниченка. У нетрях же світової павутини Інтернет висить німим докором Руденковим односпілчанам сповнений протесту вірш (зразка 1976 року) колишнього радянського політв'язня, лауреата Державної премії СРСР епохи перебудови безкомпромісного Бориса Чичибабіна. Без назви.

*Я плачу о душе, и стыдно мне и голо,
И свет во мне скорбит о поздней той поре.
Как за моим столом сидел, смеясь, Микола
И тихо говорил о пофранном добре.*

*Он – чистое дитя и вы его не троньте.
Перед его костром мы все дерьмо и прах.
Он жизни наши спас и кровь пролил на фронте,
Он нашу честь спасет в собачьих лагерях.
На сердце у него ни пролежней, ни пятен,
А нам считают рубли да буркуют взаперти...
Да будет проклят мир, где мы долгов не платим,
Остановите век и дайте мне сойти.*

*Не дьявол и не рок, а все мы виноваты,
Что в семени у нас, когда б хоть гордый, чад.
И перед чванством лжи молчат лауреаты –
И физики молчат, и лирики молчат.*

*Чего боятся им, увенчанным и сытым?
А вот поди ж, молчат, как суслики в норе.*

*А в памяти моей смеющийся сидит он –
И с болью говорит о попоранном добре.*

*Нам только б жизнь прожить.
Нам только б скорость выжать.
Нам только б сон соспать об ангельском крыле.
И некому узнать, и некому услышать
Мальчишку, что кричит о голом короле.*

*И Бога пережил – без веры и без тайны,
Без кроны и корней, продавший дар и род
По имени Иван, по кличке Ванька-Каин,
Великий и святой, и праведный народ.*

*Я рад бы все принять и жить в ладу со всеми,
Да с ложью круговой душе не по пути.
О, кто там у руля? Остановите время!
Остановите мир и дайте мне сойти [122].*

Крізь клекіт авторського протесту, протесту громадянина, можливо, й вельми голосно лунають нотки песимізму і деякого розчарування конформістським оточенням. Одначе, справа Миколи Руденка, я вірю всім серцем, знайде свій розвиток, зерна його космічних знань проростуть задля блага України, бо вже ровесники нашої незалежності, які не мають над собою тягара марксистсько-ленінського «вчення» і практики «радянського будівництва», вступають до вузів і відкривають книгу великого мудреця «Енергія прогресу». І найкращим пам'ятником мимовільному послідовникові Джордано Бруно будуть великі тиражі його наукових і художніх творів, спалених кадебістською «інквізицією ХХ століття».

Своєрідним творчим заповітом можна вважати слова Миколи Руденка про призначення і обов'язок

письменника: моделювати світ таким, яким він його бачить, знає, розуміє через особисте сприйняття. «Світ – це значить людей і земний космос. Дехто гадає, що космос існує тільки поза межами земної атмосфери, та це, звісно, обивательське сприйняття світу. Космос усюди. Космос – це ми самі, він у душах наших, мозку нашому й крові. Кожна клітина нашого організму – то і є космос» [139, с. 233].

Осмилення «Капіталу» К. Маркса – сила думки проти викликів догматизму

Як казали древні римляни: «Dubitan doad verita temper venimus» (До істини йдемо через сумніви) [72]. І це – нормальний стан людини, яка прагне розібратися в реальній ситуації, а якщо вона ще й публіцист, – то через власне сприйняття дійсності, через детальний аналіз явища, його об'єктивну оцінку вона екстраполює власне бачення події, явища, факту на значну аудиторію.

За визначенням професора В. Здоровеги, реальна суспільна дійсність з її проблемами та в сукупності взаємозв'язків (економіка, виробництво, побут, держава, політика, право, мораль, церква, релігія тощо) є об'єктом публіцистики. «Талант публіциста органічно включає здатність автора бачити у повсякденному житті суспільно значиме, морально-етичний смисл як незвичних, так і буденних явищ» [50, с. 26].

Геній публіциста Миколи Руденка полягає в тому, що він побачив у здавалося б непохитній тоталітарній системі (а, значить, і такій, що не підлягає жодним переоцінкам і сумнівам, бо ті, хто бодай на йоту засумнівалися, були оголошені «ворогами народу» і розстріляні без зайвої тяганини, на чому наполягав у таких випадках «вождь мірового пролетаріату» В. Ульянов (Ленін),

і його справу гідним чином продовжив «великий Сталін»), справжній корінь зла, виокремив його, всебічно дослідив, показав існуючі і майбутні загрози цього кореня зла та дав кваліфіковані поради суспільству про шляхи подолання сучасних йому і майбутніх загроз. І при цьому він справді дивився смерті в обличчя.

Об'єктом його ґрунтового дослідження став «Капітал» К. Маркса. І це була перша така робота не лише в тоталітарному СРСР, а й у «вільній» Європі. Спонукала до цієї не- простої і небезпечної роботи письменника закрита доповідь першого секретаря ЦК КПРС М. Хрущова на XX з'їзді партії «Про культ особи Сталіна та його наслідки». Правда, він і раніше замислювався над фактами суцільного лицемірства малих і великих вождів, причинами бідкування народних мас, проявами комчванства і зміцнення касти партійних верховод. Усе частіше доходив висновку, що кривда була закладена десь у фундаменті самої державної структури, в її суспільній субстанції.

У спогадах Миколи Руденка є коротенька, але промовиста фраза про те, що дисидентом він став на пам'ятному пленумі правління Спілки письменників України 1957-го року.

Роздуми його цілком логічні: одна особа, навіть такий тиран як Сталін, учинити стільки неймовірних злочинів не могла. Просто забракло б часу. Щось у тій системі криється інше. Страшна загадка, припускає дослідник, ховається десь у самій теорії, яка покладена в основу функціонування СРСР. Ото після згаданого пленуму, після шокуючої інформації про знищення сталіністами-неуками мільйонів освічених людей в Миколі Руденкові прокинулося невпинне бажання докопатися до суті речей. Як же так сталося і чому?

«Певну роль у моєму дочасному прозорінні відіграв четвертий розділ «Короткого курсу історії ВКП(б)»

– я був сумлінним інструктором пропаганди під час війни і намагався добре засвоїти те, що навчав інших. І треба сказати, що постулат марксизму про детермінізм історичних процесів відіграв першорядну роль у розумінні Марксової фундаментальної помилки. Він сам дав ключ до потаємної скриньки, де лежав смертельний вирок його вченню» [139, с. 296].

Хоча робота над переосмисленням «Капіталу» не видалася легкою і швидкою, Микола Руденко мав звертатися до численних праць попередників і наступників К.Маркса, його опонентів і апологетів. Так він відкрив для себе і повернув у науковий обіг французького економіста-фізіократа Франсуа Кене і його українського послідовника Сергія Подолинського. Сумніви привели його до пошуків аргументів у Біблії і творчій спадщині Піфагора Сомоського, Аристотеля, Бруно, Коперніка, Рікардо, Паолетті, Джонса, Ейнштейна, Ціолковського, Вернадського...

Нестандартним є сприйняття Миколою Руденком Бога як Вищого Розуму, як Вічного Світла, як Світової Монади. Хоча поняття «монада» належить древньогрецькому мислителю Піфагору, який жив, діяв і створив школу послідовників задовго до Христа.

«Світ побудований так, – говорить Йоанн, – що ці закони ніхто не має права порушувати. Скільки б не панувало зло, воно обов'язково має бути повалене. Кожна людина повинна сама вибирати: з ким вона? З правдою, чи з брехнею, бо саме від цього вибору залежить її доля» [181, с. 232].

У Миколи Руденка немає нетерпимості, чисто політичних огульних нападок на Марксове вчення, що було властивим для всієї комуністичної істеричної у багатьох випадках пропаганди. Навпаки, предмет свого аналізу він розглядає саме як наукову теорію – всебічно,

грунтовно, неупереджено, виважено. «Капітал» для нього – визначний твір, який всебічно досліджує відносну додаткову вартість. Однак, вважає Руденко, відносна вартість сьогодні виробляє абсолютну. Але виробляє тоді, коли капітал «збагачується», проходячи річний цикл через землеробство. Чому відбувається саме так, а не інакше? Бо капітал, проходячи цикл у землеробстві, поповнюється (збагачується) додатковою енергією Сонця. Це дозволяє капіталу починати нову спіраль, яка веде, на переконання дослідника, увись і вишир. Без цього, без проходження капіталу через землеробство, прогресу нема. Микола Руденко вважає, що Маркс правильно розумів завдання – слід знайти відповідь на запитання, звідки на Землю прибуває нова, додаткова енергія, яка перетворюється на додаткову вартість?

Зупинившись на полеміці Маркса з фізіократами, Микола Руденко зазначає, що Маркс погоджується з фізіократами у поглядах на продуктивність праці. Продуктивною може бути лише та праця, яка виробляє додаткову вартість. Що ж відбулося, запитує Руденко. Тисячі сторінок присвячено суперечці з фізіократами, а на останній сторінці «Капіталу» і форма, і зміст – фізіократичні. Фізіократи, власне, й стверджували, що нічого додаткового суспільство виробити не зможе, якщо не матиме від землі додаткової їжі. Виходить, каже Микола Руденко, вся суперечка Маркса з фізіократами виявилася фальшивою. «Але ж із тієї суперечки виросла теорія про необхідність революції і диктатури пролетаріату. Ось яка трагічна фантастика!» [138, с. 84].

Сама ж по собі промисловість, пише Микола Руденко, має відносну продуктивність – цілком зрозуміло, що вона не тільки не виробляє додаткової біологічної енергії, а навпаки – поглинає її. Маркс, зауважує дослідник, був далекий від землі, а тому й не міг побачити

справжню субстанцію. «Капітал» – це діяльність Сонця на нашій планеті, її збагачення космічною енергією» [138, с. 95].

Важливе уточнення: у кожній енергосистемі є генератор, провідник, споживач; в економіці генератор – хліборобство. Йдеться, наголошує М. Руденко, про вироблення справді нової, додаткової енергії, а не про енергію корисних копалин, нагромаджену Сонцем у надрах планети. Промисловість ніякої додаткової енергії не виробляє, бо енергія газу, нафти, вугілля, урану не виробляється, а споживається, зменшується.

Хибний висновок К. Маркса про те, що майбутнє має належати робітничому класу, а значить і промисловості, і що диктатура пролетаріату призведе до відмирання держави. Тільки інтелект є запорукою прогресу. Неуки при владі – це шлях до загибелі будь-якої моделі: державної, виробничої, комерційної, партійно-політичної.

Ленін керувався «вченням» Маркса, узурпувавши всю владу в так званій робітничо-селянській державі. Диктатура пролетаріату розквітла в період «воєнного комунізму», і Ленін пояснював це політичною доцільністю та нібито турботою про добробут народу. «Але скільки було марної крові! Тих, хто їм не подобався, молодчики з продзагонів розстрілювали на місці. Селянин, який приховував півпуда борошна для своїх дітей, вже був гад, контра! Його ставили спиною до тину й убивали на очах у дітей. Про інтелігенцію годі й казати – це взагалі була «буржуазія» [138, с. 104].

Маркс вважав головною метою пролетарської революції відмирання держави. Цього не сталося. Навіщо? Нібито для того, щоб визволити робітничий клас від експлуатації, відібрати додаткову вартість, яку вони виробляють, за його переконанням, а капіталісти цю додаткову вартість привласнюють. Але ж ні промисловість

узагалі, ні робітничий клас зокрема додаткової вартості не виробляють зовсім. Вони можуть лише надавати іншу форму біологічній енергії (з руди виготовити метал, з металу – сокиру, автомобіль, комп'ютер), а нафта, газ унаслідок їхньої діяльності лише зменшується, а не збільшується. А витрати на спорудження, експлуатацію, виведення з експлуатації «дешевих джерел електроенергії», якими урядовці вважають АЕС, значно перевищують ілюзорні прибутки від них. Додаткову вартість для нашої планети спроможне виробляти одне-єдине джерело – Сонце. Осмисливши ці явища, Микола Руденко запроваджує поняття енергії прогресу: «Під енергією прогресу слід розуміти абсолютну додаткову вартість – тобто біологічну енергію, яку щорічно виробляє хліборобство» [138, с. 116].

З іронією згадує Микола Руденко псевдонауковців, авторів підручників з політекономії в період «розвиненого соціалізму». У тих підручниках професори марксистсько-ленінської «школи» доводили, що за соціалізму додаткова вартість не виробляється. Їхні твердження базувалися на думці, що якби додаткова вартість при соціалізмі вироблялася, то це засвідчувало б існування експлуатації в СРСР. «А цього не може бути тому, що цього не може бути ніколи» [139, с. 298].

На час аналізу Миколою Руденком «Капіталу» К. Маркса ще не було в обігу поняття семантична диверсія. Інакше він би вжив його до переважної більшості Марксових дефініцій.

«Дуже частими є семантичні диверсії, – пише дослідник О. Нагорний, – коли або бажане видається за дійсне, або істинне приховується і натомість підкладається сурогат (товару, послуги, капіталу чи робочої сили) чи ідеї або певної нематеріальної цінності» [100, с. 47 – 48].

Можливо, західний світ давно сприйняв «Капітал»

К. Маркса та 55 томів «дацзибао», написаних В. Ульяновим (Леніним) для торжества теорії диктатури пролетаріату саме як семантичні диверсії? Тому ще на початку ХХ століття там виникла і розвинулась філософія аналізу зусиллями логіків, психологів, математиків, лінгвістів, філософів. Одне з її головних завдань – попередження суспільства про згубний вплив семантичних диверсій. У нас же безальтернативно панувала марксистсько-ленінська філософія.

На території «імперії зла» тільки Микола Руденко, усвідомивши «заслуги» комуністичної партії у вигубленні мільйонів українців та переосмисливши свою роль у цій партії, дав повнометражний аналіз такої глобальної семантичної диверсії як «вчення Маркса». Титанічна праця Миколи Руденка, спрямована на прозріння свого народу та звільнення від антиукраїнського комуністичного спрута, підходить під визначення фахівця у галузі аналітичної філософії О. Нагорного: «Але завше світом рухають безкорисливі подвижники, яких цькують бездарні хапути».

Микола Руденко, розглядаючи постулати «Капіталу», від осмислення конкретного факту вивисщується до узагальнення планетарної ваги. Він запитує, чи відомо людству про найбільшу небезпеку, яка спроможна знищити життя на Землі – навіть без ядерної війни і техногенних катастроф? І відповідає, що така небезпека справді нависла над світом, хоча захоплене своїми ілюзорними перемогами над природою людство поки що не звертає уваги на цю небезпеку. На переконання Миколи Руденка, небезпека самознищення (через виснаження ґрунтів і невжиття заходів для відновлення родючості) криється в хибному розумінні природи додаткової вартості.

«...Бог стукає до воріт Росії: відчиніть! На горизонті вашому тільки *fata morgana*. Ви йдете на міраж» [138,

с. 43]. Цей заклик рефреном пронизує всі публіцистичні твори великого мислителя. Слово «Росія» в нього вжите замість «СРСР», оскільки насправді ніякого Союзу і не було, а була оновлена, окомуністичнена Російська імперія. Сталін, по суті, залишався імператором упродовж трьох десятиліть. Але останній імператор Микола II не йде у жодне порівняння за рівнем деспотії і політичних переслідувань. Режим Миколи II можна назвати розгулом демократії у порівнянні з небаченою досі тиранією і масовими вбивствами громадян режимом Сталіна.

Не почула Росія нашого великого пророка Івана Франка 1903 року. Саме тоді відбувся «історичний» з'їзд РСДРП, на якому на перші ролі вивищився В. Ульянов (Ленін) і де, по суті, було накреслено кривавий план дій цієї партії. До «кривавої неділі» 9 січня 1905 року залишалося два роки. До 10 днів, які струснули, за висловом Джона Ріда, світ у 1917 році, залишалося 12 років. Але Росія не збагнула пророчих слів Івана Франка про виклики ХХ століття: люди в марксистівській державі виростатимуть і житимуть у такій залежності і під таким жорстоким наглядом каральних органів, що про таку залежність нинішні поліційні держави навіть не мріяли. «А хто держав би в руках керма тієї держави? Цього соціал-демократи не говорять виразно, та у всякім разі ці люди мали б у своїх руках таку величезну владу над життям і долею мільйонів, якої ніколи не мали найбільші деспоти» [83, с. 257 – 258].

Кому ж дісталася «керма держави» у 1917 році – загальновідомо. А що з того сталося – то й донині відчувають на собі всі пострадянські держави.

Біблійні аргументи у публіцистиці Миколи Руденка

У творчості багатьох українських письменників кінця ХХ століття, коли жив і працював Микола Руденко, так чи інакше присутня тема Бога, гріха, істини, заповідей Христових... Микола Руденко часто звертається до Всевишнього, пояснивши читачам, що взагалі-то його виховали безбожником, як і всіх радянських людей, саме тому його біблійний вектор у нарисах з економії «Енергія прогресу» позбавлений ідолопоклонства чи релігійного повчання, але він також вільний і від нещирості. Пізнаючи великі таємниці нашого економічного розвитку, зіставляючи життя людей із життям Космосу, Микола Руденко відчув найтісніші взаємозв'язки економічних законів із волею Бога. Для нього Бог – це Сонце, Світло, Вищий Розум. Ім'я Бога він не згадує намарне. Та при кожній нагоді роз'яснює, що завжди, у всі часи мислителі розуміли під цим словом Космічне Світло як субстанцію. Коротко її можна описати так: «Світло не знає і не має меж. І немає меж Логос. Він же інформація. Він же Слово. Він же дух людський і дух Божий» [138, с. 45].

Християнство, пише Микола Руденко, зародилося з філософії Піфагора, який бачив у субстанції взаємодію якихось безмірних величин – Число. «Звідси з'явився хрест – це всього лише знак «плюс». Але це великий знак! Цим знаком ми прилучаємо себе до Бога» [138, с. 71].

Христос, веде далі дослідник, прийшов на землю, щоб померти за народ – такий це образ. У нього з'явилося безліч подвижників Істини. Немає потреби переконувати, що в хлібинах Христових і в числі звіра, яке водночас сприймається як «число людське», закодовано

ті ж самі істини, що й у китайській «Книзі Великої Таємниці». Значення Бога він трактує як субстанцію Всесвітню, субстанцію Всесвіту. Можливо, людство ще не може собі уявити і відчути велич Всесвіту, адже нині ми сприймаємо довкілля тривимірно, а ще якихось сто років тому (доки людина не піднялася в небо і не змогла побачити землю з висоти пташиного польоту, а потім – з висоти космічної ракети) світ здавався лише двовимірним. Яким же він є насправді і які обшири можуть відкритися нашому зору, уяві, відчуттям невдовзі?

«Христос – це Логос. Він же – Енергія Прогресу. Але це не зменшує його образ, а навпаки – звеличує» [138, с. 150].

Микола Руденко вмотивовує своє бачення Господа Бога Вседержителя як Сонце. Як відомо, наші пращури поклонялися Даждьбогові, тобто Сонцю – Світлу над птьмою. Очевидно, творці Біблії не могли знехтувати цією обставиною, тому образ Бога у релігійних текстах часто асоціюється з образом Сонця. Не могли ж автори нового вчення відкинути геть усе «язичництво», вони дотримувалися традицій народів, яким запропонували своє Писання, свого Бога, свої храми. Живучість традиції засвідчує і той факт, що всі віряни (і християни, і рідновіри, і буддисти, і кришнаїти, і мусульмани) в молитві простирають долоні, погляди і думки саме до небес. У сучасній інтерпретації реалістичний підхід гностиків до перспектив майбутнього (життя існуватиме завдяки Сонцю не лише в образному, а у прагматично-буквальному розумінні, завдяки Сонцю, а не покладам нафти, газу, урану), пояснює Микола Руденко, ідеологія нової людини має таке звучання: наш храм – Космос.

В «Економічних монологах» Микола Руденко досить часто вдається до порівняльно-психологічних характеристик укладу життя наших дідів-прадідів під

знаком Божого благословення і діяння безбожників, породжене «Капіталом» К. Маркса, «Маніфестом комуністичної партії», програмою КПРС.

Цікаво, що марксистична жажлива для здорового глузду ідеологією «кто был никем, тот станет всем», обіцяли швидке настання раю земного, технічний прогрес і т. д., а їхні практичні справи привели до зовсім іншого. Привабливий лозунг «Від кожного за здібностями, кожному – за потребами» чомусь на практиці означав: від кожного «сірого» – за здібностями для добробуту «білих комерційців», які чомусь здібностями, а тим паче інтелектуальними здібностями, ну зовсім не вирізнялися. Тут і криється головний конфлікт Миколи Руденка з системою. Тому він і взявся освоювати царину наукової публіцистики, аби завдати превентивного удару державно-партійній системі, на чолі якої опинилися неукі і політичні пройдисвіти. Бо саме в них причина страждань понад ста народів, загнаних через «червоний терор», сталінські концтабори, таємну поліцію з аббревіатурою КДБ у велику задушливу кошару СРСР.

Хіба не земне пекло розверзлося над Україною у голодомори 1921 – 1922-го, 1932 – 1933-го, 1947 – 1948-го років? Хіба репресії із застосуванням інквізиторських катувань і розстрілами в потилицю «ворогів народу» в 1937 – 1938 роках – не від сатанинського віросповідання володарів Кремля?

Тому Микола Руденко називає політику духом від зла. Що таке і хто такий політик? Ми настільки звикли до бубоніння осіб, які величають себе політиками, з усіх комунікаційних джерел, що нікому й на думку не спадає уточнити, а що ж, власне, це за тип таких людей – політики? Важливо це й для Миколи Руденка.

Гортаємо «Словник іншомовних слів» 2000 року. Він дає новелу «Політика» (від грец. *Politike* – державна діяльність):

1) діяльність органів державної влади, партій, громадських організацій у сфері внутрішньодержавного управ-ління та міжнародних відносин;

2) перен. Спосіб дій, спрямований на досягнення певної мети [162].

Уточнює значення поняття «Великий тлумачний словник сучасної української мови» 2001 року *ПОЛІТИК*:

1. Той, хто займається питаннями політики; політичний діяч // ірон. Той, хто цікавиться питаннями політики, любить говорити про політику.

2. перен., розм. Особа, яка вміє тонко влаштувати складну справу.

3. розм. У дореволюційній Росії – політичний в'язень [19].

Отже, політик – це не якийсь фахівець своєї справи, не майстер з пошиття черевику чи обробки металів, не видатний поет чи композитор, не конструктор літаків чи автомобілів, не хлібороб – і поготів. Як бачимо, науковці, укладачі словників, непрямо підтвердили думку Миколи Руденка про те, що політик – це людина від зла, натхненна злом, можливо, у багатьох випадках і сама того не тямить. Політик – той, хто любить говорити (правильніше – язиком заробляє собі на хліб з маслом), із властивим способом дій, спрямованих на досягнення певної мети. Якої мети – показала «революційна» практика: керувати, височіти над рештою тобі подібних у так званій суспільній субстанції, отримуючи з того керування цілком конкретні майнові вигоди. Після НЕПу, коли партійно-державна бюрократична машина стрімко розрослася, ці вигоди обмежувалися квартирою, гарним одягом, високою платнею, секретаркою і персональним легковиком типу «емка». У наш час ці вигоди не обмежуються практично нічим – від шестисотметрового особняка неподалік столиці і нафаршованого за останнім словом техніки позашляхо-

вика до валютних рахунків з багатьма нуликами в швейцарському банку і вілли з коханкою на Канарах... Чому ж, запитує Микола Руденко, таке сталося, чому така деградація відбулася і відбувається? Бо саме на до-году політичному догмату про «суспільну субстанцію» (поняття штучне, вигадане К. Марксом) в СРСР запанував примусовий атеїзм.

Тебе роблять атеїстом, пише М. Руденко, з міркувань політичної доцільності, а не тому, що природа за межами твоєї особи позбавлена розуму, духу, думки.

Емоційно наповненим є застосований Миколою Руденком такий прийом як звернення автора до неозначеного товариша комуніста, – звернення із закликом озирнутися на себе і на недавню історію, схаменутися, збагнути, до якої безодні може завести бездумна політика КПРС.

«Ти навчився обдурювати й лицемірити. Бога, мовляв, усе одно немає. І душі безсмертної немає. Все кінчається горбиком над головою. Так навіщо сушити мозок високими матеріями? Жити стало легше, жити стало веселіше. Так сказав товариш Сталін...» [138, с. 161]. Забув лишень уточнити товариш Сталін – кому?

І далі автор робить висновок, що Бог справді має такий вигляд, як про нього сказав Д. Скотт. Бог – Абсолютна Свобода. Царство Свободи на землі. Втілення перемоги Світла-Творця над Питьмою.

Марксове ж «учення» викинуло на поверхню «суспільну субстанцію» та спровокувало небачене потрясіння в Росії – Жовтневий переворот, який більшовики називали революцією. Зруйнувавши нечисленну державну машину, зазначає Микола Руденко, революція породила численну, «яка не мала ні моральної, ні практичної підготовки для управління країною» [138, с. 163].

Безбожництво стало причиною вседозволеності нової бюрократії з новою психологією урвителів. Яка ж

ця психологія? Жадоба влади над учорашнім твоїм другом-робітником. Новоспечений чиновник, пише Микола Руденко, який отримав місце за начальницьким столом не завдяки набутій освіті і кваліфікації, не завдяки практиці успішного управління, а завдяки належності до більшовицької партії, відчайдушно тримався за свій стілець і був готовий на будь-який злочин заради свого суспільного статусу. Звідси – прагнення вислужуватися. Звідси – анонімки на ймовірних конкурентів. Ідеологема «кто был никем, тот станет всем», наче страшний вірус охоплювала пандемією усе ширші верстви населення. Пандемія ця мала назву «диктатура пролетаріату».

Бюрократ так званої пролетарської державної машини, яка розрослася в рази без природної на те необхідності, робив усе те, що й інші колеги – спроваджував учорашніх товаришів і навіть родичів у концтабори, розвалював ломом селянську піч у пошуках останнього вузлика зерна, знаючи, що прирікає конкретну родину на вірну загибель. Ніби сам диявол запанував у душах «просвітлених» партією більшовиків громадян. І суспільство відразу було розколоте на членів і нечленів партії. Згодом Микола Руденко визначить точніше: на «чистих» і «не чистих».

«Жахлива моральна ситуація – страшнішою вона ніколи не була! А в її основі лежала описана нами помилка К. Маркса. Добрі наміри батька «наукового» комунізму через незнання законів природи обернулися для нас неймовірною трагедією» [138, с. 163]. А чи справді то була помилка, чи прорахована наперед акція? Це вже – тема для аналітичної філософії, яка займається застереженнями від семантичних диверсій типу «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» або «Ще не вмерли України ні слава, ні воля...». Знавці стверджують, що Космос частку «не» не чує, не сприймає. Ось і виходить, що

ті чи інші поняття, втілені у слові, можуть набувати зовсім протилежних значень, руйнівних для психіки і моралі як окремого громадянина, так і цілих держав.

Часто Микола Руденко цитує власний вірш 1966-го ро-ку, сповнений філософського осмислення макро- і мікрокосмосу:

*Знову сонце зійшло,
День прибув.
Як мене не було,
Де ж я був?*

*Мабуть, жив у зорі –
В напівсні;
Чи в дубовій корі,
Чи в зерні.*

*Вітер хмари жене,
Дощ іде.
Як не буде мене,
Буду де?*

*Мабуть, в Сонце піду
До братів.
І усе там знайду,
Що хотів.*

*Що хотів, що бажав,
Брав зі сну..
На землі не дожав –
Там дожну.*

Звернемо увагу на авторське роз'яснення: це не просто вірш – так він почав сприймати світ, Всесвіт. «Я» письменника зливається з «Я» всесвітнім, а Микола Ру-

денко переконаний, що воно безсумнівно існує. І таке злиття надавало сил поетові і мислителю у скрутні хвилини, аби витерпіти образи, приниження і тотальне цькування.

Образно кажучи, Микола Руденко досягнув таких вершин у творчому осягненні життя та його всепроникних взаємозв'язків між дзвоном бджоли та світлом туманності Андромеди, між уламками граду на кар-топляному полі і звуками дельфіна у відкритому морі і т. ін, що йому здавалося, ніби він ловить інформацію Космосу так, як ловить радіоприймач хвилю улюбленої станції. «Я казав землі, небові, зорям: треба щось робити – так, як ми сьогодні живемо на скривдженій нами землі, далі жити не можна. Я сам себе відчував зораною землею, із якої вимивають гумус весняні води, а вітри підіймають чорнозем до хмар і несуть у моря й океани. Здавалося, я живу в змові з цілим Всесвітом. Був переконаний: увесь він оселився в мені, у моєму зболеному естві. Так я колись назву книгу поезій – «Всесвіт у тобі». І це не буде метафора – це буде правдиве віддзеркалення моїх почуттів та думок» [139, с. 315]. Неодноразово у своїх публіцистичних творах Микола Руденко звертається до загадкової і водночас щирої душою і багатодумкою постаті Григорія Сковороди. Той учив, наприклад, що в міфах і притчах біблійних треба вбачати закони природи, пояснити які люди досі не можуть. Микола Руденко захоплювався релігійністю славного українця. При цьому він підкреслює, що релігійність Сковороди не була догматичною – «вона допомагала йому вільною думкою пізнавати світ, Всесвіт».

Епізод, про який піде мова далі, декому може видатися дещо містичним. Але насправді ніякої містики там нема. Далекого 1963-го року, як Микола Руденко сам пояснює, він відчув одного дня справжнє осяяння, тобто на питання, котрі не перший рік мучили його сві-

домість і на які він не знаходив відповідей, раптом відповіді прозвучали. Він сів і записав їх ніби школяр під диктовку вчителя. Самоорганізація думки набула такого розжарювання, що певний час він вважав, ніби чув голос самого Вищого Розуму. І йому, письменникові-бунтівнику, було продиктовано важливу інформацію, яку необхідно було довести до ЦК КПУ. «Кажу «продиктовано», бо в тексті цього документа зовсім не було моєї води - він мене і самого лякав своїм змістом. Пригадую, вступ починався такою фразою: «Завершується земний цикл, який налічує шість тисяч років». Далі йшлося про те, що земна цивілізація наближається до свого космічного іспиту, який має бути нещадним. Особливо це стосується Радянського Союзу, де партбюрократія поневолила народ, запровадивши рабство. Якщо керівництво компартії не отямиться й не перебудує народне життя на демократичних засадах, у недалекі роки воно буде покаране. Насувається розплата - і вона буде страшною...» [139, с. 322]. Лист-попередження на багатьох сторінках Микола Руденко відніс завідділу ЦК КПУ Ю. Кондуфору. Реакція не надходила. Надто обмеженого інтелекту апарату ЦК не вистачало, аби збагнути викладене. Лист не розглядали. Він був нетиповим, як і більшість того, що писав і говорив Микола Руденко. Згодом з'ясувалося, що Ю. Кондуфор нібито віддав його до... бібліотеки. Але після перипетій із слідчими КДБ, які неодноразово вчиняли обшуки у помешканні Миколи Руденка та вилучали його документи і матеріали звідусіль, «космічний» рукопис зник. І донині його не знайдено. Можна лише припустити, що його тримають у спецархівах колишнього КДБ у Москві.

Отже, біблійні мотиви не просто присутні в творах Миколи Руденка, вони викликані великою внутрішньою потребою самого мислителя і вони викликані планетою людей, на якій він жив і намагався зробити

щось важливе для досягнення гармонії у взаємостосунках людини і космосу. До речі, про необхідність схаменутися людству йдеться в «Апокаліпсисі» – останній частині Біблії. «Ми розуміємо, що сам Йоанн не завжди розумів те, що сам бачив і що записав. Але Бог, що диктував цю книгу, наперед знав, що великі таємниці, які він заховав у ній, будуть відкриті лише тоді, коли людство схаменеться і стане жити за заповідями Христа» [181, с. 230].

Якщо кажуть, що Микола Руденко – поет, прозаїк, мислитель, учений, людина від Бога, – то це також не просто метафора. Якось він сам зазначив: кожній людині відведено свій час і своє місце для того, щоб звершити головну справу життя. І неспроста отак взяла і пролягла паралель між ним і Йоанном, біблійним персонажем. І я вважаю, є не лише тісний зв'язок між «Енергією прогресу» і «Об'явленням святого Івана Богослова», вони звучать на одній частоті, на частоті тривоги за долю людства, Логоса, Всесвіту.

Мотиви антропокосмізму в житті й публіцистиці Миколи Руденка

Титули, звання і нагороди дісталися Миколі Даниловичу Руденку від жорстокої долі наприкінці життєвого шляху: академік Української Вільної Академії Наук (США), лауреат Шевченківської премії, Герой України... А до того – політичні репресії комуністичного режиму, дика несправедливість, виключення зі Спілки письменників України його як одного з керівників цієї організації, вилучення з продажу та бібліотек і знищення всіх випущених книг наприкінці 70-х років минулого століття.

«Постать Миколи Руденка, на мій погляд, в укра-

їнській літературі стоїть осібно, – писав дослідник його творчості І. Власенко. – Його не можна, як це зазвичай робила радянська критика, заточити в якийсь письменницький ряд, за тодішньою термінологією, «обойму», що кінчається обнадійливим «та інші». Оцих «та інших» за ним не було, як не було й тих, що стояли попереду. Він ішов, як криголам у замерзлому морі, що самотужки пробивається до тільки йому відомої мети» [26].

Майстер художнього (романи «Вітер в обличчя», «Орлова балка», «Син Сонця – Фаетон», «Ковчег Всесвіту», «Чарівний бумеранг», поема «Хрест», «Метафізична поема» та ін.) і публіцистичного слова та ще скрупульозний аналітик суспільних явищ і економічних процесів Микола Руденко переосмислив дійсність і свою роль в цій дійсності після XX з'їзду КПРС, на якому було викрито культ особи Сталіна та оприлюднено жадливу правду про наслідки цього культу. Одначе, тодішня партійно-державна верхівка СРСР на чолі з першим секретарем ЦК КПРС М. Хрущовим дала суспільству дозовану інформацію. А відповіді на запитання, чому параноїк і садист опинився на найвищій посаді великої держави робітників і селян і чому громадськість не змогла протистояти свавіллю, – ніхто не давав. І Микола Руденко взявся прочитати від корінця до корінця вчення, яке лягло в основу цієї системи, – «Капітал» К. Маркса. Висновки виявилися шокуючими – вчення було не тільки хибним з точки зору економії та антропокосмізму, а й стало причиною кривавих континентальних подій, спричинених теорією так званої класової боротьби і диктатури пролетаріату.

Антропокосмізм – філософське вчення про центральну роль людини в розвитку світу, синтез філософських, природничих і соціологічних наук, вільне від догматизму на зразок алогічного витвору комуністичної пропаганди «Учение Маркса всесильно, потому что

оно – верно!».

Микола Руденко вперше у вітчизняній науковій публіцистиці виступив проти Марксової теорії вартості й додаткової вартості і відкрито звертався до керівництва ЦК КПУ та ЦК КПРС як колишній секретар парткому Спілки письменників України і член Київського міськкому партії з пропозицією приділити цьому важливому питанню належну увагу, провести дискусії та практичний розбір основних положень марксизму-ленінізму з погляду сьогодення, аби застерегти суспільство від великих катаклізмів, які неминуче настануть, якщо не скорегувати стратегічний курс розвитку держави. Китай, до слова, зробив це вчасно.

«Економічний заповіт Миколи Руденка містить заклик «мислити космічно». Учений заповідає і відповідну цьому мисленню практику господарювання, а саме: якомога більше фінансів перепускати через землеробство, бо наше збагачення відбувається тільки тут... Український інтелектуал наголошує, що ми тут маємо справу з багатством абсолютним, а не відносним, тобто з нарощуванням нової матерії, отже й новітньої енергії, що є прибутком насамперед космічним, а не лише бухгалтерським. Отримана тут (саме тут) абсолютна додаткова вартість через працю вливається в суспільство, продукуючи промислові товари. Якщо мислити глибинніше, то під цим законом фізичної економії стоїть закон збереження й перетворення енергії» [185].

Замість того, щоб запросити М. Руденка на високу посаду й доручити питання реформування державного курсу, партія комуністів відреагувала на не причесані думки свого члена цілком у сталінському дусі. 27 січня 1977 р. відбулося засідання секретаріату ЦК КПРС (що взагалі засвідчує неординарність питання) за участю Андропова, Долгих, Зимяніна, Катусева, Пономарьова, Рябова, Соломенцева. Заслухавши записку голови КДБ

СРСР Ю. Андропова та генерального прокурора СРСР Р. Руденка «Про заходи щодо припинення злочинної діяльності Орлова, Гінзбурга, Руденка й Венцалова», кремлівські «інквізитори ХХ століття», зокрема вирішили: «Руденка М. Д., який проживає в Києві, арештувати й притягнути до карної відповідальності за статтею 62 Кримінального кодексу, але слідство провести не в Києві, а в Донецьку, для чого є процесуальні підстави» [26].

«Найгуманніший у світі суд» засудив без вини винного мислителя до семи років таборів і п'яти років заслання. А який же злочин учинив письменник і науковець, твори якого нині є предметом міжнародних науково-практичних конференцій, публікацій маститих учених, захоплення величезної читацької аудиторії? Мабуть, головна його провина – убоління і відстоювання правди. «Великим правдолюбом був Микола Руденко і мусив вибирати дорогу гнаних за правду. Чашу свою він пив із мовчазною гідністю – до кінця. І Бог давав йому силу» [113].

Варто пригадати, що перша сутичка письменника-фронтовика, інваліда Великої Вітчизняної війни із антинародною системою сталася ще 1949-го року, коли в Україні під орудою вірного сталініста, першого секретаря ЦК КП(б)У Лазаря Кагановича розгорнулася рішуча боротьба з «космополітами». М. Руденко на той час обіймав посаду секретаря парткому Спілки письменників України, і від нього вимагали негативні характеристики на єврейських літераторів Ріву Басманну, Григорія Полянкера, Матвія Талаєвського... Відмовився. Сказав, що не бачить у їхніх діях проявів того самого космополітизму. Згодом непокірному фронтовику «товариші» пригадали цей факт. Показовим є спогад, записаний від Миколи Руденка київським журналістом Вахтангом Кіпіані, пов'язаний із репресованою тала-

новитою письменницею Зінаїдою Тулуб. «В дитстві я очень любил роман письменниці Зінаїди Тулуб “Людоловы”. Вскоре книга была запрещена, а что произошло с Зінаїдой, я не знал. Вдруг в Союз писателей приходит письмо из Казахстана, в котором она пишет, что живет в ужасных условиях, больна бруцеллезом. Тулуб обращалась с просьбой о помощи (“что же такого я сделала?”). Сердце кровью обливалось, когда читал то письмо. На праздновании 100-летия Панаса Мирного в Полтаве (май 1949) подошел к Корнейчуку и объяснил ему просьбу Тулуб. “Ха-ха- ха! Вот старая курва! – он пошел на нее с матюками. – И она хочет, чтобы мы ее, гадину, поддерживали! Она же – враг народа!” И несет, несет на нее. Через некоторое время он прилюдно меня обвинил: “Вот у нас парторг... умеет влюбляться в старых курв!”» [62].

Наприкінці 60-х років минулого століття, коли знаний широкою читацькою аудиторією фантаст Олесь Бердник потрапив за свої твори «під ковпак» КДБ, ніхто, окрім Миколи Руденка не наважився подати схвальну рецензію до видавництва «Радянський письменник» на роман опального письменника «Зоряний Корсар». Завдяки рецензії роман вийшов друком і був палко зустрінутий читачами. А «добрії люди» не заборилися з сокирою. Орган ЦК КПУ газета «Правда України» у передовій статті, яка завжди виражала позицію секретаріату ЦК, буквально розчавлювала і автора роману, і рецензента, вживаючи такі вагомні «аргументи» критики, як «мистический націоналізм», «хохломанія в космосе» та ін. Тоді ж Микола Руденко прихистив Олесь Бердника та його родину в своїй квартирі у письменницькому селищі Конча-Озерна, оскільки агенти спецслужби створили автору «Зоряного Корсара» нестерпні умови перебування в Києві.

Цілком логічним виглядало зближення Миколи

Руденка з московськими дисидентами генералом Петром Григоренком і академіком Андрієм Сахаровим та ініціатива зі створення Української групи сприяння виконанню гельсінських домовленостей (разом із Оленою Мешко, Олексою Ти-хим, Левком Лук'яненком та ін). У чому ж полягала злочинна діяльність групи? Хіба в тому, що вона вимагала ознайомити громадськість із текстом Загальної Декларації прав людини, схваленої ООН у 1948 р.; добивалася дотримання радянським керівництвом гуманітарних статей Заключного акту наради глав держав у Гельсінкі 1976 р.; добивалася права України бути представленою на всіх міжнародних форумах як суверенної держави; акредитації в Україні кореспондентів зарубіжних засобів масової інформації?

«Чого нам ненавидіти одне одного? – ніби про сучасне Миколі Руденку середовище писав ще напередодні II Світової війни французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері. – Ми всі заодно, нас несе та сама планета, ми – екіпаж одного корабля. Добре, коли різні цивілізації сперечаються в ім'я чогось нового, кращого, і страшно, коли вони пожирають одна одну» [156, с. 111].

Щоб не допустити «пожирання цивілізацій» Микола Руденко й закликає уряди і народи подивитися повновому на минуле і нинішнє економічне становище та розглядати людину з позицій антропокозмізму – людина є частинкою Всесвіту, отже й господарювати на Землі слід згідно із законами Всесвіту.

Руйнівний, технократичний глобалізм призвів до серйозного природного дисбалансу: нинішнє покоління землян унаслідок марнотратства ресурсів незначною кількістю привілейованих осіб грабує наступні покоління.

Микола Руденко означив їжу для людей як ще один вид сонячної енергії. Досі вважалося, що енергія присутня лише у функціонуванні промисловості, транс-

порту, машинах побутового вжитку. Та людина не зможе працювати і навіть добиратися до місця роботи без їжі, без хліба. Запасів їжі (як, наприклад, нафти, газу, руди) у природі немає. Вона постійно відтворюється. Розвиток людства, доходить висновку М. Руденко, залежить від темпів і обсягів такого відтворення. «Іншими словами, чи достатньо буде вироблено додаткової сонячної енергії у вигляді їжі для людей. От ця додаткова енергія і є те, що М. Руденко називає істинною додатковою вартістю або енергією прогресу. Цю додаткову вартість створює не тільки праця, але й розум і воля людини, що пізнала природу і діє в союзі з нею» [35, с. 177].

Життя означає постійну боротьбу з силою гравітації, вважає М. Руденко, а щоб ходити і пересувати вантажі, людина має десь брати енергію. Цю енергію дає лише сонце у вигляді хлібних злаків. «Отже, клас хліборобів – витвір самої Природи. Він споконвіку стоїть в основі земної цивілізації» [138, с. 306]. Водночас він вважає кінцевою потребою Природи і промисловість, адже без техніки людина не змогла б досягати прискорення, не змогла б піднятися над Землею і досягнути тривимірність світу.

Антропокосмізм він розглядає як утілення Піфагорового вчення «Природа є Бог, Бог є Природа». Природа потребує гармонії сфер (за Піфагором), отже їй потрібні не лише хлібороби і промислові робітники, а й романтичні натхненники (художники), і прагматичні науковці. Наприклад, Жюль Верн мав з'явитися саме для того, щоб написати роман «З гармати на Місяць» і спонукати людство до мрій і фантазій; Цюлковський мав з'явитися, щоб мрію обрахувати математично і вкласти у наукове русло; Корольов мав з'явитися, щоб зреалізувати технічну ідею і відправити у Космос Юрія Гагаріна.

Центральна роль людини в розвитку світу дове-

дена М. Руденком на його особистому прикладі, творче гуманістичне «я» превалює в його працях «Економічні монологи», «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність» і доводить, що пізнання реальності має базуватися на метафізичних засадах. Мислитель вказує на енергетичне джерело фотосинтезу, чого до нього ніхто не робив. «Цим джерелом він вважає Світову Монаду (Духоматерію), – пише доктор економічних наук, професор В. Шевчук. – М. Д. Руденко тлумачить додаткову вартість як її прояв, розмежовуючи на абсолютну (яка і є енергією прогресу) та відносну. Висновок про те, що джерелом абсолютної додаткової вартості є не Земля з її надрами і навіть не Сонце, а Світова Монада як Творець Світла, цебто Першотворець, стає парадигмальним для розбудови новітньої економічної теорії» [138, с. 698].

Звідси випливає, що Україна має власні інтелектуальні традиції і сили, які рухають новітню економіко-філософську думку в світі, а саме антропокосмізм. І завдання уряду – підтримати розвиток цього вчення організаційно, створивши відповідний науково-дослідний і навчальний Інститут, адже це забезпечить протягом короткого часу значні пріоритети державі на світовій арені, особливо у період економічної розгубленості та песимістичних очікувань.

Крилатий вислів професора, академіка, багаторічного директора Інституту журналістики Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка Анатолія Москаленка: «Журналістика – це стан душі» припала багатьом його вихованцям і колегам по перу до серця, адже він спробував запровадити якусь прийнятну міру такої специфічної творчої діяльності, якою є робота в засобах масової інформації людей, небайдужих за долю своїх героїв зокрема і за долю держави Україна загалом. Його думка набула логічного розвитку в навчальному посібнику «Сучасна українська преса». Зокрема,

А. З. Москаленко доходить висновку, що саме життя покликало журналістику стати на сторожі інтересів кожної людини. Особливо важливо відстоювати ці інтереси в перехідний період, коли нелегкі процеси державотворення, утвердження ринкових трансформацій справляють величезний вплив не лише на соціальні почуття груп населення, але й позначаються на долі кожної людини [99, с. 52].

Саме такою ідеєю, ідеєю ставити «слово» на сторожі інтересів кожної людини, української нації, Української держави пройнята вся публіцистика Миколи Руденка.

Старі нові виклики українській мові: акценти Миколи Руденка

Укотре проблема існування української мови як державної впливає на перший план у незалежній Україні. Попри те, що соціологічні опитування громадської думки не вказують на якісь збурення суспільної думки, і переважна більшість російськомовного населення толерантна до питань відродження мови Тараса Шевченка на нашій рідній землі після сімдесятилітнього її витіснення «марксистами-ленінцями», останнім часом невелика група політиканів намагається нав'язати підростаючому поколінню громадян України тезу про необхідність запровадження «другої офіційної». При цьому чомусь не згадують, що за часів комуністичного режиму фактична двомовність означала вторинність української. І коли в нас не було власної держави і закріпленої норми в Конституції про державну мову, будь-який громадянин міг бути запроторений режимом у в'язницю, позбавлений роботи, підданий політичному переслідуванню за звинуваченням в українсько-му буржуазному націоналізмі.

Найповніше ця проблема досліджена у праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація» наприкінці 60-х років минулого століття. Пікові моменти народного протесту – самоспалення О. Гірника на могилі Т. Шевченка у Каневі, справа журналіста Валерія Марченка, який виступив проти інструкції міністерства освіти щодо ущемлення української мови в школах і був закатований агентами КДБ... Тема до кінця 80-х років перебувала під заборонаю радянської цензури. І лише в 1987 році журнал «Дніпро» пробив стіну мовчання статтею «Про рідну мову».

Особлива тема життя і творчості Миколи Руденка як виразника превентивної журналістики – боротьба за права української мови і культури в умовах тоталітарної держави. Йому боліло серце за упосліджену материнську мову передовсім на Східній Україні, де він народився і виріс, де почав писати вірші, де прокинулося почуття любові до дівчини... І мало не потрапив під прес сталінських репресій. Сталінщина і русифікація поняття тотожні і взаємодоповнювані. Якщо нині випростовує голову неосталінізм, то нема чого дивуватися, що саме його прихильники закидають у маси хитру наживку про «другу офіційну».

«Русифікація почалася відразу ж після самогубства Скрипника, – відзначив у своїх спогадах Микола Руденко. – Мабуть, Затонський, незважаючи на лояльність, виявився не досить догідливим: більше дбав про українську мову, ніж про російську» [139, с. 76].

Осмислюючи історію пригнічення рідної України, Микола Руденко називає початок 50-х років минулого століття як один із принизливих для республіки періодів. Усе залежало від лінії ЦК КПУ. А перший секретар ЦК КПУ, черговий «варяг», надісланий Москвою для здійснення шовіністичної політики Кремля, зовсім не володів українською мовою. І взагалі, зазначає пись-

менник, ця особа на найвищій посаді в республіці була малокультурною людиною. Ідеологема «кто был никем, тот станет всем» мала своє реальне уособлення. Саме такі обмежені партчиновники якраз і потрібні були сталінській Москві для здійснення її справжньої національної політики на місцях. А політика ця зводилася до єдиної мети – русифікації.

Варто нагадати, що проблема захисту української мови і культури для Миколи Руденка, сина луганського шахтаря, завжди була актуальною, і тут він ніколи не поступався принципами і не кривив душею.

З боєм і гордістю водночас сприймається його протидія під час II Світової війни проявам російського шовінізму. Працюючи політпрацівником військово-польового госпіталю, він постійно спілкувався із земляками рідною мовою, тим паче, що їх було не менше половини серед поранених бійців і офіцерів та серед лікарів і медсестер. Але це не подобалося начальству. Промовистий факт. Десь восени 1944-го року натрапив він на звернення академіка медицини О. Богомольця до солдатів і офіцерів, вихідців з України, активніше громити ворога та наближати день Перемоги над фашистською ордою. Звернення було надруковано в газеті ЦК КПРС «Правда» українською мовою, хоча всі інші тексти у центральній газеті Кремля публікувалися лише російською.

Капітан Руденко взяв газету і читав для поранених лист видатного академіка, звісно ж українською. Якою ж несамовитою була реакція його вищого командування – важко навіть уявити: Руденка викликали до начальника політвідділу госпіталю, і той ладен був стерти на порох офіцера, який посмів заговорити рідною мовою під час політінформацій. «Так, мені було ясно: кожен, хто шанує українську мову, є потенційний буржуазний націоналіст, або навіть чинний. І той, хто ін-

формував полковника, міг зобразити справу так, що я веду серед лікарів-українців націоналістичну пропаганду. А ми й справді часто збиралися з майором Гуменюком та капітаном Ковалюком у невеликому гурті, аби поспівати українських пісень та пожити добрими споминами про Україну» [139, с. 144].

З великою гіркотою Микола Руденко розповідає про справжнє обличчя «зірки» радянської воєнної поезії Олександра Твардовського, з яким він особисто спілкувався на фронті. З одного боку це був улюбленець тисяч солдатів і офіцерів, який змалював збірний образ винахідливого радянського воїна в досить нестандартній для методу соціалістичного реалізму поемі «Василий Теркин», а з іншого – зневажник і відвертий ненависник України – він вважав усіх українців зрадниками Батьківщини, не маючи жодних конкретних підстав і аргументів. Але так міг вважати «товариш Сталін», і це було дороговказом для тогочасних «інженерів людських душ».

Отож, не випадково Микола Руденко так пристрасно виступив на відкритому пленумі правління Спілки письменників України в 1957 році, який був присвячений питанню розвінчання культу особи Сталіна. Зрозуміло, що в залі сиділи не колишні репресовані сталінським режимом письменники, а скоріше обласкані цим режимом. Зауважимо, що навіть «биті» і «переслідувані» класики багатозначно промовчали на тому пленумі, і лише майор запасу Микола Руденко, який пережив блокадний Ленінград і навіть після тяжкого поранення в спину залишився на фронті, сказав усе, що накипіло на душі про той зловісний час із такою ж відвертістю і безкомпромісністю, з якою він виступив проти прихвосня сталінських сатрапів – директора своєї школи на Луганщині, манкурта Калиниченка, у ліховісному 1937-му.

Згодом Микола Руденко відверто висловиться проти фальсифікаторів нашого минулого, адже без правдивих знань про минуле нації нема майбутнього. Це – аксіома. І Тому Микола Руденко вкотре не зміг промовчати тоді, коли обласкани партією тих, «кто біл нікем, а станет всем», академіки і лауреати з-поміж так званого красного (читай – «червоного, комуністичного») письменства були спроможні лише на осанну «рідній партії».

«Отже, історична схема, що її фальсифікатори історії підганяли під потреби Московської держави, принаймні на тисячу років обкрадає український народ. А по суті в цій схемі, що базується на антинаукових творах Карамзіна, взагалі немає місця ні для українців, ні для білорусів. Гадаю, майбутні історики візьмуться за дослідження цих проблем, і тоді виявиться, що в підвалинах сучасної цивілізації є чимало праці (хай не авансценних історії, а лише за її лаштунками) споконвічних українських хліборобів. Скільки ми вигодували імперій! А коли ж то почнемо годувати власних дітей?» [139, с. 251].

Як ілюстрацію до сказаного, можна навести тисячі фактів про злочини комуністів на українській землі. Наведемо символічно-трагічний факт: 1921 року в містечку Браїлів на Вінниччині група місцевих інтелігентів поставила спектакль «Назар Стодоля» за п'єсою Тараса Шевченка. Наступного дня всі самодіяльні актори були розстріляні більшовиками. Без суду і, як писав вождь світового пролетаріату В. Ульянов (Ленін), без зайвої бюрократичної тяганини. Зрозуміло, що масове вбивство інтелектуальної еліти найвірогідніше здійснили кримінальні елементи, які на той час перебували в більшовицькому активі. Навіть найзятятіший «пролетарій», який до того нікого не вбивав і не сидів у царській тюрмі в очікуванні смертного вирок за душо-

губство, не здатен був на такий тяжкий злочин. Дослідивши цю трагедію через багато літ, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка опальний за радянських часів журналіст і побратим Миколи Руденка по перу Степан Колесник писав: «Так косила лєнінсько-більшовицька косарка смерті все, що жило Вкраїною, що дихало вітром свободи. Божечку, скільки ж віддано життів за одне лише право називатися народом і бути на своїй землі! Коли я зустрічаю українців, які цураються свого кореня та своєї мови, мені хочеться брати їх за руки, і наче сліпців, водити по могилах, де покоїться безневинно убієнний і закатований наш цвіт» [119, с. 78].

Степан Колесник цікавий нам як особистість, яка в одному часі з Миколою Руденком повірила у «хрущовську відлигу» і так само обпалила на цьому крила свого таланту. Так звана відлига була всього-навсього ідеологічною акцією для Заходу, а всередині країни лишалася така ж деспотія, як і була, тільки що до пори, до часу – без репресій. Хоча жоден кат НКВС – КДБ не був не те що покараний, навіть не звільнений з роботи.

Професор Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського Анатолій Подолинний доповнює у своїй книзі «Тільки б голос твій чути: Українська мова в двадцятому сторіччі» [119] інформативну базу про стан української мови після ХХ з'їзду КПРС, у щирість якого так повірив Микола Руденко, про що свідчить його відважна промова на відкритому пленумі правління Спілки письменників Укра--їни.

Минуло лише кілька років після обнадійливого для демократично настроєної громади ХХ партз'їзду, відзначає професор Подолинний, а реакція вже зорганізувалася і повела свій наступ на паростки українського відродження. Через Верховну Раду УРСР протя-

гували закон, за яким надавалося право так званого вільного вибору мови навчання в «національних школах», а в школах з російською мовою навчання друга мова (в Україні – українська) оголошувалася не обов'язковою для вивчення. Голова Верховної Ради УРСР поет Павло Тичина повідомив першого секретаря ЦК КПУ Д. Коротченка про свою незгоду із проектом закону і просив не виносити його на розгляд депутатів Верховної Ради. ЦК повелося у властивий для нього манері: Тичину на посаді голови Верховної Ради замінили «солдатом Сталіна» О. Корнійчуком. І закон у потрібній шовіністам редакції було ухвалено від імені «простих доярок», механізаторів і сталеварів.

Коли запопадливі перед Москвою керманічі УРСР, духовні манкурти готували ювілей «Жовтня» 1967 року, вони скликали голів усіх творчих спілок і давали завдання щодо заходів до «славної дати». П. Тичині запропонували підготувати статтю про успішний розвиток української культури за півстоліття. Центральне телебачення видавало «на гора» величезну кількість програм про «еру соціалізму» як єдину надію всього прогресивного людства. Всі видання буквально пістрявіли матеріалами про «героїчні етапи великого шляху», театр, кіно – усі були переповнені пафосу.

А Павло Григорович на тій ганебній нараді голів творчих спілок, де йому пропонували написати «ударну» статтю про успіхи в розвитку культури, підвівся і заявив на повен голос: «Який розвиток? Ви українські школи закриваєте!». Через таке вільнодумство «мудре» ЦК скасувало всі заходи з нагоди 75-річчя поета, звівши їх до одного-єдиного вечора в обласній філармонії. Прикметно, що останнім твором видатного майстра, значимість якого намагалися постійно принизити одіозні писаки нібито нових демократичних українських видань, стала публіцистична стаття «Квітни, мово наша

рідна» того-таки 1967 року. Це – його лист у вічність.

Відразу ж після смерті кривавого Тарквемади, з руки Дмитра Павличка таке прозивне ім'я дістав Сталін, нестримний Володимир Сосюра присвятив цикл віршів на підтримку рідного слова (1955):

*Я від душі кричу всієї:
нехай того пожре черва,
хто мову матері своєї
як чорний зрадник забува!* [119, с. 128].

Підтримав Миколу Руденка й Максим Рильський на з'їзді письменників України навесні 1959 року. Тоді починалася чергова хвиля русифікації. Замість промови Максим Тадейович прочитав з трибуни на знак протесту вірш «Рідна мова», де були такі палаючі рядки:

*Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих, рідна мова,
Вишнева ніжність пелюстків,
Сурми походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа...*

Кость Гордієнко активно виступив у пресі на захист рідного слова. Перегуком його позиції із позицією Миколи Руденка можна назвати статтю «Історія села Сніжки. Зернисте слово», де Кость Гордієнко багатозначно наголошує: «І я думаю, що любов до слова – є любов до народу» [119, с. 193].

У знаменитому останньому слові на суді 1977-го року Микола Руденко скаже: «Сьогодні перед судом стоїть Слово... Земну кулю можна порівняти з космічним мозком, люди в ній – нейрони. Активність життя цього мозку залежить від того, наскільки вільно люди спілку-

ються між собою, себто обмінюються Словом – інформацією. Для оцінки суспільства – прогресивне воно чи регресивне – існує тільки одне мірило: свобода слова, свобода інформації. Інших критеріїв немає, бо ж не про мурашник мова, працю якого також високо шануємо, – мова про людське суспільство. А людське суспільство – це Слово. Або, як сказав Олекса Тихий, який сидить поруч мене: «Мова народу – народ!» Це знаменні слова, святі слова» [139, с. 541 – 542].

Останнього року «хрущовської відлиги» активізувалася київська інтелігенція, обурена запровадженням у школах права відмови батьків від вивчення дітьми української мови. Демократично налаштований головний редактор центральної газети «Радянська Україна» Юрій Заруба щедро надавав шпальти письменникам і науковцям. Відразу ж опубліковано драматичну пісню Андрія Малишка «Тарас Шевченко», статті Максима Рильського «Словник і питання культури мови», полемічні роздуми Олександра Ільченка «Всяк суцїй в нїй язик», наукова стаття А. Коваль, В. Коптілова, В. Русанівського, З. Франко «Дбати про культуру мови».

Пробоем, за висловом вінницького професора А. Подолинного, кинувся на захист української мови у 50 – 60-х роках Андрій Малишко. Одного разу за трибуною у Спільці письменників (уже після виступу Миколи Руденка щодо розвінчання культу особи) порвав власну книжку, де були вірші про Сталіна. А під час роботи V з'їзду письменників України (1967 р.) йому вже не надавали слова, і тоді головуючий Олесь Гончар оголосив, що приймати пам'ятну медаль для Спільки доручається Андрієві Малишку. Медаль – до двадцятиріччя Перемоги. Вручав її перший секретар ЦК КПУ В. Щербицький. І Андрій Малишко, скориставшись нагодою, гнівно випалив у зал: «На цій медалі закарбовано життя моїх бойових побратимів. Так невже вони віддали його

у боротьбі з фашизмом за те, щоб я сьогодні чув фашистську теорію про безперспективність української мови?!» [119, с. 207]. Влада це занотувала чорним чорнилом і на певний час вилучила його твори зі шкільної програми. І це – автора поеми «Прометей», яка була взірцевим твором у справі військово-патріотичного виховання молоді, автора популярних пісень «Вчителька», «Київський вальс», всесвітньо відомої «Пісні про рушник»... А нині варто замислитися, чому майже не звучить ця пісня по радіо і в телепрограмах у незалежній Україні?

Вірнопіддані ж партапаратники у згадуваному періоді вже готували інформаційне забезпечення для нової акції впокорення непокірних виразників українського духу. Хоча Програма КІРС і декларувала рівні можливості для розвитку національних мов і культур, марксистсько-ленінська практика показувала зовсім протилежні результати. Тому Микола Руденко й не обмежився питанням «культу особи Сталіна», а заглибився в самісінькі витoki ідеології, девізом якої ось уже понад півтори сотні літ є сатанинське гасло «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!», розвинене В. Ульяновим (Леніним) у конкретне завдання – втілити формулу «пролетаріат не має батьківщини» у життя. І, напевне ж, заборонений в епоху СРСР публіцист Дмитро Донцов дуже добре вирахував реальні наслідки такого «вчення» для України і тому закликав до відсічі і силового захисту національних інтересів. Він розуміє націю як скупчення мільйонів воль довкола образу спільного ідеалу. Ідеалу панування певної етнічної групи над територією, яку вона одержала у спадок від минулих поколінь і яку хоче залишити своїм дітям [43]. Енергія протесту, сили й упевненості струменіла у віршах Миколи Вінграновського. Усюди він, як і Андрій Малишко, не потуплював погляду перед «першим», як і Микола Руденко зумів вивищитися

над принишклим і розгубленим перед суворою правдою загалом, завжди залишався самим собою – непримиреним до кривди і блуду. Надто ж, коли це стосувалося рідної мови і рідного народу.

*Ні! Цей народ із крові і землі
Я не віддам нікому і нізащо!
Він мій, він я, він – світ в моїм чолі,
Тому життя його і ймення не пропащі!*

Микола Руденко, опанувавши енциклопедичні знання з багатьох галузей науки, створивши низку наукових, науково-фантастичних творів, маючи багатотисячну аудиторію вдумливих читачів, завжди відчував неприязнь до себе у владних і партійних кабінетах, заселених усущіль – від районного центру до столиці – неуками, невігласами і хамами. Його гнітило, що кількість таких обмежених в інтелектуальному плані урядовців (посадових осіб, як вони себе називали, а точніше – посаджених за протекціями) зростала в геометричній прогресії. А економіка так званого народного господарства за зовнішнім ілюзорним фасадом зростання (нові підприємства-гіганти, нові родовища корисних копалин, освоєння космосу) не витримувала жодного порівняння з економікою країн Заходу, де не було керівної ролі КПРС і де не панувала марксистсько-ленінська ідеологія. Всюди, де міг, мислитель протистояв цим владотримачам, намагався застерегти володарів найвищих кабінетів про колапс, настання якого він майже точно передбачив, – розвал СРСР наприкінці 80-х років. Але червоний «Титаник» на всіх парах сунув до рокового айсберга, а на капітанському містку тишилися власною величчю. Миколу Руденка, який своїми прогнозами псував ідилію, «капітани» цілком серйозно пробували запроторити в психлікарню. Логіка парт-

босів була «залізною»: не може нормальна радянська людина сумніватися в марксизмі і єдино правильній лінії партії. Хто сумнівається – його місце у психлікарні.

Тим часом автор сміливих публіцистичних розвідок про правильність і хиби теорії додаткової вартості, на які навіть у Москві ніхто не наважився, відзначав, що хибна економічна концепція неодмінно породжує супутні проблеми: після НЕПу – боротьба з українським буржуазним націоналізмом, після антикуркульської кампанії – голод, після голоду – «вороги народу», після «ворогів народу» – космополіти, після космополітів – знову боротьба з українським буржуазним націоналізмом... Причому, цей штамп настільки недолугий, що вини- кає логічне запитання, а чи був у такому разі ще й український комуністичний (соціалістичний) націоналізм? Або якийсь інший за національною ознакою – скажімо, єврейський, російський, таджицький, киргизький?..

Черговий виток партійного свавілля припав на початок 70-х років минулого століття, коли, власне, Микола Руденко завершив свої «Економічні монологи». Він зазначає, що в Україні набирали сили «нові яничари» В. Щербицький і В. Маланчук (перший секретар і секретар з ідеології ЦК КПУ. – *Авт.*). Діяли вони «перевіреними» методами тридцятих років. «У ЦК, в обкомах і райкомах запанувала російська мова, а точніше карикатурний суржик, який соромно було слухати. А якщо російська мова стала мовою партії, то й колгоспні голови та бригадири намагалися не відставати від начальства» [139, с. 354].

Актуальність наукової проблеми, а саме конфлікт розуму і неуцтва, світла й птьми, на олтар боротьби з якою Микола Руденко поклав півжиття, підтверджує сучасний львівський дослідник Олександр Нагорний. Ведучи мову про причини 18-літнього пробуксовування

реформ у незалежній Україні, він акцентує увагу на головній причині цього явища – засилля «трієчників» на відповідальних державних посадах. «І понині ця підступна “трійка” керує нами усіма: і демократами, і комуняками, і буржуями, і всім “миром голодних и рабов”». Ось із ким нам годиться невинно боротися й кого слід тримати у їжаккових рукавицях, оскільки посередницька філософія та ще й психологія типу “моя хата скраю” якраз і доводить державу спільно з нацією до могили, а неуків до влади» [100, с. 77].

Суттєвим доповненням до картини постсталінської епохи в СРСР, у якій до Миколи Руденка прийшло прозріння та жага боротьби за справедливу Україну, є стаття Степана Бандери 1956-го року «Політика Москви незмінна». У ній, зокрема були такі рядки: «Внутрішньопартійна демократія, колегіальне керівництво на вершку партії, контролю партії над чекістською системою, ревізії процесів і присудів проти чільних партійців – все це жодною мірою не зачіпає диктатури партії над народом, системи комуністичного терору, гніту і визиску» [6].

Отже, бунтівна діяльність Миколи Руденка після фарисейського XX з'їзду КПРС, спрямована проти «трієчників» при владі, на перегляд згубної для людства Марксової теорії додаткової вартості, яка зумовлювала класову боротьбу та диктатуру пролетаріату (а як наслідок – громадянська війна на території колишньої Російської імперії, голодомори, політичні репресії, верховенство неуків), іноді нагадувала політ Ікара. Та він знову і знову ставав птицею Фенікс, яка вперто долає перешкоди і прокладає шлях заради прийдешніх.

Проблема не така тривіальна, як здається на перший погляд, адже Україна втрачає свій інформаційний простір. А неосталіністи посилюють свій тиск на українську мову і культуру, знаючи, що 2010-го року завер-

шується Державна програма підтримки української мови. У цьому зв'язку пропоную рекомендувати головам творчих спілок, керівникам академічних інститутів, видатним діячам вітчизняної культури провести офіційну зустріч із народними депутатами та віце-прем'єр-міністром з гуманітарних питань для напрацювання подальшого розвитку української мови, фінансової підтримки україномовних періодичних видань передовсім на Сході та Півдні держави, для створення запобіжних механізмів повернення до мовної політики, культивованої КПРС.

Одним із превентивних заходів, на мою думку, було б запровадження у практику дарування від імені глави держави молодим подружнім парам під час урочистої реєстрації шлю-бу сувенірного видання «Кобзаря» Т. Г. Шевченка. Варто також вивчити питання та прийняти рішення про утворення у публічних бібліотеках відділів продажу нової літератури, оскільки на початку 90-х років у державі було зруйновано мережу книгорозповсюдження і її досі не відновлено.

У цьому питанні правильний акцент зробив Микола Руденко, цитуючи слова Олекси Тихого на суді у Дружківці: «Мова народу – народ!». Немає мови – нема народу. Нема народу – нема держави.

Додамо: захисту рідної мови як повноправного комунікаційного засобу, засобу ідентифікації українців у світі Микола Руденко присвятив свої поезії «Мати» (1963), «Моему народові» (1972), «Мово моя» (1973), «Слово мое» (2001), а його вірш «Плакало Слово» незадовго до своєї смерті поклав на музику, але не встиг випустити у світ як пісню видатний український композитор Олександр Білаш.

РОЗДІЛ 3 СПЕЦИФІКА СИНЕРГЕТИЧНОГО НАПРЯМУ ПУБЛІЦИСТИКИ МИКОЛИ РУДЕНКА

Микола Руденко – провісник громадянського суспільства в Україні

Актуальність звернення до постаті видатного правозахисника, письменника, мислителя Миколи Даниловича Руденка у контексті відносин політичної влади держави і громадянського суспільства зумовлена необхідністю дослідити вплив превентивної авторської публіцистики, яка виникла в Україні на початку 70-х років минулого століття як відгук на демократичні процеси у Європі та світі. Саме ті процеси викликали бурхливий розвиток громадянського суспільства.

Життя, громадянська діяльність і активна творчість Миколи Руденка є показовим прикладом того, як заангажована комуністичною ідеологією людина, перетворена правлячим тоталітарним режимом на «коліщатко і гвинтик» цього режиму, спромоглася завдяки самоосвіті і самоаналізу переосмислити своє ставлення до дійсності, оцінити справжню суть речей, порівнявши переваги комуністичного і відмінного від комуністичного шляхів, і організувати довкола себе групу незгодних (Українська Гельсінська Група). Власне, з цієї групи і бере початок пропаганда інакшої, аніж марксистсько – ленінська, точки зору на роль публіцистики у формуванні поглядів національної свідомості громадян. А без національної свідомості не виникла жодна держава, і в жодній державі без національної свідомості громадян не відбувся рух до демократії.

Важлива думка академіка НАН України Івана Дзю-

би про утвердження Української держави за принципово відмінних умов від тих, за яких утверджувалися «старі» національні держави Європи. «У минулі епохи, – говорить він, – національні держави утверджувалися залізом і кров'ю, шляхом придушення і нищення інших етнічних груп та опозицій, і лише потім протягом століть ішли до сучасної демократії. Українська ж держава утверджується за докорінно інакших історичних умов, виключно демократичними засобами. Це важчий, але й «чистіший», благородніший шлях, що не залишає за собою тих злочинів, яких повно в історії сучасних «розвинених демократій», хоч вони і воліють не згадувати про них» [93, с. 17]. Шлях народу до громадянського суспільства пролягає неодмінно через побудову власної держави. Так вважав Микола Руденко, і на олтар боротьби за цю ідею свободи поклав власний спокій, благополуччя і здоров'я. Звісно, будь-які ідеї тільки тоді здатні перемагати, за висловом його антагоніста Володимира Леніна, коли вони оволодівають масами. А щоб оволодіти масами – потрібне пристрасне друковане слово. Саме публіцистика Миколи Руденка на початку 70-х років минулого століття й сколихнула не тільки вільнолюбиву молодіжну аудиторію, а й увесь радянський режим на території СРСР. Нечуваний до того факт: твори українського автора офіційно розглядає Політбюро ЦК КПРС, щоправда, під грифом «таємно», приймає постанову про ув'язнення сміливого мислителя. Його провина полягала в тому, що він зміг досконало здійснити порівняльний аналіз возведеної в догму праці К. Маркса «Капітал» і показав, що саме завдяки догматизму «гарячі партійні голови» у ХХ столітті завели пів планети на манівці історичного розвитку та фізично знищили десятки мільйонів людей.

Необхідність дослідження публіцистики Миколи Руденка, спрямованої на відмову суспільства від ідеоло-

гічної догматики та поступ до громадянського ладу життя, сприятиме активізації розвитку в Україні цього процесу.

Зайве нагадувати, що за часів СРСР про громадянське суспільство могли говорити лише прямі кандидати в політв'язні. Хоча у формальному плані існували нібито громадські молодіжні, жіночі, творчі організації. Та все радянське суспільство, за влучною характеристикою Миколи Руденка, охоплювали мацяльця спрута КДБ. «А проте й нині, – зауважує він наприкінці дев'яностих років минулого століття, – коли я працюю над спогадами, гігантський спрут не втратив жодного свого мацяльця. Проте сьогодні він уже не такий страшний» [139, с. 231]. Писана законність, зазначає літератор, існувала для фасаду, а країна жила за неписаними правилами, складеними в утаємничених від народу кабінетах КДБ. Через це для письменника, який відчував свою відповідальність перед пригніченим народом, морально-психологічне становище було нестерпним: спустошувалася душа, втрачалася віра у настання свободи й незалежності, а без цього навіть великий талент дрібніє, зламається. «Ось чому майже всі письменники потай слухали «Свободу» й «Голос Америки», хоч це було порушенням того неписаного закону, який був страшніший від писаного» [139, с. 392].

Микола Руденко розумів, що без важкої повсякденної просвітницької роботи розбудити у мас потребу громадянського суспільства – марна справа. Ідеологічні стереотипи комуністичної пропаганди наклали свій пекельний відбиток на свідомість радянських людей, беззахисних перед свавіллям влади. У цьому зв'язку Микола Руденко з гіркотою зауважує: відірваний від знань природного розвитку цивілізації народ жив в очікуванні месії. Після Жовтневого перевороту 1917 р., наприклад, в хатах люди знімали ікони, вішали на їхне

місце паперові портрети Леніна і на нього хрестилися. Схильність темного люду до ідолопоклонства швидко й упевнено повернув на власну користь Й. Сталін. І надав цьому небаченій масштабності. Якщо ікони святих до «диктатури пролетаріату» були лише в церквах і світлицях, то після узурпації партійної і державної влади «бригадиром світового пролетаріату», його обличчя, вражене інфекційною хворобою, з'явилося у вигляді величезних портретів на центральних вулицях і площах усіх міст і сіл, у школах і вузах, у всіх офіційних установах, навіть на паровозах і дирижаблях, не кажучи вже про мільйонне тиражування на перших шпальтах газет і журналів...

Професори Каліфорнійського університету (США) Даніел С. Галлін та Університету Перуджі (Італія) Паоло Манчіні констатують, що історичне співіснування політичного плюралізму із журналістським професіоналізмом у демократичних корпоративістських країнах Європи сприяє наверненню цих країн до громадянського суспільства [32]. Ми ж можемо сказати, що за умов СРСР в Україні не було і не могло бути ні політичного плюралізму, ні журналістського професіоналізму, адже існувала лише «єдиноправильна» партійна преса «єдиноправильної» партії. І тому поява бунтівного мислителя Миколи Руденка на цьому безпросвітньому тлі з його проєвропейськими думками сприймається як знакова подія відродження – суспільство покликало саме його на двобій із системою невігластва і ортодоксальної бюрократії.

Ведучи мову про Миколу Руденка як провісника громадянського суспільства, сконцентруємо увагу на тому, що він був чи не найпершим громадським представником в СРСР, хто відкрито порушив кардинальне питання про повний демонтаж сталінської державної антинародної машини, а не про її косметичний ремонт.

І на цьому полі він освоїв додатковий вид публіцистики – епістолярний.

Знаменитий «Лист М. С. Хрущову» містить усі онаки досконалості зрілого публіцистичного твору, можна навіть сказати, програмного твору для молодих демократичних інституцій. За формою це звернення до найвищої посадової особи радянської імперії. За змістом – заклик як до верхів, так і до низів оновити суспільний лад, ужити рішучих заходів для реальної демократизації, а по суті – автор добивається застосування у постсталінській державі основних положень Загальної декларації з прав людини, ухваленої 1948-го року, в тому числі за участю УРСР.

Найбільшим гальмом для нормального розвитку Микола Руденко вважає стару бюрократію, по суті мафіозний апарат управління, створений Сталіним методом зрощення партійної номенклатури і функціонерів виконкомів Рад усіх рівнів. Причому, вся вертикаль влади вибудована за принципом кругової поруки та особистої відданості. Сакраментальна фраза «Кадри вирішують усе» у свідомості мас ототожнюється з не менш сакраментальною фразою «Мафія безсмертна» із західних фільмів про гангстерів тих же тридцятих років.

Головне, стурбований Микола Руденко, що Сталін звів систему виборів як у партії, так і в Радах до фактичного призначення вищим начальством нижчого, яке формально прикривалося голосуванням. У бюлетенях на виборах депутатів завжди був один кандидат. З кого вибирати і що? На партзборах, конференціях, з'їздах у бюлетенях завжди значилася така кількість кандидатів у члени райкому, обкому, ЦК, яка відповідала запланованій кількості цих членів. Кожна кандидатура наперед погоджувалася у відповідному високому кабінеті. Так що жодних сюрпризів із незгідними просто не могло виникнути. Повна однастайність. На всіх рівнях у всіх

сферах укоренилася практика виборів без вибору. Запроваджено деспотичніший порядок, аніж існував при царизмі. Питання – за що боролись?

«Так з допомогою недостойних підтасувань узаконено в нашій країні диктатуру меншості над більшістю, а над цією меншістю – особисту диктатуру Сталіна» [139, с. 272].

В чому ж тоді суть радянської влади? Наш порядок, б'є на сполох письменник, не можна вважати радянським. Подивившись у корінь життя і в корінь слова, збагнемо, що поняття це не географічне, а громадянське. Його витoki – від слова «радитися». Тиран радитися ні з ким не бажав, а невеликий прошарок так званих «слуг народу» швидко відчув смак і вигоди свого привладного становища, і його метою стало утримання або пересування кар'єрною драбиною. Жорстоке правило «Нагору хоч по трупах» запанувало як головний принцип партійно-радянського режиму. Навіть побіжний аналіз такого аспекту сталінських політичних репресій як взаємодопомога, взаємовиручка, товарицькість показує: ніхто нікого ніде не захистив. Кожен топив іншого, затавровував ганьбою, врешті спроваджував на розстріл. Винятки становили хіба що люди, не наділені посадами в партії і державній владі.

Філософське застереження Миколи Руденка «А прагнення влади – найзгубніша, найнебезпечніша людська пристрасть» [139, с. 274] набирає афористично-повчального звучання. Саме ця незагнuzдана демократичним суспільством пристрасть лежить в основі будь-яких міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних конфліктів. Автор ілюструє свої висновки промовистим віршем російського поета Миколи Асеева:

*Мне кажется, что власть и почести, –
Вода соленая морская:*

*Чем больше пьёшь, тем больше хочется,
А жажда все не отпускает.*

Нахабство бюрократії перетнуло всі межі, і трудова людина перетворена на другосортний матеріал, сферу управління чиновницького клану. А хіба не заради трудової людини і створювалася соціалістична держава, в ім'я торжества якої сплачено найбільшою в історії планети кількістю жертв?

Система з'їдає саму себе, констатує Микола Руденко, бо народ усунено від участі в управлінні державою, а всеможним господарем нібито пролетарської держави стала чиновницька вертикаль, яка ніким не обирається, але всім керує з непоганим зиском для себе.

Через те письменник апелює до М. Хрущова як організатора розвінчання культу особи Сталіна з вимогою негайно усунути диктатуру бюрократичної меншості над народною більшістю, кардинально демократизувати виборчу систему, надавати перевагу освіченим, професійним кадрам, унеможлиблювати фактичне панування вузьколобих прагматиків. У цьому Микола Руденко вбачав основне своє завдання як публіциста: добиватися, аби управління державними структурами перебрали інтелектуали, високоморальні і високодуховні люди, а зверхники та неуки, вишколені командно-адміністративною системою мають зайняти належне їм місце.

Командувати і «вибивати» план, зазначає Микола Руденко, набагато простіше, аніж переконувати. «Переконувати людей дуже клопітно. Для цього потрібен особливий талант – сила логіки, велика проникливість і вміння заглянути в глибини людської душі» [139, с. 277]. Для цього слід мати відповідну освіту і професійну практику. А для того, щоб повелівати, виявилось, досить партквитка у кишені, трохи нахабства і вміння

проявляти запопадливість перед таким же тупим начальством. Як же за таких умов може ціла країна не відставати від світового науково-технічного прогресу? Цілком закономірно, що саме в такій країні приживеться ставлення до освічених, талановитих, професійних людей як до гнилої інтелігенції, а слово «професор» навіть у серйозному кіно часто вживатиметься з іронічним підтекстом; що, окрім винищення «ворогів народу», буде також полювання на «космополітів», «українських буржуазних націоналістів», а генетика вважатиметься шкідливою. Бо режим, який спирається лише на таємну поліцію вузьколобих (КДБ) осіб і тюрми, не здатен був ні на що інше як вивищити райкоми компартії над усіма громадськими організаціями та господарюючими суб'єктами і всупереч здоровому глузду наділити ці райкоми особливими повноваженнями. Ніби там сидять якісь надлюди, зауважує Микола Руденко, які розумніші за самого Бога. «Оці надповноваження й призвели до того, що сотні дітей не пізнали радості дитинства, а сотні матерів передчасно постарили від тяжкої праці й нужди» [139, с. 278].

Тому й закликає відомий автор уже популярних в усьому СРСР романів «Вітер в обличчя» і «Остання шабля», представник інтелектуальної еліти суспільства Микола Руденко до створення такої системи управління, за якої погані людські якості не превалювали б у громадському житті, а носії таких якостей не мали б можливості впливати на хід подій.

На жаль, більшість проблем, порушених письменником півстоліття тому, залишаються нерозв'язаними донині. Хоча в нас уже інша держава і формально подолано монополію однієї політичної партії. Отже, превентивна публіцистика Миколи Руденка чекає свого розвою на шляху України до громадянського суспільства.

Розглянутий публіцистичний твір, яким є «Лист М. С. Хрущову», засвідчує, що Микола Руденко ставив перед собою завдання пошуку відповідей на такі питання: чому політичне рішення дає політичні наслідки протилежні очікуваним; якими «малими впливами» на соціально-політичну систему можна сприяти бажаному (альтернативному) її розвитку; в який доступний спосіб доцільно якнайшвидше вивести (оновити, олюднити) режим зі стану кризи. Тобто він користувався новим методологічним підґрунтям дослідження, створеним синергетикою. На початок 60-х років синергетичний підхід, поставши в як альтернатива лінійним інтерпретаціям соціально-політичної динаміки, уже був добре відомий у світі. Цей науковий підхід охоплював предметне поле причин, умов та наслідків процесів руйнації надскладних систем (у нашому випадку – командно-бюрократичної системи СРСР) та нового порядкутворення. Саме прозірливі пропозиції Миколи Руденка першій особі держави діяти негайно і рішуче заради нового порядкутворення (демократизація виборчої системи) і можна вважати альтернативою лінійним інтерпретаціям соціально-політичної динаміки постсталінського суспільства.

Микола Руденко – інтелектуал: погляд у третє тисячоліття

Чи можна вважати письменника Миколу Руденка (1920 – 2004) сучасним українцем? Адже свої самобутні публіцистичні твори («Економічні монологи», «Енергія прогресу», «Гоносіс і сучасність»), у яких осмислив наукові парадигми буття не лише України, а й планети Земля, він створив у далеких 70-х роках минулого століття? Безперечно. Бо він виявився справжнім інтелектуальним лідером нації ХХ століття, якщо й не

всього другого тисячоліття, і скромно зайняв гідне місце в ряду таких достойників, як Пилип Орлик, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Микола Гоголь, Сергій Подолинський, Іван Франко, Іван Пулюй, Микола Кондратюк, Володимир Вернадський...

В «Економічній енциклопедії», виданій Національною Академією Наук України, про нього сказано: «Найсуттєвіші здобутки Української наукової школи фізичної економії містять праці її найвідоміших подвижників – С. Подолинського, В. Вернадського, М. Руденка та ін.» [138, с. 493].

Доктор фізико-математичних наук, професор, директор Інституту екології людини М. Курик так характеризує цю неординарну особистість: «Микола Данилович Руденко не просто znana в суспільстві Людина як поет, філософ, стійкий борець за права людини, не лише порядна, добра, мужня Людина, про яку можна сказати словами: «Це честь і сумління нашої епохи», але це в прямому розумінні Пророк ХХ століття. Автор незвичайного роману «Сила Моносу» («Вітчизна» № 1 – 2, 1995 р.), «Економічних монологів», книги «Енергія прогресу», і, нарешті автор цієї праці («Гносис і сучасність». – *Авт.*), яка дає нам узагальнену, чітку наукову концепцію про Всесвіт, про Абсолют, про Духоматерію» [138, с. 502].

Саме через те, що Микола Руденко був першопроходцем не тільки в осмисленні наукових парадигм економії, космічної фізики, мови, історії, філософії, теорії Світла й Пітьми як взаємопов'язаної системи, а й у дослідженні шляхів забезпечення людства від загрози самознищення, – його праці є украй актуальними для нас перед лицем передбачуваних і непередбачуваних викликів часу. Він значно збагатив український та світовий антропокосмізм – вчення про центральне місце людини в розвитку Всесвіту на основі синтезу філософ-

ських, природничих і соціологічних знань, і доповнив його новим змістом про взаємозалежність людини від Монади Всесвіту.

Раз у раз у пресі та в електронних ЗМІ після здобуття Україною незалежності спалахують дискусії про місце України в новому тисячолітті. Одні будь-що пнуться «вступити» її до НАТО, інші – до віртуального Єдиного економічного простору, треті закликають зближуватися з Індією та Китаєм. Академік і ровесник М. Руденка Іван Дзюба, наприклад, схиляється до думки, що Україні випаде роль у забезпеченні симбіозу різних культурних традицій між Сходом і Заходом, Півднем і Північчю, «...тобто не сама по собі випаде, а може бути здобута завдяки відповідній політичній і культурній волі, відповідній інтелектуальній праці» [93, с. 19].

Заслугує на увагу визначення рушійної сили у процесі набуття молодого державою нової ролі забезпечення згаданого симбіозу, зроблене прозаїком і дослідником літературного процесу В. Даниленком. Такою силою в Україні став протестний письменник. «У суспільстві, яке ще не звільнилося від колоніальних комплексів, український письменник залишається останнім лицарем слова. Це він завжди розмовляє українською мовою, тоді як інші, вийшовши з дому на вулицю, закомплексовано переходять на російську. Це його вважають химерною істотою, що з упертістю барана продовжує пробивати закам'янілі від комплексів серця українських людей. При цьому частина українського суспільства до письменника завжди ставилася як до пророка, і кращі наші письменники дійсно були пророками» [38, с. 5].

Одним із таких пріоритетів, що наближають Україну до ролі світового гравця, є глибоко інтелектуальна науково-публіцистична праця М. Руденка «Гносис і сучасність» (інша назва «Архітектура Всесвіту»). Він по своєму розвиває думку академіка В. Вернадського про

те, що життя на Землі еволюціонуватиме від біосфери до ноосфери, тобто в напрямку Вищого Розуму, яким є Космос. Подеколи можна почути здивовані репліки, мовляв, як письменник М. Руденко може вважатися вченим, інтелектуальним лідером нації, адже технічної освіти він не мав? Хіба можна до таких теорій і відкриттів дійти завдяки самоосвіті? Правда, автори подібних реплік відразу ж умовкають, ознайомившись бодай із децицею аналітичної публіцистики, бо комунікативна компетентність у його творах – вищої проби. Втім то і загадка його знань, що пройшовши «університети» і партійного активіста, і прискіпливого критика Марксового «Капіталу», і таборів для політичних в'язнів, М. Руденко опинився на вістрі такого новітнього наукового напрямку як синергетика, що дозволило йому знаходити невидимі для інших істини на стику точних і гуманітарних наук, на взаємовпливах мікро- і макро- частин Всесвіту.

Неодноразово у своїй праці «Гносис і сучасність» Микола Руденко звертається до маловідомої спадщини Піфагора. Саме у Піфагора він відшукав поняття Монада, що вбирає в себе фізичне і метафізичне. За Піфагором – Бог є Природа, Природа є Бог. Послідовники Піфагора, зазначає мислитель, розглядали Всесвіт як єдиний організм, що заснований на самоуправлінні. З цього випливає, що будь-який централізм є шкідливим і для моделі суспільного устрою: жодна з імперій не виявилася життєздатною, бо структурна будова імперії не базується на природних аналогах. Усілякі монополії також приречені на крах, бо вступають у суперечність із вченням про гармонію, а їхні творці не знають простих істин, сформульованих народною мудрістю: бере, бере вовк та й вовка візьме.

«Монада – субстанційна одиниця Світового Буття. Все народжується з неї – енергія, дія, розум» [138, с. 587].

Професор М. Курик сприймає позицію автора як таку, що пояснює Всесвіт як Ціле; від Бога, Абсолюту до Людини, від Мікро- до Макрокосмосу, від електрона до Метагалактики. М. Руденко розвинув науку про Монади. Він з єдиних філософських засад сформулював новітню теорію пізнання Природи, Всесвіту як цілісної системи і вважає: внутрішня природа фізичного простору (вакууму) дає можливість поєднати фізику й метафізику. Цитата з древньогрецького філософа Платона «Геометрія наближає нас до Бога» лише посилює його теорію.

Грунтуючись на висновках академіка В. Вернадського, автор переконливо доводить: людину необхідно сприймати як квантову систему, в єдності фізичного тіла й фізичного поля, «...а також духовного тіла (тобто душі). Лише єдність фізичного і духовного дає гармонію Людини й Космосу» [138, с. 503]. М. Руденко переконаний: лише та космологія, яка розглядає Всесвіт єдиним живим організмом, спроможна стати провідною наукою третього тисячоліття.

«У праці М. Руденко трактує природу світіння Сонця, - наголошує професор М. Курик – Автор не підтримує думку про термоядерну природу світіння, підкреслюючи, що немає потоків нейтрино від Сонця. На думку автора, «Сонце спрямовує на Землю промені Галактичної Монади. Життя – не від Сонця, а від Світової Монади!» Хіба ж це не революційний підхід до буття, до життя на Землі, до життя Всесвіту в цілому?» [138, с. 506].

Революційним є і потрактування поняття Гносису. М. Руденко пояснює, що у цій праці Гносис не прив'язано до релігійно-філософської течії, яка конкурувала з християнством у добіблійні часи. У розумінні М. Руденка Гносис – не тільки віра, а й Знання, знання про Монади – місце, де у Все-світі перебуває Вищий Розум, Бог.

Отже, суспільство стоїть на порозі розвитку но-

вітнього напрямку свого розвитку – очищення і само-збереження, єднання із Монадами Всесвіту, тобто із Знаннями про необхідність гармонії. «Та якщо людина духовно й розумово підійма-ється до Божого рівня – до рівня Його свідомості, – її карма завершується, людина поселяється поруч Бога і стає його близьким другом. На жаль, не всі знають про існування такої можливості» [138, с. 563].

Інтелектуальний прорив українського мислителя, дослідника, синергетика М. Д. Руденка не лише засвідчує про нашу яскраву особливість у можливій мультикультурній перспективі, а якраз дає підстави сучасникам і нащадкам виявити себе провідниками людства на шляху подолання смуги глобальних криз і виходу на якісно новий стан життя у Всесвітній гармонії. Його кредо: мати національну ідею і водночас гармонійно взаємодіяти зі світом.

Микола Руденко про місце України у світовому процесі

Статистика свідчить, що Україна зазнала найбільших втрат унаслідок світової економічної кризи 2008 року. Урядовці-демократи виявилися не готовими до викликів третього тисячоліття майже так само, як урядовці-тирани СРСР виявилися не готовими до віроломного нападу 22 червня 1941-го року німецько-фашистських загарбників. Чому? Бо і тоді, і, на жаль, у незалежній Україні панувала і панує чиновницько-бюрократична система. Вона функціонує за незмінним і незалежним від часу і політичної погоди принципом тупого столоначальника: «Нема пророків у Вітчизні своїй». Чимало вчених, журналістів, менеджерів, директорів великих підприємств знали і знають методи і

шляхи забезпечення держави від кризових явищ. Але їх ніби умисне не помічає і не чує заскорузлий і безініціативний керівний апарат. І це не тільки відсуває Україну від європейських інтеграційних процесів, а й може призвести молоду державу до глибокого занепаду. Як свого часу Аргентину. Некомпетентність і недоступність верхів дорого коштує всьому народові. Саме про це писав видатний письменник, публіцист, філософ, дослідник економічних процесів, дійсний член Української Вільної Академії Наук (США) Микола Руденко (1920 – 2004) у своїй аналітичній статті «Глобалізація і Україна».

Хіба не пророче пролунала його думка щодо майбутніх обвалів валютних ринків? «В сучасному світі своєрідним еталоном вартості став американський долар, – зазначав Микола Руденко ще 2002 року. – Деякі західні економісти заклопотані таким становищем: гроші не можуть бути еталоном вартості – потрібен якийсь універсальний товар. Інакше кажучи, потрібен товар товарів... сьогодні людство має в обігу понад сто трильйонів американських доларів. Якщо захитається американська грошова система – захитається світ» [138, с. 487].

Через сім років в унісон нашому славному землякові пролунали слова лауреата Нобелівської премії з економіки Джозефа Стигліца (США) про те, що нинішня економічна криза означає крах американського капіталізму, і тому необхідно подбати про нову глобальну фінансову інфраструктуру, не пов'язану з долларом США [198]. Ясна річ, публічна лекція Дж. Стигліца зайвий раз підкреслила значущість праць Миколи Руденка в світових наукових колах. Зокрема, про це йшлося й у виступі Рейчел Дуглас, представниці Інституту Шиллера (Західна Вірджинія, США) під час міжнародної наукової конференції «Фізична економія: методо-

догія дослідження та глобальна місія України», проведеної 9 – 10 квітня у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана.

Проте, потрясіння повторюватимуться знову й знову, доки світова економічна наука не прийме за еталон вартості замість американського долара (чи євро, чи фунта стерлінгів) іншу міру, інший «товар усіх товарів». І тут Україна може відіграти провідну роль. Адже досі еталон світової вартості (гроші) визначали на основі політекономії. А школа фізичної економії, започаткована понад сто років тому в Україні провідним економістом Сергієм Подолинським (ще за часів Маркса він ґрунтовно спростував теорію додаткової вартості ос-таннього), розвинена Миколою Руденком та десятками докторів і кандидатів наук, згуртованих після проголошення Незалежності в Наукове товариство імені С. Подолинського, базується на іншій платформі. Прихильники цього вчення доводять, що саме політекономія, яка розглядає субстанцію вартості в людській праці, зробила ХХ століття найкривавішим. Нинішня глобаль-на криза – один із відголосків такого визначення, яке загрожує загибеллю всієї цивілізації. «Лісовий та мисливський журнал» [129, с. 2] акцентує увагу на драматичному зростанні впливу людства на навколишнє середовище й ресурси Землі. Наводяться результати досліджень: 1961 року людство споживало половину біоресурсів планети, 1986-го річний запас ресурсів спожи- ли до 31 грудня, 1995-го року цей рубіж здолали 21 листопада, а ось 2009 року річний запас біоресурсів «з'їли» 25 вересня. Людство починає поглинати ресурси, призначені прийдешнім поколінням, бо варварська індустріалізація та гонитва за надприбутками відсунули теорію пшеничного поля на задній план. Сміт і Маркс, дійшов висновку Микола Руденко, не дошукалися джерел додаткової вартості. Субстанція праці

– у їжі, а їжа приходить із космосу через фотосинтез. Неважко здогадатися, що джерело додаткової вартості – там, де народжується нова матерія, що, в свою чергу, народжує нову енергію. «Це відбувається лише в процесі фотосинтезу – тобто на пшеничній ниві» [138, с. 483]. Теорія пшеничного поля, виведена академіком Української Вільної Академії Наук М. Д. Руденком, дає прості відповіді уряду на питання, що слід робити першочергово для утримання України в фарватері світової економіки.

Товариство понад десять років успішно діє при КНЕУ імені Вадима Гетьмана, котується в академічних колах Росії, Європи, США. На жаль, вище керівництво держави, усе той же виконавчий апарат, як не чули Миколи Руденка, так не чують і цього товариства. Тому продовжує нервово «рятувати» банківський капітал, будівельні компанії, металургію, хімічну, авіаційну, автомобільну промисловість. Хоча робиться все це за рахунок зовнішніх запозичень, і великого добра це не дасть. Бо Україні сам Бог велів слідувати теорії пшеничного поля, різко збільшити капіталовкладення в аграрний сектор і зайняти провідне становище на світовому ринку зерна.

Системну кризу можна здолати лише системним підходом. А щоб ці підходи були системними, слід дослухатися голосу аналітиків, науковців, прогнозистів. І кращі з них – у Науковому товаристві імені С. Подолінського.

Чимало відповідей на гострі запитання нинішнього становища містяться і в згаданій статті Миколи Руденка. Якби ж її читали наші очільники, то змогли б зробити належні висновки. «Тут однозначно потрібна фізична економія, – наголошував він далекого 2002-го року, – з якої випливає: товаром усіх товарів є пшениця – це саме з неї та інших культурних злаків на земній кулі

з'явилася вартість взагалі і навіть абсолютна додаткова вартість. Отож, еталоном вартості найдоцільніше зробити тонну або центнер пшениці. Якби це справді сталося, сотні мільйонів землян були б врятовані від голодної смерті» [138, с. 487]. При цьому автор зауважує, що під час блокади Ленінграда особисто переконався: навіть вартість золота без хліба фактично дорівнює нулю. Тобто, ні коштовні метали, ні гроші, ні енергоносії для людини не можуть слугувати еталоном вартості. Звідси – нові концептуальні перспективи людства.

Україна виробляє щороку приблизно 50 млн. тонн товарного зерна. Коли вдасться взяти рубіж у 100 млн. тонн, а для цього жодних об'єктивних перешкод не існує, бракує лише розуміння і волі наших очільників, то проблеми із забезпеченням країни нафтою і газом відпадуть самі по собі. Потрібно лише підсилити аграрний сектор фінансовими вливаннями, а не банківський сектор, який нічого не виробляє, а живе з виробників. Та хіба ж не хибна формула «гроші роблять гроші» спричинила світову економічну кризу?

Відомо, що 2009 року уряд скоротив у кілька разів фінансування сільського господарства України, у той час, коли в розвинених державах спостерігається тенденція до постійного зростання дотацій аграріям. І там зовсім немає почесних звань «Заслужений економіст». Просто парадокс: у них немає заслужених економістів, але економіка – на високому рівні тому, що вони повертають аграріям витрати за енергоресурси. У нас же навпаки – сільська галузь деградує через постійне зростання енергоресурсів. Зате щороку сотні посадовців різного рівня отримують звання заслужених економістів, що, в свою чергу, збільшує навантаження на слабку економіку.

У цьому – весь секрет того, що багаті держави нарощують свій потенціал, а бідні нарощують борги. Зда-

ється, все просто. Як у давній приказці: «Буде хліб, буде і пісня». Микола Руденко застерігає: «І так буде доти, доки в бідних державах не запанує розум. І треба сказати: це найперше стосується України» [138, с. 486].

Розум же тоді запанує, коли врешті-решт уряд спроможеться створити Інститут фізичної економії на базі Наукового товариства імені С. Подолинського. Тоді можна буде всерйоз говорити про важливу роль України в євроінтеграційних процесах. Але вже нині послідовник Миколи Руденка, доктор економічних наук, професор Володимир Шевчук розробив концепцію панукраїнського проекту «Глобальна місія світового українства» [186]. Він аналізує існуючий стан досягнення сучасної ролі і нового призначення України у регіональному і світовому розвитку, визначає цілі та завдання, принципи і механізми, а також передбачувані результати втілення покладеної на світове українство місії.

Не помилюся, коли скажу, що ідейним натхненником Всесвітнього панукраїнського проекту був Микола Руденко. Це – превентивна концепція професора В. Шевчука, і виконана вона в дусі превентивної публіцистики Миколи Руденка. При цьому відзначимо, що українська економіко-філософська школа – унікальне надбання економічної думки світового рівня, яке необхідно популяризувати, інформувати про школу заклади освіти, державні та наукові установи, господарські структури в Україні та за кордоном.

Концепція окреслює головну мету проекту: розкриття сутності, донесення змісту та втілення місії світового українства в сферах економічного і суспільно-політичного життя України та країн-членів ООН. Концепція є наступальним інформаційним потоком.

Ця сентенція екстраполюється з думкою Дмитра Донцова, висловленої майже сто років тому, але так досі

і не почутої більшістю наших співвітчизників: «Перед кожною нацією є дилема: або перемогти, або загинути. Прекрасно співають англійці «Пануй, Британіє, над морями, і ніколи, ніколи, ніколи ми не будемо рабами». Або панування, або рабство. Таку ж думку висловлював і співець «Слова о полку» про князя Ігоря – або «сідло золоте» – або «сідло невольницьке» [43]. Всесвітній панукраїнський проект інформаційною основою заглиблюється в нариси з фізичної економії «Енергія прогресу» Миколи Руденка та зумовлюється концепцією сталого розвитку ООН. Він містить такі позиції: «Принципи реалізації», «Стратегія та механізми втілення», «Очікувані результати», «Стратегія діяльності Українського інституту фізичної економії», «Стратегія ініціювання Україною спеціальної доповіді ООН «Наша глобальна місія», «Стратегія ініціювання Україною концепції глобальної безпеки», «Стратегія ініціювання Україною Всесвітнього саміту ООН «Ріо+20», «Стратегія регіональної та міжнародної інтеграції України», «Стратегія здійснення економічних та суспільно-політичних реформ в Україні» та ін.

Доктор економічних наук В. Шевчук акцентує: «Унаслідок неефективності господарювання та несправедливості розподілу щоденний дохід близько 2 мільярдів людей не досягає навіть одного долара США, кілька сот мільйонів земель перебувають під постійною загрозою голодної смерті. Вкрай небезпечним є спричинений недолугим господарюванням тиск на довілля» [186].

Зупинимось на «Стратегії ініціювання Україною Всесвітнього саміту ООН «Ріо+20». Існуюча парадигма цивілізаційного розвитку має бути змінена перед небезпекою економічних, соціальних та екологічних загроз життю сучасного покоління земель та наших нащадків.

Після першого саміту ООН у Ріо-де-Жанейро

(1992 р.) та другого – у Йоганнесбурзі (2002 р.) виникли перешкоди намірам втілення ідей сталого розвитку. Їх слід негайно усунути.

Учений вирізняє чотири таких перешкоди. Перша. Спроби «уточнення» типу розвитку за допомогою епітетів «стійкий», «збалансований», «усталений», загрожують підміною понять (Семантична диверсія, згідно з визначенням О. Нагорного. – *Авт.*) та «вимиванням» його сутності, що полягає в захисті інтересів прийдешніх поколінь. Друга. Запровадження поняття «сталий розвиток» не забезпечує повноти розв'язання проблеми – нема відповіді на запитання, як реально захистити інтереси нащадків. Третя. Заяви про досягнення балансу інтересів між поколіннями мають декларативний характер, дискусії про захист нащадків нерідко є прикриттям егоїзму сучасників, який зростає у глобальних масштабах. Четверта. Гуманістичні наміри представників країн світу захищати інтереси своїх нащадків перекреслюються глобальною меншістю, за теорією «золотого мільярда» якої приховуються наміри знищення 5/6 людства.

«Україна здатна винести на міжнародний рівень нове бачення, пакет рішень та програму дій, спрямованих на захист інтересів сучасних та майбутніх поколінь, що є підставою для ініціативи проведення у 2012 році у Києві Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», – пише професор В. Шевчук. – Київський саміт має започаткувати утвердження гуманістичної ідеї справді сталого розвитку, покликаною захищати нащадків на противагу загрозам їхнього знищення. Керуючись покладеною на Україну місією, Київський саміт має сприяти збереженню, розвитку та донесенню до прийдешніх поколінь надбань українського антропокосмізму та фізичної економії» [186].

Як бачимо, превентивна публіцистика Миколи

Руденка, почата ним з «Економічних монологів» та «Енергії прогресу», має не тільки реальне втілення, а й передбачає деякі практичні результати: Український інститут фізичної економії та Всесвітній панукраїнський проект «Глобальна місія світового українства», які за належної фінансової підтримки досить швидко зреалізуються і дадуть Україні значний поштовх як у плані кредитної довіри, позитивного іміджу, так і в плані інноваційної привабливості.

Згідно сукупного індексу конкурентоспроможності Україна станом на січень 2010 року перебуває на 86 місці із 104 країн; згідно з індексом розвитку технології – на 83, за індексом використання інформаційних і комунікативних технологій – на 79, а щодо інноваційних здібностей – на 39. І саме інноваційні здібності роблять Україну потенційним партнером для інших країн [203].

Інститут фізичної економії визрів саме в Україні. Бо ніде в світі немає такої інтелектуальної опори, такої традиції і таких устремлінь звичайних громадян допомогти рідній державі. Пріоритетами Інституту мають стати фундаментальні дослідження проблем світогосподарського буття. Очікувані результати – відкриття нових констант світобудови, з'ясування нових законів і закономірностей загальнолюдського розвитку з природничих позицій. Окрім багатьох інших важливих моментів, панукраїнський проект передбачає запровадження антиентропійних моделей господарювання, протиставлення руйнівному, технократичному глобалізму гуманного, світоглядно оптимістичного антропокосмізму.

Отже, поки що спостерігаємо ситуацію пробуксовування при входженні України в євроінтеграційні процеси як самодостатньої і конкурентоспроможної одиниці. Тому що:

– уряд в своїй діяльності мало спирається на на-

укові школи нового покоління;

– наука, відмінна від консервативної радянської марксистсько-ленінської школи, не може самостійно виконувати проекти у відповідь на виклики світової економічної кризи і добиватися їх державної підтримки;

– громадянське суспільство, яке тільки-но формується, не знає про фундаментальні дослідження Миколи Руденка і напрацювання Наукового товариства імені С. Подолинського, здатні запобігти занепаду України, відносно швидко відродити сільське господарство як основу розвитку всієї економіки України та один із важелів запобігання світовій продовольчій катастрофі.

Звідси висновок: необхідно активніше залучати до цієї архіважливої теми ЗМІ, профільні комітети Верховної Ради України, міністерства і відомства (попри їх інертність), громадські організації.

Якщо плануються витрати, скажімо, на утримання та стерилізацію бездомних тварин у столиці в обсязі 15 млн. грн., на ювілей метрополітену – 20 млн. грн., десятки мільйонів – на санаторно-курортне оздоровлення народних депутатів (ніби вони там всі підряд нездорові) тощо, а на створення Інституту фізичної економії (основи основ розвитку господарського сектора держави), не виділяється нічого, то про які євроінтеграційні процеси може йти мова?

Модель ПДВ як дестабілізуючий фактор для економіки

Ідейні натхненники ХХ з'їзду КПРС, гнані інстинктом політичного самозбереження, розвінчали 1956-го року «культ особи Сталіна». Але вони не знали, що їхній сучасник із далекого луганського містечка Микола Руденко копне набагато глибше – покаже світові

неспроможність учення К. Маркса («Капітал»), основи основ партійно-радянського режиму, зокрема його кардинальну помилку у визначенні додаткової вартості.

Автори нашумілої того таки 1956-го року праці «Чотири теорії преси» Ф. Сіберт, Т. Пітерсон, В. Шрамм сформулювали принцип залежності системи засобів масової інформатики від політичної і соціальної систем [32, с. 272]. Оцей принцип у радянській інтерпретації сповна відчув на особистому прикладі згадуваний уже публіцист, письменник, мислитель, дійсний член Української Вільної Академії Наук (США) Микола Руденко. Це згодом, уже незалежна Україна присвоїть йому звання Героя України, увінчає найвищою Національною премією імені Тараса Шевченка. Тоді ж, 1956-го переломного в історії людства року, він сприйняв рішення ХХ з'їзду КПРС за чисту монету, чесно прочитав опубліковану спадщину класиків «марксизму-ленінізму» і намагався донести до партії і народу велику тривогу: економіка СРСР зазнає неминучого краху. Бо в її основу покладено заздалегідь хибну модель розвитку. Колосальні кошти спрямовуються на промислове виробництво, капітальне будівництво, Збройні сили. Тут нібито здобувається додаткова вартість. А Збройні сили з неміряними витратами на своє утримання стоять на сторожі завоювань соціалізму. Яких? Тих, що призвели до багатомільйонних жертв мирних людей у мирний час?

І ніхто з правителів СРСР навіть не замислився, що насправді додаткова вартість може з'являтися лише від успішної роботи сільського господарства.

Інакше, звичайно, й бути не могло. Радянський режим слідував ученню К. Маркса, який вважав джерелом додаткової вартості виробництво.

Майже ніхто в СРСР не знав, що за часів горезвісного К. Маркса існували економічні школи фізичної (а не політичної) економії француза Франсуа Кене і укра-

їнця Сергія Подолинського. І ці школи на підставі серйозних наукових досліджень вважали Сонце, землю, хліборобство джерелом додаткової вартості. Гірка історія останнього сторіччя довела – істина була на боці Ф. Кене і С. Подолинського. Але темні сили повели цілі країни у зворотньому від здорового глузду напрямку.

Порівнявши дві теорії, Микола Руденко одним із перших у світі дійшов висновку: вчення К. Маркса завдало людству непоправного лиха, озброївши ідейно «більшовиків», які спричинили у колишній житниці Європи три спустошливих голодомори, залили слов'янську землю ріками крові безневинних жертв, установили на одній шостій частині планети диктатуру ідіотизму. І тому Микола Руденко не міг мовчати.

Ознайомлення із творчою спадщиною письменника і мислителя всесвітнього масштабу Миколи Руденка, яка поступово стає доступною громадськості, дозволяє зробити незаперечний висновок: поряд із іншими здобутками самобутній український автор здійснив справжній прорив реальної економічної публіцистики в умовах радянської тоталітарної системи. Системи, де панувала жорстка централізована політична цензура, а офіційна преса створювала атмосферу всезагального «одобрямсу» політики КПРС. І організатори цього «одобрямсу» непогано прилаштувалися в незалежній Україні. Мають довічні президентські стипендії, підвищені пенсії, почесні звання... «Тексти тоталітарного дискурсу, за умови виходу на певний стартовий рівень, здатні швидко й агресивно розвиватися, заповнюючи суспільство. Люди повторюють певні ідеологічні формули як заведені механізми» [123, с. 260]. Не можна не погодитися з цією дефініцією академіка Івана Дзюби.

Але як вдалося вихованцю тієї ж системи, ба, навіть секретареві парткому Спілки письменників Украї-

ни Миколі Руденку серед отих «заведених механізмів» не тільки тверезо оцінити реальну дійсність, а й осмілитися на працю «Енергія прогресу», на розвінчання комуністичної псевдонауки політекономії, – залишається загадкою. Напевне, сама доля покликала його до цього. «Почуйте, глухі, а незрячі, прозрійте, щоб бачити!» (Книга пророка Ісаї, 18).

Спинюся лише на одному сегменті наукового дослідження М. Руденка. У ньому йдеться про додаткову вартість. Сформульовану майже два століття тому теорію К. Маркса автор розглядає не лише як фундамент політичної економії, а ще й як хибний шлях для багатих держав. Той шлях завів мільйонні народи під зовні привабливими гаслами свободи, рівності, братства чомусь не до задекларованого достатку і розквіту, а до голоду, політичних репресій, тиранії і пригнічення.

Тільки виробництво, промисловість продукують додаткову вартість, стверджував майже до кінця своїх днів провісник майбутніх соціальних і сексуальних потрясінь К. Маркс. Духом цього вчення і очікуванням потрясінь пройняті три томи його «Капіталу». Четвертий же том вийшов у світ по смерті «могильника капіталізму». А в СРСР «Капітал» у повному обсязі опублікували лише після смерті Й. Сталіна.

Четвертий том «Капіталу» – особливий. Старий Маркс прозрів під впливом українського філософа Сергія Подолинського. І завершив «Капітал» таким висновком, який суперечив усьому його попередньому вченню: «Основою абсолютної додаткової вартості – тобто реальною умовою її існування – є природна родючість землі (підкреслено Марксом), природи, тоді як відносна додаткова вартість заснована на розвиткові суспільних продуктивних сил» [138, с. 36]. Проте радянські марксистки на цей висновок не зважали. Бо він не вписувався в концепцію їхньої жорстокої практики

«будівництва комунізму».

Знаменно, що ці маловідомі останні рядки «Капіталу» вперше довів до, так би мовити, широкого загалу саме М. Руденко. Партійні бонзи ніколи «Капіталу» не читали, а ці останні рядки їм були ні до чого. Вони вже давно «мали на увазі» вчення своїх ідеологів, бо відчуття реальної влади дурманило голову, і вони владарювали на свій розсуд, нехтуючи як фізичні, економічні, так і моральні закони.

Тому вони сприйняли як величезну крاملу тезу М. Руденка про те, що додаткова вартість виникає за рахунок нового врожаю, а не за рахунок неоплаченої праці, як вважав Маркс.

Сонце, писав М. Руденко, виробляє щороку на нашій планеті понад 450 мільярдів тонн живої речовини. Виходить, на нинішній день майже по 80 тонн для кожної людини на Землі. То що ж тоді, запитував він, є субстанцією вартості? Автор «Енергії прогресу» вважав, що такою субстанцією є космічне світло, що створило життя на Землі. «Тільки воно – неосяжне, незоре, єдино суще» [138, с. 40]. Дослідник доходить незаперечного висновку: «Немає і не може бути якихось «підсубстанцій» або «напівсубстанцій» – субстанція єдина, як єдиний Всесвіт. Ось чому, перш ніж говорити про субстанцію вартості, ми змушені були звернутися до суб-станції взагалі – причини всіх причин і всіх явищ. Тому не існує тієї «суспільної» суб-станції, що стоїть в основі вчення К. Маркса» [138, с. 40].

Час нарешті осмислити і керманичам держави, і вченим, і кожному громадянину істину тисячоліть: єдиним генератором додаткової вартості є сільське господарство. До цього в своїй фундаментальній праці «Енергія прогресу» закликає М. Руденко. Яке ж його тлумачення додаткової вартості? «Під енергією прогресу, – зазначає він, – слід розуміти абсолютну додаткову вартість – тобто біологічну енергію, яку щорічно виробляє

хліборобство» [138, с. 116].

Чи є розуміння цього в наших сучасних керівників, які вже упродовж кількох місяців спрямовують позичені у лихварів Міжнародного валютного фонду (МВФ) мільярди доларів у банківську сферу, у контрольовані їхніми партнерами галузі промисловості начебто для виходу з економічної кризи. Але в сільське господарство вкладати кошти чомусь не квапляться. Хоча цілком очевидно – після фінансової кризи настане криза безробіття, вихлюп масової злочинності і – продовольча криза, яка може перевершити за своїми масштабами всі попередні голодомори. Невже наші сучасні керівники цього не розуміють? Чому ж тоді діють так, як їх учили у Вищій партійній школі при ЦК КПУ, – за Марксом? За ленінською догмою – «Учение Маркса всесильно, потому что оно – верно!». Водночас усе гучніше лунає голос «низів» про те, що в Україні нині зростає єдиний показник – кількість свіжих могил на сільських цвинтарях, а найвищу рентабельність мають ритуальні служби. І все це відбувається на фоні планомірної дебілізації і деморалізації населення України «демократичними» (але не народними) засобами масової інформації.

Олігархічно-злочинний сингуляризм (система в системі) роз'їдає економіку молодій Республіці Україна, оскільки він зорганізований зовні для послаблення, а не посилення державоутворюючих чинників. Свідчення цього – активізація рухів за роздержавлення всього і вся підряд: від гіганта світової металургії комбінату «Криворіжсталь» – до найменшої районної газети...

Повчальний приклад. Державі Китай – понад тисячу років. Кількість населення – понад 1,3 млрд. осіб. Природний приріст населення – 13 [71, с. 189]. Для порівняння: 1991 року Україна мала 52 млн. мешканців, у 2008 році – менше 47 млн. Отож кажу, Китаю понад ти-

сячу років як державі, і то мудрі нащадки великого філософа Конфуція не квапляться роздержавлюватися. Бо роздержавлення – не панацея від зубожіння і вимирання простолюду (організованого). Це – панацея для злочинців. А ми, ще не створивши повноцінної суверенної України, уже майже все віддали загребушим реальним «дворуким бандитам», які непроти приватизувати навіть вищі органи державної влади і відкрити на їх місці борделі.

Особливо негативні наслідки для економіки і держави в цілому спричинило запровадження 1997-го року сумнозвісного податку на додану вартість (ПДВ). Певен: якби тодішні очільники України читали «Енергію прогресу» Миколи Руденка, вони утрималися б від запровадження ПДВ. А коли б цю працю читали нинішні вищі посадові особи держави, – ПДВ був би негайно скасований. Надто ж в умовах облоги світової економічної кризи. Порівняймо: з січня 2009 року у згадуваному вже Китаї ПДВ знизили із 6 – 4% до 3%. Це при тому, що ВВП в Китаї сягає понад 10%. Україну ж давлять жахливими 20%! І зростання ВВП практично відсутнє.

Річ у тому, що знання про абсолютну додаткову вартість, яку здатне виробляти хліборобство і лише хліборобство завдяки Сонцю, відкрили б очі і парламенту, і Президенту, і Прем'єр-міністру: першочергові антикризові заходи слід спрямовувати не у банківську, будівельну чи торгівельну сфери (це – чисто за Марксом, який помилково вважав джерелом додаткової вартості виробництва), а ці заходи слід негайно спрямувати у сільське господарство. Земля, писав Микола Руденко, перестає виснажуватися тоді, коли через землеробство пропускається 3/5 загальнодержавних коштів. Варто ознайомитися з Держбюджетом на 2009 рік, аби переконатися, що його творили «справжні марксистки». І навіть факт оголошення устами Президента одного року

роком села загубився в галасі довкола дрібних податків – що збільшувати, що зменшувати. Лише ПДВ як привид олігархізму і конкретна загроза економіці України зостається недоторканим.

Ще коли готувалася масштабна програма ПДВ – диверсія проти України, фахівці називали лише одну перевагу: податок на додану вартість стримує кризу надвиробництва і прискореного витіснення з ринку слабких виробників. Ніколи з 1991 року в Україні не спостерігалось надвиробництва жодних товарів. Жодних! Недоліки ж ПДВ очевидні: стримування розвитку виробництва, негативний вплив на високотехнологічні та науково місткі виробництва, масовий регресивний характер. Україна ж тільки й може розраховувати на високотехнологічні галузі.

Цілком зрозуміло, що запровадження ПДВ було і є вигідним лише для організованої злочинної Системи (ОЗС). Як узаконення дій для «відсмоктування» мільярдних сум із бюджету держави. Державний бюджет України став ресурсом для комерційних обладунків злочинних кланів. Маючи опертя на пролобійований цими кланами Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97р., бізнесові угруповання у змові з представниками податкової і митної служб оформляють будь-які папери про експорт товарів і послуг на астрономічні суми. Закон же зобов'язує державу повертати таким «експортерам» 20% вартості товарів і послуг. Розмір оцього сумнозвісного ПДВ. І вже котрий рік нам оголошують колосальні суми, які нібито винна держава, тобто всі ми разом, сотні-другій зловмисників, які насправді нічого нікуди не експортують, або ескпортують за завищеними на кілька порядків цінами. Одночасно в системі ДПА виникла, зумовлена згаданим Законом, практика повернення «заборгованого ПДВ» за чималі відкати. «Якщо гроші виробляють гроші (це, як вони

вважають, і є багатство), то треба торгувати, торгувати. І Ленін – зовсім не меркантиліст – після революції також вимагав: «Торгувати, торгувати!» По-європейському, а не по-азіатському» [138, с. 39].

Ось і торгують – посадами в держструктурах, званнями (перевірене джерело інформує: спеціальне звання генерал-майора податкової служби нині вартує два мільйони доларів США), нагородами, державними замовленнями на певні роботи і послуги. Державна машина пішла, як кажуть технарі, в рознос. «Нові українці» тішаться запаморочливими статками (у ЗМІ прослизнуло повідомлення: донька столичного мера купує сумочки за 50 тис. доларів, один із нардепів утримує собачу ферму майже на сто голів вівчарок, син-студент високопосадовця хизується наручним годинником вартість 100 тис. доларів...), але незнання абсолютної додаткової вартості не застраховує жодного з них від того, що і їхня так звана ринкова модель невдовзі піде в такий же рознос, як і нехтувана ними державна машина.

Чому цього не стається, наприклад, у Китаї? Бо там ПДВ дорівнює 3%. Немає мотивації хабарів. А сумарний обсяг усіх зборів і податків не перевищує 30% річного доходу. Звичайно, трапляються й там охочі урвати з державної казни. Та суспільство для таких бізнесюків давно поставило стримуючі запобіжники – смертна кара. І там ніхто нікого навіть не пробує «кришувати». Бо за це також, ласкаві панове, – смертна кара.

У нас же із ПДВ – справжній Гордіїв вузол. Я спробував відшукати саме визначення терміну «додана вартість» у Законі України «Про податок на додану вартість», який густо помережаний вигідними для когось сотнями доповнень і виправлень. І не знайшов. Якщо ж вірити «Економічній енциклопедії» [44], виявляється, додана вартість – це різниця між вартістю продукції (послуг), створеної і реалізованої даним підприємст-

вом, і вартістю затрат на придбання й переробку сировини і матеріалів. Це та вартість, яка прирощена на даному підприємстві. Тут же подається визначення до-даткової вартості: частина чистого прибутку, створена у процесі виробництва понад суму необхідного продукту з урахуванням і відшкодуванням затрат праці, її ще називають додатковим продуктом.

Відчули відмінність? Отож бо й є. Спробуємо звернутися до одного з «авторів ПДВ», багаторазового міністра фінансів різних часів і урядів В. Пинзеника. «Податок на додану вартість – це податок на внутрішнє споживання продукції. Він являє собою спеціальну надбавку до кінцевої (роздрібної) ціни всіх товарів, що купуються в Україні» [115]. Цікаво доктор економічних наук розглумачує для тугодумів схему стягування ПДВ: «З отриманої ціни в 150 грн. виробник (нехай вибачать мені інші доктори економічних наук, ніяк не втямлю, що означає “отримана ціна”?) покриває затрати на сировину, матеріали, паливо, комплектуючі в розмірі 100 грн. та власні витрати з переробки, продажу, власний прибуток у сумі 50 грн. Виникає проблема: а звідки (чим) покрити 20 грн. так званого вхідного ПДВ? Діє такий порядок: з отриманих від покупця 30 грн. ПДВ Закон дозволяє повертати 20 грн. сплаченого ПДВ, а різницю ($10 = 30 - 20$) перераховують у бюджет. Таким чином, ПДВ для виробника є нейтральним податком, який реально (за природою) не вилучає його доходів. Нейтральність податку зупиняється, коли він потрапляє на прилавок магазину, бо кінцевому споживачеві (громадянам) він додається до ціни і відшкодуванню не підлягає» [115]. Якщо хто-небудь помітив суттєву різницю в тлумаченні ПДВ доктором В. Пинзеником і довідкою з наведеної вище «Економічної енциклопедії», то може поплескати в долоні. Насправді ж – той самісінський догматичний марксизм, який намагається додаткову вар-

тість «брати» з виробництва. За Миколою Руденком, нагадаю, єдиним генератором додаткової вартості є сільське господарство. Проте, таке розуміння буття унеможливує функціонування організованої злочинної Системи, яка базується на фінансових махінаціях докола ПДВ. Усі нетіньові виробничники стогнуть від цього ярма, а доктор В. Пинзеник стверджує, що «...ПДВ для виробника є нейтральним податком, який реально (за природою) не вилучає його доходів». Лукавить екс-міністр фінансів і в тому, ніби ПДВ існує в більшості країн. Не треба бути навіть бухгалтером, щоб підрахувати: на планеті – майже 200 держав. І 43 з них – зовсім не більшість. І навіть у США, чийми ринковими механізмами так захоплювалися наші трибунні ліберали до кризи, немає ПДВ. Саме в 43 державах запроваджено ПДВ. І, напевне ж, там спостерігалось надвиробництво певних товарів, для регулювання якого й запроваджували ПДВ. У незалежній Україні ніколи не було надвиробництва ніяких товарів і послуг. Отже, запровадження ПДВ відбулося за надуманим приводом, штучно, в інтересах злочинної Системи.

Тепер цілком зрозуміло: Україна сама собі встала в колеса економіки палиці з убивчою назвою ПДВ і чекає, що віз їхатиме до вершин валового внутрішнього продукту (ВВП). Не поїде, доки палицю не вийняти. «Гроші роблять гроші» – формула злочинців і афе--ристів, а не творців. Вона – у корені причин нежданої світової економічної кризи. Справжню вартість, наголошує Микола Руденко, мають харчі. Як міра вартості може бути прийнята світовим співтовариством тонна зерна, замість унції золота. Бо справжня додаткова вартість з'яляється при вирощуванні зерна та інших продуктів сільського господарства, а не при видобутку золота чи нафти. Відкрийте, можновладці і олігархи, Книгу пророка Ісаї: «Почуйте, глухі, а незрячі,

прозрійте, щоб бачити». Прочитайте і замисліться – що слід зробити негайно? Негайно слід скасувати ПДВ як складову живлення організованої злочинної Системи. І подбати про заходи щодо запобігання продовольчій кризі.

Роль Миколи Руденка у відродженні української школи фізичної економії

Кілька років тому при одному з провідних економічних журналів Росії створено школу економічної журналістики. З одного боку – це асоціація одностумців, з іншого – курси підвищення кваліфікації та обміну досвідом, а ще – студія для апробації мозкових атак професіоналів у справі захисту держави від економічних негараздів. У Києві ж, а в обласних центрах і поготів, нічого подібного досі немає.

Перед Україною, а я веду мову саме про нашу державу в контексті зростання її могутності, гостро постало завдання зі створення власної школи економічної публіцистики. Передовсім слід здійснити інвентаризацію наявних ресурсів у цій сфері – (скільки друкованих видань та електронних ЗМК економічного спрямування існує взагалі, яку аудиторію вони охоплюють, які завдання виконують відповідні відділи державних газет і журналів, чи є координаційний центр, чи є огляди наукової діяльності і т. ін.

Коли ми говоримо про особливості економічної культури українського народу, маємо зазначати, що ця культура була нагло обірвана, спаплюжена і перекручена марксизмом-ленінізмом у ХХ сторіччі, що й призвело до численних трагедій народу та зумовило наше значне відставання від Європи.

Понад 100 років від нас приховували будь-яку інформацію про основоположника української школи

фізичної економії Сергія Подолинського, який підтримав і розвинув учення видатного французького вченого Франсуа Кене та заперечив «Капітал» К. Маркса. Заперечив основний постулат: додаткова вартість може з'являтися лише від енергії Сонця, а не з експлуатації робітничого класу. Перемогла ж, так звана, політична доцільність, бо «...теорія трудової вартості А. Сміта виявилася доступнішою для розуміння, – пише М. Руденко в своїй фундаментальній праці «Енергія прогресу», – ніж теорія Ф. Кене. І тому ось уже понад два століття справжня наука перебуває в тіні, а на авансцені самовпевнено розгулює псевдонаука, з якої й виростає марксизм.» [138, с. 200].

Марксова теорія принесла ідею неминучої боротьби між неіснуючими на той час класами і розвалу економічного життя суспільства, зазначає доктор військових наук, генерал Петро Григоренко, активний пропагандист «антирадянської» економічної теорії М. Руденка. Переконаючи сучасників, що додаткова вартість міститься у праці, а не в енергії Сонця, Маркс «відволік увагу своїх послідовників від єдиного джерела, яке творить життя на Землі, і закликав до створення суспільства максимальної неволі, суспільства, в якому додаткову вартість повинні створювати «трудові армії» або, згідно з радянським досвідом, ГУЛАГ» [138, с. 184]. Ось один із основних висновків, до яких доходить читач після ознайомлення з крамольною для тоталітарного режиму «Енергією прогресу». І знаходить підтвердження передачення І. Франка, який писав, що за марксистів «Така держава сталася б величезною тюрмою» [83, с. 257 – 258]. Заради історичної правди слід зауважити, що сам К. Маркс таки визнав свою помилку. Про це свідчить четвертий том «Капіталу», випущений у світ уже після смерті «вождя всіх народів» Й. Сталіна. Остання фраза четвертого тому пояснює, що абсолютна додаткова вартість виникає із природної родю-

чості землі, природи, тоді як відносна додаткова вартість народжується в процесі розвитку суспільних продуктивних сил. І це – своєрідна реакція на листи нашого співвітчизника і сучасника К. Маркса економіста Сергія Подолинського. Це вперше дослідив саме Микола Руденко. Понад сто років ім'я визначного українського вченого Сергія Подолинського навіть не згадувалося в жодному контексті – настільки небезпечним вважали для себе партійні бонзи людину, яка посміла піддати критиці основи основ їхньої системи – «Капітал». І лише Микола Руденко, секретар парткому Спілки письменників і член Київського міськкому партії, ветеран Великої Вітчизняної війни (з рядових дослужився до посади заступника начальника окружного госпіталю з політчастини і до звання майора Радянської Армії, що для письменників узагалі було недосяжним) спромігся на переоцінку цінностей і на початку 70-х років минулого століття вголос заговорив про неминучий крах радянської системи, якщо вона не знайде в собі сил відмовитися від помилкових догм марксизму та не візьме на озброєння вчення фізіократів, яке вказує, що пріоритети слід надавати сільському господарству перед промисловим виробництвом. «Якщо ми хоча б на декілька кілокалорій збагатили землю, тоді можна сказати: ми створили багатство! І навпаки: якщо заради промислової і військової могутності нами виснажується земля – ми пропащі люди» [138, с. 177].

Микола Руденко свої знання, здобуті наполегливою працею над вивченням теоретичної спадщини К. Маркса, Ф. Енгельса, А. Сміта, Ф. Кене, С. Подолинського, намагався донести до партійного керівництва України і СРСР у формі листів, адже відкриту його публіцистику цензура вилучала з відусіль. Як чесний і добропорядний громадянин та член КПРС, М. Руденко сподівався розгорнути відкриту нормальну дискусію з приводу означених проблем, аби в підсумку вчені глибоко проана-

лізували процеси в економіці та внесли пропозиції партії для корекції стратегічного курсу, звільнившись від догматів і зіставивши життєдіяльність СРСР із світовими тенденціями розвитку. Ясна річ, що недолуге керівництво ЦК КПУ відреагувало, як і в часи «культу особи». Дали вказівку КДБ «розібратися». А працівники КДБ, як відомо, ніколи не відзначалися особливим інтелектом. У результаті – ветерана й інваліда Великої Вітчизняної війни М. Руденка напередодні 30-річчя Перемоги (якраз країну заповонила ударна пісня «Этот день Победы – порохов пропах, этот праздник – со слезами на глазах...») уперше заарештували, вилучили під час обшуку всі рукописи. Невдовзі «товариші» виключили його з членів КПРС, а ідеологічно загартований актив Спілки письменників – із членів творчої спілки. Всім видавництвам і редакціям періодичних видань було заборонено друкувати твори «неправильного» письменника. Щоб жити, автор багатьох відомих романів і дослідник-публіцист зі світовим ім'ям змушений був піти на роботу сторожем. А коли після історичної наради глав держав світу в Гельсінкі, яка обумовлювала закінчення «холодної війни» між Сходом і Заходом та накреслювала новий принцип взаємостосунків, він виступив одним із засновників Української Гельсінської Групи, М. Д. Руденка просто кинули за ґрати (судилище було над ним та О. Тихим) за так звану антирадянську діяльність. Сім років таборів і п'ять років заслання відбув видатний мислитель, дійсний член Української Вільної Академії Наук (США), згодом – Герой України за свої «Економічні монологи», які, власне, несли суспільству інформацію про шляхи порятунку від економічної кризи.

Та саме Миколі Руденку належала найпомітніша роль у відродженні української економічної школи Сергія Подолинського. За його ініціативи уже в незалежній

Україні (1999) було створено Наукове товариство імені Сергія Подолинського, яке об'єднало кілька десятків докторів і кандидатів економіки і діє при Київському національному університеті імені Вадима Гетьмана.

«Економічний заповіт Миколи Руденка містить заклик «мислити економічно», – пише доктор економічних наук, професор, перший проректор Державної академії статистики і аудиту В. Шевчук, – учений заповідає і відповідно цьому мисленню практику господарювання, а саме: якомога більше фінансів перепускати через землеробство, бо наше збагачення відбувається тільки тут» [185].

Слід зазначити, що аналітичну працю «Енергія прогресу» Миколи Руденка високо оцінили свого часу академік Андрій Сахаров та відомий американський економіст, політик, неодноразовий кандидат у Президенти США Ліндон Ларуш. А його вчення про пшеницю як еталон вартості в світовій економіці (на противагу унції золота чи бареля нафти) підхопили і розвинули доктор фізико-математичних наук, професор, директор Інституту екології людини М. Курик, академік Української аграрної академії наук, професор П. Саблук, академік НАНУ, професор, директор Інституту літератури М. Жулинський та багато інших.

Доктор М. Курик в інтерв'ю «Українській газеті плюс» висловив думку про те, що Микола Руденко володів особливими знаннями про шляхи розвитку незалежної України. Зокрема, він вважав помилковим рішення про руйнацію системи сільського господарства, яка склалася. Недаремно гостем мислителя був В. Ющенко, коли того призначили Прем'єр-міністром України. «Він сприйняв теорію вченого, обіцяв, що буде використовувати, але цього не сталося. Чому? Не розумію. Очевидно, тут варто говорити про протистояння темних і світлих сил...» [108].

На вістрі цього протистояння темних і світлих сил в Україні перед лицем грядущої глобалізації волею долі опинився Микола Руденко. Вчитаймося в його останнє слово на суді 1 липня 1977 р. в м. Дружківці Донецької області. Ніякого злочину проти своєї держави, говорив письменник, я не робив. Навпаки – злочин робить бюрократична система, яка спотворює справжню суть речей, наприклад, замість пріоритетного розвитку сільського господарства задля забезпечення достатньої кількості якісного продовольства, розвиває агресивне промислове виробництво, що неминуче призведе до кризи. А чого вартувала гігантоманія на зразок Байкало-Амурської магістралі? «Кожне моє слово, уся моя громадянська пристрасть скеровані на усунення цих спотворювань. Виходить, моя творчість і мої висупи скеровані не на повалення, а на зміцнення радянської влади. І якщо в цьому випадку слово стало чином, то я щасливий, що я дозволив собі його висловити» [110].

Як бачимо, і сама неординарна постать Миколи Руденка, і його праці «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність» потребують ширшого вивчення спеціалістів, пропаганди серед управлінців, науковців і студентів. Його роботи являють собою якісно нове слово в сучасному осмисленні теорії і практики еволюційного розвитку людства, оскільки з'явилися внаслідок інтегрування знань з багатьох галузей життя і дають ключ до майбутнього мешканцям планети, наляканим загрозами глобалізації. А проблеми глобалізації все гостріше нагадують про себе – запобігання світовій ядерній війні; подолання екологічної кризи; вирівнювання рівнів економічного і культурного розвитку індустріальних держав і країн, що розвиваються; пошук необхідних для економічного розвитку людства природних ресурсів та нетрадиційних джерел електроенергії; своєчасне запо-

-бігання негативним наслідкам науково-технічної революції; боротьба проти поширення торгівлі людьми, наркоманії, алкоголізму, СНІДу, вірусних пандемій.

Правильність наукових передбачень Миколи Руденка щодо землеробства, зроблених майже сорок років тому, підтверджує доктор економічних наук, академік Української академії аграрних наук В. М. Трегобчук. Він б'є тривогу у зв'язку з тотальною інтоксикацією природи і населення в індустріальних регіонах України, активізацією негативних процесів – водної і вітрової ерозії ґрунтів, зсувів, руйнацією берегів річок. «Поряд з цим прискорилося де гуміфікація ґрунтів, падає їх родючість, і, як наслідок – знижується продуктивність сільськогосподарських і лісових угідь. Посилена ймовірність виникнення катастрофічних паводків та вітровалів. Гострою екологічною й соціально-економічною проблемою стали замулювання і зникнення малих річок, забруднення і зниження якості природних вод...» [173].

Помітили це й у світі. Перш за все тут важлива «Декларація Ріо», основний підсумковий документ конференції ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася 1992 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Концепція сталого розвитку економіки визнана світовою спільнотою народів домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у ХХІ столітті, стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства. Взагалі-то, Микола Руденко також добивався сталого соціально-економічного розвитку України і будь-якої іншої держави, що передбачає: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення за умови раціонального та еколого безпечного господарювання й високоефективного використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини

природо-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природо-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Українці важливо застеретти авторів Національної програми сталого розвитку: не робіть наголос виключно на модернізації промисловості. Україна має унікальні ресурси – сільгоспугіддя. Їх слід у першу чергу оберігати, доглядати, підвищувати якість землеробства. Фінансовий потенціал нашої орної землі у рази більший за потенціал усіх заводів і фабрик разом узятих. Секрет доволі простий. Пояснення його знаходимо у статті М. Руденка «Глобалізація і Україна», до якої урядовцям потрібно звертатися постійно.

Сміт і Маркс, зауважує дослідник, не розвідали джерело додаткової вартості до кінця. Воно там, де утворюється нова матерія, а разом з новою матерією – нова енергія. «Це відбувається лише в процесі фотосинтезу – тобто на пшеничній ниві» [138, с. 483].

Арифметичні розрахунки показують: 100 мільйонів тонн зерна щороку в Україні в одну мить знімуть проблеми нафти і газу. Надвиробництва хліба у світі вже не станеться ніколи, тому що й нині майже півпланети живе надголодь, попит на пшеницю буде завжди, оскільки тенденція до зростання населення зберігається, а сільгоспугіддя, навпаки, скорочуються. А щоб утримувати стабільні ціни на продаж зерна – необхідно швидко забезпечити усіх виробників зерна малими і середніми елеваторами, що давно зроблено в США і Канаді.

100 мільйонів тонн хліба – не фантастика. Проте, для досягнення такого результату слід збільшити кредитування сільгоспвиробників і максимально знизити відсоток платежів за кредити. Тоді зросте поголів'я худоби, що в свою чергу покращуватиме родючість ґрунтів. А фотосинтез скінчиться лише тоді, коли згасне

сонце. Отже, Україна має найцінніші в світі основні фонди – орну землю. Зробити її товаром означає втратити ці основні фонди назавжди. Не землю слід продавати, а плоди її родючості, урожай. «Грандіозність цього завдання не потребує коментарів. Хто полюбляє говорити про економічну стратегію України, той мусить побачити її саме тут» [138, с. 485].

Інакше цим урожаєм розпоряджатиметься будь-хто, і прибутки обминуть нашу державу.

З усього цього випливає необхідність створення в Україні Інституту фізичної економії, який би, спираючись на знехтувані політичною системою СРСР вчення Ф. Кене, С. Подолинського, В. Вернадського, М. Руденка, міг оперативно здійснювати актуальні для сьогодення дослідження та надавати виважені рекомендації уряду – як йому діяти за умов нових і несподіваних викликів часу. А почати варто зі створення школи економічної публіцистики, скажімо, при профільному міністерстві із залученням до її роботи журналістів, які спеціалізуються на цій тематиці, а також провідних фахівців міністерства аграрно-промислового комплексу, міністерства палива та енергетики, міністерства промислової політики, державного комітету з питань підприємництва тощо. Для початку ж варто оголосити науково-практичну конференцію «ЗМІ і проблеми економічного розвитку». Школа економічної публіцистики покликана активізувати всі державні і недержавні бізнесові інституції для виконання відповідних програм та оперативної адаптації України до нових ринкових реалій, які мають властивість швидко змінюватися. Нині ж у нас практично не діє навіть Національна рада з питань економіки та сталого розвитку.

був
стор
297

«Листи на Україну» Миколи Руденка з радіо «Свобода»

У політичних в'язнів Миколи Руденка та його дружини Раїси після звільнення із таборів та заслання наприкінці 80-х років минулого століття вибір був невеликий: або лишатися до невизначеного часу на поселенні, або поїхати до США на лікування. Останнього друзі давно добивалися. А Київ епохи «перебудови» опального подружжя просто не помічав. Після того, як у них відібрали житло, вони перетворилися на безхатченків у рідній стороні. З сумом скаже Микола Руденко в одній із авторських передач на радіо «Свобода», що деякі «добрі душі» із Спілки письменників у листах до нього в сибірське заслання з чийогось голосу радили написати першому секретареві ЦК КПУ В. Щербицькому покаянного листа, тоді, мовляв, усе зміниться на краще. Як могла в нашому народі, дивується письменник, сформуватися така рабська ментальність? Хоча приклади «покаянних листів» таки існували. І овечок, «що відбилися від отари», милували. Піди тепер доведи, що то – не хитрий прийом КДБ для своїх агентів. Спосіб вивести їх з-під статті про антирадянську діяльність. Дружина Миколи Руденка Раїса Панасівна розповідає, як її на допитах в КДБ спочатку схилили визнати чоловіка людиною Централь-ного розвідувального управління США, засудити його в пресі і публічно відмовитися. Мовляв, і її тоді не зачеплять, і йому буде нагода публічно «розкаятися» як американському шпигуну. Дивись, партійні владика ще й просльозяться та помилують. Отож, «добрі душі» зі Спілки працювали в тандемі з «добрими душами» в КДБ конкретно по темі «Микола Руденко». Та мужнє подружжя просто перестало б себе поважати, аби відступило бодай на один крок від своїх

переконань та від побратимів по правозахисній Українській Гельсінській Групі.

Так, він напише Щербицькому. Точніше – українському читачеві, щоб знав, як Микола Руденко ставиться до «першого», і як варто дивитися на партію зневажників України. Стаття матиме дошкульний заголовок «Ідеологічні консерви Щербицького». Бо яка може бути перебудова «під проводом Щербицького» в Україні? Звичайний фарс. Особа, яка нищила все українське і все демократичне (сотні політичних в'язнів, тисячі «націоналістів» позбавлені роботи, зламано їхні долі), нібито зайнялася розвитком демократії після зміни керівництва в Кремлі. Помер черговий генсек КПРС похилого віку і на його місце «священний синод» обрав з перевагою в один голос М. Горбачова, який задекларував оновлення.

Микола Руденко зазначає, що справжню перебудову Щербицький чинив у 1972 році, коли змінив «націоналіста» П. Шелеста на головному посту УРСР і організував арешти патріотичної інтелігенції та очолив тотальну насильницьку русифікацію. Називаючи Щербицького вірним брежневським сатрапом (їх єднало спільне дніпропетровське коріння та походження дружин), Микола Руденко розкриває стратегію Компартії України 70-х років минулого століття: всі великі міста України перетворити на плацдарми зросійщення українського народу. «У розпорядженні партійних диктаторів – безліч засобів для реалізації таких планів. Ось деякі з них:

- 1) перемішувати населення так, як кашовар перемішує пшоно, при цьому українців якомога більше мусить потрапляти в Сибір, а росіян – якомога більше мусить потрапляти в Україну;

- 2) столицю України місто Київ та інші великі міста планомірно заселяти родинами відставних офі-

церів КГБ, партапаратників, росіян-військових тощо;

3) переведення на російську мову навчання усіх шкіл та дошкільних закладів (вища школа зрусифікована давно);

4) всіх, хто не згоден з такою національною політикою, вважати особливо небезпечним державним злочинцем, засуджувати їх на довгі терміни ув'язнення й гнати етапом на «перевиховання» в концтабори Мордовії та Уралу» [3].

Далі публіцист гнівно констатує, що за всю історію радянської влади за російський шовінізм не було притягнуто до відповідальності нікого, хоча найвиразніші його прояви можна зустріти на кожному кроці. «Зате за український націоналізм (а насправді за любов до свого народу) засуджено мільйони. І сотні тисяч із них замордовані в сталінських таборах смерті та й не тільки в сталінських» [3].

У часи, коли сотні вірнопідданих журналістів і письменників із партійними квитками в кишенях славили В. Щербицького (і поповнювали лави «достойних» лауреатів та заслужених журналістів) лише Микола Руденко на весь світ називав його злочинцем, який поставив велику європейську націю на межу етнографічного виродження. Піддає Микола Руденко нищівній критиці постанову ЦК КПУ щодо активізації розвитку міжнародних відносин, опубліковану в газеті «Радянська Україна» 12 липня 1988 року. Замість того, щоб розкаятися в помилках, які поставили українську мову й українську культуру на грань катастрофи, зазначає Микола Руденко, партія на чолі з Щербицьким накидається на керівництво Закарпаття, бо там, виявляється, забагато розмовляють українською. Щодо лінії ЦК КПУ автор дохідливо роз'яснює її справжню суть: «І все ж завжди випирає гострим рогом головне: українці мусять бути двомовними. Це в теорії, котра оприлюднюється. А на-

справді адміністративно запроваджена двомовність є лише вступом до «радянської» двомовності, яка переможно запанувала в Києві, Харкові, Донбасі» [3].

У статті «Нацмени і нацболи», пожвавленої іронічним тоном, письменник зриває маску «великого реформатора» з тогочасного генсека ЦК КПРС М. Горбачова, який проголосив нібито перебудову. Та вона – такий же фарисейський акт, як і «розвінчання культури особи Сталіна». Ідеться лише про випускання надмірної кількості пару, щоб політичний котел під назвою «СРСР» не рознесло, як четвертий блок Чорнобильської АЕС. Або, підмічає Микола Руденко, кремлівські верховоди додумалися провітрити хату, щоб не задихнутися без свіжого повітря.

Однак, Горбачов хоче дещо реформувати в економіці, але нічого не хоче змінювати в національній політиці своїх попередників і виявляється гідним продовжувачем не так яскраво вираженої, та все ж шовіністичної політики. Це краще за будь-які слова засвідчують факти в Баку, Тбілісі, Єревані, Нагірному Карабасі, Вільнюсі, коли на мирні демонстрації, де лунали заклики до свободи і незалежності згідно з чинною конституцією СРСР, Москва холоднокрівно кидала озброєних убивць із військових і кадебістських спецназів. Інстинкт душителя знову превалював над обіцянками гласності і руху до демократії.

«На жаль, далеко не всі росіяни розуміють, що русифікація національних республік самому російському народу завдає шкоди не меншої, ніж приреченим на етноцид нацменам. Розуміють це тільки справжні інтелігенти. Один мій російський друг, спів'язень по мордовських таборах, так висловився про це: «Чим більше в татаринів з'являється російського, тим більше в росіянинові з'являється татарського». Легко зрозуміти, що така «інтернаціоналізація» не потрібна ні росіянинові,

ні татаринів – вона потрібна лише великодержавним диктаторам, що бачать земну кулю у вигляді єдиної держави, в центрі якої стоїть червонозоряний Кремль» [3].

Але мені сумно, констатує Микола Руденко, що в усі часи за могутність російської імперії платив високу ціну її ж народ – і нині рівень життя в СРСР перебуває на найнижчій позначці серед країн світу.

Скрупульозно досліджує Микола Руденко декларації і практику так званої перебудови у статті «Ейфорія довкола перебудови». Відзначаючи чергову активізацію словесної тріскотняви в засобах масової інформації на поставлену партією тему, він акцентує увагу на конкретних життєвих ситуаціях: інженер, лікар, учитель у середньому отримують зарплату по 150 карбованців на місяць, а ціна ковбаси доскочила вже 10 карбованців за кілограм. То чи зможе кожна радянська людина нормально харчуватися? А якщо не зможе, то чи зможе вона нормально працювати? І чому так сталося в країні, де проголошено побудову розвиненого соціалізму? І до чого слід вдаватися для виходу із цієї трясовини? На жаль, ні партія комуністів узагалі, ні Горбачов зокрема не дають відповіді на животрепетні питання. А такого мислителя й аналітика як Микола Руденко вони не лише не бажають слухати, вони з політичних мотивів (за поданням КДБ) навіть позбавили його радянського громадянства. Не потрібні СРСР і КПРС різні там розумники – Григоренко, Сахаров, Руденко... Можливо тому, що ще остаточно не виконано програмове завдання – «...Весь мир насилья мы разрушим до основанья, а затем Мы наш, мы новый мир построим, Кто был никем, тот станет всем»? Тільки в житті формула абсолютно перевернулася: той, хто був ніким і став усім, збудував світ насильства і над людиною, і над природою.

Про головне ж, пише Микола Руденко, говорити неможливо, доки громада не очиститься від брехні. І від

ярма бюрократії, яка вже каменем повисла на шії народу. «Існують у світі найрізноманітніші рекорди, але такого рекорду не було ніде, окрім Советського Союзу: 18 мільйонів урядовців! Якщо відкинути немовлят, пенсіонерів та інший нетрудовий елемент, то урядовцем виявиться кожен п'ятий. Разом з членами їхніх родин, які, звичайно, харчуються не самим повітрям, чиновницький прошарок у Советському Союзі можна порівняти з кількістю населення Франції. Годується партійний урядовець ліпше, ніж простий трудівник: він має дефіцитні продукти за державними цінами в будь-якій кількості. Або його забезпечують таємні розподільники, або виручає кругова порука... Це легко й просто пояснює, чому існують порівняно невисокі державні ціни за умов відсутності продуктів харчування в державній торгівлі» [3]. Що тут можна додати? Хіба що нагадати народне прислів'я: «Один із сошкою, а семеро – з ложкою».

Власна думка у Миколи Руденка і про так звану гласність. Нібито партійні бонзи збагнули, що народ вражає апатія, і проголосили гласність, аби цей народ якось пробудити до кращої праці на благо держави, тобто на добробут партійно-радянської номенклатури. Але ж апатію породили не застійні роки, зауважує Микола Руденко, а все советське семидесятиріччя. «Люди відчули себе немилосердно обдуреними. Коли від людини нічого не залежить (що може залежати від гвинтика?), їй нікуди вкладати ні свою енергію, ні свої громадянські почуття» [3].

Окремий публіцистичний цикл становлять авторські передачі Миколи Руденка на радіо «Свобода», проведені ним у період лікування в США (1988 – 1990 рр.) після 11 років мордовських концтаборів і заслання в Гірському Алтаї. Їх можна об'єднати спільною рубрикою «Листи на Україну». Часто ці передачі побудовані

на спогадах про будні радянського в'язня із проекцією на яскравий факт суспільно-політичного життя в СРСР та його оцінкою з позицій члена Української Гельсінської Групи і узагальненим висновком, а завершує кожен передачу вірш громадянської тематики самого автора. За жанром радіопередачі більше нагадують роздуми про наболіле з оптимістичними очікуваннями, спрямованими у першу чергу не на діаспору, а на материкову Україну. Лейтмотив цих емоційних монологів, наповнених невідомою для більшості радіослухачів інформацією, – пробудження свідомості народу, його самоповаги, прагнення жити незалежно і по-людськи, а не за правилами імперії, яка у ХХ столітті зробила рабами громадян власної держави за допомогою комуністичної партії, КДБ і тіньової влади кримінальних авторитетів, так званих злодіїв у законі.

«Люди довкола мене жили в якомусь тупому самовідчуженні – чужі не лише для інших людей, але й самі для себе. Їх цікавило лишень каламутне пійло, яке вони називали пивом – а насправді брага, котру пили, не переганяючи на самогон. І жодних інших інтересів, – говорить Микола Руденко в одинадцятій передачі про становище в СРСР, а конкретно – у містечку будівельників Майма біля прекрасної річки Катунь на Алтаї, і тут же узагальнює: – Є одвічне правило: подивись, яких людей вирощує суспільна система – і ти зможеш правдиво судити про форму державності і суспільний устрій» [3].

З теплою згадує Микола Руденко 18-річного в'язня-мордвина Колю, який урятував йому життя в радянському концтаборі. У табірному шпиталі письменникові робили, як кажуть «по-чорному», хірургічну операцію шлунка. Він втратив багато крові. Лікарі спохопилися, що запасів донорської крові нема. І полишили розрізаного Руденка на столі. І лише тоді, посеред ночі, оголосили по трансляції про пошук донора. Ось

цей юнак і відгукнувся. Хоча табірне начальство й розраховувало на подяку за летальний кінець операції.

А приводом до цієї передачі стала кореспонденція в журналі «Огонек» (червень 1989 р., № 26) А. Алової «Краще не думати» – кричуща правда про жалюгідний рівень медичної допомоги в СРСР та масове зараження вірусом СНІД пацієнтів через відсутність одноразових шприців у лікарняних закладах. Адже в СРСР була одна-єдина важлива лікарня – кремлівська, і одна така ж кремлівська аптека, а всі решта вважалися неважливими. Це ж саме тоді так звана золота молодь, діти і внуки радянських партайгеноссе, почали називати решту людей, віддалених від спецгодівниць і спецзакладів «тільки для білих» гидливо – лохами.

Микола Руденко порівнює якість надання послуг у звичайному американському шпиталі, де йому довелося лікуватися після набутих двох гриж у концтаборі. При цьому наголошує, що за грати він потрапив, власне, через свою професію – літературну творчість, маючи другу групу інвалідності після тяжкого поранення та блокадного Ленінграда. Американські лікарі і медперсонал – високопрофесійні, обхідливі, старанні і пунктуальні, вони просто не уявляють, як це до хворого ставитися байдуже. Лікарні забезпечені усім необхідним. Одноразові шприци, системи, навіть градусники утилізують прямо на очах у пацієнта...

На співчуття в радянському лазареті ветеран Великої Вітчизняної війни не сподівався, але хоча б елементарну порядність там мали витримувати, всі ж як-не-як складали клятву Гіппократа. «Проте відомий уральський кат підполковник Нефьодов висловився так: «Сьогодні ви не інвалід війни, а державний злочинець. Право на фронтову інвалідність ви втратили. І мене зробили землекопом. Я перекидав лопатою й перевіз тачкою сотні тонн землі. Саме на цій рабській праці я й

здобув дві грижі» [3].

Люди і нелюди. Так можна коротко охарактеризувати зміст Руденкових передач на радіо «Свобода», яке до осені 1991 року, нагадаємо, ретельно глушили в СРСР спеціальні підрозділи, підпорядковані КДБ. Імперія боялася, щоб її раби не дізнавалися правди про світ і про істинне становище країни, де комуністи вирощували «нову спільноту – радянський народ» під примусом КДБ і найбільшої у світі тюремної мережі із найбільшою кількістю засуджених у 4 млн. щороку. Дармова праця 4 млн. в'язнів хоч якось підтримувала соціалістичну економіку. І теоретики з Інституту марксизму-ленінізму твердили, що за соціалізму додаткової вартості нема, бо тоді б, за Марксом, слід було визнати наявність експлуатації в СРСР.

Маленький епізод з дівчинкою-сиротою яскраво ілюструє, хто в СРСР люди, а хто – нелюди. У гуртожитку, де жило подружжя Руденків на засланні (Алтай) сталася біда: молода жінка не кращої поведінки напилася оцту й померла. Звісно, що наша медицина її врятувати була безсила. Лишилася її донька дошкільного віку. Сироту прихистили Микола Руденко та Раїса Панаєвна, і вже збиралися її в дочерити. Пішли до прокурора, щоб узгодити всі питання. Та прокурор з рішучістю справжнього комуніста дохідливо роз'яснив, що ніхто не дозволить особливо небезпечним злочинцям, ворогам радянської влади, прийняти у свою родину нещасне дитя, бо й дитина, бачте, виросте ворогом радянської влади. А кому вона потрібна в дитбудинку цієї держави? І що її чекає взагалі – доля своєї мами, сексуальне рабство за кордоном?

Режим нелюдів пройняв усю систему пролетарської держави, яка ніколи пролетарською й не була. Навіть якщо Микола Руденко справді виявився б злочинцем, і його запроторили до табору, а потім на заслання

з метою перевиховання на законослухняного громадянина, то що з ним слід було чинити після перевиховання? Звісно, надати можливість «повернутися в суспільство». Але це – логіка держави з людською мораллю і людським світоглядом. Команда ж Щербицького зробила все, аби Руденкові ніде було прихилити голову на рідній землі. Після арешту дружини всі їхні речі просто викинули з квартири. Майже весь літературний архів письменника понищено. Про повернення до Києва годі й думати. «І не було іншого закутка в Україні, де б ми могли оселитися. Навіть тоді, коли ми були звільнені від заслання, їхати нам було нікуди – ми продовжували жити в тому самому майминському гуртожитку. Відкритим для нас лишався тільки шлях за кордон, в еміграцію. У КГБ недвозначно натякали, що на цьому шляху перешкод не буде. Гірко було думати, що нам не судилося жити в Україні – доведеться везти старі, потрошені в окопах кістки геть за океан. І це в той час, коли ми нічого не зробили на шкоду українському народові – всім своїм життям ми були вірні нашим братам і сестрам, кожній травинці, кожній гілочці на землі українській. Вірні ділом, словом і пролитою кров'ю» [3].

Талант першовідкривача завжди був властивим для Миколи Руденка. Ось його «Лист на Україну» (ч. 10) повністю присвячений романові Уласа Самчука «Темнота». Для України цей твір до незалежності перебував за сімома печатями. Викривальний твір. За реалізмом, силою правди, волею головних героїв він значно перевершує і «Підняту цілину» М. Шолохова, і «Архіпелаг ГУЛАГ» О. Солженіцина, і «Діти Арбату» А. Рибаківа. Зауваживши, що за час піврічного перебування в Америці та Канаді з метою дослідження надбань діаспори в галузі літератури цей твір мав би виявити і надати йому широкого розголосу бодай в Україні М. Жулинський, але оскільки чогось подібного чути не довелося, то Ми-

кола Руденко весь ефірний час говорив тільки про «Темноту». Роман видано в США 1957 року невеликим тиражем. Якби цей роман був написаний не українським, а французьким чи якимось іншим письменником, з гіркотою відзначає Микола Руденко, то про нього знали б на всіх континентах і, напевне, номінували б на найвищі світові нагороди. «На жаль, нас, українців, мало знають у світі. І якщо ми не навчимося підхоплювати й популяризувати такі літературні явища, як роман «Темнота», ми й надалі залишимося мало званою нацією» [3].

Про що ж цей твір, який так захопив бувалого у бувальцях радянського політв'язня? Панорама роману – 20-ті та 30-ті роки в СРСР і Україні. За суспільним діапазоном, літературною майстерністю і жорстокою правдою, зазначає Микола Руденко, його навіть важко з чимось аналогічним порівнювати. «Діти Арбату» – то лише легка критика. А Шолоховську «Підняту цілину» після зіставлення з «Темнотою» можна назвати безсоромно лакувальним і відверто кон'юнктурним романом радянського соцреалізму.

Кого належить звинувачувати, що в період перебудови найперший і найдосконаліший твір про сталінізм залишається невідомим широкому загалові? Можливо, говорить Микола Руденко, в цьому винні самі обставини, за яких Україна була відгороджена від діаспори залізною завісою. А коли компартійна пропаганда щоденно втовкмачувала через усі наявні засоби у свідомість нових і нових поколінь міф про убивців-бандерівців, українських буржуазних націоналістів, антирадянські підривні ідеологічні центри з середовища української еміграції, то мимоволі вибудувався стереотип чогось лихого і «не нашого». Хоча не нашими якраз виявилися ідеологи комунізму.

Багатоплановий твір охоплює увагою всі сфери радянської дійсності похмурої сталінської епохи. Його

населяють робітники і селяни, вчені і партійні начальники, нарком освіти Микола Скрипник і письменник Микола Хвильовий, наркомтерорист НКВС Ягода і керівник ГУЛАГу Ворман, кривавий «вождь» Сталін... «Я певен, що не помилюся, сказавши таке: це поки що єдиний роман (і не лише в українській літературі, а в світовій!), який цілком адекватно віддзеркалює страшну сталінську епоху... все це написано з такою художньою силою і непідробною правдою, що українська література має право пишатися цим видатним твором. Другий такий з'явиться не скоро. Та чи й з'явиться взагалі – це невідомо» [3].

Уточнимо: епохальний роман Уласа Самчука побачив світ 1957 року. Звісно, тоді Микола Руденко про нього й знати не міг. Але саме 1957 року він робить переоцінку власних цінностей і виступає з полум'яною антисталінською промовою на відкритому пленумі правління Спілки письменників України. Це засвідчує той факт, що два такі велети духу і думки, як Улас Самчук у діаспорі і Микола Руденко в поневоленій Україні наче відчували одне одного. Серця їхні билися в унісон. Адже обом боліла розтерзана комуністами Україна. І якраз про 1957 рік Микола Руденко скаже, що відтоді він вважає себе справжнім дисидентом.

Варто також виокремити Миколу Руденка як справжнього майстра документального епізоду, багато з яких наділені властивістю концентрувати увагу слухача і утримувати сказане надовго в пам'яті. Ну ось хоча б один приклад. Сьома передача. У ній ідеться про добродіїв зі Спілки письменників України, які радили Миколі Руденкові покаятися перед Щербицьким та писали відповідні листи у Майму, де відбував заслання ні в чому невинний колишній фронтовик. Про арешт дружини Раїси не без сприяння підполковників КГБ Гончара та Ільківа, які не могли змиритися, що Микола Руденко не

тільки не полишає творчості за колючим дротом, а й написане неймовірним чином потрапляє на Захід, і там навіть виходять його книги. Книги радянського зека! Як і інші авторські передачі, сьома закінчується віршем. А останній прозовий абзац, що надає особливого звучання всій передачі, прозвучав так: «Якщо вже я почав згадувати деякі імена, то дозволю собі згадати іще одне. Я не знайомий особисто із Світланою Йовенко, але читав її вірші й ставився до них з пошаною. Та як же прикро був я вражений, коли познайомився з її злісними доносами в КГБ! Україна повинна знати своїх стукачів». Ось такі епізоди, які надають передачі свіжості і виразності, Микола Руденко наводить із власного життєвого досвіду. Тому його «Листи на Україну» за насиченістю та новизною інформації, за авторською позицією, за композиційною структурою та образністю мови є цікавими для детального дослідження в курсових і дипломних роботах студентів-журналістів.

Напередодні нового 2008-го навчального року російським вчителям презентували рекомендований у статусі базового підручник історії, в якому сталінський терор розглядається як інструмент розвитку радянського суспільства, а самозваний Генералісимум представлений як ефективний управлінець. Якщо за часів СРСР на уроках історії в школах тему репресій намагалися просто не згадувати, або згадували як «викривлення лінії партії», то нині автори підручника намагаються відшукати «раціональне зерно» в політиці держави зі знищення мільйонів безневинних громадян.

Блюзнірську позицію цієї теорії посилює фактор 70-ліття великого терору, відзначення якого так і не знайшло потрібного розголосу в суспільстві.

Найкраще свідчення злочинів сталінського режиму викладено в офіційному документі, який називається «О культе личности и его последствиях. Доклад

Н. С. Хрущева XX съезду Коммунистической партии Советского Союза 25 февраля 1956 г.» [106], до якого часто звертався Микола Руденко і який став відправною точкою для становлення його як передового публіциста. І знову доводиться згадувати пророчі слова мислителя про необхідність приборкання улесливого молодого бюрократа, який постійно намагатиметься відродити сталінщину без Сталіна.

Отже, нині XXI століття приготувало нам ще один виклик у провокативній інформаційній бомбі під назвою «Сталін – менеджер». Тому для ЗМІ узагалі, і для кожного чесного журналіста зокрема постає завдання стати на захист історичної правди, завдання доносити новому поколінню наших громадян справжню картину того, що відбувалося в СРСР у часи «культу особи». І тут є робота для всіх, адже репресували і колгоспників, і сталеварів, і артистів кіно, і вчених, і студентів, і військових.

Мислити, діяти, жити

Превентивна публіцистика Миколи Руденка – значне явище не лише в українській літературі і журналістиці кінця XX – початку XXI століття, а й у світовому медіа-просторі. Автор безпрецедентних в історії мас-медіа глибинних досліджень у галузі фізичної економії та суспільних відносин, якими стали його книги «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність», «Найбільше диво – життя», довів хибність так званого вчення Маркса, скрупульозно проаналізував весь «Капітал» і вперше на теренах колишнього СРСР аргументував його наукову не-спроможність. Фундаментальнішої роботи з цього питання просто нема. Навіть Інститут марксизму-ленінізму із його сотнями офіційних докторів і кандидатів наук як форпост комуністичної ідеології Радянського

Союзу нічого не зміг заперечити Миколі Руденку, який спростував головні постулати «Капіталу» та показав пряму залежність між його теоріями про класову боротьбу і диктатуру пролетаріату та Голодомором 1932 – 1933 років в Україні і масовими репресіями за політичними ознаками в усьому СРСР у 1937 – 1938 роках. Ніде ніколи в світі нічого подібного не траплялося. Бо ніде ніколи в світі жодна держава не брала собі на озброєння людиноненависницьку ідеологію, якою насправді виявився марксизм-ленінізм.

«Свобода, демократія, – писав Микола Руденко, – це надто загальні слова, вони піддаються викривленню до невпізнання, навіть до цілковитої протилежності. Я був певен, що в економіці діють природні закони – передовсім закон збереження й перетворення енергії. Але як їх, ці закони, побачити й долучити до справи? Де вони виявляють себе найбільш видимо, неприховано? Я поставив собі за мету зробити те, чого іще ніхто не робив. Ба, навіть ніхто й не здогадувався, що це можна зробити» [139, с. 297].

Микола Руденко відважився на аналіз «священних текстів партії», яких, як виявилось, майже ніхто й не читав до кінця, і побачив іще в середині минулого століття, що країна «розвиненого соціалізму», якою її хотіли репрезентувати кремлівські невігласи, насправді не розвивається, а скочується до прірви. Саме в ґрунтовному економіко-філософському творі Миколи Руденка «Енергія прогресу» містяться відповіді на всі запитання, чому настав крах Союзу Радянських Соціалістичних Республік, та накреслено реальні шляхи виходу як суверенної України, так і людства загалом із глобальної економічної кризи. Послугуючись технічним терміном, можна поставити діагноз: СРСР працював урознос, як машина з неправильно відрегульованим двигуном. І його просто не могло не заклінути. «Капі-

тал» К. Маркса сприяв деградації в усіх сферах життєдіяльності (яку країну не візьми, де панувала марксистсько-ленінська ідеологія, – всюди були репресії, голод, занепад економіки: СРСР, Куба, В'єтнам, Кам-боджа, Північна Корея, Ангола, Румунія, Китай (до Ден Сяопіна)... «Енергія прогресу» Миколи Руденка сприяє відродженню і розвитку країн у гармонії з законами природи.

Для публіциста Миколи Руденка характерні такі ознаки, як правдивість, аналітичність, глибока комунікативна компетентність, емоційність, виваженість, чітка аргументація, присутність авторського «я», гуманізм і орієнтація на перспективи торжества розуму над невіглаством, справжньої науки над псевдовченнями.

Виявлено вісім періодів його публіцистичної творчості:

- 1) довоєнний і повоєнний радянський романтизм;
- 2) формування протестного світогляду;
- 3) переоцінка цінностей після XX з'їзду КПРС;
- 4) період національного прозріння і пошуку найбільшої історичної «помилки»;
- 5) осмислення антропокозмізму і особиста ініціатива застереження людства про виклики XXI століття;
- 6) правозахисний період;
- 7) період активної боротьби за незалежність України через ЗМК, зокрема радіо «Свобода» і «Голос Америки»;
- 8) період передачі співвітчизникам набутих знань про місце України в глобальному світі.

Наскрізними темами публіцистичної творчості письменника, окрім головної його економіко-філософської праці «Енергія прогресу», були теми захисту рідної української мови від переслідування та нехтування існуючими режимами, підтримка талановитих особис-

тостей, які в силу своєї неординарності не могли не конфліктувати з системою влади; тема об'єднання людства на засадах справедливості і взаємоповаги та гармонії з Космосом.

В цій роботі уперше:

– сформульовано визначення поняття «превентивна публіцистика»;

– простежено взаємозв'язок між «хибними вихідними даними» теорії К. Маркса про додаткову вартість і класову боротьбу та наслідками згубної практики послідовників цієї теорії, викладений у книзі Миколи Руденка «Енергія прогресу»;

– виявлено специфіку авторського письма, в основу якого взято синергетичний напрям розв'язання насущних проблем людства на початку третього тисячоліття;

– запропоновано ідеї для подолання стереотипів масової свідомості у сприйнятті марксизму-ленінізму як самообману та засвоєння головного принципу фізичної економії – джерело додаткової вартості – Сонце і Світова Монада;

– показано значення гносеології для засвоєння постулату Піфагора «Бог – є Природа. Природа є Бог» як визначального фактора для досягнення гармонізації людського розвитку та запобігання економічним і гуманітарним кризам глобального масштабу.

Доктор економічних наук, професор, перший проректор Академії статистики і аудиту України Володимир Шевчук зазначає, що вчений і письменник М. Д. Руденко зробив суттєвий внесок у розвиток як фізичної економії, так і сучасної філософської думки загалом своїми неординарними і такими, що не мають аналогів у світовій практиці, публіцистичними творами.

Економіко-філософська система Миколи Руденка (праці «Енергія прогресу», «Гносис і сучасність») вибу-

дована завдяки синтезу його знань, які охоплюють філософію, економіку, космологію, фізику, математику, психологію, соціологію та ін. Такий синтез, як відомо, належить до напрямку синергетики, науки XXI століття, яким Микола Руденко інтуїтивно опанував понад півстоліття тому.

Важливість творчого доробку Миколи Руденка як превентивного публіциста полягає в тому, що він розвиває той напрям наукової думки, який спроможний забезпечити Україні вихід із економічної кризи раз і назавжди. На переконання доктора В. Шевчука, економічні студії Миколи Руденка, що почалися із прагнення віднайти рушійну силу цивілізаційного поступу, підвели його до розгадки основного питання економії як науки, яке криється у виявленні джерел прогресу.

Він визначає ключовою категорією створеної наукової системи енергію прогресу. «В одному з визначень М. Д. Руденка енергія прогресу – це абсолютна додаткова вартість, джерелом якої є космічне випромінювання, а її здобуття людьми можливе завдяки використанню фотосинтезу. Формулювання цієї категорії є метрологічною базою, на якій побудована світоглядна конструкція фізичної економії, що охоплює як вже існуючі, так і самостійно відкриті вченим категорії і закони» [138, с. 696].

Микола Руденко філософськи зауважує: «Бог стукає до воріт Росії: відчиніть! На горизонті вашому тільки *fata morgana*. Ви йдете на міраж» [138, с. 43]. А таке узагальнення прийшло після ретельної оцінки постулатів «Капіталу» К. Маркса: там, де править диктатура пролетаріату, немає здорового глузду. СРСР – це всього-на-всього перелицьована Російська імперія. А всі імперії відносно швидко гинули через виснаження родючих ґрунтів. Цьому просто не надавали значення. Зараз же загроза знищення навісає не тільки над якоюсь окре-

мою імперією, а над планетою загалом. На переконання Миколи Руденка, небезпека самознищення (внаслідок виснаження ґрунтів і не вжиття заходів для відновлення їх родючості) впливає із хибного розуміння природи додаткової вартості, виведеної К. Марксом через незнання законів природи. А тому Бог уже стукає у ворота ООН, про що засвідчують регулярні саміти глав найрозвиненіших держав, на чергу дня яких виносяться проблеми глобальної зміни клімату, продовольчої кризи та пошуків постринкових моделей людства.

Ось лише два факти реальних загроз планеті, про які попереджав Микола Руденко ще в 70-х роках минулого століття, століття званісного «підкорення природи». Вчені зафіксували різке пришвидшення руху магнітного полюса Землі у напрямку Сибіру до 64 км на рік. А на початку ХХ століття така швидкість не перевищувала 15 км на рік [204]. Нині магнітний полюс планети перебуває в районі острова Елсмір (Канада). Зміщення полюса обумовлене динамікою руху рідкого металевого ядра в надрах планети. Але чому так змінилася динаміка руху? Хіба це не наслідок гонитви за надприбутками, у першу чергу нафтогазових баронів? Те, що Природа нагромаджувала мільйони років, може бути знищене групою потьмарених «жовтим дияволом» мільярдерів за короткий відрізок часу. І невже людство має змиритися із станом заручника цієї ненажерливої касти? Адже що чекати від «переїзду» магнітного полюса – ніхто не знає.

Інша тривожна звістка в науковому світі – геологи підтвердили зародження нового океану в пустелі Ефіопії, де почався процес розсування двох тектонічних плит [204]. А коли виникне прірва і які материки від цього постраждають – одному Богові відомо. Отже, книга-попередження людству «Енергія прогресу» Миколи Руденка була покликана на світ самим життям,

Вищим Розумом як планетарне знання шляхів порятунку людства.

Об'єктивна реальність така, що превентивна публіцистика Миколи Руденка, почата ним з «Економічних монологів» та «Енергії прогресу», знаходить живий відгук сучасних учених-економістів і конкретне втілення. Розроблено проект заходів щодо створення Українського інституту фізичної економії та Всесвітній панукраїнський проект «Глобальна місія світового українства», які за належної фінансової підтримки досить швидко зреалізуються і дадуть Україні значний поштовх як у плані кредитної довіри, позитивного іміджу, так і в плані інноваційної привабливості.

Характерно, що Інститут фізичної економії вивірив саме в Україні завдяки Науковому товариству імені С.Подолинського, яке створив Микола Руденко і був його почесним головою. На якому ще континенті можна знайти письменника, публіциста, який відзначався б такими інтелектуальними й організаторськими здібностями водночас? Бо ніде в світі немає такої інтелектуальної опори, такої традиції і таких устремлінь звичайних громадян допомогти рідній державі. Пріоритетами Інституту, як уже зазначалося раніше, мають стати фундаментальні дослідження проблем світогосподарського буття. Очікувані результати – відкриття нових констант світобудови, з'ясування нових законів і закономірностей загальнолюдського розвитку з природничих позицій. Окрім багатьох інших важливих моментів, панукраїнський проект передбачає запровадження антиентропійних моделей господарювання, протиставлення руйнівному, технократичному глобалізму гуманного, світоглядно-оптимістичного антропокозмизму.

Головний висновок – плекати в душі Україну. Любов до України рухала Миколою Руденком у всіх

його поєдинках із послідовниками сталінізму – прибічниками «сильної руки» при слабкому розумі. «За винятком Кіровоградської області, – трепетно згадував Микола Данилович, – я об'їздив усю Україну. Це дозволило мені носити її чудовий образ у своїй душі, коли мене викинули геть до Мордовії – за колючий дріт. І якщо я в тюремних камерах та за колючим дротом написав щось варте уваги, то тільки тому, що в мене був оцей період. Так, я справді носив у душі всю Україну, від Луганщини до Закарпаття, від кримських берегів до Чернігівщини. Вона, Україна, перетворилася на мене самого. Співала в моїй душі, сміялася й ридала, і це давало мені сили жити та творити там, де буцімто й жити неможливо» [139, с. 262].

Сукупність результатів досліджених матеріалів дозволяє зробити висновок про те, що Микола Руденко започаткував своїми творами новий вид публіцистики, а саме – превентивну публіцистику.

Превентивна публіцистика – (від лат. *praeventus* – запобіжний; той, що випереджає дії суперника, напр., П. заходи) – як творчий метод у журналістиці й літературі несе в собі сильний, ретельно підготовлений заряд позитиву. Цей заряд збагачений науковими фактами, філософським осмисленням питання, аналізом явищ і подій, баченням перспективи, концентрацією уваги на важливій для суспільства, держави або й усього людства проблемі та аргументами щодо її розв'язання без шкоди для людини і довкілля. Належить до вселенської категорії добротворення словом. Для превентивної публіцистики властиві актуальність теми, новизна у розумінні сутності речей, суспільна значимість, спонукальні мотиви до самоорганізації людських спільнот задля подолання глобальних загроз та унеможливлення кризових станів у економіці, політиці, екології, міжнародних стосунках, охороні здоров'я та в інших сферах життєді-

яльності людини зокрема і природи загалом. Превентивна публіцистика як вияв високоінтелектуальної думки і гуманістичного начала завжди працює на випередження небезпеки у мікро- і макрокосмічному світі.

Якщо уявити людство колективним пасажиром сучасного «Титаніка», який рухається в темному океані назустріч загибелі через відсутність радара, то превентивна публіцистика і є тим суспільно-значимим радаром, призначення якого важко переоцінити – він допомагає уникнути катастроф і потрясінь. Превентивна публіцистика – це публіцистика високоорганізованого мислення.

Головний висновок: уся неординарна публіцистика Миколи Руденка пройнята сильною вірою сильного партіота України, який упевнений в успіху боротьби за правду, за народ, якщо навіть він опиняється єдиним у полі воїном. «А людина без віри жити не може. Людина без віри – це ліхтар без вогню. На нього навіть нічні комахи не летять. Який же він письменник?» [139, с. 266].

Микола Руденко був і залишається яскравою зорею світового українства. І на його тепле світло йтимуть і йтимуть мільйони співвітчизників, одержимих ідеєю вільного і гідного життя у могутній державі, яка величається Республікою Україна.

Список використаних джерел і літератури:

1. Аграновский А. А. *Своего дела мастер* // М.: Политиздат, 1980. – 416 с.
2. Арбатов Г. *Нам грозит более опасный период, чем Холодная война* // Россия в глобальной политике. – 2008. – № 1.
3. *Архів Р. П. Руденко.*
4. Бабишкін О. *Олександр Довженко – публіцист* // К.: Рад. письм., 1989. – 198 с.
5. Базилевський В. *Ріка духовна* // Літературна Україна. – 2005. – 29 верес.
6. Бандера С. *Політика Москви незмінна* // За вільну Україну. – 1990. – 30 верес.
7. Березин В. М. *Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия* // М.: РИП-холдинг, 2004. – 174 с.
8. Без автора. *Проект Россия. Третье тысячелетие. Книга 3.* // М.: Эксмо, 2009. – 448 с.
9. Березін М. *Талант з енергії сонця [Про творчий вечір письменника М. Руденка в м. Києві]* // Українське слово, 1995. – 28 груд.
10. Бернадська Н. І. *Українська література ХХ століття: Навчальний посібник для старшокласників та вступників до вищих навчальних закладів* // К.: Знання-Прес, 2005. – 272 с.
11. *Биография В. И. Ленина [електронний ресурс]* Режим доступу до тексту: <http://taina.aib.ru/biography/Lenin.htm>.
12. Білогуб І. *Микола Руденко* // Літературно-краєзнавча Луганщина. Ч. 2. – Луганськ, 1994.
13. Богдан В. *Не впасти перед лихом ниць* //

Родослов, 1991. – № 2.

14. Бойко-Бойчук Л. В. **Синергетичний підхід у політичних дослідженнях** (на прикладі аналізу політико-владної взаємодії у територіальних громадах в Україні): дис. канд. політ. наук: 23.00.01 // НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса. – К., 2006.

15. Бондаренко О. В. **Художня проза Миколи Руденка в літературному контексті шістдесятиництва**: дис. канд. філолог. наук: 10.01.01 / Запорізький нац. ун-т. – Запоріжжя, 2002.

16. Борзенко О. **На обрії душі моєї світає Слово...** [Штрихи до портрета Миколи Руденка] // Експрес-клуб, 1998. – 19 лист.

17. Бунин И. **Джордано Бруно стихотворение**, [електронний ресурс] // Доступ к тексту: slova.org.ru

18. Бутиріна М. В. **Стереотипи масової свідомості: особливості формування та функціонування у медіа середовищі**: Монографія // Дніпропетровськ: Видавництво «Слово», 2009. – 368 с.

19. **Великий тлумачний словник сучасної української мови** / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел // К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

20. **Виступ Генерального секретаря ООН Гі Муна на XII сесії Конференції ООН з торгівлі та розвитку** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: <http://www.trcsi.gov.ua>.

21. Вильчек Л. Ш. **Советская публицистика 50 – 80-х годов** (От В. Овечкина до Ю. Черниченко) // М., 1996. – 141 с.

22. Власенко І. **Я завжди жив і працював для України**. [Про життєвий і творчий шлях Миколи Руденка] // Урядовий кур'єр, 1995. – 21 груд.

23. Власенко І. **Возвращение Микола Руденко** // Радуга, 1990. – № 9.
24. Власенко І. **Прогноз на третє тисячоліття [Інтерв'ю з М. Руденком]** // Наука-Фантастика, 1991. – № 7 – 8.
25. Власенко І. **Формула Сонця Миколи Руденка** // Урядовий кур'єр, 2007. – 11 січ.
26. Власенко І., Колодійчук Є. **Сільська нива – джерело вічної енергії** // Урядовий кур'єр, 2007. – 5 трав.
27. **Володимир Винниченко; Грицько Григоренко: Штрихи до портретів: Навч. посібник** / О. Д. Гнідан, Л. С. Дем'янівська, Л. В. Йолкіна, А. Б. Гуляк // К.: Вища шк., 1995. – 223 с.
28. Гайворонська Г. **Я з чистим серцем повернувся на Україну: [Про життя та творчість М. Руденка]** // Бахмутський шлях, 1995. – № 3 – 4. – С. 24 – 25.
29. Гайворонська Г. **Жадання істини: [Про поета-земляка до його 70-річчя]** // Молодогвардієць, 1990. – 15 груд.
30. Галич В. М. **Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності: Монографія** // К.: Наукова думка, 2004. – 816 с.
31. Галич О. А. **Мемуарна творчість Миколи Руденка електронний ресурс** / Режим доступу до тексту: www.library.lg.ua/rus/izdaniya_materiali.pbr?filename=2008_01_30_13_31_12.html&name.
32. Галлін Данієл С., Манчіні Паоло. **Сучасні медіа системи: три моделі відносин ЗМІ та політики** / Переклад з англ. О.Носика // К.: Наука, 2008. – 320 с.
33. Голубенко О. Л., Євдокимов М. О. **Володимир Даль як публіцист: Особливості й мотиви твор-**

чості: Монографія // Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2007. – 400 с.

34. Григоренко П. **Економічні монолози. Передмова / Руденко М. Енергія прогресу. Гносис і сучасність. Метафізична поема. Публіцистика. Поема** // К.: Журналіст України, 2008. – 716 с.

35. Григоренко П. **Микола Руденко – поет, філософ, борець: Передмова. Руденко М. Прозріння: Поезії. Поеми** // Балтимор-Торонто: «Смолоскип», 1978.

36. Гришина С. В. **Українська публіцистика 60-х і 90-х років ХХ століття в контексті національного відродження (ідеї і тенденції): автореф. дис. канд. філол. наук 10.01.01.** [Електронний ресурс] Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, Ін-т журналістики // К., 2004. – 20 с.

37. Гундорова Т. **Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн** // К.: Часопис «Критика», 2005. – 264 с.

38. Даниленко В. Г. **Лісоруб у пустелі: письменник і літературний процес** // К.: «Академвидав», 2008. – 352 с.

39. Дзюба І. **Між культурою і політикою** // К.: Сфера, 1998. – 374 с.

40. Дзюба І. **Тарас Шевченко. Життя і творчість** // К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 720 с.

41. Діак І. В. **Україна – Росія (Історія та сучасність: Наук. вид.** // К.: ВАТ «Книжкова друкарня наукової книги», 2001. – 400 с.

42. Донський Д. **Кримінальна справа № 94: [Про письменника М. Руденка]** // Радянська Україна. – 1991. – 12 січ.

43. Донцов Д. **Націоналізм** // Вінниця: ДП «ДКФ»,

2006. – 236 с.

44. **Економічна енциклопедія.** [електронний ресурс] // Режим доступу до тексту: www.Studentbooks.com.ua.

45. Животко А. **Історія української преси: Навчальний посібник для студентів ф-тів ж-ки вищих закладів освіти.** Упоряд. М.Тимошик // К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.

46. **Закон України «Про податок на додану вартість»** // Відомості Верховної Ради України, – 1997. – № 21.

47. Залізняк Ю. **Морально-політична публіцистика Івана Дзюби: історичний аспект** // Вісник Львів. ун-ту. – Серія журналістика, 2007. – Вип.30, – С. 197 – 208.

48. Здоровега В. Й. **У майстерні публіциста: Проблеми теорії, психології, публіцистичної майстерності** // Львів: Вид-во Львів.ун-ту, 1969. – 179 с.

49. Здоровега В. **Іван Франко та українська публіцистика** // Дзеркало тижня. – 2006. – № 22 – 23 (червень).

50. Здоровега В. Й. **Теорія і методика журналістської творчості: Навчальний посібник** // Львів: ПАІС, 2000. – 180 с.

51. Злупко С. М. **Наукова спадщина С. А. Подолінського і розвиток екогенологічної науки у ХХ ст.** [електронний ресурс] Режим доступу до тексту: www.Liberty.ukma.kiev.ua.

52. Зелінська Н. В. **Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика ХІХ – початку ХХ ст.** (Автореф. дис. д-ра філол. наук 10.01.08 [Електронний ресурс] / Н. В. Зелінська. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики // К., 2004. – 36 с.

53. Іванов В. Ф. **Теоретико-методологічні ос-**

нови вивчення змісту масової комунікації. Монографія // К.: Київ. ун-т, 1996. – 203 с.

54. Іванова О. **Проблеми виховного потенціалу творчості Миколи Руденка** /Галактика слова Миколи Руденка. (До 85-річчя від дня народження) // Луганськ, 2008.

55. **Идти дальше путем перестройки. Доклад Генерального секретаря ЦК КПСС М. С. Горбачева «Политический отчет Центрального комитета КПСС XXVIII съезду КПСС и задачи партии»** // Правда. – 1990. – 3 июля.

56. Каминский П. П. **Публицистика В. Г. Распутина: мировоззрение и проблематика:** дисс. канд. филолог. наук // Томск, 2006. – 248 с. електронний ресурс / Режим доступу к тексту:

57. Карпенко В. **Преса і незалежність України: Практика медіа політики 1988 – 1998 рр.:** Навч. посібник // К., Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, Нора-Друк, 2003. – 356 с.

58. Квіт С. М. **Масові комунікації: Підручник** // К.:«Видавничий дім Києво-Могилянська академія», 2008. – 208 с.

59. Ким М. **Технология создания журналистского произведения** // СПб.: Пресс-Арт, 1994. – 360 с.

60. Кирилук В. **Формула добробуту Миколи Руденка:** [Про презентацію книги «Енергія прогресу»] //Літературна Україна. – 999. – 25 лют.

61. Кияк Б. **Управляти – значить передбачати** // Науковий світ. – 2001. – № 17 – 18.

62 Кипиани В. **Семьдесят пятая весна Миколы Руденко** [електронний ресурс] Режим доступу до тексту: www.kipianiorgplain.

63. Кипиани В. **Прозрение Миколы Руденко** // Киевские ведомости. – 2000. – 23 дек.

64. Кіпіані В. **Остання шабля Слова і Честі** // Україна молода. – 2004. – 3 квіт.
65. Коваленко Л. И. **Руденко Микола**. *Краткая литературная энциклопедия* // М.: Советская энциклопедия, 1971. – С. 413.
66. Ковалів Ю. І. **Абетка дисертанта: Методологічні принципи написання дисертації: Посібник**. Худож. оформл. Д. Мазуренка // К.: Твім інтер, 2009. – 460 с.
67. Коваль А. П. **Крилате слово** // К.: Рад. школа, 1983. – 222 с.
68. Коельо Пауло. **Алхимик**. Роман. Перев. с португ. // К.: «Софія», 2002. – 208 с.
69. Кононенко Т. **Краєзнавчий аспект роману М. Руденка «Орлова балка»** / Галактика слова Миколи Руденка (До 85-річчя від дня народження) // Луганськ, 2008. – С. 32 – 37.
70. Кравченко М. **Літературний вечір Миколи Руденка** // Трибуна студента, 1990. – 21 груд.
71. **Країни і народи світу**. Енциклопедичний довідник. Переклад з російської М. Жайворона // Житомир: Видавництво газети «Житомир», 2000. – 464 с.
72. **Крылатые фразы древних римлян**. - Сост. И. Смирнов, В. Левинский // М.: РИПОЛ КЛАССИК, 1999. – 704 с.
73. Лазарук М. Я. **Микола Вінграновський: степовий Сварог: Есе про незабутні мандри Україною з Миколою Вінграновським**. Худож. оформл. Є. Вдовиченко // Харків: Фоліо, 2009. – 185 с.
74. Левчук Л.Т. **Психоаналіз: історія, теорія, мистецька практика: Навч. посібник** // К.: Либідь, 2002. – 255 с.
75. **Ленин В. И.** ПСС, Т. 9.
76. Лизанчук В. **Україноцентризм** // Журналіст

України. – 2001. – № 3.

77. Лизанчук В. **Покликання журналістського сло-ва – випромінювати добро** // Журналіст України. – 2002. – № 1.

78. Лиша Р. **«Всесвіт став мені домом»** // Наша віра. – 2003. – № 2.

79. Лось Й. Д. **Публіцистика й тенденції розвитку світу (Львівська школа журналістики)** // Л.: ПАІС, 2008. – 373 с.

80. Луків М. **Молодий і повний сили** // Журналіст України. – 2002. – № 1.

81. Лупейко В. **Материк нездоланної духовності: [Про життя та творчість М.Д. Руденка]. В. Лупейко** // Освіта. – 1993. – 3 лют.

82. Малигін А. **Червона акула** // Вінниця.: А. Малигін, 1995. – 96 с.

83. Маланюк Є. Ф. **Невичерпальність: Поезії, статті: Для ст. шк. віку. Упоряд., передм. та прим. Л. В. Куценка; Худож. оформл. М. Пшінки. 2-ге вид.** // К.: Веселка, 2001. – 318 с.

84. Маланюк Є. **Книга спостережень** // К.: «Атака», 1995. – 236 с.

85. Малаш М. **Вітер в обличчя [Про М. Руденка]** // Україна. – 2001. – № 4. – С. 9 – 10.

86. Малахута М. **Остання шабля Миколи Руденка** // Луганская правда. – 1992. – 3 июля.

87. **Матеріали міжнародної наукової конференції «Фізична економія: методологія дослідження та глобальна місія України» у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана 9 – 10 квітня 2009 р.**

88. Мельниченко В. **Государство в роли энергопаразита** // День. – 1999. – 29 сент.

89. Менегетти А. **Психосоматика** /Пер. с ита-

льянского ННБФ «Онтопсихология» // М.: БФ «Онтопсихология», 2007. – 360 с.

90. Метельова Т. О., Волинцев Г. М. *Міфологічний простір і час у сучасній культурі*. [електронний ресурс]. Режим доступу до тексту: www.newscropoles.org.ua/study/conference/?thesis=3634.

91. Михайлин І. Л. *Історія української журналістики: Період становлення: від журналістики в Україні до української журналістики*. 3 - те вид., допов. і політш. // Харків: Прапор, 2004. – 320 с.

92. Михайлин І. *Журналістика як Всесвіт: Вибрані медіа дослідження* // Харків: Прапор, 2008. – 512 с.

93. Михайлюта О. *Іван Дзюба: Ми маємо в серці те, що не згорає* [Інтерв'ю]. Михайлюта О. *Ложка преси. Нариси, статті, інтерв'ю* // К.: Журналіст України, 2002. – 344 с.

94. Михайлюта О. *Ложка преси* // К.: Журналіст України, 2007. – 256 с.

95. Михайлюта О. О. *Ми не раби: Очіма публіциста* / Передм. С. С. Якименка // К.: Молодь, 1990. – 160 с.

96. Михайлюта О. *Ніхто не зглянувся – ні бог, ні сільрада* // Україна, 1988. – № 41.

97. Михайлюта О. *Володимир Різун: Болонський процес як шокуюча терапія* // Урядовий кур'єр. – 2007. – 14 лип.

98. Михайлюта О. *Вигнані і забуті* // Персонал Плюс, – 2008. – 21 – 27 лют.

99. Москаленко А. З. *Теорія журналістики* // К.: Експрес-об'ява, 1998. – 335 с.

100. Нагорний О. М. *Про семантику, ідеологію і Конституцію України новітньої ринкової доби* // Львів: «СПОЛОМ», 2009. – 128 с.

101. Некрасов В. *Слова «великие» и простые* // Искусство кино. – 1959. – № 5.

102. Нечиталюк М. Ф. **Публіцистика Івана Франка (1879 – 1886). Семінарії** // Л.: ЛДУ, 1972. – 242 с.

103. Нечиталюк М. **«Щоб діти наші вже були стихійними українцями»**. *Нові матеріали. До 150-річчя І. Франка* // Культура і життя. – 2006. – 22 лют.

104. Нечиталюк М. **Іскриста грань таланту** // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика, 2007. – Вип. 31 – С. 25 – 35.

105. Носовский Г. В., Фоменко А. Т. **Потерянные Евангелия: Новые сведения об Андронике-Христе** // М.: Астрель, 2008. – 704 с.

106. **О культе личности и его последствиях**. Доклад Н. С. Хрущева XX съезду Коммунистической партии Советского Союза 25 февраля 1956 г. // Известия ЦК КПСС. – 1989.

107. Овсієнко В. **Всеукраїнську оббрехав Голготу** // Київ, 1996. – № 2. – С. 8 – 9.

108. Олійник Т. **Микола Руденко знав, як врятувати людство** // Українська газета плюс. – 2008. – 17 – 23 квіт.

109. Олійник Б. **З позицій моральності**. *Передмова. Руденко М. – Енергія прогресу. Гносис і сучасність. Метафізична поема. Публіцистика. Поема* // К.: Журналіст України, 2008. – 716 с.

110. **Останнє слово Миколи Руденка на суді 1 липня 1977 року**. [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.storinka-m.kiev.ua.

111. Павличко С. Д. **Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія** // К.: Либідь, 1999. – 447 с.

112. Павличко С. Д. **Націоналізм, сексуальність, орієнталізм: Складний світ Агатангела Кримського** // К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи»,

2000. – 328 с.

113. *Пам'яті Миколи Руденка* // Дзеркало тижня. – 2004. – 10 – 16 квіт.

114. Пащенко В. *Життя – найважча на землі робота* [Про творчий та життєвий шлях письменника М. Руденка] // Літературна Україна. – 1993. – 8 лют.

115. Пинзеник В. *Українські вибрики ПДВ* // Дзеркало тижня. – 2003. – № 49.

116. *Письменники Радянської України. 1917 – 1987: Біобібліографічний довідник* / Уклад. В. К. Коваль, В. П. Павловська // К.: Рад. письменник, 1988. – 719 с.

117. Плачинда С. О. *Довженко: Життя і творчість* // К.: Рад. письм., 1964. – 320 с.

118. Погрібний А. Г. *Олесь Гончар: Нарис творчості* // К.: Дніпро, 1987. – 242 с.

119. Подолинний А. М. *Тільки б голос твоєї чути: Українська мова у ХХ сторіччі* // Вінниця: ТОВ «Консоль», 2009. – 350 с.

120. *Політологія: Підручник* / Ред. О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко // К.: ВЦ «Академія», 2003. – 528 с.

121. Полянський І. *Публіцистика вічності* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.mediaeco.franko.lviv.ua/zurkrut/h12/polipuble.htm.

122. *Помер відомий український правозахисник – Микола Руденко* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.kbpg.org.

123. Потятинник Б. *Media: ключі до розуміння. Серія: Медіа критика* // Львів.: ПАІС, 2004. – 312 с.

124. Правденко С. *І немає нічого таємного* // Журналіст України. – 2002. – № 2.

125. Прилюк Д. М. *Теорія і практика журналістської творчості. Проблеми майстерності* // К.: 1983. – 280 с.

126. **Про Валерія Марченка** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.maidan.org.ua/static/mai/1143491253.htm.

127. **Против**: Художньо-публіцистичний збірник // К.: Молодь, 1989.

128. Прохоров Е. П. **Введение в теорию журналистики**: Учебник // М.: Аспект Пресс, 2007. – 352 с.

129. Пуговиця М. **У межиріччі Збруча і Дністра** // Лісовий і мисливський журнал. – 2009. – № 6. – С. 2 – 5.

130. **Путешествия Пифагора, знаменитого самосского философа** // М., 1807. – 812 с.

131. Рендал Д. **Універсальний журналіст** (перекл. з англ. М. Марченка) // К.: ТОВ «Київська типографія», 2006. – 152 с.

132. Різун В. **Кажучи про свободу слова, ми робимо наголос на «свободі», а треба – на «слові»** // Журналіст України. – 2001. – № 2.

133. Різун В. В. **Про стан нашої науки та вимоги до написання дисертацій** // Наукові записки Інституту журналістики. – 2003. – Т.10 (січень-березень). – С. 7 – 13.

134. Різун В. В. **Теорія масової комунікації: Підручник для студентів галузі 0303 «журналістика та інформація»** // К.: ВЦ «Просвіта», 2008. – 260 с.

135. Різун В. **Основи журналістики у відповідях та заувагах** / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка // К., 2004. – 80 с.

136. Рубашкин А. **Прямая речь: О советской писательской публицистике**. Изд. второе, доп. // Л.: Сов. писатель, 1987. – 400 с.

137. **Руденко Микола Данилович** /біографія, електронний ресурс /Режим доступу до тексту: www.olexa.org.ua/ukr/peson/m_rudenko_ptint.htm.

138. Руденко М. Д. **Енергія прогресу. Гносис і сучасність. Метафізична поема. Публіцистика. Поема** // К.: Журналіст України, 2008. – 716 с.
139. Руденко М. **Найбільше диво – життя** // Київ – Едмонтон – Торонто: ТАКСОН, 1998. – 560 с.
140. Руденко М. **Прорив до волі** [Інтерв'ю] // Народна газета. – 1997. – № 42.
141. Руденко М. **Від охоронця Кремля до політв'язня** [Розмову вів С. Козак] // Літературна Україна. – 1992. – 30 квіт.
142. Руденко М. **Як я став націоналістом?** [Інтерв'ю взяв С. Рудик] // Вісті з України.
143. Руденко М. **До читачів журналу «Київ»** // Київ. – 1990. – № 11.
144. **Руденко Микола: «Не умею жить во лжи»** // Комсомольское знамя. – 1991. – 10 окт.
145. Руденко М. **Людський вимір: Спогади про генерала Григоренка П.** // Молодь України. – 1992. – 1 жовт.
146. Руденко М. **«Мене судили за рішенням Політбюро»** // Независимость. – 1993. – 13 січ.
147. Руденко М. **До 400-річчя повстання Наливайка: Історичний нарис** // Рада. – 1994. – 10 лист.
148. Руденко М. **В Україну повернувся назавжди** // Демократична Україна. – 1994. – 18 черв.
149. Руденко М. **Полум'я правдивого слова** [Спогади про Б. Чичибабіна] // Літературна Україна. – 1998. – 15 січ.
150. Руденко М. **Слово проти сили** // Урядовий кур'єр. – 1998. – 22 серп.
151. Руденко М. **Ніхто не застрелився, як Фадеев** // Київські відомості. – 2000. – 8 верес.
152. Руденко М. **Політв'язні: фрагменти спогадів** // Бахмутський шлях. – 2001. – № 1 – 2.

153. Руденко М. **Що мав зробити – все зробив:** роздуми: *Поезії останніх років* // Бахмутський шлях. – 2002. – № 1. – 2.

154. **Рукописи не горять... А гени?** Джордано Бруно [електронний ресурс] Режим доступу до тексту: www.shkolazhizni.ru/

155. Романенко С. **Усвідомлення кризи** // Селянська правда. – 2009. – 13 – 16 трав.

156. Сент-Екзюпері А. **Планета людей.** Переклад з французької // К.: Молодь, 1980. – 120 с.

157. Сверстюк Є. **Блудні сини України** // К., 1993. – 256 с. (Українське відродження: історія і сучасність) Б-ка журналу «Пам'ятки України»; Кн. 13. Сер. 1. Вип. 1 – 2).

158. Свідзинський А. **Виклики XXI століття: бути чи не бути людству?** [електронний ресурс] /Режим доступу до тексту: www.dsl.sf.ukrtel.net/biblio/index.

159. Сенченко М. **Четверта світова війна** // Дніпро.-2006. – № 1 – 2.

160. Слабошпицький М. **Таке довге повернення** // Літературна Україна. – 1990. – 20 груд.

161. Слабошпицький М. **Та є ще бог... і є ще Україна** // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 12. – С. 68 – 74.

162. **Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних сполучень** / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. // К.: Довіра, 2000. – 1018 сл.

163. **Словник літературознавчих термінів** / уклад. Лесин В. М., Пулинець О. С. // К.: Радянська школа, 1971. – 488 с.

164. Смолич Ю. **Мої сучасники: Літературно-портретні нариси** / Упоряд. О. Г. Смолич // К.: Рад.письменник, 1978. – 376 с.

165. Сосюра В. М. **Третя Рота: Роман / Упоряд. тексту, авт. післямови та допов. приміт. С. Гальченка** // К.: Укр. письменник, 1997. – 351 с. 9.

166. Супрун Л. В. **Дискурсивні категорії публіцистики Сергія Єфремова** // Вінниця: Глобус-Прес, 2007. – 62 с.

167. Талалай Л. **Пером із ангельського крила [Про творчий і життєвий шлях М. Руденка]** // Київ. – 2002. – № 3. – С. 13.

168. Талалай Л. **Муза Миколи Руденка** // Березіль. – 2003. – № 7 – 8.

169. Тертичный А. А. **Аналитическая журналистика: познавательно- психологический подход** // М.: Гендольф, 1998. – 256 с.

170. Толстой Л. Н. **Не могу молчать** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.radzinskirudoclabbnetogumolchat.

171. Трачук Т. **Журналістикознавство: погляд львівських дослідників** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk_26/Statti_trachbuk.htm.

172. Требус О. Л. **Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст. Дис. канд. філолог. наук.10.01.08.**

173. Трегобчук В. **Концепція сталого розвитку для України** // Вісник НАН України. – 2002. – № 2.

174. Турченко Ф. Г. **Запоріжжя на шляху до себе... (Минуле і сучасність в документах та свідченнях учасників подій)** // Запоріжжя: Просвіта, 2009. – 368 с.

175. Тютюнник Г. М. **Облога: Вибр. твори / Передм., упорядкув. та прим. В. Дончика. 2-ге вид.** // К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 832 с.

176. **Український правозахисний рух. Доку-**

менти і матеріали Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінських Угод. Передм. Андрія Зваруна. Упорядкув. Осипа Зінкевича // Українське видавництво «Смолоскип» ім. В. Симоненка. – Торонто-Балтимор, 1978. – С. – 265 – 297.

177. **Україна, 1945 – 1985: нова політична нація** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.history.franko.lviv.ua/gryc.-rbtm.

178. **Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга друга / Упоряд. Василь Яременко (Україна), Євген Федоренко (США) // К.: РОСЬ, 1994. – 720 с.**

179. **Українська періодика: Історія і сучасність: Доп. та повідомл. VIII Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 24 – 26 жовт. 2003 р. / НАН України. ЛБН ім. В. Стефаника, НДЦ періодики; За ред. М. М. Романюка // Львів, 2003. – 988 с.**

180. Цвик В. Л. **Введение в журналистику: Учебное пособие // МНЭПУ, 2000. – 252 с.**

181. Цьолух С. **Літо Господнє: Власний погляд на Біблійну історію // Вінниця: «Континент-ПРИМ», 2001. – 336 с.**

182. Черненко С. **Бог звертається до людей через вісників... [Бесіда з письменником М. Руденком] // Зустріч. – 1993. – № 9 (берез.).**

183. Чичибабин Б. **Два стихотворення Миколе Руденко (после неправедного суда над ним) // Донбасс. – 1991. – № 1. – С. 4 – 6.**

184. Шевченко Т. Г. **Кобзар // К.: Преса України, 1992. – 520 с. – С. 442.**

185. Шевчук В. **Відкрити Миколу Руденка – економіста** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.experts.in.ua.

186. Шевчук В. **Глобальна місія світового українства: Всесвітній панукраїнський проект** // К.: Вирій, 2006. – 32 с.
187. Шевчук В. **Фундатор Національної школи фізичної економії** [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.kmi.gov.ua/control/public/article?ort-id=21619305.
188. Шевчук В. **Фізична економія Миколи Руденка: [Роздуми над книгою «Енергія прогресу»]** // Урядовий кур'єр. – 1999. – 6 лист.
189. Шевчук В. **Новітня парадигма світобудови** // Сучасність. – 2003. – № 5.
190. Шилов Ю. **Святині. Роман-есея з двох повістей** // АТ «Миронівська друкарня», 2001. – 324 с.
191. Шкляр В. **Мас-медіа і виклики нового століття** // К.: Грамота, 2003. – 48 с.
192. Шкляр В. **Публіцистика і політика** // К.: Либідь, 2001. – 42 с.
193. Шкляр В. **Публіцистика и художественная литература: продуктивно-творческая интерпретация.** / Дисс. докт. філолог. наук: 10.01.10. Журналістика // Київ. ун-т. – К., 1989. – 343 с.
194. Шолохов М. А. **Собрание соч.**, т. 8 // М.: Молодая гвардия, 1959. – 334 с.
195. Щелкунова Е. С. **Публицистический текст в системе массовой коммуникации: Учебное пособие** // Воронеж: ВГУ, 2004. – 194 с.
196. Щербак Ю. **Фатальний трикутник в геометрії XXI століття: чому Україна повинна бути членом НАТО** // День. – 2010. – 22 січ.
197. Щириця П. **Шляхи і роздоріжжя Миколи Руденка: [Про 80-річний ювілей поета-дисидента і філософа]** // Україна. – 2000. – 26 груд.
198. **Дж. Стигліц** [електронний ресурс] / Режим

доступу до тексту: www.zaxid.net/blogentry/47532.

199. *Синергетика* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.galactic.org.ua/SLOVARI/Sinergetik.htm.

200. *Джордано Бруно* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.valooo.Livejournal.com.

201. *Джордано Бруно* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.sasaaa2004.narod.ru.

202. *Джордано Бруно* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.renaissance.rcbgi.spb.ru.

203 *Інновації в Україні* [електронний ресурс] / режим доступу до тексту: www.imo.kture.kbarkov.ua.

204. *Рух магнітного полюса землі* [електронний ресурс] / Режим доступу до тексту: www.science-review.org/news.php?nid=300.

ДОДАТКИ**ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ****Преамбула**

Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їхніх прав є основою свободи, справедливості та загального миру; і беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей;

- ♦ беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення;

- ♦ беручи до уваги, що необхідно сприяти розвитковій дружніх відносин між народами;

- ♦ беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рівноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі;

- ♦ беручи до уваги, що держави-члени зобов'язались сприяти у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй загальній повазі і додержанню прав людини і основних свобод;

- ♦ беручи до уваги, що загальне розуміння характеру цих прав і свобод має величезне значення для повного виконання цього зобов'язання

Генеральна Асамблея проголошує цю Загальну декларацію прав людини

як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального і ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав-членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їхньою юрисдикцією.

Стаття 1

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у ставленні один до одного в дусі братерства.

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища.

Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядованою або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 3

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5

Ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Стаття 6

Кожна людина, де вона не перебувала б, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 7

Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їхній захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

Стаття 8

Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 9

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

Стаття 10

Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі по-

вної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.

Стаття 11

1. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинною доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту.

2. Ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також накладатись покарання тяжче від того, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину.

Стаття 12

Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Стаття 13

1. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.

2. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну.

Стаття 14

Кожна людина має право шукати притулку від пе-

реслідувань в інших країнах і користуватися цим при-
тулком.

Це право не може бути використане в разі пере-
слідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні не-
політичного злочину, або діяння, що суперечить цілям
і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 15

1. Кожна людина має право на громадянство.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений
громадянства або права змінити своє громадянство.

Стаття 16

1. Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають
право без будь-яких обмежень за ознакою раси, націо-
нальності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю.
Вони користуються однаковими правами щодо одру-
ження під час шлюбу та під час його розірвання.

2. Шлюб може укладатися тільки при вільній і по-
вній згоді сторін, що одружуються.

3. Сім'я є природним і основним осередком су-
спільства і має право на захист суспільства та держави.

Стаття 17

1. Кожна людина має право володіти майном як
одноособово, так і разом з іншими.

2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений
свого майна.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, со-
вісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою
релігію або переконання і свободу сповідувати свою ре-
лігію або переконання як одноособово, так і разом з ін-
шими, прилюдним або приватним порядком в ученні,

богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.
2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.

Стаття 21

1. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.
2. Кожна людина має право рівного доступу до державної служби в своїй країні.
3. Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні провадитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування.

Стаття 22

Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за

допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

Стаття 23

1. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття.

2. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю.

3. Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення.

4. Кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

Стаття 24

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 25

1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

2. Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Усі діти, народжені у шлюбі

або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом.

Стаття 26

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинна бути загальнодоступною, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.

2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру.

3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

Стаття 27

1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.

2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є.

Стаття 28

Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені.

Стаття 29

1. Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи.

2. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

3. Здійснення цих прав і свобод ні в якому разі не повинно суперечити цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 30

Ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації.

Генеральна Асамблея ООН 10 грудня 1948 року прийняла і проголосила Загальну декларацію прав людини.

(Док. ООН/PES/217 А)

ЛИСТ М. С. ХРУЩОВУ

Дорогий Микито Сергійовичу!

Вас не п'янить почуття влади, як воно здатне п'янити інших. Ви йдете до людей із відкритою душею. Жоден державний діяч світу, крім Ілліча, не наслідуював розмовляти з народом так відверто, як це робите Ви. І за це Вас глибоко полюбив народ. Ось чому Вам хочеться сказати те, чого не скажеш іншому.

Мені сорок років, але мій партійний стаж разом із кандидатським – понад двадцять. Мене прийняли до партії вісімнадцятилітнім юнаком на шахті «Сутоган», де колись загинув мій батько. З моїх ровесників мало залишилося в живих: я належу до тих, на чю долю випали перші удари гітлерівців.

Мої ровесники, які полягли на кордоні в червні сорок першого, – загинуло в ті дні далеко більше, ніж залишилося жити, – ні про що не можуть говорити. За них повинні сказати ми, живі. І коли я буду в чомусь не правий, якщо Ви не з усім зумієте зі мною погодитись, то, сподіваюся, зрозумієте, що слова мої йдуть від душі, від мого життєвого досвіду і від щирого бажання чесно глянути правді в очі. Адже Ви – шахтар і ровесник мого батька, який загинув у шахті. Це дає мені право розмовляти з Вами так, як я розмовляв би з ним, коли б він міг вийти з підземних глибин задля цієї розмови з сином.

Наперед прошу вибачити за те, що лист мій буде багатослівним. Однак я збираюся говорити про такі речі, про які кількома словами сказати не можна.

Я збираюся говорити про деякі наслідки культури особи в системі керівництва державою.

Минули століття, доки люди винайшли колесо. Минули ще століття, доки люди зрозуміли, що треба зменшити тертя між віссю та колесом, – і почали зма-

щувати вісь. Потім іще віки й віки, – і, нарешті, на вісь насаджено підшипника. Тепер колесо прогресу так скажено закрутилося, що звичкам людським важко за ним угнатися.

Я заговорив про колесо тому, що відкриття це було началом начал.

А коли порівняти з механікою науку про розвиток суспільства, то колесом у ній можна назвати соціалізм. Він також є началом усіх начал. До появи соціалізму історія посувалася повільно, як важкі сани по кам'янистому бездоріжжю у відрізаний від цивілізації гірській ущелині, де люди все ще не знають про Існування колеса. Але було б ідеалізмом уважати, що всередині цього колеса, яке воістину є колесом історії, цілковито відсутнє тертя. Це рівнозначно тому, що на звичайному возові мчати зі швидкістю автомобіля, забувши про різницю в конструкції колеса. Катастрофа в цьому випадку неминуха.

Так, колесо потребує мастила й підшипників, Інакше нам не уникнути руйнівного тертя. У нас немає не лише століть, щоб досягнути цю істину, – ми не маємо права витратити на це навіть десять років.

Чому я вважаю нашу державну машину непридатною для виконання тих завдань, які ходом історії поставлені перед соціалістичним суспільством?

Перш за все тому, що гвинтик за гвинтиком її сконструював своїми руками Сталін задля зміцнення необмеженої влади, задля насадження культу своєї особи. А ми, розвінчавши культ його особи й заявивши нащадкам, що таке ніколи не повториться, залишили цю машину майже в недоторканому вигляді. Ми намагаємося замінити в ній тільки окремі гвинтики й коліщатка. У нас забракло рішучості довести справу до кінця, розібрати її до основ і створити нову, здатну діяти безвідмовно в нових історичних умовах. І ось сталося

так, що мертвий тепер хапає за ноги живих...

Тільки цим, на мій погляд, і можна пояснити гіркі події, з якими знову довелося зіткнутися нашому суспільству за останні два роки.

Адже після вересневого Пленуму справді почалося велике піднесення сільського господарства. Скільки було радості, скільки надій! І як важко було відроджувати згаслу надію колгоспників! І все ж таки віра відроджена. І треба сказати, що головним чином відроджена завдяки Вашій невагомій енергії. Я мало знаю на Україні районів, де б Ви впродовж 1954 – 1958 рр. не були особисто. Це була титанічна праця. Ви справді зуміли зрушити гори.

Однак протягом двох останніх років Вам довелося заходитися коло інших гір – Ви об'їздили весь світ, аби поліпшити міжнародне становище. І весь світ дивувався Вашій енергії. Людяністю своєю Ви роззброювали навіть ворогів. Тим часом державна машина, яка дісталася Вам у спадок од Сталіна (говорю не стільки про людей, скільки про конструкцію), за рік зруйнувала те, що з такими величезними зусиллями Ви й народ утверджували протягом шести напружених років! О, тепер куди важче відродити втрачену віру! Тепер задля цього потрібні докорінні перетворення. Такі, щоб народ повірив: ні, це ніколи не повториться! Не зможе повторитися, бо в корені зліквідовано причини, що породили нечуване озоамілювання, яке заповонило багато районів й областей найбільшої в світі держави.

А колись таке озоамілювання при зводило до того, що гинули не корови, а люди. Сотні тисяч і мільйони людей. Ви добре пам'ятаєте сорок перший рік, і Вам краще, ніж будь-кому іншому, відомо, що причини були ті ж самі. Які ж ці причини? Але спершу треба відновити в пам'яті, яким чином Сталін створював свою державну машину.

Відомо, що за життя Леніна й до середини тридцятих років верховною владою в нашій країні були з'їзди Рад. Вибори були складними та багатоступеневими, однак народ не позбавлений був можливості підняти зі своїх глибин і висунути на з'їзд достойного виразника своїх дум і сподівань. За всієї своєї складності й громіздкості це, без сумніву, була диктатура більшості над меншістю, диктатура трудящих. І коли б життя Леніна не обірвалося так трагічно, він скоро, очевидно, зрозумів би недосконалість цієї виборної системи й запропонував нову, щоб іще більше розквувати ініціативу народних мас в управлінні своєю державою. І, звичайно, нова система виборів була б іще демократичнішою.

Але Сталін, як відомо, пішов іншим шляхом. Його обтяжувала навіть ця система виборів, – вона заважала йому відчувати всю повноту й незаперечність особистої влади. Він сам прагнув призначати бажаних йому осіб, а задля цього потрібно було взагалі скасувати вибори.

І це йому вдалося. Він провів докорінну реформу виборчої системи, зважившись на це лише тоді, коли були усунуті з дороги найстійкіші й далекоглядніші ленінці. Тепер кожна з кандидатур цілковито потрапляла під контроль Сталіна, і досить було тільки його волі, щоб той чи інший діяч не був обраний депутатом Верховної Ради. А щоб уберегти себе від можливих випадковостей, він почав проводити вибори гақ, як ніколи й ніде не проводили: до виборчого бюлетеня вписувалася одна-єдина кандидатура. З-поміж кого ж вибирати, коли твоєму виборові пропонується лише один кандидат? Пояснювалося це тим, що в нас, мовляв, однопартійна система. Але хіба в нашій партії всі люди однакові й усі без винятку мають однакові здібності до управління державою? Звичайно, ці, робилося з єдиною метою: обирати – не обираючи. Задовольнятися тим, що дають...

Так з допомогою недостойних підтасовок узаконено в нашій країні диктатуру меншості над більшістю, а над цією меншістю – особисту диктатуру Сталіна. Було би брехнею стверджувати, що тепер верховний орган влади поспіль складався з людей недостойних. Ні, люди в ньому, як і раніше, в більшості своїй достойні громадяни нашої країни. Однак долі цих людей були тепер не в руках народу, а в руках Сталіна, а їхня особиста воля була повністю паралізована. Вони стали безмовними виконавцями його єдиноособових повелінь. І ось весь народ, – од рядового виборця до депутата парламенту, – виявився затиснутим у жорсткий кулак могутнього володаря. Влада будь-якого імператора здається ілюзорною порівняно з його неосяжною владою. Такий порядок не можа назвати радянським: адже «радянський», якщо подивитися в корінь життя й корінь слова, – поняття не географічне, а громадянське, і походить од слова «радитись». І не тільки радитись між собою, а перш за все з народом. А Сталін ні з ким радитись не бажав, тим більше з мільйонами простих людей, яких він уважав лише гвинтиками власної могутності. У всьому цьому дуже швидко розібралися ті, що пишно-мовно назі вали себе «слугами народу», а самі турбувалися тільки про свою кар'єру й особистий добробут. Вони зрозуміли, що тепер слід частіше поглядати не вниз, де живуть і трудяться прості люди, а вгору, бо очікувати благодаті можна лише звідти.

Так поставлено з ніг на голову всю систему управління нашою державою всупереч ленінському вченню, всупереч інтересам народу. Що стосується партійного життя, то тут статут партії був зім'ятий, а права комуністів потоптані без будь-яких особливих рішень – це зроблено перенесенням тієї ж таки нехитрої механіки на вибори партійних органів. Навіть у низових парторганізаціях не було справжніх виборів: представ-

ник райкому завжди намагався накинати комуністам свою волю. Бажаючи забезпечити безпомилковість успіху, він домагався того, щоб у списку для голосування стояло рівно стільки прізвищ, скільки треба обрати до парткому. Які тут вибори? Голосування після цього було справою суто механічною, а роль комуністів, їхня власна воля зводилася до нуля.

Але якщо в низових парторганізаціях іноді вдавалося виграти цей «бій», то на районних і обласних партконференціях – ніколи! Керівники району чи області приходили сюди із задалегідь виготовленими в друкарні списками. У цих списках було рівно стільки кандидатур, скільки повинно бути обрано, – і ні на одну людину більше!

На словах це робилося в ім'я якихось високих політичних цілей, а на ділі тільки задля того, щоб комуністи не прокатили на вороних якого-небудь діяча, який не мав їхнього довір'я, але чомусь дуже припав до душі комусь із тих, що нагорі. І хоча це суперечило букві й духові статуту і самому призначенню нашої партії, такий порядок виборів існував, – і, на жаль, існує! – як щось само собою зрозуміле. Чи не це зробило нашу партію беззбройною і проти диктаторської сваволі Сталіна, і проти кривавих інтриг Берії, і проти сотень бюрократів із наскрізь прогнилим нутром, які тримаються в своїх кріслах тільки завдяки надзвичайному вмінню пускати в очі демагогічний пил? І хоча це здається протиприродним, однак у нас з'явилася й сформувалася та людина, яка своєю довічною професією вважає володіння владою. Це діячі, які раз і назавжди увійшли до номенклатурного кола. Їх можна перекидати з місця на місце, але позбавити влади чомусь не можна.

А прагнення влади – найзгубніша, найнебезпечніша людська пристрасть.

Це вона споконвіку ввергала людей у кровопролитні війни. Це вона розділила людей на багатих і бідних. Адже справді, щоб смачно їсти й пити, щоб гарно одягатися й жити в людських умовах, не потрібні мільярди доларів. Але щоб владарювати над собою подібними – і мільярдів мало!..

*Мне кажется, что власть и почести, –
Вода соленая морская:
Чем больше пьешь, тем больше хочется,
А жажда все не отпускает.*

М. Асеев

Яке ж право маємо ми захочувати цю найганебнішу з пристрастей людських у нашому соціалістичному суспільстві? Адже якраз проти неї була спрямована соціалістична революція. Я переконаний, що наші пленуми, якщо їх навіть називати іст ричними, можуть тільки підбадьорювати сільське господарство, як рятивні уколи лікаря підбадьорюють хворий організм. Ваш приїзд, Микито Сергійовичу, в той чи інший район також виконує тільки функції лікування. На жаль, дія будь-яких підбадьорливих уколів швидко кінчається. І якщо не відбудеться докорінної перебудови державної машини - машина ця працюватиме з величезним тертям, яке дедалі зростатиме. А тертя, як відомо, не може сприяти зміцненню. Воно діє тільки руйнівню. Такі закони механіки взагалі й механіки суспільного життя зокрема. Всі наші невдачі ми намагаємося пояснити тим, що в нас є погані керівники. Але є, мовляв, і хороші. І ось, коли хороші витіснять поганих – настане загальне благоденство. Але цього можна очікувати цілу вічність. Адже люди в своїй психологічній структурі не так швидко змінюються, як нам того хотілося б. Ще за часів Шекспіра люди ділилися на хороших і поганих, на

гтойдворних улесників і самовідданих шукачів правди. Хіба в цьому суть? Потрібна така система управління, яка не давала б можливості поганим людським якостям впливати на поверхню громадського життя та впливати на хід подій. Потрібно, щоб стояли непереборні бар'єри на шляху розвитку людських вад. Адже в цьому й полягає зміст існування Радянської влади. Адже це вона вперше в історії людства поставила такі бар'єри, забравши владу з рук керівних одиниць і віддавши її в розпорядження мільйонів. Сталіну вдалося зліквідувати ці бар'єри й захопити владу в свої руки. І зроблено це ціною життя багатьох тисяч ленінців.

Що можна сказати про комуніста, який боїться поставити своє ім'я поряд з іменами інших у виборчих списках? Він вимагає для себе персонального бюлетеня, як вимагають персональної машини. Але навіть Рокфеллер, у якого дуже багато персонального, не думався до цього. А такий комуніст не вважає для себе цю вимогу ганебною. Він, бачте, не бажає ризикувати, не бажає розлучатися з владою. Вона для нього надто дорога. А народ чомусь повинен потурати йому й жертвувати правами, завойованими кров'ю найкращих своїх синів.

Я переконаний, що така система виборів була створена тільки на догоду Сталінові. І в цьому – саме в цьому – як ні в чому іншому, найповніше виявилось його презирливе ставлення до прав народів. Хіба міг він погодитися з тим, що поряд із його іменем у виборчому бюлетені з'явиться ще двоє-троє імен членів партії або безпартійних? Звичайно, ні! І це ще одне свідчення того, що Сталін боявся народу.

А заради того, щоб Сталінові не довелося ризикувати втратою особистої влади, точно таке ж саме право надано й тим людям, які виконували роль маховиків і приводів у створеній ним машині. Тепер вони могли

втратити владу лише тоді, коли цього побажає сам Ста-лін. А гвинтики повинні були мовчки все це скріплювати. Скріплювати мовчазною демонстрацією своєї лояльності, бо нічим іншим наші вибори не були і поки що не є.

Все це до такої міри збгорократизувало наше життя, що трудова людина, заради якої й була створена соціалістична держава, виявилася майже беззахисною перед чиновниками, які зуміли пов'язати себе круговою порукою, незважаючи на постійні інтриги, що процвітають між ними. Як боявся цього Ленін! Ще 1919 року він розгледів головну загрозу Радянській владі: «Нашим ворогом є тепер не стільки капіталіст і поміщик – нашим ворогом є спекулянти та бюрократи». Сотні сто-рінок присвятив Володимир Ілліч розвінчанню цього найголовнішого ворога нашого суспільства.

Навіть у ті часи, які здаються нам тепер найдемократичнішими в житті радянського суспільства, – в часи, коли народні маси воістину самі вирішували свою долю, – Ленін вважав, що демократизм у нас недостатній, що вже підняла голову «радбюрократія», тобто людина, яка бореться за владу. З обуренням Ленін писав: «...У нас відбулося відродження бюрократизму... Зрозуміла річ, що бюрократизм, який відродився в радянських установах, не міг не вчинити розтлінного впливу й серед партійних організацій, позаяк верхівки партії є верхівками радянського апарату... Очевидно й природно, що в партійних організаціях і виявлені всі ознаки цього зла».

Що сказав би Ленін, коли б міг знати, яку систему виборів накинули ми народові і як цей бюрократ, що тоді тільки вилазив із ячної шкаралупи, з часом домігся й незмінюваності та повної незалежності від народної волі, і навіть поставив під свій кастовобюрократичний контроль усе народне життя!

Чи сподобалася б Ленінові така форма управління Радянською державою?..

Я не збираюся підказувати Вам, як мають бути організовані вибори органів вищої влади. Для мене зрозуміло, що було б легковажним ставити це питання в залежність від якихось випадковостей.

Але чому ж тоді не повернутися до ленінських форм народовладдя? Адже вони давали до рук народу непогану зброю для боротьби з бюрократами. Потрібно лише зробити голосування таємним, а списки не урізувати, як це робиться тепер повсюдно. Треба, щоб у виборчих списках було набагато більше кандидатів, ніж має бути обрано. Тоді народ матиме можливість вибору. А отже, й вибори існуватимуть не на словах, а на ділі.

Я не можу уявити, що, припустімо, величезний робітничий колектив заводу імені Ліхачова за такої системи виборів міг би забалотувати видатного державного діяча, якого любить народ, а замість нього обрати менш достойного. Це може статися лише в тому разі, коли діяч був дутою величиною. Знизу завжди видніше, аніж згори. Тоді так йому й треба. На його місце знайдеться інший, який далеко повніше забезпечить потреби народу. Незамінних людей немає. А хто боїться народного сита, яке вміє відсіяти всіляки пил і очистити від нього алмази, той боїться народу. Той – не ленінець!..

Безумовно, можуть бути розроблені й набагато гнучкіші форми народної демократії. Потрібно тільки взятися за це й жити тими турботами, якими жив Ленін. Але так чи інакше, а система виборів, яка існує нині, жодною мірою не може задовольнити потребу народу постійно впливати на хід суспільного життя в країні. За цієї системи народ від керівництва державою усунений. Держава віддана в повне розпорядження чиновників, які ніким не обираються й мають усю повноту влади.

І про це страшно подумати, але за такої системи

управління не виключен навіть державні перевороти. Владолюбці ще не перевелися. І тоді влада може опинитися в руках таких людей, як Берія. Припустімо, тепер таких немає. Але де в нас гарантія, що вони не можуть з'явитися завтра? Адже система ця розрахована лише на добрі якості керівників. А хіба можна долю сотені мільйонів людей, долю першої в світі соціалістичної держави тримати буквально на чесному слові? Хіба всі наші керівники наділені добрими рисами?.

Ви дуже широко намагаєтесь уберегти від сваволі корів, аби поліпшити життя трудового народу. А я вважаю, що спершу треба забезпечити від сваволі людей, а люди вже самі подбають про те, аби коровам жилося незле.

А Ви, Микито Сергійовичу, хочете нагодувати людей молоком і м'ясом і для цього намагаєтесь зберегти якомога більше корів. Але як їх можна зберегти, коли за чинної системи управління державою навіть чесних людей не можна захистити від сваволі?

Найкращі Ваші думки, найпотаємніші бажання обертаються проти Вас, проти партії та народу.

Ось Ви, наприклад, спираючись на ленінське вчення, дуже часто говорите про необхідність децентралізації влади. Здавалося б, це повинно привести до демократизації країни. Але що виходить насправді? В руках таких людей, як Вольтовський*, виявилось тепер далеко більше безконтрольної влади, ніж це було навіть за Сталіна. Не знаю, що виграв наш народ од боротьби з кульгом особи, а вони напевно виграли! Їм тепер набагато привільніше. Те, про що вони тоді й подумати боялися, тепер можна: адже вони – влада на місцях!

*Калишній секретар Черкаського обкому компартії (прим. автора).

Дорогий Микито Сергійовичу!

У Вас, у народу й партії немає іншого шляху: бюрократичну машину, що її Сталін створив задля зміцнення власного абсолютизму, треба замінити народними формами управління, як це заповідав Ленін. Не можна говорити про відновлення ленінських форм життя в країні і водночас користуватися всім арсеналом сталінських методів управління – і лжевиборами, які практично призвели до диктатури-бюрократичної меншості над всенародною більшістю, і панівним становищем органів партії стосовно органів радянської влади.

Комуніст не потребує владарювання, його сила не в насолоді владою над співгромадянами. Якщо таке трапляється, то це його ганьба. Сила його в умінні переконувати людей незаперечною логікою думки й вести їх за собою. А наші партійні працівники давно про це забули. Вони навчилися по-панськи командувати, погрозливо диктувати. Сталося це тому, що в сталінський період партійні органи піднеслися адміністративно над органами Радянської влади. Це також було порушенням ленінських норм життя. Партія сильна тим, що вростає в народні глибини, стає живою душею народу, веде народ силою переконання й особистим прикладом своїх членів. А свої адміністративні функції щодо управління державою партія здійснює через Ради. Ленін казав: «Уся робота партії йде через Ради, які об'єднують трудящі маси без різниці професій». При цьому він мав на увазі керівну роль партії в Радах так, як мається на увазі керівна роль духовного, інтелектуального начала в людині – тобто зсередини, силою думки, а не за допомогою адміністративного тиску ззовні.

Я зовсім не обстоюю того, щоб виконком, сформований у кабінеті вищої посадової особи, а не обраний народом, одержав такі ж самі повноваження, як за Леніна. Від цього мало користі: це була би бюрокра-

тична, а не народна форма влади.

Майже все у нас робиться тепер через партійні органи – і вирощується худоба, і винищується, і піднімаються колгоспи, і знову опускаються у вир відсталості. Радянські органи одержали роль пристібних при органах партійних. Навіть коли голові колгоспу треба роздобути кілька тонн цементу, він іде не до райвиконкому, а до райкому партії.

Таке становище збіднює духовну, політичну сутність нашої партії.

Командувати, адмініструвати завжди набагато легше, ніж переконувати? А коли в твоїх руках влада, дуже важко втриматися від спокуси повелівати. Переконувати людей дуже клопітно. Для цього потрібен особливий талант – сила логіки, велика проникливість і вміння заглянути в глибин людської душі.

Сучасному секретареві райкому ніколи перейматися подібною «мере-хлюндією». На його шиї висить усе – кожний пуд зерна і кожна корова. Невмолима течія підхопила його й понесла, не даючи змоги ні на чому зосередитись. Йому навіть ніколи подивитися на зірки, що в наш час особливо рекомендується. І вже поготів він не може, як колись робив безпартійний Скворода, піти пішки від села до села, від хати до хати, щоб набратися мудрості в народу. Йому не до високих матерій! Тут хоча б худобу вберегти від падіння...

І секретар райкому більше, ніж будь-хто в районі, навчився командувати. Сказав – відрізав. Крапка! Не згоден – покладає партквиток!..

Відповідно почали підбирати й кадри партійних працівників – не за вмінням переконувати людей, а за вмінням «витискувати» план. А це, звичайно, зовсім інше уміння.

Водночас у партійні органи на місцях проникли формалізм у методах пропаганди, вузьколобий практи-

цизм, шаблонність слова та шаблонність думки. Партнавчання розуміється як зазубрювання абеткових істин. Нерідко керують ним другорядні й малограмотні люди, у яких стільки ж саме у голові, скільки риби в сучасних ріках. Всю мудрість марксизму подак як ефрейтор солдатам – статут караульної служби.

У нас іще не розроблені, як належить, принципи співробітнш взаємозв'язку між органами партії й органами Радянської влади секретар райкому, у виборах якого безпартійна маса не брала ніякої у навіть умовної, як партійці, – вважає свої функції та права абсо неосязними. На цьому ґрунті й народжується сваволя.

Я про це згадав тільки тому, що ніхто нині так не ігнорує прі колгоспної демократії, як ті органи, які повинні її всіма силами розві захищати від усіляких зазіхань – тобто органи партійні, райкоми й наведу ще один приклад, аби не бути голослівним.

У колгоспі «Україна» Васильківського району на Київщині працює головою Григорій Іларіонович Марченко, в минулому інженер-залізник. Він зумів швидко підняти занепале господарство, й колгоспники його полюбили. Але він тут дев'ятнадцятий голова колгоспу після війни! Вісімнадцять попередніх теж привозив секретар райкому і змушував колгоспників голосувати за них! Тривало це впродовж десяти років. Я глибоко певен, що якби колгоспники мали право самі, без тиску з боку райкому, доброю волею вибирати для себе голову, серед них знайшлася б людина років на десять раніше. І тоді сотням колгоспних сімей не довелося б задовольнятися пустопорожніми трудоднями, на які важко прогодувати навіть курку. Але якщо припустити, що спочатку вони помилилися б і вибрали для себе поганого голову, то ясно, що швидко самі це усвідомили б і виправили власну помилку. Їм для цього не потрібно було б дві п'ятерічки, як це потрібно було райкомові.

У нас чомусь уважають, що в райкомах сидять якісь надлюди, які прозірливіші від самого Бога, і тому їх варто наділяти над повноваженнями. Оці надповноваження й призвели до того, що сотні дітей не пізнали радості дитинства, а сотні матерів передчасно постаріли від тяжкої праці й нужди.

Але хіба це поодинокий випадок? Хіба у Ваших промовах не знайти таких фактів? Якщо простежити, коли ще простий трудівн таким залежним од державної машини, як протягом останніх тридцяти то думка приведе нас у дуже віддалені й похмурі часи.

Я не хочу захаращувати цей лист прикладами. У мене їх десятки, у Вас – тисячі. І потрібно, щоб кількість, нарешті, перейшла в якість, бо приклади ведуть до невблаганного висновку: доки влада перебуватиме в бюрократичної машини сталінського зразка, а не в народного самоуправління, як про це мріяв Ілліч, – в країні нічого не зміниться. Звичайно, у нас буде більше сталі й, можливо, більше корів. Але людина, як і раніше, залишиться беззахисною перед сваволею бездушних і всюдисущих бюрократів, – нашого ворога номер один. Знімете одних – підростуть інші.

Було би брехнею стверджувати, що всі партійні працівники – запеклі бюрократи. Більшість із них – це чесні й порядні люди, які бажають добра й процвітання нашому народові. Але що робити цьому порядному секретареві райкому, якщо його сусід закуповує у його ж таки колгоспників дійних корів і посилає на забій, щоб якось заповнити пустоту роздутих цифр? А тут щоденно вимагають з обкому: чому в тебе такі низькі показники? Он твій сусід уже дав три річних норми. Підтягнись! Інакше покладеш партквиток... І незабаром він починає робити те ж саме, хоча й усвідомлює, що це піде на шкоду державі та народові.

Система розрахована на добрі риси керівників, а

не на їхню підлеглисть народів – це щось прямо протилежне тому, що бажав Ленін і сотні революціонерів, які присвятили своє життя встановленню Радянської влади. Чому тисячі й мільйони людей мусять бути залежними від характеру того чи іншого керівника? Чи не краще залишити цю турботу його власній дружині? Адже він не цар-батечко, на доброту якого ми і повинні покладати надію. Він усього лиш управитель у великому маєтку, господарем якого є народ.

Коли б у системі виборів радянських і партійних органів були зліквідовані наслідки культу особи й наведений ленінський порядок, тоді керівники всіх видів і рангів справді мусять б служити народові й до цього пристосовувати свої різноманітні характери. Тоді їх куди більше цікавило б, що думає про них народ, а не високий ім'ярек, від якого нині цілковито залежить їхня кар'єра. Тоді б деякі окомилувачі не наважились би примушувати робітників купувати в магазинах масло, щоб потім відібрати його і здати на маслозавод – в рахунок виконання плану на молоко; тоді б рядові комуністи, звертаючись до свого Центрального Комітету, не боялися б ставити під листами підписи й указувати номери партквитків.

Хіба величезна кількість анонімних листів, які зовсім не є наклепницькими, а правдивішими, ніж деякі доповідні записки керівних діячів, сама по собі не свідчить про недобре становище в партії? Хіба Ленін пройшов би повз цей факт і незробив із нього глибоких, далекосяжних висновків?

Так, Микито Сергійовичу, питання безкомпромісної демократизації всього нашого життя вже назріло і зволікати, відтягувати його вирішення – смерті подібно. Ви самі підготували його й допомогли йому визріти – завдяки своєму демократичному, глибоко народному та безкомпромісному характерові. Це найбільше, що Ви

встигли зробити для партії та народу. Так, найбільше!..

У часи Сталіна в психології наших громадян було немало сліпої віри, я сказав би – навіть фанатизму. Існувала якась не пояснювана плівка на мозкові, яку людині було важко пробити зсередини. Ви сміливо й рішуче зірвали цю плівку – і раптом люди відчували, що вони в змозі мислити й кожному явищу давати власну оцінку. Оку почало відкриватися те, що раніше здавалося за сімома замками. Кожна, – навіть найменша, – брехня в суспільному житті країни стала тепер нестерпною й особливо образливою. Немає нині жодної політично розвинутої людини, якої в душі не ображали б наші «вибори».

Від нашого фанатизму не залишилося й сліду. Страх поки що живе в заляканих Сталіним старих людях, але на зміну їм підрастає молодь, якій страх невідомий. А вже кого-кого, а молодь не можна примусити змиритися з брехнею! І якщо населення Києва впродовж п'ятнадцяти післявоєнних років не може позбутися похмурого вельможі Давидова, то молодь чудово розуміє, що відбувається це всупереч ленінським накресленням. Але ж відомо, – жодна думка, яка проникає в глибини суспільства, не може бути знищена ні хитрістю, ні силою. І чим більший спротив вона зустрічатиме у верхах, тим швидше дозріє внизу й почне обростати новими й новими прибічниками.

Мені часто доводиться їздити автобусом, який курсує між Обуховом і Києвом. І я чую: про вади системи управління вже заговорила не тільки інтелігенція – цілком відкрито і з великим обуренням говорять про це робітники й колгоспники. Більшість із них висловлює Вам співчуття, розуміючи, які труднощі доводиться Вам переборювати, бо кожна Ваша думка наштовхується на глуху стіну бюрократизму. Дехто з них звинувачує Вас у нерішучості, в небажанні розібратися в ко-

рінних причинах, які породили бюрократизм і окозамилування, які стали нині майже суспільною нормою. На мій погляд, більшості громадських діячів властиві два способи мислення: соціально-абстрактний і соціально-конкретний. Сталінові притаманний перший спосіб. У межі якоїсь абстрагованої формули, яка здавалася йому бездоганно точною, він готовий був запресувати долі мільйонів людей, як мільйони стеблинок пресують у тюк сіна. При цьому його не турбували страждання окремо взятої людини – вона була для нього нікчемною краплиною в неосяжному морі історії. Помилкова формула призводила до народних трагедій, як це було 1937 року, але йому формула була дорожча, ніж люди. Тільки формула була для нього джерелом натхнення й тільки вона, на його думку, рухала вперед історію. Крик і стогін людський він не сприймав – це для нього було надто конкретно...

Другий спосіб мислення незмірно людяніший бодай тому, що допомагає велику справу розчленувати на сотні й тисячі малих справ, із я складаються долі окремих людей і суспільства в цілому. Однак за такого способу мислення не завжди вчасно приходять необхідні висновки узагальнення.

І тільки виняткові особистості уміють поєднувати в собі обидві ці риси. Доля окремо взятої людини, її потреби та страждання не дають ані хвилини спокою, підштовхують їхній розум до великих історичних узагальнень. Історія потім називає їх геніями.

Нам дуже хочеться, щоб державу нашу очолювала людина, яку історія мала б право поставити поряд із Леніним. Велика країна наша й великий наш радянський народ цілком цього заслужили.

Мені особисто здається: Ваша діяльність у міжнародній політиці дає право вважати, що Вам також власне рідкісне вміння поєднувати в собі обидві ці риси.

Але даруйте за синівське нарікання: у питаннях внутрішнього життя країни це вміння ще не виявило себе яскраво. Тисячі й тисячі відомих Вам фактів чомусь не приводять Вас до єдино можливих і цілком закономірних узагальнень і висновків. Можливо, це відбувається з тієї ж чини, на яку я звертав увагу на початку: люди одного покоління надто звикають до форм, які склалися. Їм здається: якщо їх відкинути – все розвалиться.

А можливо, я помиляюсь у своєму доріканні. Можливо, Ви повільно готуєте суспільство до цього рішучого повороту. Спершу, крок за кроком привчаєте його до правдивого думання, що також є справою нелегкою після багатолітнього існування фанатичної плівки на наших мізках. Як коня, що застоявся, не можна відразу піднімати в галоп, а потрібно дати йому змогу розім'ятися, так і суспільство, обтяжене порочним спадком, не можна одним ривком підняти до нового, незвичного для нього життя.

Мені чомусь віриться, що саме це втримувало Вас од рішучих кроків. Надто багато любові до людей носите Ви в своєму серці, щоб це велике серце дозволило Вам зупинитися на півдорозі і не закінчити розпочатих Вами перетворень. Якщо ж вони насправді відбудуться, вдячні нащадки з великою повагою вимовлятимуть Ваше ім'я, а історія цілком заслужено поставить Вас поряд з Іллічем.

Заслужено тому, що після тридцяти років розгулу бюрократизму й свавілля повернути суспільство до демократичних, ленінських норм життя – це не менш, ніж здійснити революцію!..

Та коли Ви не зважитесь чи не встигнете закінчити розпочату Вами велику справу, – тоді й те, що Ви вже зробили, піде на шкоду нашій державі. Тим більше, якщо при владі знову опиниться людина, позбавлена Ваших демократичних рис. Народ, який прозрів і все

зрозумів, не підкориться йому. І важко навіть уявити, що може статися з цього. Себе нам не шкода, але в нас є діти, Микито Сергійовичу...

Бажаю Вам здоров'я й успіхів.

*Руденко Микола Данилович,
член КПРС від березня 1941 року,
партквиток № 0517267.*

ОСТАННЄ СЛОВО
Миколи Руденка на суді
1 липня 1977 року
у м. Дружківка Донецької області

Сьогодні перед судом стоїть Слово. Пригадуєте? «Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог. Усе через Нього сталося, і без Нього нічого не сталося, що сталося».

Так починається Євангелія від Йоанна.

Хоч би як ми заперечували ідеалізм, а все ж істина лишилася: людина з'явилася на землі тоді, коли на земній кулі з'явилося слово. Немає слова – немає людини. Кажуть, людину створила праця. Але працюють і бобри – звалюють дерева, будують греблі. Позбавити людину праці – рівнозначне з позбавленням її Природи. Помилки тут немає, але немає і цілковитої правди.

Можна заперечити: в роботі бобрів відсутня свідомість, а в основі людської праці стоїть Думка. Так, це вірно. Але Думка і Слово – це, власне, одне й те саме, бо ж ми, як відомо, думаємо за допомогою слів. Отже, хочемо ми чи ні, а мусимо визнати: людина бере початок від Слова. Можна ще сказати й таке: Слово знайшло себе в Людині. Воно, Слово, знаряддя самого Всесвіту. Це – Логос, себто знання Всесвіту про самого себе. Всесвіт

не просто існує, він повинен знати, як і для чого він живе. Живе він задля того, щоб думати. Осмислює себе за допомогою Слова. Осмислює себе в Людині...

Звідси виходить, що вам, громадяни судді, доводиться судити Всесвіт. Ні більше, ні менше! Вам Його доводиться судити за те, що Він Словом своїм оселився в Людині.

Якраз це малося на увазі, коли філософи і юристи працювали над текстом Загальної декларації прав людини. Всесвіт не має меж. Отже слово людини також не повинно бути обмежене. Воно має вільно йти через кордони сердець, душ, держав – інакше воно перестане бути Словом. Сьогодні, щоб якимось відчутти перевагу над біблійними часами, люди винайшли термін «інформація» – матерія чи не матерія? Але ж та інформація, яка не вийшла назовні з людської голови, не є інформацією. Вона вмере разом із людиною. Слово піддається самознищенню – воно не здатне пробити фізичну оболонку людини, щоб виконати своє призначення. Отже людина, яка зі страху чи з іншої причини заморожує Слово в собі, властиво не живе.

Земну кулю можна порівняти з космічним мозком, люди в ній – нейрони. Активність життя цього мозку залежить від того, наскільки вільно люди спілкуються між собою, себто обмінюються Словом – інформацією. Для оцінки суспільства – прогресивне воно чи регресивне – існує тільки одне мірило: свобода слова, свобода інформації. Інших критеріїв немає, бо ж не про мурашник мова, працю якого також високо шануємо, – мова про людське суспільство. А людське суспільство – це Слово. Або, як сказав Олекса Тихий, який сидить поруч мене: «Мова народу – народ!» Це знаменні слова, святі слова.

Понад три місяці мене допитували – і щоденно підполковники КДБ втовкмачували мені в голову ось

таку Істину: у нас за переконання не судять – у нас судять за діяльність. Але що таке діяльність письменника, діяльність філософа? Я говорю про себе і про Тихого. Олекса Тихий – філософ не тільки згідно з дипломом Московського університету. Тихий – філософ усім своїм еством. А це значно важче, ніж бути філософом за дипломом. Отже, я запитую: що таке наша діяльність?..

Наша діяльність – це висловлювання наших переконань. Наша діяльність – це Слово. І ніщо інше! Така діяльність має дуже нескладну назву – бути Людиною. Не комахою, не безмовною черепахою, а Людиною. Щоб бути Людиною, треба не тільки думати, але й висловлювати свої думки, інакше людина не відрізняється від черепахи.

Тому, власне, ст. 19 Загальної декларації прав людини, яку я зацитую з пам'яті, сформульована так:

«Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне висловлювання їх. Воно передбачає право шукати, отримувати і розповсюджувати інформацію будь-якими засобами та незалежно від державних кордонів».

Декларацію узаконено підписом нашого уряду. Отже, вона повинна бути законом і для нашого суспільства.

Зараз, громадяни судді, прошу звернути увагу ось на що: з декількох тисяч сторінок моєї творчості, які слідчі оцінили як особливо небезпечний державний злочин, тільки 200 – 300 сторінок я показував друзям. Усе інше – поезія, проза, філософія – це мій письменницький архів. Працівники КДБ вдерлися до мого помешкання, сконфіскували архів і проголосили його державним злочином. У чому ж полягає цей злочин? А в тому, що я не здатний думати інакше, як за допомогою пера. У цьому випадку Слово навіть не було висловлене – ніхто цих творів не бачив, ніхто не читав, ніхто не

знає. Архів є архівом. Тоді де ж тут злочинна діяльність? На якій підставі ці твори потрапили до обвинувачення? Виходить, ви, громадяни судді, судите не мене – ви судите Всесвіт. Наскільки це доцільно, не знаю. Але знаю, що це саме так. Ви судите Всесвіт за те, що він такий, як він є, а не такий, яким хотів би його бачити КДБ.

Так, у КДБ можна почути й таке: ваша діяльність полягає в наклепі на радянський суспільний лад. Але подивіться: в документах, які я виготовив, згадано близько 100 політв'язнів. Якщо йдеться про конкретні факти, то тут слідчі органи не висунули мені ніяких претензій. Тоді де ж є наклепи, коли факти правдиві?

Я вважав і вважаю, що цих людей засуджено незаконно, їх засудили за те, що вони твердили: в нашій країні відсутня демократія. Ці їхні твердження кваліфіковано не як переконання, а як діяльність. Озброєні бюрократи, намагаючись довести наявність демократії, запроторили їх за колючі дроти.

Хто ж тут справжній злочинець? Злочинець той, хто намагається відібрати природне право людини: вільно, необмежено думати, вільно й необмежено висловлювати свої думки. Це якраз і є святе право бути Людиною. І без цього права бути людиною взагалі неможливо.

Найбільшою нетолерантністю щодо слова відзначився російський цар Микола I, якого прозвали Палкіним. Але навіть Микола Палкін покарав тоді ще невідомого поета Лермонтова тільки висланням з Петербургу в дієву армію на Кавказ. При цьому Лермонтов був царським офіцером – яка ж це для нього кара? Власне, її не було. А згадайте, як Лермонтов таврує «катів ненажерну юрбу, що стоїть коло трону». Він застрашує її майбутнім судом Божим – нещадним, від якого ніхто її не врятує. Його пророцтво здійснилося на Миколі II.

В Росії поет завжди був пророком. Пророком ро-

били його самі короновані деспоти. Вони творили пророків за допомогою тюрем і заслань. Своїм обмеженим розумом вони не могли збагнути: ніщо так не розхитує деспотизм, як тюрма. Це можна вважати законом історії.

ТВОРИ МИКОЛИ РУДЕНКА, що вийшли окремими книжками

1. **З походу: Поезії** // К.: Рад. письменник, 1947. – 75 с.
2. **Ленінградці: Лірична хроніка** // К.: Молодь, 1948. – 64 с.
3. **Незбориме плем'я: Поезії** // Ужгород, Кн.-газ. вид-во, 1948. – 135 с.
4. **Поезії**. // К.: Рад. письменник, 1949. – 215 с.
5. **Мужність** // К.: Худож. літ., 1952. – 168 с.
6. **Мужність** // К.: Держлітвидав, 1952. – 168 с.
7. **Покоління идуть: Стихи: Авториз. перев. с укр.** // М.: Сов. писатель, 1952. – 140 с.
8. **Світлі глибини: Поезії** // К.: Молодь, 1952. – 156 с.
9. **Переклик друзів: Поезії** // К.: Рад. письменник, 1954. – 244 с.
10. **Вітер в обличчя: Роман** // К.: Рад. письменник, 1955. – 440 с.
11. **Поезії** // К.: Держ. видав. худож. літ., 1956. – 251 с.
12. **Вітер в обличчя: Роман** // К.: Держ. вид-во худ. літ., 1958. – 450 с.

13. **Ветер в лицо:** Роман / Авториз. перев. с укр. А. Островского и З. Островской // М.: Сов. писатель, 1959. – 494 с.

14. **Последняя сабля:** Роман / Авториз. пер. с укр. Ю. Ко-пыт // М.: Мол. гвардия, 1960. – 296 с.

15. **Вітер в обличчя:** Роман // К.: Худож. літ., 1961. – 385 с.

17. **Ветер в лицо:** Роман / Авториз. перев. с укр. А. Островского и З. Островской // М.: Сов. писатель, 1961. – 494 с.

18. **Остання шабля:** Роман // К.: Худож. літ., 1963. – 584 с.

19. **Вітер в обличчя:** Роман // К.: Дніпро, 1964. – 431 с.

20. **Остання шабля:** Роман // К.: Рад. письменник, 1965, – 533 с.

21. **Чарівний бумеранг:** Космологічна феєрія // К.: Молодь, 1966. – 273 с.

22. **Остання шабля:** Роман // К.: Дніпро, 1967. – 243 с.

23. **Всесвіт у тобі:** Поезії // К.: Рад. письменник, 1968. – 233 с.

24. **Волшебный бумеранг:** / Космологическая феєрія / Авториз. пер. с укр. З. Крахмальниковою // М.: Мол. гвардия, 1968. – 381 с.

25. **Сто світил:** Вірші та поеми // К.: Дніпро, 1970. – 479 с.

26. **Оновлення:** Лірика // К.: Рад. письменник, 1971. – 127 с.

27. **Народжений блискавкою:** Повість - феєрія // К.: Веселка, 1971. – 215 с.

28. **Я вільний:** Поема. Історія хвороби: щоденник кандидата в шизофреніки // Балтимор-Торонто: Смолоскип, 1977. – 22 с.

29. **Прозріння:** Поезії, поеми / передм. П. Григоренко, І. Качуровський. / Передрук самвидавної збірки з

України // Балтимор-Торонто, 1978. – 366 с.

30. **Економічні монолози:** *Нариси катастрофічної помилки / передм. Петра Григоренка* // Балтимор. – Сучасність, 1978. – 200 с.

31. **На дні морському:** *Трагедія* // Торонто-Балтимор: Українське видавництво «Смолоскип» ім. Василя Симоненка, 1981. – 74 с.

32. **Орлова балка:** *Роман / Качуровський (передмова)* // Балтимор-Торонто: Смолоскип, 1982. – 454 с.

33. **Шлях до хаосу:** *З приводу економічної реформи М. Горбачова.* // Детройт. – Українські вісті, 1988. – 77 с.

34. **Поезії** // К.: Дніпро, 1991. – 413 с.

35. **Ковчег Всесвіту:** *Футурологічний роман* // К.: Веселка, 1995.

36. **Лірика / Л. Талалай (передм)** // К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1997. – 142 с.

37. **Хрест:** *Поема* // Балтимор-Торонто: Смолоскип, 1997. – 24 с.

38. **Найбільше диво – життя:** *Спогади* // Київ-Едмонтон-Торонто: Канадський Інститут Українських Студій: ТАКСОН, 1998. – 560 с.

39. **Енергія прогресу:** *нариси з фізичної економії* // К.: Молодь, 1998. – 527 с.

40. **Заграва над серцем:** *Із ненадрукованих поезій* // К.: Український письменник, 1999. – 155 с.

41. **Гносис і сучасність (Архітектура Всесвіту)** // Т.: Джура, 2001. – 247 с.

42. **Хліборобська пісня:** *Збірник / М. Руденко (упоряд, текст, фото); Сумська районна держадміністрація. Відділ культури* // Суми: Козацький вал, 2001. – 55 с.

43. **Орлова балка:** *Роман* // К.: Молодь, 2002. – 351 с.

44. **Син Сонця - Фаетон:** *Наук.-фантаст. роман, Слідами космічної катастрофи: З блокнота письменника* // Т.: Джура, 2002. – 340 с.

45. **Вибране:** *Вірші та поеми (1936 – 2002) /Л.Талалай (упоряд., передм та післям.)* // К.: Дніпро, 2004. – 800 с. – (Бібліотека Шевченкового комітету).

46. **У череві дракона:** *Роман* // К.: Редакція журналу «Дніпро», 2007. – 582 с.

47. **Енергія прогресу. Гносис і сучасність** // К.: Журналіст України, 2008. – 716 с.

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ. ОСНОВНІ ПОДІЇ І ДАТИ

- 19 грудня 1920 р. – Народився М. Руденко у с. Юріївка Лутугинського району Луганської обл. у родині шахтаря.
- 1927 р. – Загинув батько під час аварії на шахті «Сутоган».
- 1937 р. – Перша премія в республіканському літературному конкурсі для учнів середніх шкіл і технікумів, особистий прийом міністром освіти УРСР В. П. Затонським. Знайомство з Л. Первомайським.
- 1939 р. – Студент філологічного факультету Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Призов у Робітничо-Селянську Червону Армію (дивізія особливого призначення імені Ф. Дзержинського, Москва).
- 1941 р. – Тяжке поранення в боях під Ленінградом, госпіталь у блокадному місті, госпіталь у привольському місті Кінешма.
- 1942 р. – Повернення на фронт (інструктор пропаганди госпіталю СЕГ-290). Перший шлюб з медсестрою Іриною.
- 1943 р. – Участь у кровопролитних боях під Вязьмою. Зустріч з автором поеми «Василий Теркин» О. Твардовським. Смерть сина-немовляти.
- 1945 р. – День Перемоги, Прибалтика. Народження сина Юрія.
- 1947 р. – Повернення до Києва (сім'я мешкала в Ірпені). Редактор видавництва «Радянський письменник», головний редактор журналу «Дніпро». П'єса «Зорі в тумані» на сцені Київського театру юного глядача.
- 1948 р. – Секретар парткому Спілки письменників Ук-

- раїни (СПУ), член Київського міськкому КПУ, член ЦК ЛКСМУ.
- 1950 р. – Шлюб із Євгенією Шаповаловою.
Народження сина Олега.
 - 1956 р. – Сімейна подорож теплоходом довкола Європи.
 - 1957 р. – Резонансна промова на пленумі СПУ – про розвінчання культу особи Сталіна.
 - 1958 р. – Народження сина Валерія.
 - 1962 р. – П'єса «На дні морському» (на вимогу КДБ знята зі сцени в Українському академічному театрі імені Івана Франка).
 - 1963 р. – Політ до Казахстану з мистецькою делегацією разом із головним редактором журналу «Перець» Ф. Маківчуком. Над Південним Уралом літак зазнав катастрофи (провал у повітряну «яму»), і пілотам дивом вдалося вирівняти його біля самісінької землі.
 - 12 серпня 1968 р. – Відкриття Формули енергії прогресу. Цивільний шлюб із Асею Зельдич. Народження доньки Олени. Перше вторгнення у квартиру працівників КДБ. Спеціальна ідеологічна нарада в ЦК КПУ задля осудження «помилки» у збірці поезій «Всесвіт у тобі».
 - 1971 р. – Шлюб із Раїсою Каплун.
 - 1972 р. – Відхилено рукопис роману «Формула Сонця» у видавництві «Радянський письменник».
 - 1973 р. – Демонстративне стеження працівників КДБ за родиною.
 - 1974 р. – Виключення з лав КПРС (на парткомі СПУ «проти» виступив лише Герой Радянського Союзу Ю. Збанацький). Робота сторожем на атомному могильнику в с. Пирогове Києво-Святошинського району. Знайомство з А. Сахаровим, В. Турчиним, П. Григоренком, приєднання до правозахисної

- групи «Міжнародна Амністія».
- 1975 р. – Виключення зі Спілки письменників України. Перший арешт КДБ.
 - 1976 р. – Створення Української Гельсінської Групи.
 - 1977 р. – Арешт офіцерами КДБ на Софіївському майдані у Києві, запроторення в Донецький СІЗО (слідчі – підполковники Нечипоренко і Чорний).
 - червень – липень – Суд у м. Дружківка Донецької області (справа об'єднана зі справою Олекси Тихого).
 - 1982 р. – Арешт і судилище над дружиною Раїсою Панасівною (п'ять років таборів).
 - 1977 – 1984 рр. – Перебування в концтаборах Барашево, Кучино (Росія).
 - 1984 – 1987 рр. – Заслання до Алтайського краю.
 - 1988 р. – Позбавлення громадянства СРСР, виїзд з дружиною до США, робота на радіостанціях «Голос Америки», «Свобода». Особистий прийом президентом США Рональдом Рейганом. Обрання дійсним членом Української Вільної Академії Наук.
 - 1990 р. – Повернення до України. Робота над книгою мемуарів «Найбільше диво – життя».
 - 1993 р. – Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка.
 - 1999 р. – Створення Наукового товариства імені Сергія Подолинського.
 - 2000 р. – Присвоєно першому серед українських письменників Почесне звання «Герой України».
 - 1 квітня 2004 р. – М. Д. Руденко помер. Похований на Байковому кладовищі у Києві.

ЗМІСТ

Вступне слово Раїси Руденко	3
Від автора	4
Світло істини	6
Розділ 1.	
Неординарна публіцистика	
Миколи Руденка як наукова проблема	
Велике бачиться на відстані	20
Заряд позитивної енергетики	88
Розділ 2.	
Особливості превентивної	
публіцистики Миколи Руденка.	
Усвідомлення вибору ролі оракула правди, свободи й істини	92
Аналіз феномену основоположника української школи фізичної економії Сергія Подолинського у публіцистиці Миколи Руденка	104
«Економічні монологи» у сприйнятті генерала П. Григоренка та академіка А. Сахарова	113
Джордано Бруно – Микола Руденко: історичні аналогії протесту	122
Осмислення «Капіталу» К. Маркса – сила думки проти викликів догматизму	133
Біблійні аргументи у публіцистиці Миколи Руденка	141
Мотиви антропокосмізму в житті і творчості Миколи Руденка	150
Старі нові виклики українській мові: акценти Миколи Руденка	158

Розділ 3.**Специфіка синергетичного напрямку
та превентивність публіцистики
Миколи Руденка.**

Микола Руденко – провісник громадянського суспільства в Україні	172
Микола Руденко – інтелектуал: погляд у третє тисячоліття	180
Микола Руденко про місце України в світовому русі	185
Модель ПДВ як дестабілізуючий фактор для економіки	194
Роль Миколи Руденка у відродженні української школи фізичної економії	205
«Листи на Україну» Миколи Руденка з радіо «Свобода»	214
Мислити, діяти, жити	227
Список використаних джерел та літератури	236
Додатки	
Загальна декларація прав людини	257
Лист Першому секретареві ЦК КПРС М. С. Хрущову (1960 р.)	263
Останнє слово Миколи Руденка на суді 1 липня 1977 р.	282
Твори Миколи Руденка, які вийшли окремими книгами	286
Життя і творчість: основні дати і події	290

УВАГА!

До книги О. О. Михайлюти «Відкриття Миколи Руденка»,
К., 2010 р.

Виправлення помилки

На сторінці 213, перший абзац згори, сказано: Зробити її товаром означає втратити ці основні фонди назавжди. Не землю слід продавати, а плоди її родючості, урожай. Далі в лапках цитата з книги Миколи Руденка (Грандіозність цього завдання не потребує коментарів...), яка начебто підтверджує сказане в попередньому реченні. Та це не відповідає дійсності. Микола Руденко сказав це з приводу спорудження приватних зернохосвищ, а не з приводу продажу землі. Навпаки, він не одноразово наголошував на необхідності приватизації землі.

ЗОКРЕМА, у книзі «Енергія прогресу» (К., Журналіст України, 2008р.) М. Руденко пише:

с. 371 (5-й рядок знизу) «...природа здатна дати вічне життя тільки такій економічній системі, в якій люди трудяться не з примусу, а на поклик серця»

с. 375 (2-й абзац згори) тієї ж книги Микола Руденко пише: «Головним лихом нашої економіки є те, що земля втратила вартість...» І далі (3-й абзац згори): «Земля не може бути нічиєю, як не може бути нічиєю жінка – тоді діти будуть нічийі. Це в кращому випадку. А в гіршому діло кінчається безплідністю – як у жінки, так і в землі».

с. 405 (останній абзац внизу): «Що ж до оренди, то багатолітній досвід переконливо свідчить: ні, ця форма землеволодіння нездатна врятувати ґрунти від руйнування й виснаження». «Селянин ледь-ледь животіє, де вже йому дбати про збагачення землі. Та й земля фактично чужа. Селянина охоплює тяжка апатія» (с.412)

с. 408 (вгорі): «Якщо найближчим часом державна земля не перейде в руки селянства (тобто не буде нарешті здійснене гасло, котре забезпечило перемогу більшовиків) – промислова реформа, що, по суті, вже розпочалася, лише прискорить економічне падіння».

Там же (2-й абзац знизу): «Якщо завтра Сонце не подарує землянам новий урожай (новий приплив вартості!), всі наші заводи позаростають будяками, а люди власними тілами поповнять гумусний шар планети».

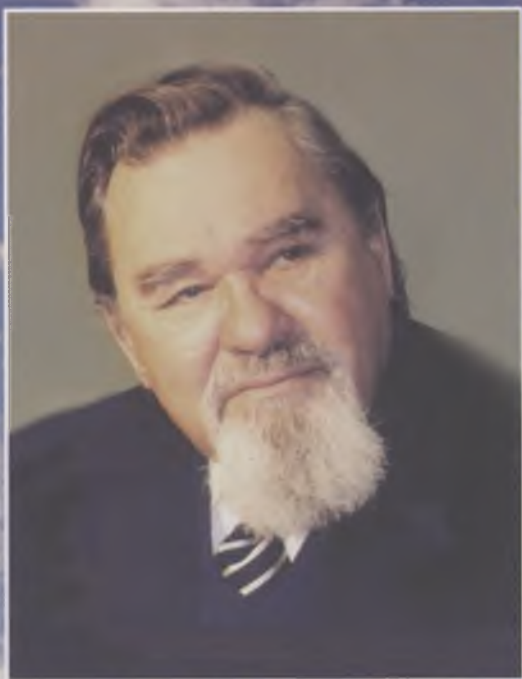
На сторінці 423 (4-й абзац згори): М. Руденко закликає «...повернути землю на лікування – тобто у повну, з переходом у спадок, узаконену найвищими гарантіями власність селянства».

І там же: «Реаніматорами є лише фермери-землевласники. В орендаря мета протилежна: не вкласти капітал у землю, а видобути його із землі. А далі хоч і полин не рости».

с. 472 (4-й рядок знизу): «...українські злидні пануватимуть доти, доки не вимруть ідеологи й захисники колгоспної системи».

Таких прикладів можна назвати ще багато, де Микола Руденко висловлюється за приватизацію землі, як це є в країнах «загниваючого капіталізму», де вже давним-давно немає проблем з їжею. І навіть фермери-чужоземці, які купили землю в Канаді чи Австралії, не вивезли її звідти, а збагатили своєю працею ту ж Канаду і Австралію.

Paica Rudenko

«Під енергією прогресу
слід розуміти абсолютну
додаткову вартість -
тобто біологічну
енергію, яку щорічно
виробляє хліборобство»

Микола РУДЕНКО